

Risbo
Research-Training-Consultancy

Ontwikkeling in integratie

De maatschappelijke positie van zeven groepen met een migratieachtergrond in kaart gebracht

J. de Boom
R. van Leeuwen
N. Sam
Y. Seidler
P. van Wensveen

Risbo, Erasmus Universiteit

Mei 2023

Ontwikkeling in integratie
De maatschappelijke positie van zeven groepen met een migratieachtergrond in kaart gebracht

J. de Boom, R. van Leeuwen, N. Sam, Y. Seidler, P. van Wensveen

Rotterdam: Risbo, Erasmus Universiteit

Mei 2023

Risbo B.V.
Erasmus Universiteit Rotterdam
Postbus 1738
3000 DR Rotterdam
tel.: 010-4082124

© Copyright Risbo B.V. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande toestemming van de Directie van het Instituut.

Inhoudsopgave

Samenvatting 1

Hoofdstuk 1. Inleiding 19

1.1. Integratie en samenleven als een dynamisch construct 19
1.2. Onderzoeksvragen, evenredigheid en databronnen 21
1.3. Gebruikte indelingen en terminologie 24

Hoofdstuk 2. Onderwijs 27

2.1. Inleiding en opzet hoofdstuk 27
2.2. Basisonderwijs 27
2.3. Voortgezet onderwijs 35
2.4. Middelbaar beroepsonderwijs 38
2.5. Hoger onderwijs 44
2.6. Samenvatting 45

Hoofdstuk 3. Opleidingsniveau, Nederlandse taal en gezondheid 47

3.1. Inleiding 47
3.2. Gerealiseerd opleidingsniveau 48
3.3. Beheersing en gebruik van het Nederlands 56
3.4. Gezondheid 60
3.5. Samenvatting 65

Hoofdstuk 4. Inkomen en armoede 69

4.1. Inleiding 69
4.2. Gemiddelde gestandaardiseerd huishoudensinkomen in 2020 69
4.3. Stijgende inkomens vooral in de laatste vijf jaar 70
4.4. Inkomensontwikkeling tussen de generaties 71
4.5. Armoede 72
4.6. Samenvatting 73

Hoofdstuk 5. Wonen 75

5.1. Inleiding 75
5.2. Woonkwaliteit 76
5.3. Tevredenheid met de woning en de omgeving 79
5.4. Woonlasten 82
5.5. Verklaring voor verschillen 84
5.6. Samenvatting 88

Hoofdstuk 6. Criminaliteit en veiligheid 91
6.1. Inleiding 91
6.2. Verdachten van criminaliteit 2021 93
6.3. Ontwikkelingen in criminaliteit 2005-2021 95
6.4. Recidive 96
6.5. Evenredigheid: feitelijke en gecorrigeerde verschillen in verdachtencijfers 96
6.6. Schuldig verklaarden 102
6.7. Slachtofferschap en onveiligheid 104
6.8. Samenvatting 105
Hoofdstuk 7. Participatie en vertrouwen 109
7.1. Participatie, vertrouwen en integratie 109
7.2. Vrijwilligerswerk en mantelzorg 109
7.3. Verklaringen voor verschillen in participatie 114
7.4. Politieke participatie 118
7.5. Vertrouwen 120
7.6. Samenvatting 122
Hoofdstuk 8. Ontwikkelingen in de sociaal culturele positie 127
8.1. Drie dimensies van sociaal-culturele positie 127
8.2. Emotionele dimensie: identificatie 128
8.3. Sociale dimensie: interetnisch contact 132
8.4. Culturele dimensie: waardeoriëntaties 139
8.5. Samenvatting 148
Hoofdstuk 9. Etnisch-culturele diversiteit 153
9.1. Inleiding 153
9.2. Opvattingen van personen zonder migratieachtergrond over etnisch-culturele diversiteit 153
9.3. Houdingen van personen met een migratieachtergrond 156
9.4. Samenvatting 165
Bijlage 1 Gebruikte bestanden 169
Bijlage bij hoofdstuk 2 171
Bijlage bij hoofdstuk 3 175
Bijlage bij hoofdstuk 5 177
Bijlage bij hoofdstuk 6 179
Bijlage bij hoofdstuk 7 183

Samenvatting

Deze rapportage "Ontwikkelingen in integratie" laat zien dat de migrantengroepen op steeds meer terreinen richting een evenredige positie gaan, maar dat een gelijke positie nog niet bereikt is. In het onderzoek wordt ingegaan op de ontwikkeling van de maatschappelijke positie van zeven groepen met een migratieachtergrond. Daarbij gaat het om de domeinen onderwijs; opleidingsniveau; taalbeheersing en gezondheid; inkomen; wonen; criminaliteit en veiligheid; participatie en vertrouwen; de sociaal-culturele positie en samenleven.[1] Het rapport bouwt voort op de rapportage Integratie in Zicht van het SCP uit 2016 en beschrijft de situatie tot en met 2020/2021. In vergelijking met het SCP-rapport van 2016 zijn er naast de vier grote al lang in Nederland gevestigde groepen (mensen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Nederlands-Caribische achtergrond) drie nieuwe groepen in het onderzoek opgenomen. Het gaat om mensen met een Iraanse of Somalische achtergrond, waarvan een groot deel, relatief recent als vluchteling naar Nederland is gekomen en mensen met een Poolse achtergrond waarvan een groot deel na de uitbreiding van de EU in 2004 als arbeidsmigrant naar Nederland kwam.

Hoofdpunten

In dit onderzoek geven we inzicht in de ontwikkeling van de maatschappelijke positie van mensen met een migratieachtergrond en vergelijken die met de totale bevolking en/of mensen zonder migratieachtergrond.[2] In navolging van eerdere studies van het SCP (Dagevos, 2011) maken we daarbij onderscheid tussen structurele en sociaal-culturele posities. De structurele positie verwijst naar domeinen zoals onderwijs, werk, inkomen en wonen. De sociaal-culturele positie verwijst naar opvattingen, contacten en identificatie. Bij het beschouwen van de structurele positie staat evenredigheid centraal. Er is sprake van evenredigheid als leden van een migrantengroep in doorsnee eenzelfde maatschappelijke positie hebben als de overige mensen in de bevolking met dezelfde kenmerken. Een voorbeeld: het bezitten van een koophuis kan samenhangen met iemands inkomen. Binnen een evenredigheidsanalyse bekijken we of iemand met een migratieachtergrond en een bepaald inkomen even vaak een koophuis bezit als de rest van de inwoners van Nederland met een vergelijkbaar inkomen. We beschrijven de situatie in 2020/2021 en kijken waar mogelijk terug in de tijd.

Evenredigheid wordt gezien als een eerste stap op weg naar een gelijke maatschappelijke positie. Evenredigheid veronderstelt dat groepen een positie hebben die, gelet op de achtergrondkenmerken van personen in deze groepen, mag worden verwacht. Dit betekent echter niet dat bij een evenredige positie ook sprake is van een gelijk(waardig)e positie. Om op dit moment een gelijke maatschappelijke positie te bereiken zouden veel mensen met een migratieachtergrond moeten

[1] Naar de ontwikkeling van kansen en evenredige posities op de arbeidsmarkt van personen met een migratieachtergrond wordt door Significant Public een veelomvattend onderzoek gedaan waarover in de loop van 2023 zal worden gerapporteerd.
[2] Bij enkele analyses is de bevolking zonder migratieachtergrond als vergelijking genomen omdat gegevens over de totale bevolking niet beschikbaar zijn.

uitstijgen boven wat op basis van hun (achtergrond)kenmerken mag worden verwacht. Zo weten we bijvoorbeeld dat het opleidingsniveau van de ouders een belangrijke voorspeller is voor het eigen opleidingsniveau en dat binnen veel migrantengroepen de eerste generatie vaak laagopgeleid is. Om een gelijke onderwijspositie als de totale bevolking te bereiken zullen kinderen in (migranten)gezinnen waarvan de ouders een relatief laag opleidingsniveau hebben, relatief beter moeten presteren dan kinderen in (niet-migranten)gezinnen met hoogopgeleide ouders.

De belangrijkste algemene uitkomst van dit onderzoek is dat er op veel terreinen een verbetering te zien is in de positie van mensen met een migratieachtergrond. We constateren op veel domeinen een toename in evenredigheid. Toch blijft er op een aantal domeinen ook na correctie voor diverse achtergrondkenmerken nog een achterstand en zijn er soms ook grote verschillen tussen herkomstgroepen.

In het vervolg wordt eerst een aantal resultaten per groep besproken en vervolgens per domein. Bij het bespreken van de resultaten per groep is ervoor gekozen om een aantal groepen samen te nemen vanwege overeenkomsten vanuit historisch perspectief, vestigingsperiode of vestigingsmotieven.

Toename in evenredigheid onder personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond
De structurele positie van personen met een Turkse en Marokkaanse achtergrond toont veel overeenkomsten. In het onderwijs verbetert de positie van deze groepen en is er in 2020/2021 in veel sectoren sprake van een nagenoeg evenredige positie. Deze positieve ontwikkeling trekt zich door naar het gerealiseerde opleidingsniveau van de potentiële beroepsbevolking (zoals gemeten in de Survey Integratie Minderheden, SIM), naar de mate waarin er in de gezinnen Nederlands wordt gesproken en in mindere mate in het huishoudensinkomen en het eigenwoningbezit. Tevens zien we een sterke afname van het aandeel personen dat wordt verdacht van een misdrijf.
Ondanks deze positieve ontwikkeling op de structurele maatschappelijke posities moet niet uit het oog worden verloren dat er voor deze groepen weliswaar sprake is van een (trend naar een) evenredige positie maar dat er nog wel steeds sprake is van een soms forse achterstand en dat er naar het einddoel van het overheidsbeleid, een gelijke maatschappelijke positie van groepen ongeacht hun migratieachtergrond, nog een behoorlijke weg te gaan is. Zo is er in het onderwijs in veel sectoren wel een nagenoeg evenredige vertegenwoordiging, maar laten de cijfers zonder correctie voor opleidingsniveau van de ouders toch een behoorlijke achterstand zien.
Gekeken naar elementen van de sociaal-culturele positie van personen met een Turkse en Marokkaanse achtergrond, zien we ook hier trends die vanuit het “integratieperspectief” positief zijn. Zo neemt het aandeel personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond dat vaak contact heeft met personen zonder migratieachtergrond toe en neemt het aandeel dat nooit contact heeft met personen zonder migratieachtergrond zowel onder de eerste als de tweede generatie af. De tevredenheid met de Nederlandse samenleving neemt ten opzichte van de situatie in 2015 toe. Maar

er zijn ook minder positieve, tegengestelde signalen van ontevredenheid en uitsluiting. Met name onder personen behorende tot de tweede generatie zijn dit soort gevoelens vaker aan de orde.

Verbetering van de structurele positie onder personen met een Surinaamse en Caribisch-Nederlandse achtergrond, maar sociaal-culturele positie onder druk

Net zoals bij personen met een Turkse en Marokkaanse achtergrond, zien we dat er sprake is van een steeds verder vorderende evenredigheid onder personen met een Surinaamse en Nederlands-Caribische achtergrond. Dit geldt in het bijzonder voor de onderwijspositie en het gerealiseerd opleidingsniveau.

Tegelijkertijd lijken er spanningen te ontstaan ten opzichte van de sociaal-culturele positie van deze groepen. Zo is er met name onder personen met een Surinaamse en Nederlands-Caribische achtergrond een toename zichtbaar van het aandeel personen dat het gevoel heeft dat er wordt gediscrimineerd en neemt onder deze groepen ook het aandeel personen toe dat zelf discriminatie heeft ervaren. Deze trend werd al eerder geconstateerd (Huijnk en Andriessen, 2016) en heeft zich in de jaren daarna dus doorgezet. Opvallend daarbij is dat vooral de tweede generatie, die hier geboren en getogen is, aangeeft discriminatie te ervaren en daarmee het gevoel te hebben minder kansen te krijgen dan mensen zonder migratieachtergrond. Dit gevoel van uitsluiting blijkt bijvoorbeeld ook uit de beperkte mate van vertrouwen in de Nederlandse regering en de politie met name onder de tweede generatie met een Marokkaanse of Nederlands-Caribische achtergrond. Dit verschijnsel wordt ook wel de ‘integratieparadox’ genoemd en werd eerder geconstateerd door Dagevos et al. (2022).

Goede onderwijspositie van personen met een Iraanse achtergrond

Personen met een Iraanse achtergrond zijn vaak naar Nederland gekomen als vluchteling. Kenmerkend voor deze groep is dat zij relatief veel vertrouwen hebben in de Nederlandse overheid en politie. Personen met een Iraanse achtergrond identificeren zich ook relatief vaak met de Nederlandse identiteit of twee identiteiten, hebben relatief vaak contact met personen zonder migratieachtergrond en de intentie om te gaan stemmen is relatief hoog. Dit geldt in het bijzonder voor de tweede generatie.

Ook de structurele positie is relatief goed. Op een aantal domeinen is er voor de groep met een Iraanse achtergrond al sprake van een gelijk(waardig)e, of zelfs beter dan het landelijk gemiddelde positie. Dit hangt samen met de kenmerken van de groep personen met een Iraanse achtergrond van de eerste generatie. Zij zijn bovengemiddeld vaak hoogopgeleid vergeleken met het landelijk gemiddelde en kinderen van deze migranten hebben in het onderwijs een goede uitgangspositie. Ook het inkomen onder tweede generatie personen van Iraanse herkomst is bovengemiddeld en stijgend. Voorts is het aandeel personen met een koopwoning toegenomen, ook al is er daar nog steeds sprake van een behoorlijke achterstand van personen met een Iraanse achtergrond ten opzichte van het landelijk gemiddelde.

Wisselend beeld bij personen met een Somalische achtergrond

De positie van personen met een Somalische achtergrond is niet eenduidig. Aan de ene kant zijn er positieve signalen in het onderwijs en is er bijvoorbeeld in het advies voor het vervolgonderwijs sprake van evenredigheid. Aan de andere kant zijn de verschillen zonder dat wordt gecorrigeerd voor met name het opleidingsniveau van de ouders nog wel aanzienlijk en is er sprake van een lichte afname in de evenredigheidspositie als het gaat om het onderwijsniveau in het voortgezet onderwijs en voortijdig schoolverlaters. Op een aantal andere terreinen is de positie van personen met een Somalische achtergrond zorgelijk. Zo leeft 40 procent van deze groep in armoede, hebben zij met afstand het laagste inkomen van de hier onderscheiden groepen en is nagenoeg niemand in het bezit van een eigen woning.

De sociale-culturele positie is evenmin eenduidig. De groep personen met een Somalische achtergrond heeft van alle groepen het meeste vertrouwen in de Nederlandse overheid en gezondheidszorg. Tegelijkertijd denken zij het minst geëmancipeerd over genderrollen en hebben een relatief minder positieve houding ten opzichte van homoseksualiteit.

Op veel terreinen sprake van evenredigheid onder personen met een Poolse achtergrond

De positie van personen met een Poolse achtergrond is in deze studie voor het eerst via evenredigheidsanalyses in beeld gebracht. Op veel terreinen is er voor personen met een Poolse achtergrond sprake van een evenredige positie. Zo zijn het advies voor leerlingen in groep 8 en het niveau in het voortgezet onderwijs na correctie voor achtergrondkenmerken evenredig. Ook het aandeel voortijdig schoolverlaters onder leerlingen met een Poolse achtergrond is na correctie het laagst van de onderscheiden groepen. Voor wat betreft het gerealiseerd opleidingsniveau zien we eveneens een grotendeels evenredige positie na correctie. Het aandeel personen met een Poolse achtergrond dat in armoede leeft, is ook lager in vergelijking met andere groepen.

Op een aantal andere terreinen is echter nog sprake van een (grote) achterstand. Dit geldt bijvoorbeeld voor de taalbeheersing, het aandeel met een voldoende psychische gezondheid en de woonpositie. Ook zien we dat de sociaal-culturele positie van personen met een Poolse achtergrond flink verschilt met die van de groep zonder migratieachtergrond en andere migrantengroepen. Zo denken zij weinig geëmancipeerd over genderrollen, hebben zij een minder positieve houding ten opzichte van homoseksualiteit, de laagste stemintentie, voelt slechts 40 procent zich thuis in Nederland en identificeren zij zich vooral met personen met een Poolse achtergrond.

Toename van de evenredigheid maar gelijkheid blijft nog buiten beeld

De uitkomsten van dit rapport wijzen erop dat er over het algemeen sprake is van een positieve tendens. Op veel terreinen en voor veel groepen is er sprake van een toename van de evenredigheid. Dit geldt in het bijzonder voor de onderwijspositie. Voor veel groepen is er al (bijna) sprake van een evenredige positie op dat terrein. Dat wil zeggen dat wanneer wordt gecorrigeerd voor factoren waarvan bekend is dat deze een effect hebben op de positie, de verschillende groepen gelijk presteren. Voor een aantal groepen geldt zelfs dat zij het beter doen dan het gemiddelde. We zien dat deze ontwikkeling logischerwijs ook doorwerking kent naar het gerealiseerde opleidingsniveau. Ook

op dat terrein is er steeds vaker sprake van een evenredige positie en een kleiner verschil dat onverklaard blijft. Op een aantal andere terreinen zien we een toename in evenredigheid maar is er ook na correctie nog een aanzienlijk verschil. Zo blijft het bezit van een eigen woning voor veel groepen met een migratieachtergrond bijvoorbeeld achter.
Naast de structurele positie is er in dit onderzoek ook gekeken naar de sociaal-culturele positie. Op dit terrein zien we een minder positief beeld. We zien dat de al langer en meer gevestigde groepen steeds vaker discriminatie ervaren en dat zij zich over de loop van de jaren steeds minder thuis zijn gaan voelen in Nederland, terwijl zij hier steeds langer verblijven. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in de afname van het vertrouwen in de overheid. Bij de meer recent gevestigde groepen zien we dat er juist relatief veel vertrouwen is in de Nederlandse overheid en gezondheidszorg, maar kunnen er op andere terreinen mogelijk wel spanningen ontstaan. Zo is er binnen deze groepen vaak minder acceptatie voor homoseksualiteit en hebben zij een traditioneler idee van genderrollen.

Meer evenredigheid bij de tweede generatie, maar ook meer (ervaren) discriminatie
Voor de tweede generatie is evenredigheid op aspecten zoals onderwijs- en opleidingsniveau en inkomen dichterbij dan bij de eerste generatie. Ook bezit een groter deel van de tweede generatie een eigen huis dan van de eerste generatie. Evenredigheid in de verdachtenregistraties is bij de tweede generatie wat verder weg dan bij de eerste generatie, maar er is ook bij de tweede generatie in de periode 2011-2020 een positieve ontwikkeling naar meer evenredigheid. In de afgelopen tien jaar zijn de opvattingen over genderrollen en homoseksualiteit, ongeacht de herkomstgroep, bij de tweede generatie ‘moderner’ dan bij de eerste generatie. Minder positief is de tweede generatie over de Nederlandse samenleving. Van de tweede generatie voelt een kleiner deel zich thuis in Nederland dan van de eerste generatie. Ook zien we dat een groter deel van de tweede generatie vindt dat er in Nederland sprake is van discriminatie en ervaart zelf ook vaker discriminatie dan van de eerste generatie.

Vanuit de overheid wordt het streven naar evenredigheid gezien als een tussenstap naar een gelijke positie van groepen. Dat wil zeggen dat er op een gegeven moment geen noemenswaardige verschillen bestaan tussen groepen, zonder correctie voor achtergrondkenmerken. Op dit moment is dat nog niet het geval en het zal een langdurige inzet vergen om dat doel op alle terreinen voor alle groepen te verwezenlijken. De overheid kan hier een belangrijke rol in spelen door bijvoorbeeld extra inspanningen in het onderwijs om kinderen met een relatief lage sociaaleconomische status betere kansen te bieden, arbeidsmarktkansen voor mensen met een migratieachtergrond te stimuleren en eventuele discriminatie te bestrijden.

De invloed van de Coronapandemie
De uitkomsten van dit onderzoek geven geen goed beeld over hoe het mensen met een migratieachtergrond is vergaan tijdens de Coronapandemie en wat de doorwerking daarvan is op hun maatschappelijke positie. Uit ander onderzoek is bekend dat kwetsbare gezinnen onevenredig hard getroffen zijn door de gevolgen van COVID-19. Zij hadden veelal minder mogelijkheden en

hulpbronnen om het hoofd te kunnen bieden aan de wisselende omstandigheden in de lange periode dat het virus de samenleving in zijn greep hield. Het is, omdat groepen met een migratieachtergrond bovengemiddeld vaak een kwetsbare positie hebben, denkbaar dat op sommige terreinen de evenredigheid in de meest recente jaren is afgenomen.
Tot slot is het noodzakelijk dat de overheid er oog voor houdt dat iedereen zich onderdeel blijft voelen van de Nederlandse samenleving. De uitkomsten van dit onderzoek tonen aan dat hoewel het met de meer en langer gevestigde groepen in Nederland steeds beter lijkt te gaan, zij ook meer discriminatie ervaren en meer afstand voelen tot de Nederlandse samenleving. Dit lijkt te passen in een tendens waarin sinds COVID-19 groepen steeds meer tegenover elkaar lijken te staan en het vertrouwen in de overheid en instanties afneemt. De toeslagenaffaire en ander overheidsbeleid dat achteraf discriminerend is gebleken, zal ook geen positief effect hebben gehad op het vertrouwen van personen met een migratieachtergrond. Om te groeien naar een samenleving waarin iedereen zich vertegenwoordigd voelt en ervan uit mag gaan gelijk te worden behandeld en gelijke kansen te hebben, is het van groot belang om dit vertrouwen terug te winnen.
Hieronder worden de belangrijkste bevindingen van ons onderzoek per thema samengevat.

Stand van zaken in het onderwijs
De afgelopen 10 jaar zijn de prestaties en school- en studieloopbanen van kinderen/jongeren met een migratieachtergrond op een aantal vlakken verbeterd en is het verschil met het landelijke gemiddelde verkleind. Desondanks geldt voor vrijwel alle groepen dat er op elk niveau in het onderwijs (nog steeds) een achterstand bestaat ten opzichte van het gemiddelde in Nederland.

Het advies voor het voortgezet onderwijs
Kinderen met een migratieachtergrond krijgen aan het eind van de basisschool een lager advies voor vervolgonderwijs dan kinderen zonder migratieachtergrond, ondanks dat het niveau van kinderen met een migratieachtergrond de laatste jaren wel is gestegen. Uitzondering hierop zijn kinderen met een Iraanse achtergrond: de adviezen die kinderen uit deze groep krijgen zijn ongeveer gelijk aan het totale beeld van de adviezen.

In dit onderzoek is bekeken of het verschil in advisering voor het voortgezet onderwijs kan worden verklaard door bepaalde factoren (de evenredigheidsanalyse) en of daarmee verschillen tussen groepen verkleinen of zelfs verdwijnen. Het gemiddelde opleidingsniveau van de ouders blijkt voor een groot deel de verschillen tussen kinderen met en zonder migratieachtergrond rondom het advies voor het voortgezet onderwijs te verklaren. Specifiek voor kinderen met een Somalische achtergrond zien we dat zij een hoger advies voor het voortgezet onderwijs krijgen dan op basis van hun (achtergrond)kenmerken mag worden verwacht.

Voortgezet onderwijs
De verschillen tussen groepen worden aanzienlijk kleiner wanneer we kijken naar het derde jaar van het voortgezet onderwijs. Het niveau van jongeren met een Iraanse achtergrond in dat leerjaar is vergelijkbaar met jongeren zonder migratieachtergrond. Uit de evenredigheidsanalyse blijkt dat een groot deel van de verschillen in het onderwijsniveau samenhangen met het opleidingsniveau van de

ouders, de sociaaleconomische positie van de ouders en het aantal ouders in het huishouden. In elk van de groepen is vooral de lagere opleiding van de ouders een belangrijke determinant. De jongeren met een Iraanse achtergrond wijken af van de andere groepen. Zij volgen voortgezet onderwijs op een hoger niveau dan op grond van de kenmerken van hun ouders zou worden verwacht.

Middelbaar beroepsonderwijs (mbo)

Voor het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) geldt dat in de afgelopen jaren het aantal studenten met een migratieachtergrond in mbo-4 toeneemt en het verschil met studenten zonder migratieachtergrond kleiner wordt. Tussen de groepen met een migratieachtergrond bestaan echter wel verschillen. Uit de evenredigheidsanalyse blijkt dat in elk van de groepen een deel van de verschillen wordt verklaard door het opleidingsniveau en de sociaaleconomische positie van de ouders en het aantal ouders in het huishouden. Het valt op dat met name voor studenten met een Marokkaanse of Turkse achtergrond een positieve ontwikkeling in niveau zichtbaar is in de afgelopen tien jaar. Bovengenoemde factoren verklaren ook de verschillen in het aantal vroegtijdig schoolverlaters op het mbo voor vijf van de zeven groepen. In alle groepen is een afname van het verschil te zien, al blijft het percentage voortijdig schoolverlaters voor elke migrantengroep groter dan gemiddeld, ook als rekening wordt gehouden met de achtergrondkenmerken.

Opleidingsniveau, Nederlandse taal en gezondheid

Opleidingsniveau, beheersing van de Nederlandse taal en (een goede) gezondheid vormen individuele hulpbronnen die onderdeel zijn van het menselijk kapitaal en waarvan bekend is dat ze van invloed zijn op de structurele, sociaal-culturele en politieke integratie en op de ervaringen met de ontvangende samenleving (Huijnk & Andriessen, 2016; Dagevos et al., 2022).

Opleidingsniveau

Voor alle onderscheiden groepen geldt dat het gerealiseerde opleidingsniveau tussen 2006 en 2020 is toegenomen. De grootste vooruitgang is zichtbaar onder personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond. In deze groepen neemt het aandeel personen dat een hbo- of wo-opleiding heeft voltooid fors toe en neemt het aandeel personen dat alleen basisonderwijs heeft afgerond sterk af. Ondanks deze forse stijging geldt voor bijna alle onderscheiden groepen dat zij in vergelijking met personen zonder migratieachtergrond nog steeds ondervertegenwoordigd zijn op het hoogste opleidingsniveau en oververtegenwoordigd zijn op het laagste opleidingsniveau. Met name personen met een Somalische achtergrond zijn relatief vaak laagopgeleid. Ook onder personen met een Turkse of Marokkaanse migratieachtergrond is het aandeel dat alleen basisonderwijs of minder heeft voltooid relatief groot. De verdeling van opleidingsniveaus onder personen met Nederlands-Caribische migratieachtergrond komt grotendeels overeen met die van personen zonder migratieachtergrond. Personen met een Iraanse achtergrond hebben in vergelijking met personen zonder migratieachtergrond juist een hoger gemiddeld opleidingsniveau en vaker een hbo- of wo- opleiding voltooid. Wanneer we voor de mensen met een migratieachtergrond rekening houden met de lagere opleiding van hun ouders en ook corrigeren voor leeftijd en geslacht, dan verdwijnt het verschil in opleidingsniveau grotendeels en slaat de achterstand van de tweede generatie met een Turkse of Marokkaanse achtergrond zelfs om in een kleine voorsprong.

Taalbeheersing

Voor wat betreft taalbeheersing is te zien dat personen met een Surinaamse of Caribische migratieachtergrond nauwelijks of geen problemen hebben met het spreken en lezen van de Nederlandse taal, terwijl mensen met een Poolse achtergrond aanzienlijk meer moeite hebben. In de communicatie met de kinderen gebruiken de verschillende groepen vaker de Nederlandse taal dan met de partner, al neemt het gebruik van de Nederlandse taal met de partner in de periode 2006-2020 toe. Met name bij personen met een Marokkaanse achtergrond is die toename significant. Het gebruik van de Nederlandse taal is onder alle groepen toegenomen sinds 2006. De sterkste stijging zien we onder personen met een Turkse en Marokkaanse achtergrond. Personen met een Surinaamse en Caribische achtergrond gebruiken het vaakst de Nederlandse taal; mensen met een Poolse achtergrond het minst vaak.

Ervaren gezondheid

De ervaren gezondheid van de onderscheiden groepen met een migratieachtergrond is minder dan de ervaren gezondheid van de groep zonder migratieachtergrond. Mensen met een Somalische of Poolse achtergrond ervaren vaker een '(zeer) goede gezondheid' dan mensen zonder migratieachtergrond.[3]

Mannen ervaren hun gezondheid vaker als (zeer) goed dan vrouwen, met uitzondering van mensen met een Surinaamse achtergrond. Er is daarnaast een duidelijke samenhang tussen ervaren gezondheid, leeftijd en opleidingsniveau. Mensen met een hoger opleidingsniveau en jongeren ervaren vaker een goede gezondheid dan lager opgeleiden en ouderen. Dit verklaart deels waarom de ervaren gezondheid onder de tweede generatie beter is dan onder de eerste generatie.

Psychische gezondheid

Onder nagenoeg alle onderscheiden groepen met een migratieachtergrond is aandeel personen met een voldoende psychische gezondheid lager dan onder personen zonder migratieachtergrond. Met name van de groep met een Iraanse of Poolse achtergrond heeft een relatief klein deel een voldoende psychische gezondheid. Hoewel mensen met een Somalische achtergrond vaak als vluchteling naar Nederland zijn gekomen, is hun psychische gezondheid ongeveer gelijk aan die van personen zonder migratieachtergrond. Voor de ervaren psychische gezondheid is de samenhang met leeftijd, generatie en opleidingsniveau minder eenduidig dan bij de ervaren gezondheid.

Inkomen en armoede

Iemands inkomen bepaalt in belangrijke mate zijn of haar mogelijkheden en ruimte. Een laag inkomen werpt een barrière op voor sociale participatie en het inkomen speelt mee bij de keuze in welke buurt iemand gaat wonen, wat weer samenhangt met ontmoetingskansen met anderen en daarmee met

[3] De relatief goed ervaren gezondheid van personen met een Somalische achtergrond is eerder beschreven in onderzoek van het SCP (Andriessen et al. 2017; Dagevos et al. 2022). Het heeft deels te maken met het feit dat de groep bestaat uit veel jongeren. Daarnaast kan ook het zogenoemde "healthy immigrant effect" een rol spelen. Het "healthy immigrant effect" verwijst naar een verschijnsel dat de (Somalische) vluchtelingen een selectieve groep is van relatief sterke en gezonde personen. Migratie van relatief sterke, gezonde personen is mogelijk ook een van de verklaringen voor het aandeel personen met een (zeer) goede gezondheid onder de groep met een Poolse migratieachtergrond.

integratie. Bij het beschrijven van de inkomenspositie van de groepen wordt het gemiddeld gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen gebruikt.

Inkomen

Het gemiddeld inkomen in Nederland in 2020 bedraagt 34.200 euro per jaar.[4] Dit inkomen is sinds 2011 toegenomen, maar voor alle groepen met een migratieachtergrond ligt het nog steeds lager dan het landelijk gemiddelde. Vergeleken met de andere onderscheiden groepen hebben mensen met een Surinaamse achtergrond relatief het hoogste inkomen en mensen met een Somalische achtergrond (met afstand) het laagste. De toename van het inkomen sinds 2011 is groter voor de tweede generatie dan voor de eerste generatie, met uitzondering van mensen met een Somalische achtergrond. Voor mensen met een Turkse, Iraanse, Marokkaanse of Surinaamse achtergrond geldt dat de groei sterker is dan het gemiddelde in Nederland.

Armoede

Om armoede in beeld te brengen, wordt gebruik gemaakt van de lage-inkomensgrens van het huishoudensinkomen van het CBS. In het algemeen leeft in 2020 vijf procent van de mensen in Nederland in een huishouden onder deze lage-inkomensgrens. Van de onderscheiden migrantengroepen leeft een (veel) groter deel onder deze lage-inkomensgrens. Er zijn grote verschillen tussen de verschillende migrantengroepen. Van de groep met een Surinaamse achtergrond leeft 10 procent in armoede en in de groep met een Somalische achtergrond is dit 40 procent. In de groep met een Poolse migratieachtergrond is het aandeel dat onder deze lage-inkomensgrens leeft met zes procent nauwelijks hoger dan gemiddeld. In tegenstelling tot het gemiddelde in Nederland, komt armoede binnen de verschillende migrantengroepen juist vooral voor bij personen met een hogere leeftijd. Het inkomen is het laagst bij jongeren tot 14 jaar met een Somalische achtergrond; meer dan de helft van de kinderen uit deze groep leeft in een huishouden onder de lage-inkomensgrens.

Wonen

Op het gebied van integratie en wonen bekijken we de ontwikkeling van de woonsituatie en de bijbehorende tevredenheid voor de verschillende groepen met een migratieachtergrond. Zo bekijken we het eigenwoningbezit, kenmerken van de woning, tevredenheid met de woning en woonomgeving en woonlasten.

Eigenwoningbezit en verklaringen voor verschillen[5]

Over het algemeen zien we dat personen met een migratieachtergrond minder vaak een koopwoning bezitten vergeleken met het gemiddelde in de bevolking en personen zonder migratieachtergrond en dus vaker wonen in een huurwoning. Uit de resultaten blijkt dat er sinds 2006 onder herkomstgroepen

[4] Met inkomen wordt het gemiddeld gestandaardiseerd inkomen per persoon bedoeld. Hiervoor is het gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen toegekend aan alle personen in het huishouden. Het gestandaardiseerd inkomen is het besteedbaar inkomen gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden. Voor een meer gedetailleerde uitleg wordt verwezen naar hoofdstuk 4.

[5] De cijfers over eigenwoningbezit zijn gebaseerd op een omvangrijk survey (WoON). Het aantal mensen met een Somalische achtergrond in dit survey is beperkt en het aandeel dat beschikt over een koopwoning is te klein om over te kunnen rapporteren.

een stijging heeft plaatsgevonden van het aantal personen met een koopwoning. Deze stijging is het sterkst te zien bij personen met een Marokkaanse, Iraanse of Turkse achtergrond. Desalniettemin is het aandeel personen dat een koopwoning bezit voor de gehele groep personen met een migratieachtergrond alsnog zeker een vijfde kleiner dan het totaal aandeel eigenwoningbezitters onder alle Nederlanders. Personen met een Marokkaanse achtergrond hebben het minst vaak een koopwoning vergeleken met de andere groepen, ondanks de flinke stijging in het aantal eigenwoningbezitters van de afgelopen jaren.

Het verschil in eigenwoningbezit tussen de verschillende groepen met een migratieachtergrond en het totaal aandeel eigenwoningbezitters in Nederland kan door meerdere factoren worden verklaard. Zo zien we dat voor personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond hun inkomen, opleidingsniveau en leeftijd het verschil tussen het aantal personen met een koopwoning binnen deze groepen en het totaal aantal woningbezitters het beste kan verklaren. Voor personen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische achtergrond zien we juist dat inkomen en huishoudvorm van deze personen het beste het verschil kan verklaren. De kenmerken inkomensklasse, woonduur en woonmilieu[6] verklaren het verschil tussen eigenwoningbezitters met een Iraanse achtergrond en het totaal aantal eigenwoningbezitters het sterkst. Voor personen met een Poolse achtergrond verklaren de kenmerken leeftijd, woonduur en opleidingsniveau het beste het verschil. Wanneer deze factoren in de analyse van het eigenwoningbezit worden meegenomen, wordt voor elke onderscheiden groep het gevonden verschil in eigenwoningbezit ten opzichte van het totaal kleiner: het kleinste overblijvende verschil zien we bij personen met een Surinaamse achtergrond, het grootste verschil zien we bij personen met een Marokkaanse achtergrond.

Personen uit de tweede generatie zijn vaker in het bezit van een koopwoning dan de eerste generatie, behalve personen met een Surinaamse achtergrond.

Kenmerken van de woning en tevredenheid met de woning en woonomgeving
Over de jaren heen is het aantal personen dat krap woont (minder dan een kamer per persoon) afgenomen. Personen met een Marokkaanse achtergrond wonen het krapst, vergeleken met de andere groepen en met het totaal. In lijn hiermee zien we dat personen met een Marokkaanse achtergrond het minst tevreden zijn met de woning. Personen zonder migratieachtergrond hebben het minst vaak een krappe woning en zijn het vaakst tevreden met hun woning. Personen zonder migratieachtergrond zijn ook het vaakst tevreden met hun woonomgeving. De tevredenheid met de woning en de woonomgeving schommelt over de jaren heen en laat geen duidelijke trend zien.

Woonlasten
De woonlasten zijn over de jaren heen flink gestegen en de onderlinge verschillen tussen de groepen zijn klein. Personen met een Nederlands-Caribische achtergrond hebben de hoogste lasten voor een koopwoning. Personen met een Poolse achtergrond betalen de hoogste huur, vergeleken met de andere groepen. Verder zien we dat personen met een Iraanse achtergrond de minste huur betalen

[6] De factor woonmilieu is een indicator voor de mate van stedelijkheid in vijf klassen en varieert van “centrum-stedelijk” tot “landelijk wonen”.

voor hun woning. De woonlasten liggen altijd hoger onder de tweede generatie dan onder de eerste, ongeacht type woning (koop- of huurwoning).

Criminaliteit en veiligheid

We gaan in op verschillen in omvang en aard van registraties van verdachten onder een selectie van groepen met een migratieachtergrond, mensen zonder migratieachtergrond en de totale bevolking van 12 jaar en ouder.

Verdachtenpercentages

De verdachtenpercentages zijn in de periode 2005-2021 voor alle groepen met een migratieachtergrond en ook voor de groep zonder migratieachtergrond sterk gedaald. Toch zien we in 2021 dat van de mensen met een migratieachtergrond een wat groter deel wordt verdacht dan gemiddeld in de bevolking. Mannen en jongeren zijn daarbij in alle groepen sterk oververtegenwoordigd in de verdachtencijfers.

Verklaringen van verschillen

Om na te gaan in hoeverre verschillen tussen verdachtenpercentages kunnen worden verklaard door verschillen in (achtergrond)kenmerken, zijn in navolging van eerder onderzoek van Huijnk en Andriessen (2016) en het CBS (2020) evenredigheidsanalyses uitgevoerd waarin wordt gecorrigeerd voor (achtergrond)kenmerken. Hieruit blijkt dat er bij personen met een Turkse of Iraanse migratieachtergrond nagenoeg sprake is van evenredigheid in de mate waarin zij verdacht zijn van een misdrijf. Na correctie voor achtergrondkenmerken is de kans om als verdachte geregistreerd te staan voor deze groepen dus nagenoeg even groot als gemiddeld in de bevolking.

Bij de overige groepen is er geen sprake van evenredigheid, maar kan wel een groot deel van het verschil in verdachtencijfers worden toegeschreven aan verschillen in (achtergrond)kenmerken. Evenredigheid is bij mensen met een Nederlands-Caribische of Marokkaanse migratieachtergrond relatief het verst weg. Bij deze groepen resteert er na correctie voor (achtergrond)kenmerken nog een beperkt verschil ten opzichte van het gemiddelde in de totale bevolking. Met name de sociaaleconomische positie, het huishoudensinkomen, het opleidingsniveau en de leeftijd zijn belangrijk voor het verklaren van verschillen in criminaliteit.

Voor de ‘klassieke’ migrantengroepen is er in de periode 2011-2020 sprake van een sterk toenemende evenredigheid. Uit deze studie blijkt verder dat evenredigheid bij de tweede generatie minder groot is dan bij de eerste generatie, maar dat er bij de vier ‘klassieke’ migrantengroepen van de tweede generatie sprake is van een sterke ontwikkeling naar meer evenredigheid.

Slachtofferschap[7]

Personen met een migratieachtergrond zijn enigszins oververtegenwoordigd in de verdachtenregistraties, maar zijn ook vaker slachtoffer van criminaliteit. In 2021 gaf 17 procent van de totale bevolking aan in de afgelopen 12 maanden slachtoffer te zijn geweest van criminaliteit. Mensen

[7] De in dit rapport gepresenteerde gegevens over slachtofferschap en veiligheid zijn volledig gebaseerd op de analyse en beschrijving van het CBS in de rapportage *”Integratie en samenleven 2022”* (CBS, 2022).

zonder migratieachtergrond zijn met 16 procent relatief minder vaak slachtoffer van criminaliteit. Mensen met een migratieachtergrond zijn juist vaker dan gemiddeld slachtoffer van criminaliteit. Dit geldt zowel voor de eerste (21 procent) als tweede generatie (23 procent). Wel is er vanaf 2014 voor alle onderscheiden herkomstgroepen een dalende trend zichtbaar in de cijfers over slachtofferschap (CBS, 2022).

Onveiligheid[7]

In 2021 voelde 33 procent van de mensen zonder migratieachtergrond zich weleens onveilig. Van de mensen met een migratieachtergrond voelde met name de tweede generatie zich vaker onveilig. In vergelijking met de andere herkomstgroepen voelen mensen met een Surinaamse achtergrond zich het vaakst onveilig (41 procent). Ook na correctie voor leeftijd, geslacht en opleidingsniveau blijft dit verschil significant. Mensen met een Marokkaanse migratieachtergrond voelen zich het minst vaak onveilig (28 procent). Na een daling tot 2019 stagneert het percentage personen met algemene gevoelens van onveiligheid. Het percentage van de Nederlandse bevolking dat zich weleens onveilig voelt, is tussen 2012 en 2019 afgenomen van 38 naar 33 procent, maar tussen 2019 en 2021 daalde de algemene onveiligheidsbeleving voor de totale bevolking echter niet meer. Bij mensen met een migratieachtergrond nam de algemene onveiligheidsbeleving met name onder de eerste generatie nog wel af (CBS, 2022).

Mensen zonder migratieachtergrond voelen zich minder vaak onveilig in hun eigen buurt (13 procent) dan mensen met een migratieachtergrond van de eerste generatie (18 procent) en de tweede generatie (20 procent). Mensen met een Surinaamse of Turkse achtergrond voelen zich het vaakst weleens onveilig in hun eigen buurt (23 en 21 procent). Na correctie voor leeftijd, geslacht en opleiding vallen de meeste verschillen weg, maar voor mensen met een Surinaamse of Turkse achtergrond blijven de verschillen wel significant. Het percentage personen met gevoelens van onveiligheid in de eigen buurt nam tot 2019 ook af. Tussen 2019 en 2021 daalt de onveiligheidsbeleving in de eigen buurt echter niet meer. Dit geldt voor zowel mensen met als zonder een migratieachtergrond. De verschillen tussen deze groepen blijven daarmee nagenoeg hetzelfde (CBS, 2022).

Participatie en vertrouwen

Eén van de thema's uit het beleidsmodel voor integratie is dat iedereen zou moeten participeren in de Nederlandse samenleving door daaraan een bijdrage te leveren en door zoveel mogelijk zelfredzaam te zijn (Engbersen et al., 2020). Participeren en zelfredzaamheid zijn begrippen die worden gebruikt als aspecten van sociale samenhang of sociale cohesie, maar ook het vertrouwen in instituties en in anderen hoort hierbij. De gedachte hierbij is dat een grotere participatie en een hoog vertrouwen in instituties leiden tot een grotere mate van sociale cohesie in Nederland.

Vrijwilligerswerk en mantelzorg

Mensen met een migratieachtergrond doen minder vaak vrijwilligerswerk dan mensen zonder migratieachtergrond. Wel is het aandeel mensen met en zonder migratieachtergrond dat vrijwilligerswerk doet gestegen sinds 2015, behalve voor mensen met een Somalische achtergrond.

De grootste stijging vindt plaats onder mensen met een Poolse achtergrond, al is het totaalpercentage nog wel het laagste van alle onderscheiden groepen. Over het algemeen doen vrouwen vaker vrijwilligerswerk dan mannen en ook is de tweede generatie vaker actief dan de eerste. Wel is onder bijna alle groepen het aandeel vrijwilligers dat behoort tot de eerste generatie toegenomen.

Personen met een migratieachtergrond verlenen minder vaak mantelzorg dan personen zonder migratieachtergrond, al is dit verschil nu kleiner dan in 2015. Dit komt voornamelijk doordat het aandeel mantelzorgers onder personen met een Nederlandse achtergrond kleiner is geworden. De grootste relatieve toename van mantelzorgers zien we onder personen met Poolse achtergrond en Marokkaanse achtergrond. Het huidige percentage mantelzorgers is het hoogst onder personen met een Marokkaanse achtergrond. Vrouwen zijn vaker mantelzorger dan mannen, behalve onder mensen met een Iraanse achtergrond. Het aandeel mantelzorgers is het kleinst onder de groep mensen die 55 jaar of ouder is. Ook is het aandeel mantelzorgers groter onder de tweede generatie dan onder de eerste generatie. Dit zou verklaard kunnen worden door een leeftijdseffect: mantelzorg wordt vaker uitgevoerd door jongeren en de tweede generatie is over het algemeen jonger dan de eerste. Gekeken naar de ontwikkelingen tussen 2015 en 2020, valt het op dat voor de groepen waarbij het aandeel mantelzorgers is teruggelopen er met name een afname heeft plaatsgevonden van het aandeel jonge mantelzorgers (15 tot en met 34 jaar).

Verklaringen voor verschillen in vrijwilligerswerk

Ook na correctie voor achtergrondkenmerken blijft een fors verschil bestaan in het aandeel dat vrijwilligerswerk verricht tussen mensen met en zonder migratieachtergrond. De belangrijkste verklarende factoren die van invloed zijn op de mate van het uitvoeren van vrijwilligerswerk betreffen stedelijkheid, opleidingsniveau en gezondheid. Daarbij geldt dat hoe lager de stedelijkheid, hoe hoger het opleidingsniveau en hoe beter de gezondheid, hoe meer vrijwilligerswerk wordt gedaan. De evenredigheid is vergeleken met 2015 toegenomen, maar desondanks blijft er nog een verschil bestaan tussen groepen met en zonder migratieachtergrond. Daarnaast blijkt dat er ook bij de tweede generatie nog geen sprake is van evenredigheid in vrijwilligerswerk.

Politieke participatie

Net zoals in voorgaande metingen is de intentie om te gaan stemmen als er Tweede Kamer verkiezingen zouden plaatsvinden, het hoogst onder personen zonder migratieachtergrond (88 procent). Van personen met een migratieachtergrond is ongeveer driekwart van plan om te gaan stemmen. De verschillen tussen de onderscheiden herkomstgroepen zijn beperkt. Uitzondering hierop is de groep met een Poolse achtergrond. Van de personen met een Poolse achtergrond heeft slechts een derde de intentie om te gaan stemmen.[8] De stemintentie is hoger onder ouderen en hoogopgeleiden dan onder jongeren en laagopgeleiden. Uitzondering hierop is de hoge stemintentie

[8] In de analyse zijn respondenten die hebben aangegeven “ik mag niet stemmen” buiten beschouwing gelaten. De gepresenteerde percentages zijn dus gebaseerd op de groep stemgerechtigden. Het is echter mogelijk dat de vraag niet door alle respondenten goed is begrepen en dat bijvoorbeeld personen met een Poolse achtergrond die niet stemgerechtigd zijn geantwoord hebben “niet te gaan stemmen” in plaats van “niet stemgerechtigd te zijn”.

(91 procent) onder jongeren (15-34 jaar) zonder migratieachtergrond. Verschillen tussen personen van de eerste en tweede generatie variëren per groep. Zo is de stemintentie van personen met Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en Somalische achtergrond veel groter onder de eerste generatie dan onder de tweede. Voor personen met een Nederlands-Caribische of Iraanse achtergrond is dit andersom: bij deze groepen is de stemintentie groter onder de tweede generatie dan onder de eerste.

Vertrouwen in instituties, gezondheidszorg, justitie en politie
Het vertrouwen in de Nederlandse regering is het laagst onder personen met een Nederlands-Caribische achtergrond en Surinaamse achtergrond. Ook onder personen zonder migratieachtergrond is het vertrouwen relatief laag. Onder personen met een Iraanse en Somalische achtergrond is het vertrouwen in de Nederlandse regering relatief hoog. Het vertrouwen in de regering in het land van herkomst (of dat van de ouders) is voor alle onderscheiden groepen (fors) lager dan het vertrouwen in de Nederlandse regering. Het vertrouwen in de gezondheidszorg ligt relatief hoog, maar onder mensen met een Poolse achtergrond ligt dit een stuk lager dan gemiddeld. De hoogste mate van vertrouwen in de gezondheidszorg ligt bij mensen met een Somalische achtergrond en mensen zonder migratieachtergrond. Het vertrouwen in justitie is onder alle onderscheiden groepen relatief hoog. Alleen onder personen met een Nederlands-Caribische achtergrond is dit beduidend lager dan gemiddeld. Er zijn grote verschillen in de mate waarin verschillende groepen (veel) vertrouwen hebben in de politie. Het vertrouwen is het hoogst onder personen met Iraanse achtergrond en personen zonder migratieachtergrond. Onder de ‘klassieke’ groepen is het vertrouwen in politie opvallend lager.

Vertrouwen in de regering en politie bij de eerste generatie hoger dan bij de tweede generatie
Het vertrouwen in de regering en de politie is bij mensen van de eerste generatie hoger dan bij de tweede generatie. Vooral onder de tweede generatie met een Marokkaanse of Somalische migratieachtergrond is het vertrouwen in de regering en de politie minder. Een uitzondering vormen mensen met een Nederlands-Caribische migratieachtergrond, in deze groep is het algemeen vertrouwen weliswaar laag, maar is er geen verschil tussen de generaties.

De sociaal-culturele positie
De sociaal-culturele positie wordt gemeten aan de hand van drie dimensies: sociaal, cultureel en emotioneel.

Emotionele en sociale dimensie: identificatie en contacten
We bekijken hier de emotionele en sociale dimensie aan de hand van respectievelijk identificatie als lid van de herkomstgroep en als Nederlander en (de mate van) interetnisch contact.

Onder personen met een Turkse, Marokkaanse, Somalische of Poolse achtergrond is het aandeel personen dat zich (heel) sterk identificeert met de herkomstgroep groot. Meer dan driekwart van deze groepen voelt zich sterk verbonden met de herkomstgroep. Vooral bij personen met een Turkse, Marokkaanse en Somalische achtergrond zien we dat het aantal personen dat zich (heel) sterk identificeert met de eigen herkomstgroep of die van hun ouders in de periode 2006-2020 is gedaald.

Ongeveer de helft van de personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond identificeert zich sterk met zowel Nederland als de herkomstgroep. Variërend van ruim een kwart tot een derde van hen identificeert zich sterk met de herkomstgroep en zwak met Nederland. Het overgrote deel (73%) van de personen met een Poolse achtergrond identificeert zich sterk met Polen en zwak met Nederland. Dit hangt waarschijnlijk samen met het feit dat een groot deel van de mensen met een Poolse achtergrond relatief recent als arbeidsmigrant naar Nederland is gekomen. Voor personen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische of Iraanse achtergrond zien we een ander beeld. Van deze groepen identificeert een relatief groot deel zich sterk met Nederland en zwak met de eigen herkomstgroep.

In lijn met deze resultaten over identificatie, zien we dat bijna de helft van de personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond zowel vaak contact heeft met personen uit de eigen herkomstgroep als met personen zonder migratieachtergrond. Ongeveer een kwart van de personen met een Turkse, Somalische of Poolse achtergrond heeft weinig contact met personen zonder migratieachtergrond, maar wel veel contact met personen uit de eigen herkomstgroep. Personen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische en Iraanse achtergrond hebben vaker frequent contact met personen zonder migratieachtergrond dan met personen uit de eigen herkomstgroep. Tegelijkertijd zien we dat het aandeel personen met een migratieachtergrond dat aangeeft in de vrije tijd nooit contact te hebben met personen zonder migratieachtergrond in de periode 2006-2020 is afgenomen. Dit geldt met name voor personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond.

Het aandeel personen dat zich sterk met Nederland identificeert is binnen de tweede generatie groter dan binnen de eerste generatie. Vooral bij groep met een Turkse achtergrond is het verschil tussen de eerste generatie en tweede generatie opvallend. Daarbij is vaak sprake van een dubbelsterke identificatie. Met name de groep die zich zowel sterk identificeert met de Turkse herkomstgroep als met Nederland is onder de tweede generatie hoger dan onder de eerste generatie. Bij groep met een Surinaamse of Nederlands-Caribische migratieachtergrond valt op dat het aandeel dat zich sterk identificeert met Nederland en zwak met het herkomstland onder de tweede generatie aanzienlijk groter is dan onder de eerste generatie.

Als we kijken naar de ontwikkeling van de interetnisch contacten over de tijd, dan zien we dat de eerste en tweede generatie over de jaren heen naar elkaar zijn toegegroeid: vooral bij de eerste generatie met een Turkse of Marokkaanse achtergrond is er in de periode 2006-2020 een daling in het aandeel personen dat nooit contact heeft met personen zonder migratieachtergrond.

Culturele dimensie: waardeoriëntaties

De culturele dimensie wordt bepaald aan de hand van twee verschillende waardeoriëntaties: opvattingen over gelijkheid van mannen en vrouwen en acceptatie van LHB-personen.

De opvattingen over de rolverdeling van mannen en vrouwen in de samenleving zijn sinds 2006 steeds geëmancipeerder geworden. Personen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische en Iraanse achtergrond hebben vergeleken met de andere groepen de meest ‘moderne’ opvattingen

over genderrollen. Personen met een Somalische of Poolse achtergrond denken het minst geëmancipeerd over genderrollen. Daarnaast is ook de mate van acceptatie van LHB-personen flink gestegen. Personen zonder migratieachtergrond kennen de sterkste acceptatie van homoseksualiteit, gevolgd door personen met een Surinaamse, Iraanse en Nederlands-Caribische achtergrond. Personen met een Somalische, Turkse, Marokkaanse of Poolse achtergrond hebben relatief gezien een minder positieve houding ten opzichte van homoseksualiteit. Dit kan mogelijkerwijs samenhangen met het grote aandeel personen binnen deze groepen die zichzelf rekent tot een religie (zie b.v. Huijnk, 2014; Dagevos et al., 2022).

De opvattingen van de tweede generatie over genderrollen en homoseksualiteit zijn wat 'moderner' geworden. Deze 'modernisering' is sterker onder tweede generatie personen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische of Iraanse achtergrond. Tegelijkertijd zien we ook dat personen behorende tot deze groepen positiever zijn over homoseksualiteit dan de tweede generatie van andere groepen.

Samenleven

De aanwezigheid van verschillende groepen en instroom van nieuwe groepen binnen de Nederlandse samenleving leiden tot een nieuwe dynamiek en tot ontwikkelingen in de manier waarop we samenleven. Om deze ontwikkelingen te volgen is gekeken naar de houding ten opzichte van etnisch-culturele diversiteit van personen zonder migratieachtergrond en de houding van personen met een migratieachtergrond ten opzichte van de Nederlandse samenleving.

Houdingen van personen zonder migratieachtergrond t.o.v. etnisch-culturele diversiteit

Personen zonder migratieachtergrond is gevraagd naar hun mening ten aanzien van de etnisch-culturele diversiteit, het thuisgevoel in een diverse Nederlandse samenleving en naar hun mening over interetnische huwelijken. Voor elk van deze vragen is gekeken naar de ontwikkeling in de periode 2006-2020. Over het algemeen is een grote meerderheid van de personen zonder migratieachtergrond het er (helemaal) mee eens dat het goed is dat de samenleving bestaat uit verschillende culturen. In 2020 is 71 procent het hier (helemaal) mee eens. Op dat moment zegt 83 procent van de mensen zonder migratieachtergrond zich in Nederland thuis te voelen. Een vergelijkbaar percentage met tien jaar geleden, maar wel substantieel lager dan in 2006 toen nog 91 procent van de mensen zonder migratieachtergrond aangaf zich in Nederland thuis te voelen. Van de mensen zonder migratieachtergrond staat een meerderheid (60%) positief tegenover interetnische huwelijken en als (helemaal) niet vervelend, beschouwt. Daarnaast heeft 32 procent een neutrale houding ten opzichte van interetnische huwelijken, en in de periode 2006-2020 neemt het aandeel mensen dat het (heel) vervelend zou vinden als hun kinderen met iemand met een migratieachtergrond zou trouwen af.

Houdingen van personen met een migratieachtergrond t.o.v. de Nederlandse samenleving

Alle groepen met een migratieachtergrond geven de Nederlandse multiculturele samenleving een ruime voldoende (7 of hoger) en het gemiddelde cijfer is in de afgelopen jaren iets gestegen. Verder blijkt dat van bijna elke herkomstgroep een ruime meerderheid (+/-70 procent) zich in Nederland thuisvoelt. Uitzondering hierop is groep met een Poolse achtergrond waarvan slechts een kleine 40

procent zich in Nederland thuisvoelt. Personen met een Turkse en Marokkaanse achtergrond zijn zich sinds 2015 significant meer thuis gaan voelen. Voor de andere groepen is het beeld over de jaren heen gelijk gebleven.

Tegelijkertijd geeft ongeveer een derde van de personen met een migratieachtergrond aan dat er vaak sprake is van etnische discriminatie en nog eens de helft van de mensen met een migratieachtergrond het gevoel dat af en toe wordt gediscrimineerd. Met name onder de groepen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische achtergrond geeft anno 2020 een groot deel (ruim 40 procent) aan het gevoel te hebben dat er vaak sprake is van etnische discriminatie en zien we in de periode 2006-2020 hierin een forse toename. In 2020 geeft ongeveer de helft van de mensen met een migratieachtergrond aan dat zij zelf af en toe of (zeer) vaak discriminatie hebben ervaren. Ook zien we dat de ervaren discriminatie in vergelijking met 2006 voor alle onderscheiden groepen is gestegen.

Meer mensen met een migratieachtergrond staan positief tegenover gemengde huwelijken. Vooral mensen met een Turkse of Marokkaanse migratieachtergrond lijken meer dan voorheen open te staan voor gemengde huwelijken van hun (eventuele) kinderen, maar onder hen is het aantal tegenstanders hiervan nog altijd groter dan onder de andere groepen.

Verschillen tussen de eerste en tweede generatie
De tweede generatie is op een aantal terreinen minder positief over de Nederlandse samenleving dan de eerste generatie. De tweede generatie voelt zich in mindere mate thuis in Nederland en een kleiner deel vindt dat Nederland een open en gelijkwaardig land is. Ook is van de tweede generatie een groter deel van mening dat er in Nederland etnisch wordt gediscrimineerd dan van de eerste generatie. Ook heeft van de tweede generatie een groter deel (etnische) discriminatie ervaren dan van de eerste generatie.

Literatuur

CBS (2020). Jaarrapport Integratie 2020. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS. (2022). Integratie en samenleven. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Dagevos, J., De Voogd-Hamelink, M., & Damen, R. (2022). *Gevestigd, maar niet thuis. Eerste bevindingen uit de Survey integratie migranten (sim2020).* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Engbersen, G.B.M., Bovens, M.A.P., Bokhorst, A.M. & Jenissen, R.P.W. (2020). *Samenleven in verscheidenheid. Beleid voor de migratiesamenleving.* Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid, Rapport 103.

Huijnk, W. (2014). *De acceptatie van homoseksualiteit door etnische en religieuze groepen in Nederland.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau

Huijnk, W. en I. Andriessen (2016). *Integratie in zicht? De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau

Huijnk, W., J. Dagevos, M. Gijsberts en I. Andriessen (2015). *Werelden van verschil.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Hoofdstuk 1. Inleiding

1.1. Integratie en samenleven als een dynamisch construct

De positie van migranten en hun kinderen en de manier waarop we met verschillende groepen in Nederland samenleven, is al zeker 40 jaar onderwerp van discussie en onderdeel van het overheidsbeleid. Hoe we denken over deze thema's is echter allesbehalve statisch. In het WRR-rapport 'Samenleven in Verscheidenheid' (Engbersen et al., 2020) wordt geschetst hoe sinds de jaren '60 van de twintigste eeuw beleidsmodellen elkaar opgevolgd hebben. Van een laissez-faire beleid in de jaren '60-'75 naar een multicultureel beleid tot 1990 om vervolgens over te gaan naar een achterstandsbeleid in de jaren '90. Vanaf ongeveer het jaar 2000 wordt gesproken over burgerschapsbeleid.

Dat het denken over integratie over de jaren aan verandering onderhevig is, blijkt ook uit de manier waarop erover wordt geschreven en gesproken. Zo is er de laatste jaren afgestapt van termen als autochtoon en allochtoon vanwege de negatieve connotatie die aan deze termen gekoppeld is (Bovens et al., 2016). Andere termen die ter discussie staan zijn bijvoorbeeld het spreken over 'westers' en 'niet-westers' (Bovens et al., 2016). Tijdens het hoofdlijnendebat op 17 februari 2022 werd door het Kamerlid Van Baarle (fractie Denk) de vraag gesteld of het concept van 'integratie' überhaupt nog wel van deze tijd is of dat het begrip vervangen dient te worden. Als reactie op deze vraag zet de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in een brief aan de Tweede Kamer uiteen welke concepten en uitgangspunten door het ministerie van SZW gehanteerd worden.[9]

In de brief wordt uiteengezet dat het hanteren van een integratieperspectief behulpzaam is voor nieuwkomers in Nederland en integratie relevant blijft zolang er migratie bestaat. Ook wordt op basis van de Verkenning bevolking 2050 (Nidi & CBS, 2021) betoogd dat het aandeel personen met een migratieachtergrond de komende decennia verder zal toenemen. Dit gegeven maakt dat integratie de komende jaren alleen nog maar een belangrijker vraagstuk zal worden in Nederland. Uitgangspunt van het integratiebeleid is volgens dezelfde brief om nieuwkomers te faciliteren bij het deelnemen aan de Nederlandse samenleving. Bijvoorbeeld in de vorm van ondersteuning bij het leren van de Nederlandse taal, het vinden van werk maar ook bij het overdragen van de normen, waarden, rechten en plichten van de Nederlandse samenleving. In lijn met het burgerschapsbeleid wordt van nieuwkomers verwacht dat zij zich actief inspannen om de Nederlandse taal te leren en te participeren.

Integratie heeft altijd een meerzijdig en meerdimensionaal karakter gehad. Naast het integratieperspectief komt er meer aandacht voor een perspectief waarin het samenleven centraal staat. Daarbij gaat het erom hoe de toegenomen diversiteit van de bevolking van invloed is op de sociale cohesie binnen de samenleving. Dagevos et al. (2022) geven daar een eerste aanzet toe. De vraag die zij daarbij stellen is: hoe wordt er in Nederland gedacht over culturele diversiteit en hoeveel ruimte is er voor opvattingen die personen met een migratieachtergrond belangrijk vinden? Een grote

[9] Brief Tweede Kamer Toezegging hoofdlijnendebat: integratie, d.d. 05-04-2022, referentie 2022-0000091057

meerderheid van de personen met een migratieachtergrond waardeert een samenleving met verschillende culturen. Dit geldt evenzeer voor een meerderheid van de personen zonder migratieachtergrond, maar ook is bijna een derde van hen neutraal tot negatief over een cultureel diverse samenleving (Dagevos et al., 2022).

Het huidige onderzoek genaamd ‘Ontwikkeling in integratie’ tracht door middel van evenredigheidsanalyses een betekenisvoller beeld te schetsen van de positie van verschillende groepen met een migratieachtergrond in Nederland dan dat wat op basis van een directe vergelijking van posities ontstaat. Groepen met een migratieachtergrond hebben in Nederland vaak een ongunstigere positie dan groepen zonder migratieachtergrond. Tegelijkertijd wordt het in de moderne Nederlandse samenleving onacceptabel gevonden dat de plaats waar iemands wieg, of die van diens ouders, heeft gestaan bepalend is voor zijn of haar maatschappelijke positie. Het integratiebeleid sluit hierop aan en beoogt dat er op termijn uiteindelijk geen verschillen resteren in maatschappelijke positie tussen bevolkingsgroepen mét en zónder migratieachtergrond. Omdat dit doel van gelijke posities onrealistisch is zolang er nog verschillen in toerusting bestaan, kent het beleid een evenredige positie als tussendoel. Van evenredigheid is sprake wanneer groepen met gelijke achtergrondkenmerken een vergelijkbare maatschappelijke positie innemen. Zo is het bijvoorbeeld onrealistisch om te veronderstellen dat uiteenlopende groepen op de arbeidsmarkt een gelijke positie kunnen bereiken zolang er tussen hen sprake is van verschillen in (gemiddeld) opleidingsniveau. Als groepen met een gelijk opleidingsniveau een gelijke arbeidsmarktpositie hebben, is er op dit aspect sprake van een evenredige positie.

Hoewel er een lange onderzoekstraditie bestaat naar integratie en de positie van verschillende bevolkingsgroepen in Nederland, bestaat er een risico dat deze onderzoeken een te simpele weergave van de werkelijkheid geven. In veel van deze onderzoeken is de migratieachtergrond als onderscheidende en daarmee verklarende factor gebruikt, terwijl er mogelijk sprake is van andere factoren die een veel grotere invloed hebben op de positie van personen met een migratieachtergrond. Door middel van evenredigheidsanalyses kan de invloed van deze factoren in kaart worden gebracht.

Het SCP heeft in 2016 in het rapport *Integratie in zicht?* (Huijnk & Andriessen, 2016) evenredigheidsanalyses gedaan van de positie van groepen met een migratieachtergrond. In het SCP-onderzoek is niet alleen gekeken naar de feitelijke verschillen tussen groepen met en zonder migratieachtergrond, maar is er ook gecorrigeerd voor achtergrondkenmerken die het beeld kunnen vertekenen. Zo weten we bijvoorbeeld dat voor veel domeinen de leeftijd van grote invloed is op de positie (bijvoorbeeld voor de ervaren gezondheid), waarbij geldt dat migrantengroepen vaak een andere leeftijdsopbouw kennen dan de groep zonder migratieachtergrond. Een andere factor die vaak van invloed is op de positie is het opleidingsniveau van de ouders. In het huidige onderzoek corrigeren we voor dit soort achtergrondkenmerken en bekijken welk verschil er dan nog overblijft dat niet verklaard kan worden door verschillen in achtergrondkenmerken. Het huidige rapport volgt in grote lijnen de opzet die destijds in 2016 door het SCP is gehanteerd.

1.2. Onderzoeksvragen, evenredigheid en databronnen

De maatschappelijke positie van groepen met een migratieachtergrond wordt in dit rapport beschreven voor acht verschillende terreinen namelijk: onderwijs (hoofdstuk 2), taalvaardigheid, gerealiseerd opleidingsniveau en gezondheid (hoofdstuk 3), (huishoud)inkomen (hoofdstuk 4), wonen (hoofdstuk 5), criminaliteit en veiligheid (hoofdstuk 6), maatschappelijke participatie (hoofdstuk 7), sociaal-culturele integratie en wederzijdse beeldvorming (hoofdstuk 8), etnisch-culturele diversiteit (hoofdstuk 9). Voor de integratie is het hebben van een betaalde baan van groot belang. In onderzoek naar de maatschappelijke positie van mensen met een migratieachtergrond staat een analyse van de arbeidsmarktpositie daarom vaak centraal. In deze studie gaan wij echter niet in op de arbeidsmarktpositie omdat er al een omvangrijk meerjarig onderzoek naar wordt gedaan.[10]

Hoe groepen met een migratieachtergrond zich op de genoemde terreinen hebben ontwikkeld, is de eerste hoofdvraag die in dit rapport wordt beantwoord. De tweede vraag die centraal staat is evenredigheid. Het gaat dan om de vraag in hoeverre de positie van groepen met een migratieachtergrond op de genoemde terreinen overeenkomt met een qua (achtergrond)kenmerken vergelijkbare groep uit de totale bevolking of, daar waar het analyses op data uit de SIM betreft, personen zonder migratieachtergrond. Het streven naar evenredigheid is een belangrijke doelstelling van het overheidsbeleid.

In het onderzoek worden dus twee hoofdvragen beantwoord. Deze hoofdvragen stonden ook centraal in diverse onderzoeken van het SCP en het CBS naar de stand van de integratie.

1. Wat is de stand en ontwikkeling van de integratie van groepen met een migratieachtergrond?
2. Hoe ziet de ontwikkeling in evenredigheid eruit voor wat betreft de indicatoren die gerelateerd zijn aan de structurele integratie?

Evenredigheid

Hoe de ontwikkeling in evenredigheid eruitziet op de indicatoren ten aanzien van de (structurele) integratie is dus een belangrijke vraag. Omdat personen met een migratieachtergrond ten opzichte van personen zonder migratieachtergrond en de totale bevolking verschillen in (achtergrond)kenmerken die van belang kunnen zijn voor de positie op de genoemde terreinen, is het bij de bepaling van evenredigheid van belang om voor deze verschillen te corrigeren. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de sociaaleconomische status (opleidingsniveau, inkomen) van de ouders bij de analyse van de onderwijspositie of het gerealiseerde opleidingsniveau. Als er na correctie voor verschillen in (achtergrond)kenmerken geen verschil is tussen de positie van personen met een migratieachtergrond en de totale bevolking (of mensen zonder migratieachtergrond) spreken we van

[10] Naar de ontwikkeling van kansen en evenredige posities op de arbeidsmarkt van personen met een migratieachtergrond wordt door Significant Public een veelomvattend onderzoek gedaan waarover in de loop van 2023 zal worden gerapporteerd.

evenredigheid. Mensen met een migratieachtergrond nemen dan eenzelfde positie in als een vergelijkbare groep van de totale bevolking.

De resterende verschillen kunnen samenhangen met factoren waarvoor in de analyse niet kan worden gecorrigeerd omdat daarover geen informatie is zoals opvoedstijlen, andere culturele factoren of mogelijke verschillen in de behandeling tussen personen met een migratieachtergrond en personen zonder migratieachtergrond. Denk bijvoorbeeld aan discriminatie op de woningmarktmarkt of selectiviteit in het onderwijs of de strafrechtketen.

We proberen op basis van multivariate analyses de vraag naar evenredigheid te beantwoorden. Waar mogelijk proberen we ook in kaart te brengen hoe de evenredigheid zich in de tijd heeft ontwikkeld en of er verschillen zijn in evenredigheid tussen de eerste en de tweede generatie.

In navolging van analyses van SCP en CBS zal de mate van evenredigheid worden onderzocht aan de hand van decompositieanalyses. Decompositieanalyse is een methode om de verschillen in positie tussen twee groepen op te splitsen in een deel dat toegeschreven kan worden aan relevante achtergrondkenmerken en een deel dat daar niet aan kan worden toegeschreven.

Gebruikte databestanden

Voor de analyse is gebruik gemaakt van de faciliteiten van het Centrum voor Beleidsstatistiek (CvB) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Het CvB beschikt onder de noemer ‘Stelsel van Sociaal Statistische Bestanden’ (SSB) over een groot aantal databestanden. Zo is er bijvoorbeeld een integrale registratie van alle personen vanaf 1995 die in het bevolkingsregister (de BRP, voorheen GBA) geregistreerd staan (of hebben gestaan) en zijn onderwijsgegevens beschikbaar voor de gehele onderwijskolom. Al deze bestanden zijn op persoonsniveau via unieke persoonsgebonden sleutels te koppelen aan het bevolkingsregister. Daarmee is het bijvoorbeeld mogelijk een beeld te schetsen van de onderwijspositie van alle in het bevolkingsregister opgenomen personen op een bepaald moment en is het ook mogelijk om de loopbaan per persoon in de tijd te volgen.

Om de voor dit onderzoek noodzakelijke analyses te kunnen verrichten, is een omvangrijk aantal databestanden gebruikt. Enerzijds omdat elk van de registerbestanden slechts een beperkt aantal variabelen omvat en er dan veel verschillende bestanden nodig zijn. Anderzijds omdat een deel van de bestanden gegevens over één jaar bevatten en voor dit onderzoek informatie over een reeks van jaren nodig is. Er zijn bijvoorbeeld bestanden nodig die een beeld geven van de persoonskenmerken en daarnaast zijn er aparte bestanden voor de onderwijspositie in het basisonderwijs, in het vervolgonderwijs, over afgelegde examens en behaalde diploma’s, voortijdig schoolverlaten et cetera. Ten derde zijn er bestanden nodig die het mogelijk maken om te corrigeren voor het verschil in (achtergrond)kenmerken tussen leerlingen met en zonder migratieachtergrond. Het gaat dan bijvoorbeeld om bestanden die betrekking hebben op het opleidingsniveau van de ouders, de arbeids/uitkeringssituatie of het huishoudensinkomen.

Naast data uit (gekoppelde) registers is ook gebruik gemaakt van data uit een tweetal survey's. Voor de sociaal-culturele dimensie is de Survey Integratie Migranten 2020 (SIM 2020) en zijn voorgangers gebruikt. De SIM wordt al jaren gebruikt als rijke bron van informatie voor het integratiebeleid op met name sociaal-cultureel terrein. Een tweede survey waar gebruik van is gemaakt, is het WoonOnderzoek Nederland (WoON). Het is een basisonderzoek om de woonsituatie en woonwensen van huishoudens in Nederland in kaart te brengen. Het WoON geeft inzicht in onder andere de samenstelling, de huisvestingssituatie, de sociaaleconomische positie, de woonwensen, de woning en de woonomgeving van huishoudens. Het WoON heeft een doorlooptijd van drie jaar. In bijlage 1 is een overzicht opgenomen van alle gebruikte bestanden.

Referentiegroep

In eerder onderzoek werd de groep zonder migratieachtergrond als referentiegroep gebruikt. In dit onderzoek is waar mogelijk de gehele bevolking als referentiegroep genomen. Dit om het meerzijdige karakter van integratie en de huidige superdiversiteit binnen de Nederlandse samenleving beter te benaderen. Voor analyse op de SIM is het echter niet goed mogelijk om het totaal (de totale responsgroep) als referentiegroep te gebruiken omdat in de SIM data is verzameld over een specifieke selectie van groepen met een migratieachtergrond. De totale (respons)groep is daarmee geen representatieve afspiegeling van de totale bevolking. Voor evenredigheidsanalyses die betrekking hebben op data uit de SIM is de groep zonder migratieachtergrond als referentiegroep gebruikt. Ook het WoON onderzoek is een survey. In tegenstelling tot de SIM is daar in principe wel een steekproef, getrokken uit de gehele populatie, gebruikt. Deze steekproef is representatief voor Nederland; hier wordt dan ook het totale (respons)groep gemiddelde als referentiegroep gebruikt. Tabel 1.1. geeft per hoofdstuk aan welke databron is gebruikt en welke referentiegroep daarbij is gehanteerd.

Tabel 1.1 referentiegroep per hoofdstuk

hoofdstuk	bron	referentiegroep
2 Onderwijs	SSB	totale bevolking
3 Opleidingsniveau, Nederlandse taal en gezondheid	SIM	mensen zonder migratieachtergrond
4 Inkomen en armoede	SSB	totale bevolking
5 Wonen	WoON	totale responsgroep
6 Criminaliteit en Veiligheid	SSB	totale bevolking
7 Participatie en vertrouwen	SIM	mensen zonder migratieachtergrond
8 Ontwikkelingen in de sociaal culturele positie	SIM	mensen zonder migratieachtergrond
9 Samenleven	SIM	mensen zonder migratieachtergrond

Gevolgen Covid

De Covid-19-pandemie in 2020 en 2021 heeft een grote impact gehad op Nederland. De crisis heeft daarmee invloed gehad op migratie en het samenleven in Nederland. In het rapport Integratie en Samenleven van het CBS (2022) komt naar voren dat dit op economisch en sociaal vlak een terugslag voor alle migrantengroepen heeft gegeven. Ook voor onze rapportage is de Covid-19-

pandemie van invloed. De data waar dit onderzoek op gebaseerd is, is voor een deel verzameld ten tijde van de pandemie. Vooral het deel van de SIM-enquête dat via persoonlijke interviews is uitgevoerd is hierdoor bemoeilijkt. In hoofdstuk 3 wordt nader ingegaan op de gevolgen van Covid-19 voor de dataverzameling van de SIM 2020.

1.3. Gebruikte indelingen en terminologie

In dit rapport wordt de situatie van zeven verschillende groepen met een migratieachtergrond beschreven. Het gaat om vier 'traditionele' groepen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Nederlands-Caribische achtergrond. Daarnaast zijn er drie 'nieuwe' migrantengroepen in de analyse betrokken. Het gaat om migrantgroepen met een Iraanse, Somalische en Poolse achtergrond. De keuze voor aanvulling met deze groepen is ook ingegeven omdat in de meest recente metingen van de Survey Integratie Migranten (SIM) op deze groepen gericht en hierover informatie is verzameld. Het onderzoek richt zich zowel op de migranten zelf (eerste generatie) als op hun in Nederland geboren kinderen (tweede generatie).

In tabel 1.2 is de omvang van de groepen opgenomen waar we ons in dit onderzoek op richten.

Tabel 1.2 Bevolking naar migratieachtergrond, 1 januari 2022

	Aantal personen (x1.000)	Aandeel in de bevolking (%)	Aandeel geboren in Nederland (%)
Totaal Nederland	**17.591**	**100**	**-**
zonder migratieachtergrond	13.013	74,0	100,0
Turkije	431	2,4	52,4
Marokko	419	2,4	58,6
Suriname	362	2,1	50,8
Nederlandse Cariben	185	1,1	44,4
Iran	52	0,3	11,0
Somalië	41	0,2	2,0
Polen	222	1,3	21,7

Bron: CBS

Literatuur

Bovens, M.A.P., Bokhorst, A.M., Jennissen, R.P.W. & Engbersen, G.B.M. (2016). *Migratie en classificatie: naar een meervoudige migratie-idioom.* Den Haag: Wetenschappelijk Raad voor het Regeringsbeleid.

CBS (2020). Jaarrapport Integratie 2020. Opgehaald via: https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2020/46/jaarrapport-integratie-2020

Dagevos, J., M. de Voogd-Hamelink en R. Damen (2022). *Gevestigd, maar niet thuis. Eerste bevindingen uit de Survey integratie migranten (SIM2020*). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Engbersen, G.B.M., Bovens, M.A.P., Bokhorst, A.M. & Jennissen, R.P.W. (2020). *Samenleven in verscheidenheid: Beleid voor de migratiesamenleving.* Den Haag: Wetenschappelijk Raad voor het Regeringsbeleid. https://www.wrr.nl/publicaties/rapporten/2020/12/14/samenleven-in-verscheidenheid

Huijnk, W. & Kessels, R. (2016). Criminaliteit. In: W. Huijnk en I. Andriessen (red.), Integratie in zicht? De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken (p. 146–184). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Nidi & CBS (2021). *Verkenning bevolking 2050: Bevolking 2050 in beeld: opleiding, arbeid, zorg en wonen.* https://nidi.nl/project/verkenning-bevolking-2050/#:~:text=Gevolgen%20voor%20opleiding%2C%20arbeid%2C%20zorg%20en%20wonen&text=Voor%20elk%20van%20de%20bevolkingsvarianten,%2C%20arbeid%2C%20zorg%20en%20wonen.

Hoofdstuk 2. Onderwijs

2.1. Inleiding en opzet hoofdstuk

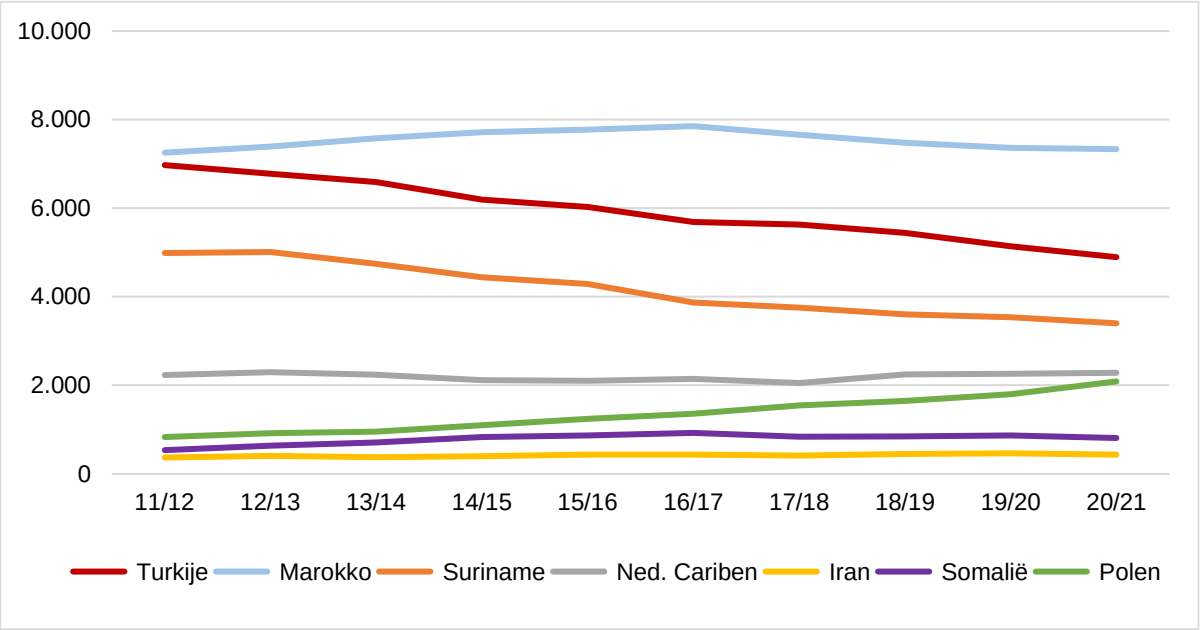
Er wordt in Nederland zeer veel onderwijsonderzoek gedaan, ook naar de positie van de verschillende herkomstgroepen in het onderwijs. Zo geeft de rapportage *Integratie en Samenleven 2022* van het CBS een uitgebreid beeld van de actuele prestaties en loopbanen van de verschillende herkomstgroepen[11] . Daarin wordt geconcludeerd dat in de afgelopen tien jaar een groter deel van de leerlingen met een migratieachtergrond een hoger onderwijsniveau is gaan volgen dan voordien. Dit geldt zowel voor het voortgezet onderwijs als in het middelbaar beroepsonderwijs en de stijging is sterker dan bij leerlingen zonder migratieachtergrond. De verschillen in deelname aan de hogere onderwijsniveaus tussen leerlingen met en zonder migratieachtergrond (en daarmee het verschil met de gemiddelde bevolking) worden daarmee langzaam kleiner.

In deze rapportage ligt de focus vooral op de verklaring van de verschillen, de evenredigheid en de ontwikkeling daarin. We starten met een kort overzicht van het aantal kinderen dat in groep 8 van het basisonderwijs zit. Vervolgens beschrijven we de evenredigheid aan de hand van vier onderwerpen op verschillende momenten in de onderwijskolom. Het gaat om het definitieve schooladvies dat de leerlingen krijgen in groep 8 van het basisonderwijs, de positie in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs, de deelname aan het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) en het aandeel voortijdig schoolverlaters in het mbo. Voor elk van deze vier onderwerpen bekijken we de evenredigheid in 2020/2021 en vergelijken we de resultaten met de situatie in 2011/2012 en in 2015/2016.

2.2. Basisonderwijs

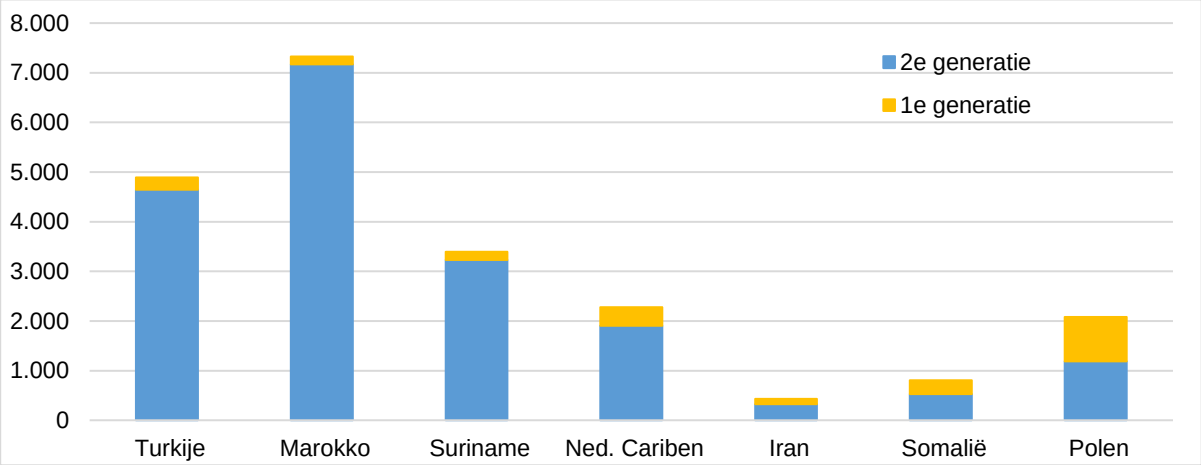
In figuur 2.1 is de ontwikkeling van het aantal leerlingen in de zeven herkomstgroepen opgenomen. Het aantal leerlingen met een Turkse of Surinaamse achtergrond is in de afgelopen tien jaar afgenomen. Het aantal leerlingen met een Marokkaanse of Nederlands-Caribische achtergrond is in de deze periode op een gelijk niveau gebleven. Er is een groei van het aantal leerlingen met een Somalische of Poolse achtergrond; vooral het aantal kinderen met een Poolse achtergrond is sterk toegenomen.

[11] Integratie en Samenleven 2022, CBS, Den Haag

Figuur 2.1 Aantal leerlingen in groep 8 van het regulier basisonderwijs naar migratieachtergrond 2011/2012-2020/2021
Bron: SSB, bewerking Risbo

In figuur 2.2 zijn de leerlingen in groep 8 in 2020/2021 uitgesplitst naar migratieachtergrond en generatie. Van de kinderen in de zeven onderscheiden herkomstgroepen zijn er 2.200 van de eerste generatie, het aantal kinderen van de tweede generatie is met bijna 19.000 veel groter. In de klassieke herkomstgroepen is het aantal kinderen van de eerste generatie beperkt, maar in de nieuwe herkomstgroepen aanzienlijk groter en vooral bij de leerlingen met een Poolse achtergrond.

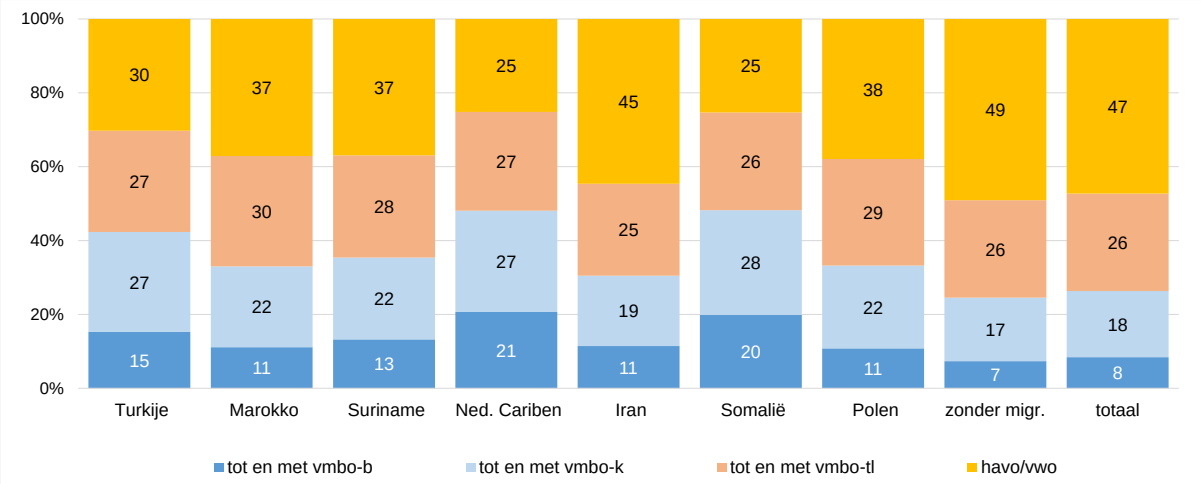

Figuur 2.2 Aantal leerlingen in groep 8 van het regulierbasisonderwijs naar generatie naar migratieachtergrond 2020/2021
Bron: SSB, bewerking Risbo

Advies voor het vervolgonderwijs

In groep 8 van de basisschool krijgen de leerlingen een advies voor het vervolgonderwijs voor plaatsing in het voortgezet onderwijs. Dit advies geeft een indicatie van de mogelijkheden van de leerlingen. Leerlingen van groep 8 in het basisonderwijs kregen tot en met het schooljaar 2013/2014 een advies voor het voortgezet onderwijs van de leerkracht nádat de eindtoets was gemaakt. Vanaf het schooljaar 2014/2015 krijgen leerlingen een schooladvies van de leerkracht vóórdat de eindtoets

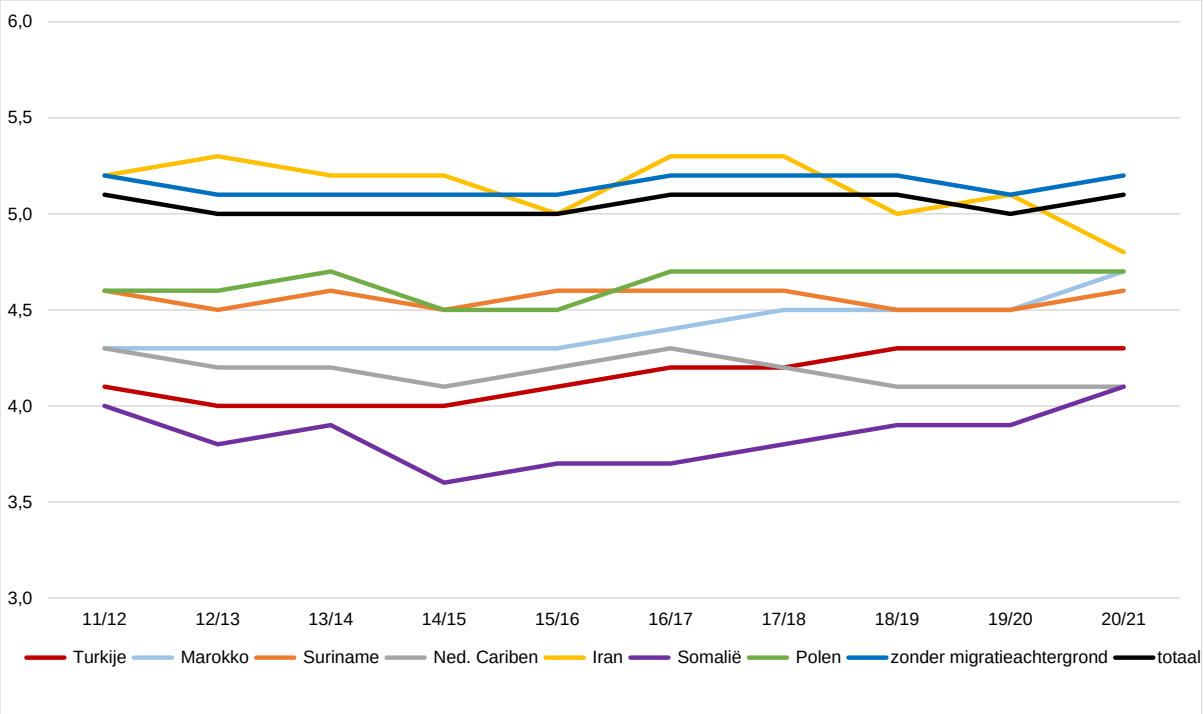
is afgenomen. Dit advies is onder meer gebaseerd op leerprestaties, aanleg en ontwikkeling op de basisschool. Wanneer de eindtoets beter wordt gemaakt dan verwacht, dan moet de basisschool het schooladvies heroverwegen. Een deel van de adviezen wordt daarna herzien. In het definitieve leerkrachtadvies zijn de herziene adviezen meegenomen (Rijksoverheid, 2020). Tegenwoordig zijn er meerdere aanbieders van de eindtoets en het blijkt lastig om deze toetsen onderling te vergelijken. Om een vollediger en uniformer beeld te krijgen, kiezen wij in de analyse voor het definitieve schooladvies dat door de school aan de leerlingen wordt gegeven. In figuur 2.3 is een overzicht gemaakt van de adviezen in 2020/2021. Daarbij zijn voor de overzichtelijkheid de twaalf categorieën samengenomen tot vier categorieën: maximaal vmbo-b, maximaal vmbo-k, maximaal vmbo-tl en havo/vwo. Over de hele lijn krijgen kinderen uit de herkomstgroepen vaker een lager advies (tot en met vmbo-b of tot en met vmbo-k). De kinderen met een Iraanse achtergrond zijn hier een uitzondering op; de verdeling over de adviezen is voor deze groep is ongeveer gelijk aan het totaal.

Figuur 2.3 Adviezen naar migratieachtergrond in 2020/2021
Bron: SSB, bewerking Risbo

Voor de evenredigheidsanalyse is een gemiddelde score berekend van de definitieve adviezen van de groep 8-leerlingen uit het basisonderwijs.[12]

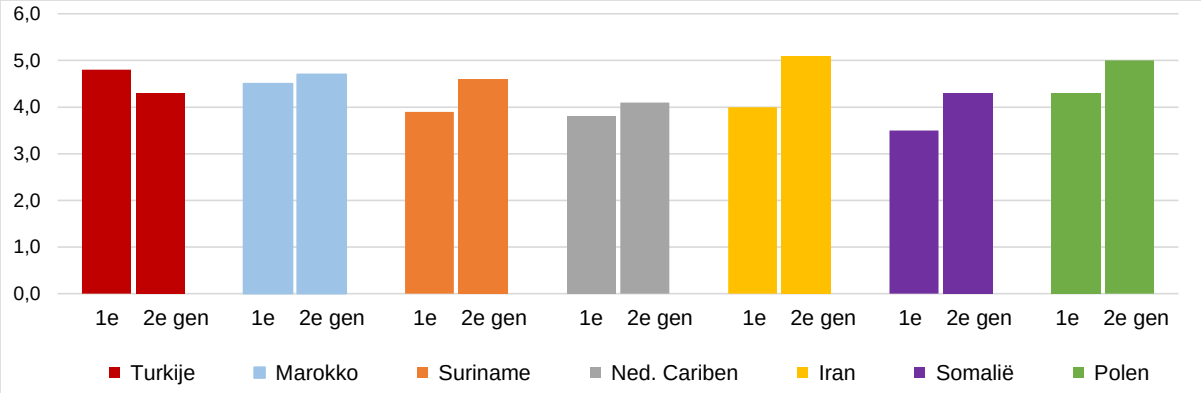
[12] De indeling loopt van 1 tot en met 7 en sluit aan bij de indeling in het derde jaar van het voortgezet onderwijs en is daarvoor ook gebruikt in Integratie in Zicht in 2016. 1 praktijkonderwijs, 2 vmbo bl, 2,5 vmbo bl of vmbo k, 3 vmbo k, 3,5 vmbo k of vmbo gl, 4 vmbo gl, 4,5 vmbo gl of vmbo tl, 5 vmbo tl, 5,5 vmbo tl of havo, 6 havo, 6,5 havo of vwo,7 vwo

Figuur 2.4 Gemiddelde score van het definitieve advies voor het voortgezet onderwijs, leerlingen in groep 8 van het regulier basisonderwijs naar migratieachtergrond 2011/2012 - 2020/2021
Bron: SSB, bewerking Risbo

De gemiddelde adviesscore van de leerlingen in Nederland in 2020/2021 is 5,2, een advies tussen vmbo/tl en vmbo/tl-havo. Leerlingen met een Iraanse achtergrond scoren over de gehele periode relatief hoog. Wel is bij deze groep vanaf 2017/2018 een daling te zien. De score van de andere herkomstgroepen ligt lager dan het gemiddelde. In het schooljaar 2020/2021 is het gemiddeld advies in vrijwel alle groepen hoger dan in het jaar 2019/2020 toen er geen eindtoets werd afgenomen door de coronapandemie en er een daling was van de gemiddelde adviesscore. In 2020/2021 is de gemiddelde adviesscore weer vergelijkbaar met het niveau van het schooljaar 2018/2019. In een aantal groepen is de afgelopen tien jaar de gemiddelde adviesscore wel gestegen. Dit geldt voor de leerlingen met een Turkse, Marokkaanse of Poolse achtergrond. Voor de leerlingen met een Surinaamse en Nederlands-Caribische achtergrond is er geen toename van de gemiddeld adviesscore in de afgelopen tien jaar. Bij de leerlingen met een Somalische achtergrond is er vanaf 2014/2015 een langzame stijging van de gemiddelde adviesscore. De achterstand ten opzichte van de gemiddelde adviesscore blijft bij deze groep ook in 2020/2021 echter nog aanzienlijk. In figuur 2.5 is de gemiddelde adviesscore van de leerlingen uit het schooljaar 2020/2021 vergeleken naar generatie. In het algemeen doet de tweede generatie het beter dan de eerste en krijgen zij een hoger advies. Dit geldt niet voor leerlingen met een Turkse achtergrond. Binnen deze groep zijn het de leerlingen van de eerste generatie die een hoger advies krijgen voor het voortgezet onderwijs. Mogelijk heeft de veranderende instroom van migranten uit Turkije hiermee te maken; vaker dan vroeger betreft het kenniswerkers en studenten, en de laatste jaren ook asielzoekers.[13]

[13] Integratie en Samenleven 2022, CBS, p31

Figuur 2.5 Gemiddelde score van het definitieve advies voor het voortgezet onderwijs, leerlingen in groep 8 van het regulierbasisonderwijs naar migratieachtergrond 2020/2021, naar generatie
Bron: SSB, bewerking Risbo

Evenredigheidsanalyse adviesscore

In dit hoofdstuk worden op een aantal momenten in de schoolloopbaan de gevonden verschillen nader bekeken. We doen dat met een evenredigheidsanalyse. In deze analyse hanteren we evenredigheid als maatstaf: hebben leden van een herkomstgroep dezelfde positie als de rest van de bevolking met dezelfde kenmerken? In de analyse worden relevante achtergrondkenmerken meegenomen en rapporteren we de verschillen.[14]

Met de eerste evenredigheidsanalyse bekijken we in hoeverre verschillende kenmerken van kinderen en hun ouders van invloed zijn op het advies dat ze krijgen voor het voorgezet onderwijs. We sluiten voor de selectie van controlevariabelen aan bij het model dat het CBS heeft ontwikkeld voor het opstellen van de schoolscore (CBS, 2019). Voor dit model zijn 40 variabelen getest en er is uiteindelijk een beperkte set van variabelen opgesteld die de schoolscore het best voorspelt. Van de 40 factoren blijven er zes over:

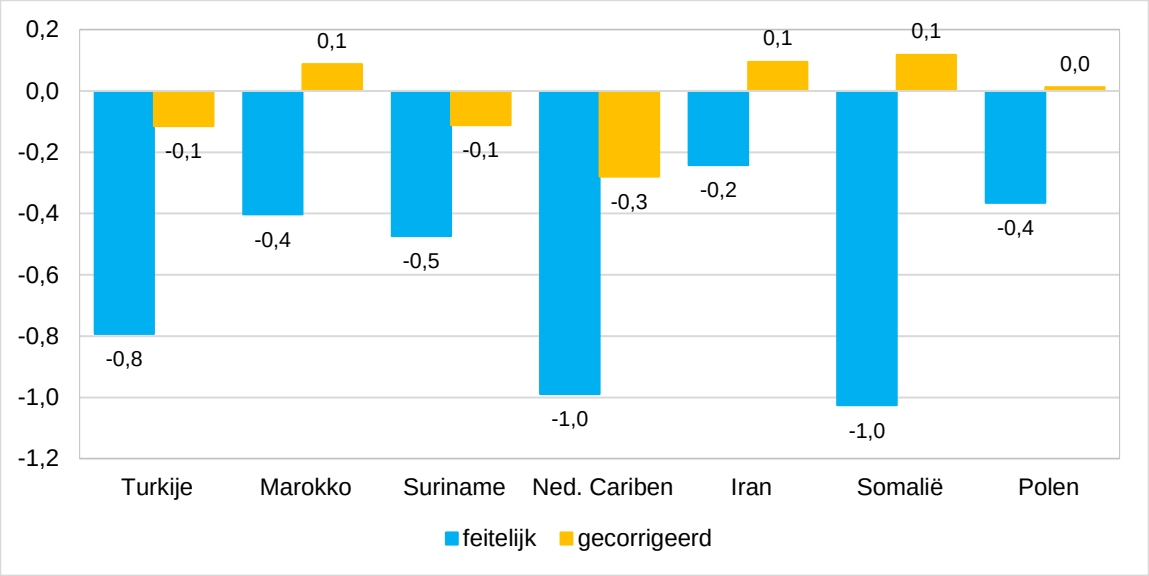
- Opleidingsniveau moeder, en als afgeleide;
- Gemiddeld opleidingsniveau moeders op de schoolvestiging;
- Opleidingsniveau vader;
- Ouders in de schuldsanering;
- Herkomst (migratieachtergrond);
- Verblijfsduur van de moeder in Nederland.

Deze laatste factor, de verblijfsduur van de moeder in Nederland, wordt gebruikt als indicator voor de taalbeheersing van de moeder. De factor heeft in het model echter een beperkt en geen eenduidig effect.[15]

[14] Dit doen we analoog aan de methode die door SCP is gehanteerd in de rapportage Integratie in zicht (Huijnk en Andriessen, 2016). Met dit verschil dat daar data uit het COOL onderzoek gebruikt is. Het COOL-onderzoek is in 2016 voor het laatst uitgevoerd. Voor de analyses in dit hoofdstuk maken we gebruik van in de SSB-data.

[15] De verblijfsduur van de moeder is in het CBS model in drie categorieën opgenomen: een verblijfsduur in Nederland van hooguit 5 jaar, van langer dan 5 maar hooguit 10 jaar en van langer dan 10 jaar. Uit het onderzoek blijkt dat kinderen van wie de moeders langer dan 5 maar hooguit 10 jaar in Nederland wonen gemiddeld betere Cito-scores halen dan kinderen van wie de moeders hier langer wonen. Dit onverwachte effect ontstaat doordat in het model rekening wordt gehouden met andere kenmerken. De interpretatie van deze positieve coëfficiënt is dan dat leerlingen van ouders met een kortere verblijfsduur relatief goede schoolprestaties hebben, gegeven de overige kenmerken van hun ouders.

Van deze zes factoren nemen we vijf factoren op. De factor herkomst (migratieachtergrond) vervalt als verklarende factor omdat het in dit rapport juist gaat om het in kaart brengen van mogelijke verschillen tussen herkomstgroepen. De verblijfsduur van de moeder in Nederland geeft geen eenduidig verklaarbaar beeld en laten we daarom ook buiten beschouwing. Het opleidingsniveau van de ouders is een zeer belangrijke verklarende factor. Echter, voor een aanzienlijk deel van de vaders is dit gegeven niet bekend. In de analyse zouden de kinderen waarvan het opleidingsniveau van de vader onbekend is dan buiten beschouwing blijven. Om dit te voorkomen en een vollediger beeld te geven is niet het opleidingsniveau van beide ouders in het model opgenomen, maar het hoogste opleidingsniveau van (een van) de ouders.[16] De financiële positie van de ouders speelt ook een rol. In het model is deze gemeten door het aandeel van de ouders dat in de schuldsanering zit. Het aantal gezinnen in de schuldsanering is zeer beperkt en neemt (ook door beleidswijzigingen) de laatste jaren sterk af. Daarbij geeft het maar één aspect van de algemene schuldenpositie van personen en/of gezinnen weer. Wij kiezen er daarom voor om in plaats van schuldsanering de sociaaleconomische positie in het model op te nemen (in vijf groepen: werkenden, zelfstandigen, uitkeringsgerechtigden, overig en onbekend). De sociaaleconomische positie van zowel de vader als de moeder is daarbij van belang en deze zijn beide in het model opgenomen. Als toevoeging nemen we in het model een extra variabele op. We maken onderscheid tussen kinderen die in een huishouden met twee ouders wonen en kinderen in een eenoudergezin.

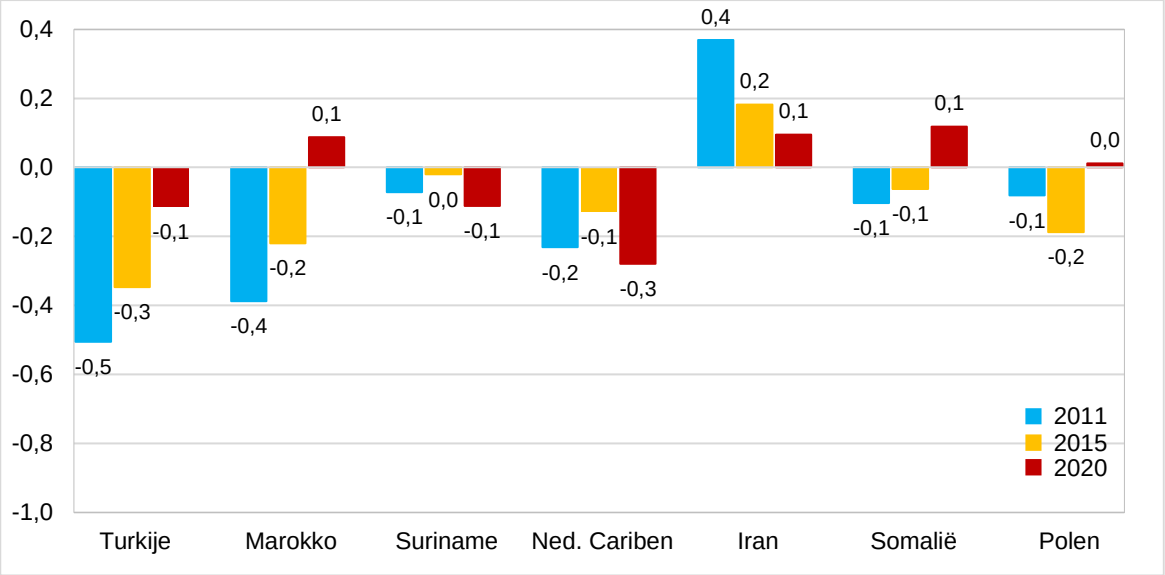

Figuur 2.6 Feitelijke en gecorrigeerd verschil in gemiddelde definitieve advies voor het voortgezet onderwijs, leerlingen in groep 8 van het reguliere basisonderwijs naar migratieachtergrond ten opzichte van de overige leerlingen, 2020/2021 (in schaalwaarden)
Bron: SSB, bewerking Risbo

Figuur 2.6 geeft de resultaten voor het gemiddelde verschil in advies voor het voortgezet onderwijs. Een groot deel van de verschillen is te verklaren uit de in de analyse opgenomen kenmerken. De belangrijkste zijn het opleidingsniveau van de ouders en het gemiddelde opleidingsniveau van de moeders op school. Bij de kinderen met een Turkse, Marokkaanse of Surinaamse

[16] Een alternatief is om het onbekend opleidingsniveau van de vader op te nemen als het gemiddelde. Maar mogelijk is het ontbreken van het gegevens juist een indicatie van een lagere opleiding, gebruiken van het opleidingsniveau van de moeder is in dit geval een betere indicatie.

migratieachtergrond wordt vrijwel het gehele verschil verklaard door het opleidingsniveau van de ouders en het gemiddeld opleidingsniveau van de moeders op school. Voor de leerlingen met een Nederlands-Caribische achtergrond is naast het opleidingsniveau van de ouder(s) de gezinssituatie (het wonen in een eenoudergezin) van belang. Voor kinderen met een Poolse achtergrond is er na correctie geen verschil. Bij de kinderen met een Iraanse- of Somalische achtergrond is er na correctie een klein positief verschil, dit betekent dat hun achterstand na correctie omslaat in een voorsprong: zij krijgen een hoger advies voor het voortgezet onderwijs dan op basis van hun achtergrondkenmerken wordt verwacht.

Figuur 2.7 Ontwikkeling in het gecorrigeerd verschil in definitieve advies voor het voortgezet onderwijs, leerlingen in groep 8 van het reguliere basisonderwijs naar migratieachtergrond ten opzichte van de overige leerlingen, 2011/2012, 2015/2016 en 2020/2021 (in schaalwaarden)
Bron: SSB, bewerking Risbo

In figuur 2.7 is de gecorrigeerde score voor drie momenten in de afgelopen tien jaar opgenomen. Er zijn grote verschillen in de ontwikkeling tussen de groepen. Voor de kinderen met een Somalische of een Marokkaanse achtergrond is er een positieve ontwikkeling en is er in 2020 na correctie geen verschil meer. Ook voor kinderen met een Turkse achtergrond is de ontwikkeling positief, maar er blijft ook na correctie een verschil met de rest van de kinderen. Voor de kinderen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische achtergrond leek er in 2015 een verbetering zichtbaar, maar in 2020 is de situatie weer vergelijkbaar met die in 2011. De kinderen met een Iraanse achtergrond krijgen in 2011 na correctie nog een hoger advies dan de andere kinderen, in de jaren daarna wordt dat verschil kleiner. Voor de kinderen met een Poolse achtergrond is er in 2020 na correctie geen verschil met het gemiddelde.

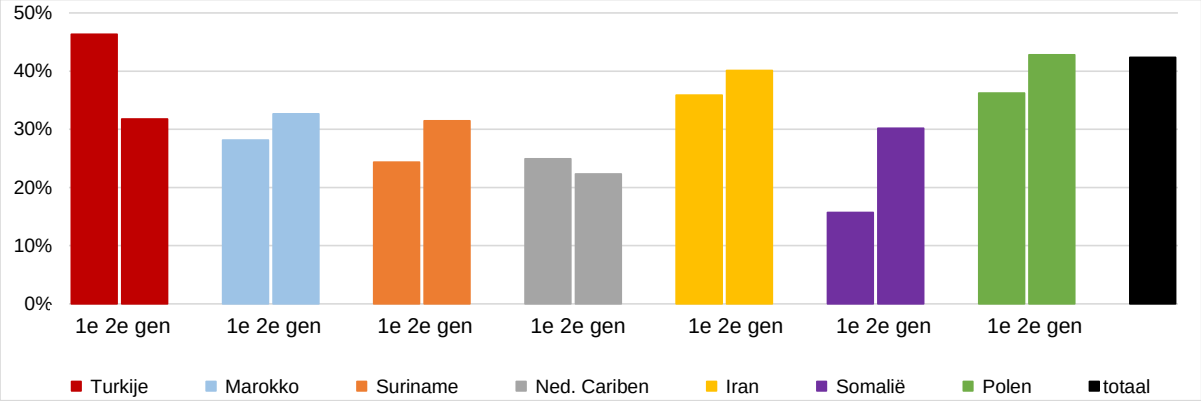
Prestaties bij taal en rekenen

In het onderwijsresultatenmodel van de Inspectie van het Onderwijs wordt gekeken naar de behaalde referentieniveaus voor taal en rekenen en niet meer naar de gemiddelde eindtoetsscores. De referentieniveaus geven aan wat leerlingen in opeenvolgende fasen van het onderwijs aan

basisvaardigheden taal en rekenen moeten kennen en kunnen. Het referentieniveau wordt op verschillende momenten in de schoolloopbaan bepaald, waaronder in groep 8 van het basisonderwijs.

De referentieniveaus zijn vanaf 2015/2016 opgenomen in de databestanden van het CBS. Maar er is (nog) veel discussie over de wijze waarop de referentieniveaus worden berekend. In de brief aan de Kamer gaf minister Wiersma aan dat er een divergentie in de normering van de referentieniveaus van de eindtoets 2019 en 2021 is geconstateerd en er een nieuwe geharmoniseerde normerings-systematiek is ontwikkeld. Deze nieuwe systematiek is inmiddels voor 2022 en 2023 als valide, bruikbaar en rechtsgeldig beoordeeld door het Research Center voor Examinering en Certificering (RCEC). De consequentie hiervan is dat de uitkomsten van de nieuwe normeringssystematiek 2022 niet vergelijkbaar zijn met de uitkomsten van de voorgaande jaren. De uitkomsten op de toetsadviezen en referentieniveaus van de verschillende eindtoetsen in 2022 zullen vergelijkbaar zijn met elkaar.[17]

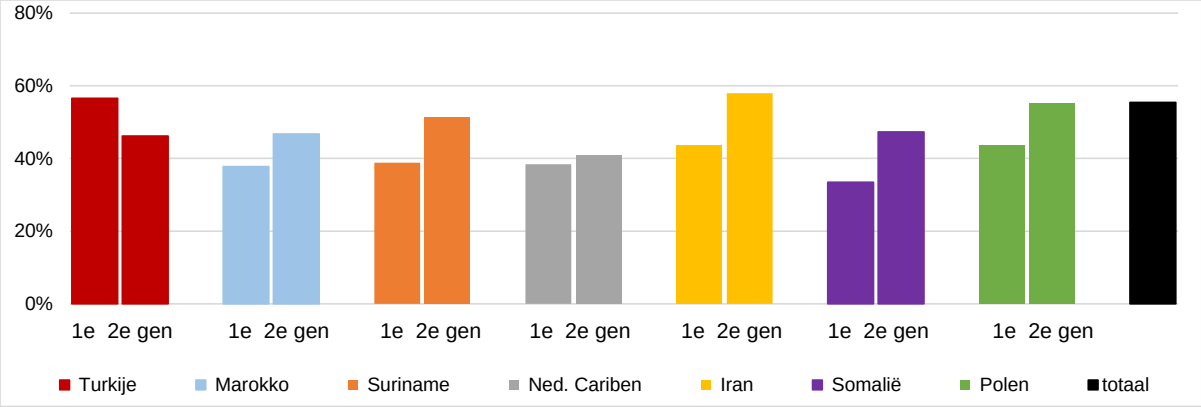
Het gevolg voor dit rapport is dat het niet mogelijk is om vergelijkingen in de tijd te maken voor de taal- en rekenvaardigheden van de leerlingen. Wel is er een vergelijking mogelijk tussen de leerlingen van de verschillende generaties voor het huidige jaar. Ook is er een totaal voor alle leerlingen in groep 8 opgenomen. In figuur 2.8 is het percentage leerlingen dat een score heeft van 1S op het toetsonderdeel rekenen. Er is een basisniveau voor rekenen en taal, namelijk 1F. Voor kinderen die hoger scoren is het niveau 2F voor taal en 1S voor rekenen.

Figuur 2.8 Referentieniveau toetsonderdeel rekenen percentage score 1S, leerlingen in groep 8 van het regulier basisonderwijs naar migratieachtergrond 2020/2021, naar generatie, inclusief totaalgemiddelde
Bron: SSB, bewerking Risbo

Ook hier is te zien dat de tweede generatie het in het algemeen beter doet. Een groter deel haalt het streefniveau 1S voor rekenen. Dit geldt niet voor leerlingen met een Turkse achtergrond. Binnen deze groep haalt juist van de eerste generatie een veel groter deel van de leerlingen het streefniveau voor rekenen. Ook bij de leerlingen met een Nederlands-Caribische achtergrond is het deel dat het 1S rekenniveau haalt van de eerste generatie iets groter dan in de tweede generatie.

[17] Zie Kamerbrief schooladvisering en eindtoetsing po 2022, 17 maart 2022 (https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/03/15/schooladvisering-en-eindtoetsing-in-het-primair-onderwijs-in-het-jaar-2022)

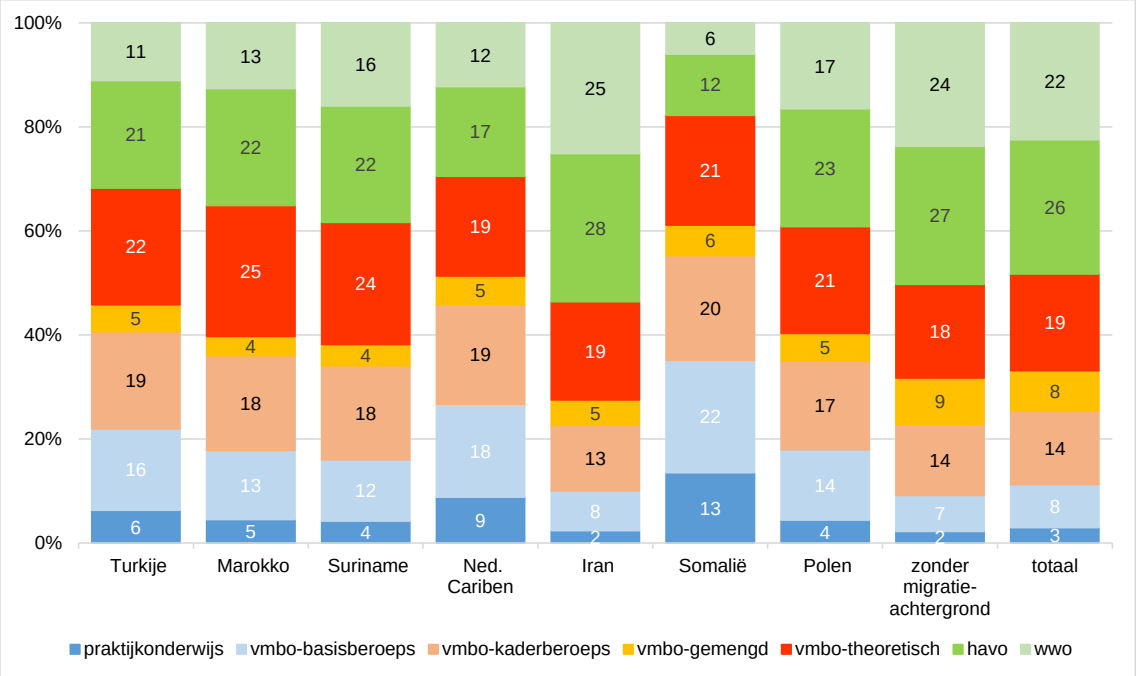

Figuur 2.9 Referentieniveau toetsonderdeel taalverzorging percentage score 2F, leerlingen in groep 8 van het regulier basisonderwijs naar migratieachtergrond 2020/2021, naar generatie, inclusief een totaalgemiddelde
Bron: SSB, bewerking Risbo

Voor het toetsonderdeel taalverzorging zien we een soortgelijk beeld als bij het toetsonderdeel rekenen (zie figuur 2.9).

2.3. Voortgezet onderwijs

Na de basisschool stromen leerlingen door naar het voortgezet onderwijs. Een groot deel van de leerlingen zit in het eerste en het tweede jaar nog in een brugklas, waardoor het niveau van voortgezet onderwijs pas in het derde leerjaar voor bijna alle leerlingen bekend is. In figuur 2.10 is de verdeling over onderwijsniveaus in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs van de leerlingen weergegeven. De verschillen tussen de herkomstgroepen zijn aanzienlijk. Het niveau van jongeren met een Iraanse achtergrond is vergelijkbaar met dat van de jongeren zonder migratieachtergrond. In de andere groepen is vooral het aandeel leerlingen dat op havo of vwo zit kleiner en tegelijk is het deel dat praktijkonderwijs of vmbo-basis volgt groter.

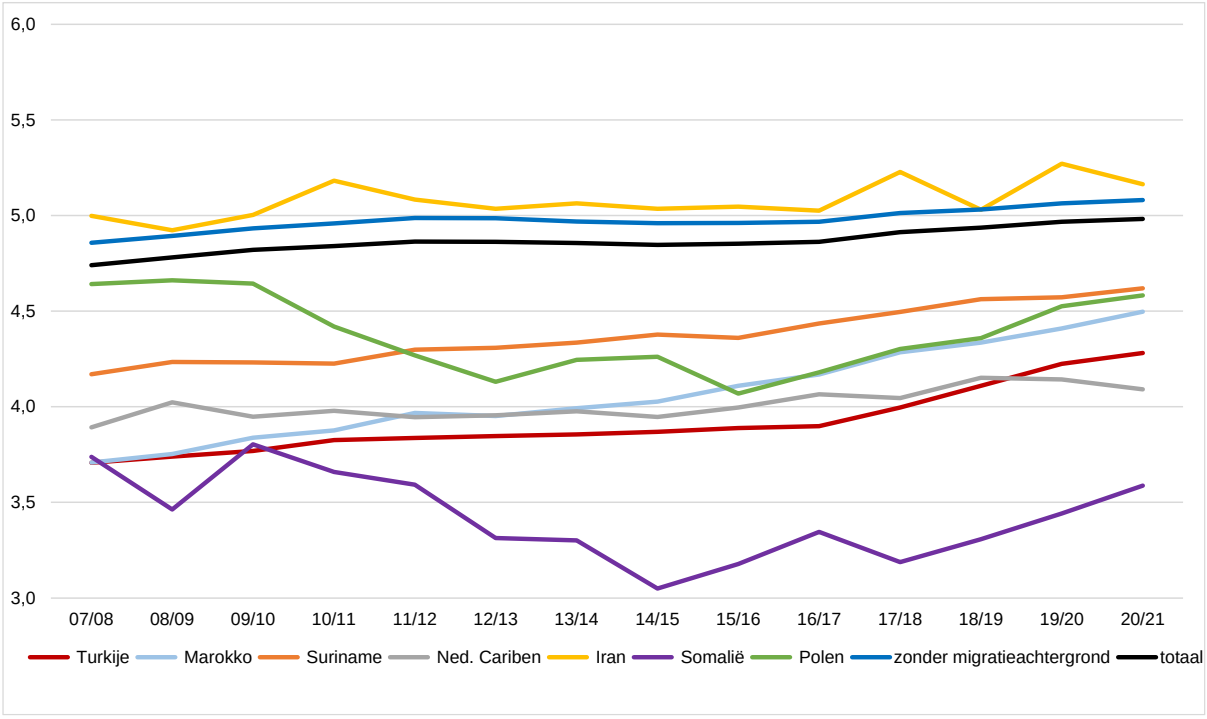
Figuur 2.10 Leerlingen in leerjaar drie van het voortgezet onderwijs naar migratieachtergrond 2020/2021[18]
Bron: SSB, bewerking Risbo

[18] Leerlingen in een derde brugjaar zijn hier geteld bij havo.

Om de ontwikkeling van de afgelopen jaren in één cijfer te vangen is in figuur 2.11 het niveau van de leerlingen in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs omgezet in een gemiddelde score, met de volgende indeling:[19]

1 praktijkonderwijs	5 vmbo tl
2 vmbo bl	6 havo
3 vmbo k	7 vwo
4 vmbo gl	

Het totaalgemiddelde voor 2020/2021 is 5,0 (vergelijkbaar met vmbo-tl) en neemt vanaf 2007/2008 (4,7) langzaam maar gestaag toe. De gemiddelde score van de jongeren met een Iraanse achtergrond ligt boven of rond het totaal gemiddelde. In de overige groepen is het beeld wisselend. De gemiddelde score in vo-3 stijgt bij jongeren met een Surinaamse, Marokkaanse of Turkse achtergrond en stijgt harder dan gemiddeld, waardoor het verschil ten opzichte van het totaal kleiner wordt. Bij de jongeren met een Nederlands-Caribische achtergrond stijgt het gemiddelde niveau ook, maar vanaf 2018/2019 daalt het weer. Bij de jongeren met een Poolse en Somalische achtergrond daalt het gemiddelde niveau in de derde klas eerst maar de laatste jaren is wel weer een stijging te zien.

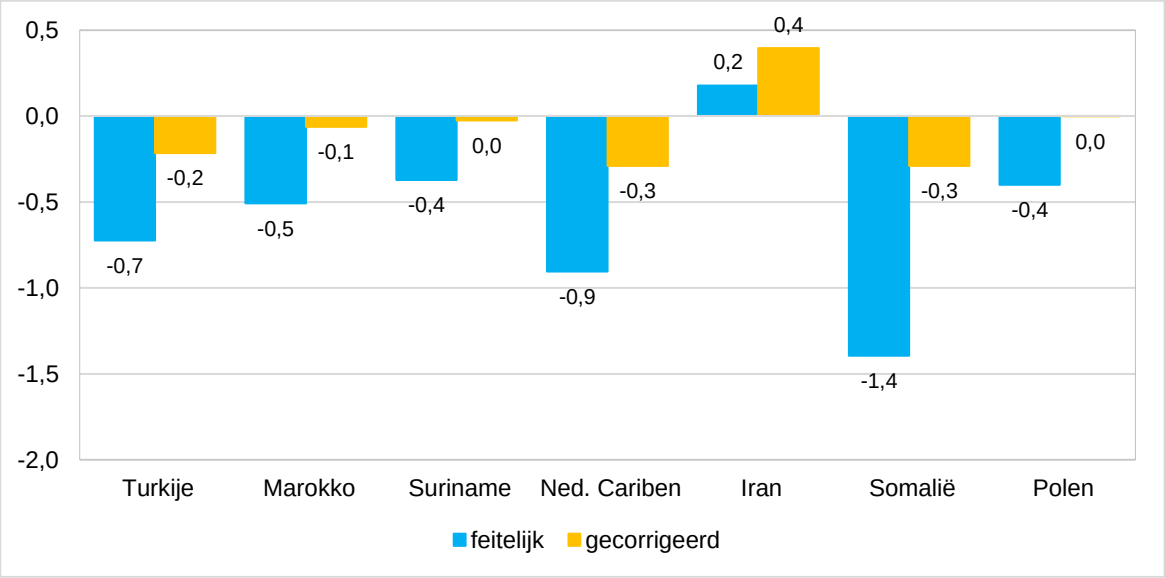

Figuur 2.11 Gemiddeld niveau van leerlingen in leerjaar drie van het voortgezet onderwijs naar migratieachtergrond 2007/2008 tot en met 2020/2021[20]
Bron: SSB, bewerking Risbo

[19] Deze analyse is ook uitgevoerd met de dichotome variabele wel of geen havo/vwo. De uitkomsten daarvan liggen in dezelfde lijn als van de beschreven analyse.
[20] Leerlingen in een derde brugjaar zijn hier geteld bij havo.

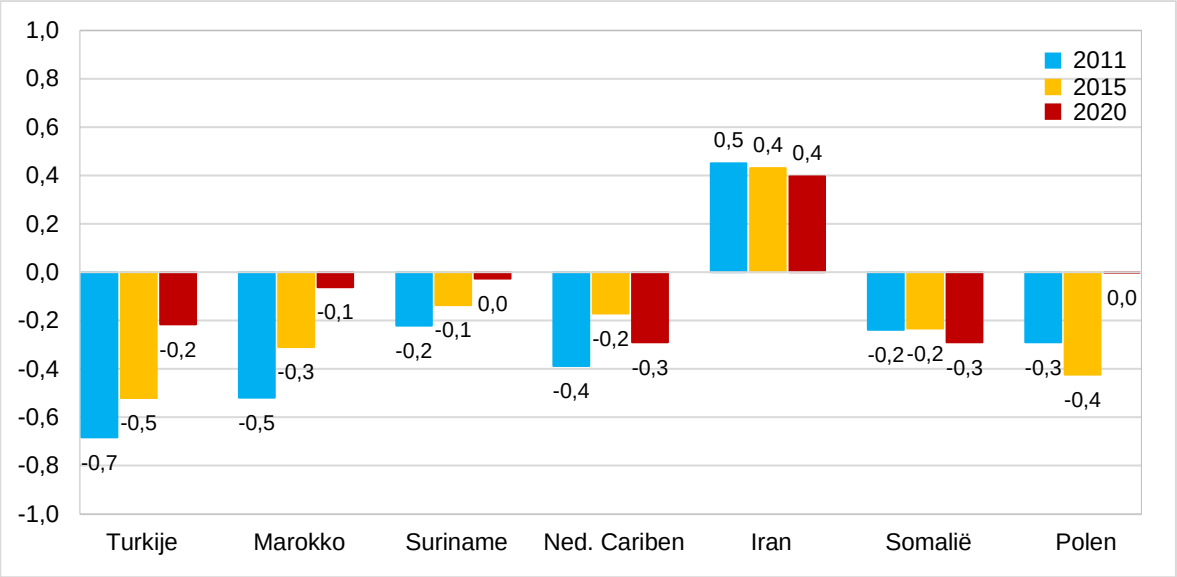
Evenredigheidsanalyse niveau in leerjaar 3 van het vo

Ook bij het vergelijken van het niveau van voortgezet onderwijs van jongeren uit verschillende herkomstgroepen moeten we in het oog houden dat kenmerken die samenhangen met dat niveau, met name het opleidingsniveau van ouders, ongelijk verdeeld zijn over herkomstgroepen. Voor de leerlingen in het derde jaar van het voorgezet onderwijs is een evenredigheidanalyse uitgevoerd. Daarbij is het niveau in leerjaar 3 van het vo net als hiervoor op een schaal van 1-7 gezet. De situatie in 2020/2021 staat in figuur 2.12 met in de eerste staaf het feitelijke niveauverschil en in de tweede staaf het verschil na correctie voor het opleidingsniveau van de ouders, de sociaaleconomische positie van zowel de vader als de moeder en het aantal ouders in het huishouden.

Figuur 2.12 Feitelijk en gecorrigeerd verschil in onderwijsniveau in leerjaar 3 van het voortgezet onderwijs van leerlingen naar migratieachtergrond ten opzichte van de overige leerlingen, 2020/2021 (in schaalwaarden)
Bron: SSB, bewerking Risbo

Uit de decompositieanalyse blijkt dat een groot deel van de verschillen in het onderwijsniveau samenhangen met het opleidingsniveau van de ouders, de sociaaleconomische positie van de ouders en het aantal ouders in het huishouden. In elk van de herkomstgroepen is vooral de lagere opleiding van de ouders een belangrijke determinant. Bij de leerlingen met een Surinaamse en met een Nederlands-Caribische achtergrond speelt ook het grotere aandeel eenoudergezinnen een rol. De sociaaleconomische positie speelt een minder grote rol. De jongeren met een Iraanse achtergrond wijken af van de overige groepen. Zij volgen voortgezet onderwijs op een hoger niveau dan op grond van de kenmerken van hun ouders zou worden verwacht.

Figuur 2.13 Ontwikkeling in gecorrigeerd verschil in onderwijsniveau in leerjaar 3 van het voortgezet onderwijs van leerlingen naar migratieachtergrond ten opzichte van de overige leerlingen, 2011/2012, 2015/2016 en 2020/2021 (in schaalwaarden)
Bron: SSB, bewerking Risbo

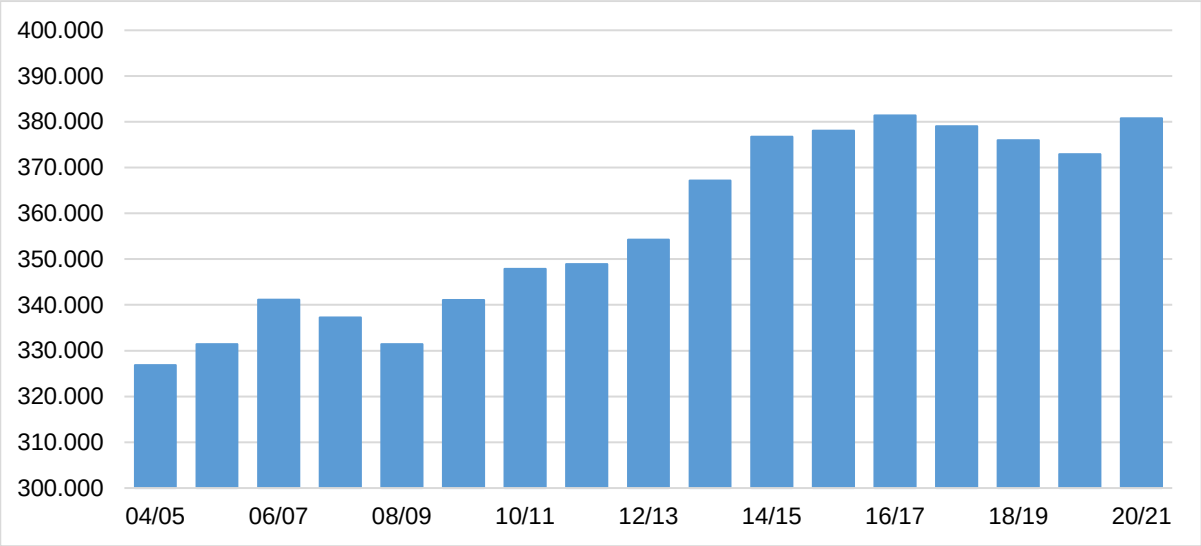
In figuur 2.13 is de gecorrigeerde score voor drie momenten in de afgelopen tien jaar opgenomen. Voor de jongeren met een Turkse, Marokkaanse en Surinaamse achtergrond neemt de evenredigheid toe. Bij de jongeren met een Nederlands-Caribische achtergrond blijft nog een aanzienlijk deel van het verschil onverklaard. Bij de jongeren met een Somalische achtergrond blijft het verschil in de loop van de tijd gelijk. In de groep leerlingen met een Poolse achtergrond is de evenredigheid vooral in afgelopen 5 jaar sterk toegenomen. De jongeren met een Iraanse achtergrond wijken ook hier op een positieve manier vanaf, en dit al sinds 2011/2012 het geval.

2.4. Middelbaar beroepsonderwijs

Het mbo is voor de meeste vmbo-leerlingen de geëigende voorzetting van de schoolloopbaan. Het mbo kent vier niveaus. Het niveau waarop studenten in het mbo van start gaan, hangt samen met de gevolgde vmbo-leerweg en het bezit van een diploma.[21] Een deel van de studenten stroomt na een mbo-diploma door naar een mbo-opleiding van een hoger niveau.

In het mbo zijn twee verschillende leerwegen, waarmee eenzelfde niveau diploma te halen is. In de beroepsopleidende (bol) leerweg gaat de student de hele week naar school en loopt stage. In de beroepsbegeleidende (bbl) leerweg werkt de student en volgt een dag per week onderwijs. In de bol is het aantal studenten aanzienlijk groter dan in de bbl. In de afgelopen jaren varieert het aantal bbl leerlingen sterk. Naar aanleiding van de sterke daling van het aantal studenten tot 2015 constateert de SER dat de deelname aan de bbl conjunctuurgevoelig is en de overgang naar het hbo niet optimaal is[22]. In de verdere analyse in dit hoofdstuk richten we ons op de studenten in de beroepsopleidende leerweg (bol).

[21] Tot 2014 konden leerlingen zonder vmbo-diploma instromen op niveau 2, daarna was dat alleen nog mogelijk op niveau1 (Herwijer 2008)
[22] Toekomstgericht beroepsonderwijs, Deel 1 Voorstellen ter versterking van de beroepsbegeleidende leerweg, SER 2016

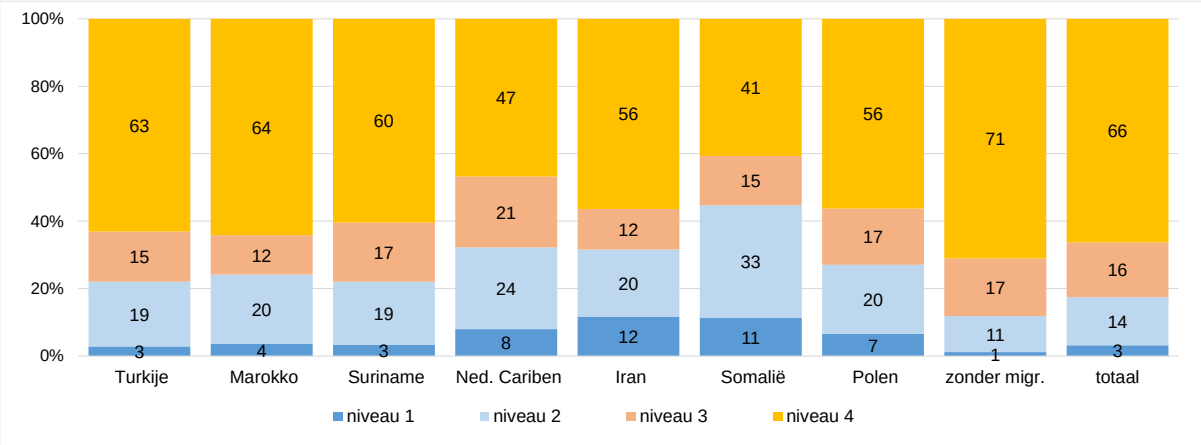

Figuur 2.14 Aantal studenten in het mbo beroepsopleidende leerweg 2004/2005-2020/2021
Bron: SSB, bewerking Risbo

Het aantal studenten in het mbo-bol neemt tot 2014/2015 jaarlijks toe, daarna stabiliseert het aantal en ligt in de afgelopen jaren rond 375.000 studenten.

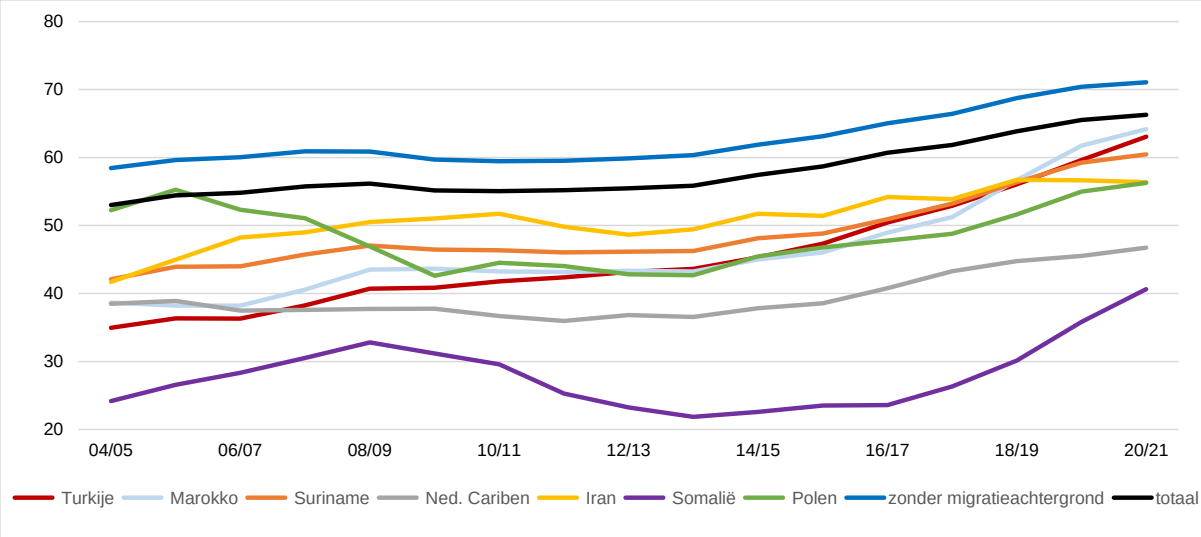
Het mbo kent vier niveaus:

- Niveau 1 Entreeopleiding tot assisterend beroepsbeoefenaar;
- Niveau 2 Basisberoepsopleiding tot basisberoepsbeoefenaar;
- Niveau 3 Vakopleiding tot zelfstandig beroepsbeoefenaar;
- Niveau 4 Middenkader- of specialistenopleiding tot middenkaderfunctionaris of specialist.

Figuur 2.15 Verdeling van de studenten in het mbo naar niveau in de beroepsopleidende leerweg, naar migratieachtergrond 2020/2021
Bron: SSB, bewerking Risbo

De verdeling van de studenten over de verschillende niveaus in het mbo-bol is scheef, twee derde van de studenten volgt een opleiding op het hoogste niveau (niveau 4). Bij de studenten met een Marokkaanse of Turkse achtergrond is in 2020/21 het aandeel studenten op niveau 4 ongeveer gelijk aan het totale gemiddelde. Van de studenten met een Somalische en Nederlands-Caribische achtergrond volgt een (relatief) groot deel de lagere niveaus in het mbo.

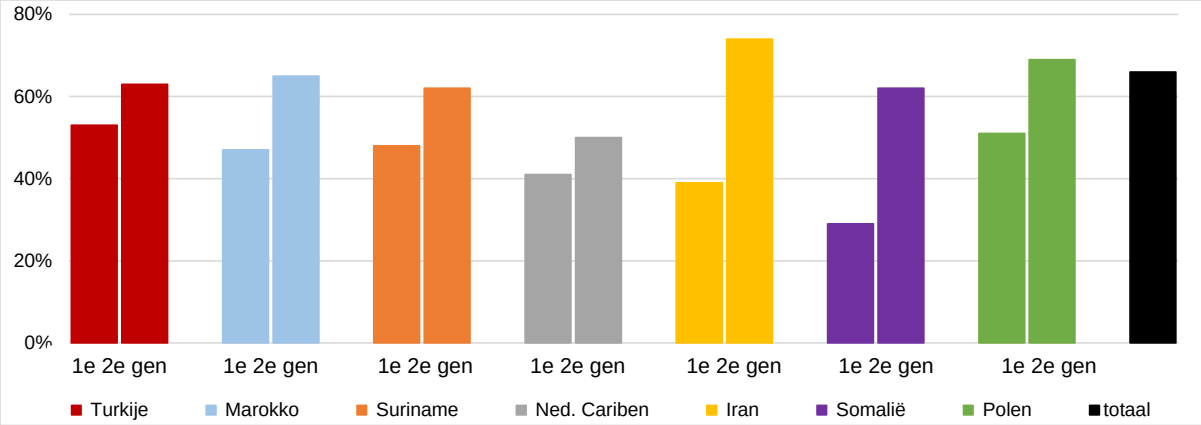

Figuur 2.16 Percentage studenten op mbo-niveau 4 bol, naar migratieachtergrond 2004/2005-2020/2021[23]
Bron: SSB, bewerking Risbo

In de loop van de jaren neemt het aandeel studenten in mbo-4 toe. In figuur 2.16 staat de ontwikkeling van het percentage van de mbo'ers dat een opleiding volgt op het hoogste niveau (niveau 4). Van oudsher volgt in de groepen met een migratieachtergrond een kleiner deel een mbo-4 opleiding dan gemiddeld, maar in de laatste jaren worden de verschillen kleiner. Tussen herkomstgroepen zijn hierin wel verschillen. Bij de studenten met een Marokkaanse achtergrond is het deel dat mbo-4 volgt in 2020/2021 zelfs groter dan gemiddeld. Ook bij de jongeren met een Surinaamse of Turkse achtergrond stijgt percentage mbo-4 studenten. De deelname van studenten met een Nederlands-Caribische achtergrond blijft achter bij de andere 'traditionele' herkomstgroepen, tot 2014/2015 blijft het percentage mbo-4 studenten vrijwel gelijk, daarna stijgt het langzaam. Bij de jongeren met een Iraanse achtergrond stijgt het aandeel mbo-4 studenten, maar vanaf 2018/2019 daalt het weer. Bij de jongeren met een Poolse en Somalische achtergrond daalt het aandeel mbo-4 studenten eerst maar vanaf 2013/2014 is een stijging te zien.

In figuur 2.17 is het percentage studenten op mbo-niveau 4 v uit het schooljaar 2020/2021 vergeleken naar generatie. Voor alle groepen doet de tweede generatie het beter: een groter deel volgt een opleiding op een hoger niveau.

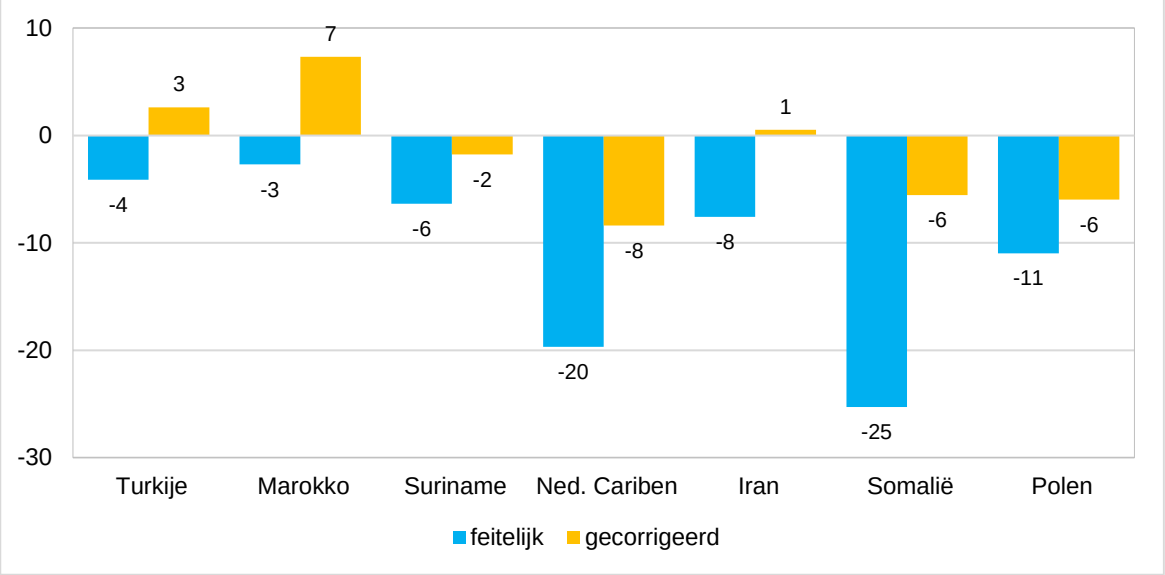
[23] Studenten in de bbl leerweg en extranei zijn hier buiten beschouwing gehouden.

Figuur 2.17 Percentage studenten op mbo-niveau 4 bol, naar migratieachtergrond en generatie in 2020/2021[24]
Bron: SSB, bewerking Risbo

Evenredigheidsanalyse van het onderwijsniveau in het mbo-4 bol tot 27 jaar (niveau 1 t/m 4)

Voor de vergelijking van de evenredigheid in het mbo-bol kijken we naar het percentage studenten dat een opleiding volgt op niveau 4. De situatie in 2020/2021 staat in figuur 2.17 met in de eerste staaf het feitelijke verschil in het percentage studenten op niveau 4 van de beroepsopleidende leerweg in het mbo. De tweede staaf geeft het verschil aan na correctie voor het opleidingsniveau van de ouders, de sociaaleconomische positie van zowel de vader als de moeder en het aantal ouders in het huishouden.

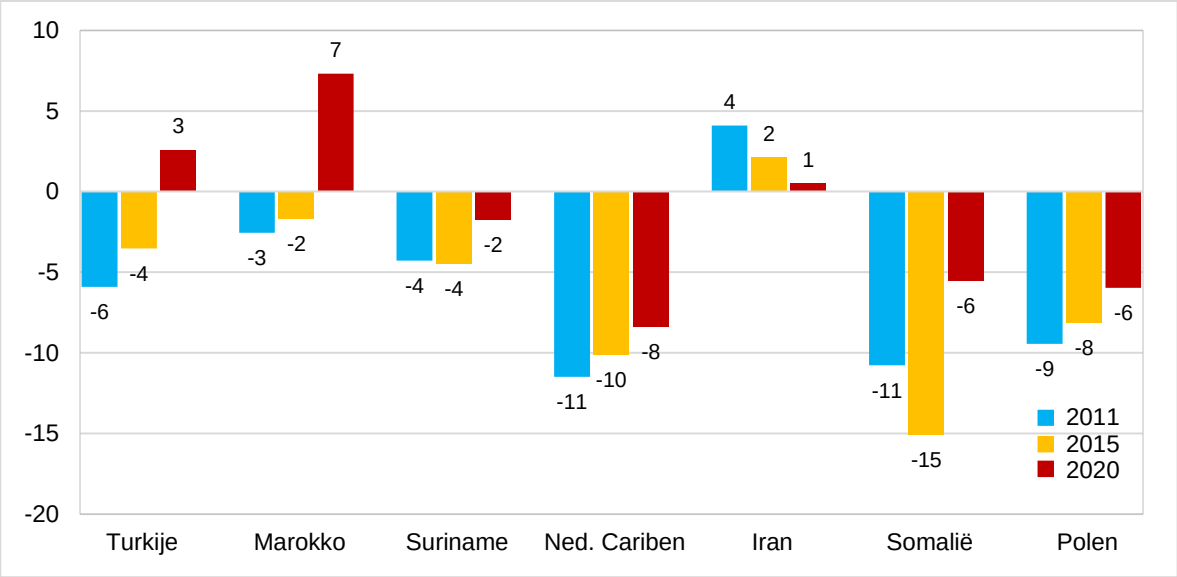

Figuur 2.18 Feitelijke en gecorrigeerd verschil in deelname op niveau 4 in het mbo-bol naar migratieachtergrond ten opzichte van de overige studenten, 2020/2021 (in procentpunten)
Bron: SSB, bewerking Risbo

Uit de decompositieanalyse blijkt dat in elk van de herkomstgroepen een deel van de verschillen wordt verklaard door het opleidingsniveau van de ouders, de sociaaleconomische positie en het aantal ouders in het huishouden. Bij de studenten met een Turkse of Marokkaanse achtergrond is vooral de lagere opleiding van de ouders van belang. De sociaaleconomische positie van de vader

[24] Studenten in de bbl leerweg en extranei zijn hier buiten beschouwing gehouden.

speelt vooral een rol bij de studenten met een Surinaamse en Nederlands-Caribische achtergrond. Bij de studenten met een Iraanse en Somalische achtergrond is vooral de sociaaleconomische positie van de moeder een belangrijke factor. De studenten met een Marokkaanse of Turkse achtergrond volgen vaker een mbo-bol opleiding op niveau 4 dan op grond van de kenmerken van hun ouders zou worden verwacht.

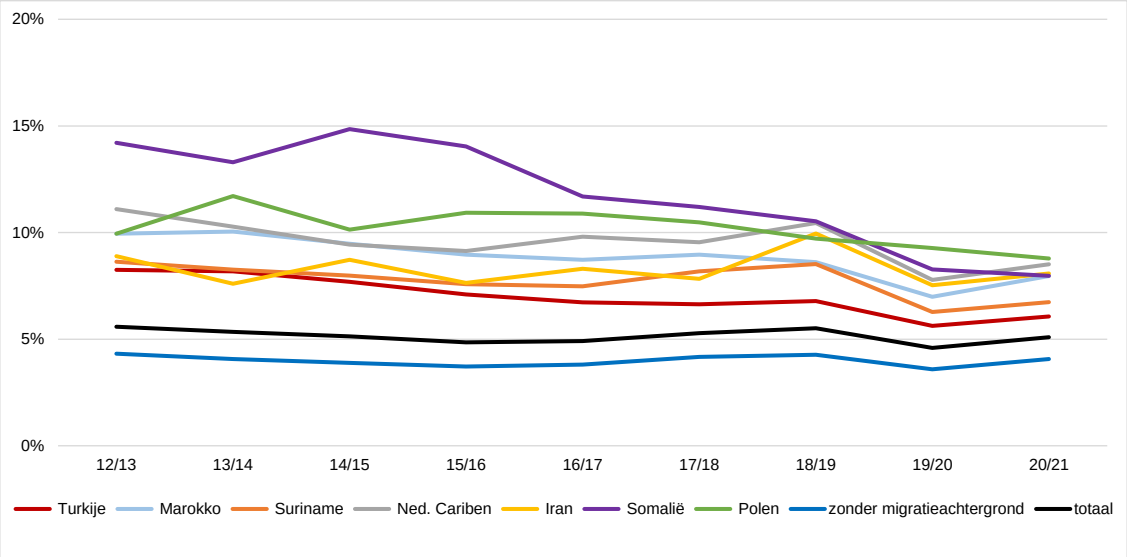

Figuur 2.19 Ontwikkeling in het gecorrigeerd verschil in deelname op niveau 4 in het mbo-bol naar migratieachtergrond ten opzichte van de overige studenten, 2011/2012, 2015/2016 en 2020/2021 (in procentpunten)
Bron: SSB, bewerking Risbo

In figuur 2.19 is de gecorrigeerde score voor drie momenten in de afgelopen tien jaar opgenomen. Vooral de positieve ontwikkeling van studenten met een Marokkaanse of Turkse achtergrond valt op. Bij studenten met een Surinaamse achtergrond is er de afgelopen tien jaar weinig veranderd in de evenredigheid. Bij de studenten met een Nederlands-Caribische achtergrond blijft nog een aanzienlijk deel van het verschil onverklaard. Bij de studenten met een Somalische of Poolse achtergrond neemt de evenredigheid toe, maar dit is vooral in de jongste jaren het geval. De studenten met een Iraanse achtergrond wijken ook hier op een positieve manier af doordat het verschil met het gemiddelde al sinds 2011/2012 klein is.

Voortijdig schoolverlaten in het mbo

Het voorkomen van voortijdige schooluitval is een van speerpunten in het mbo. Doel is om de studenten die (nog) geen startkwalificatie voor de arbeidsmarkt hebben zoveel mogelijk in het onderwijs te houden. Een startkwalificatie voor de arbeidsmarkt heeft een student met een diploma op ten minste havo-, vwo- of mbo-2-niveau. De kans op (duurzaam) werk is met een startkwalificatie beduidend groter dan zonder startkwalificatie. Studenten worden als voortijdig schoolverlaters gekwalificeerd wanneer ze geen onderwijs meer volgen én niet in het bezit zijn van een startkwalificatie.

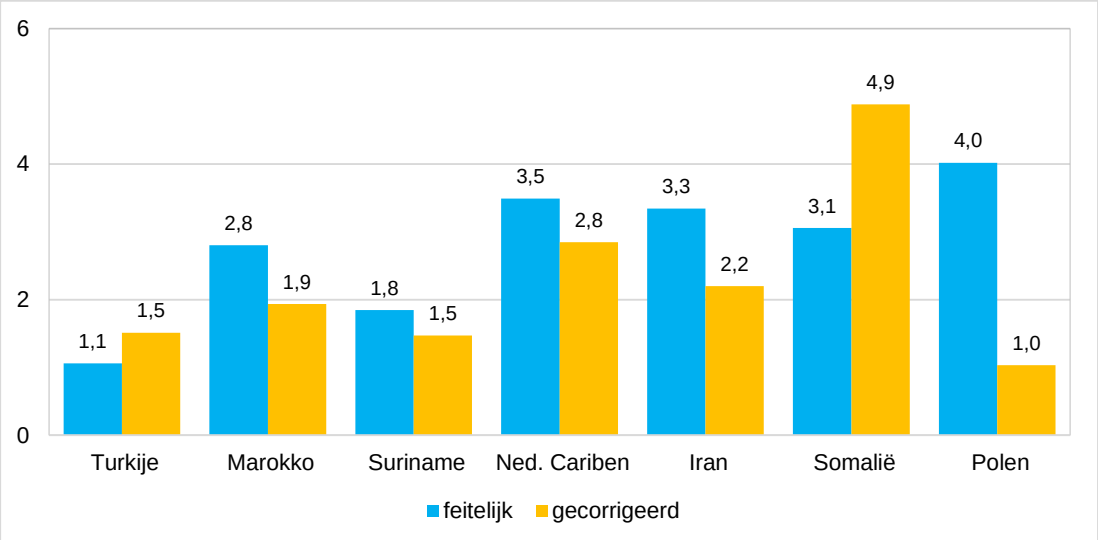

Figuur 2.20 Voortijdig schoolverlaten in het mbo-bol naar migratieachtergrond 2012/2013-2020/2021[25]
Bron: SSB, bewerking Risbo

Gemiddeld ligt het aandeel schoolverlaters vanaf 2012/2013 rond de 5 procent van de studenten. In de meeste herkomstgroepen daalt het percentage schoolverlaters, waardoor het verschil met het gemiddelde kleiner wordt. In het schooljaar 2019/2020 daalde het aantal schoolverlaters; dat hangt samen met de coronapandemie.

Evenredigheidsanalyse van het aandeel voortijdig schoolverlaters in de mbo-bol

In figuur 2.21 staan de resultaten voor de evenredigheidsanalyse van de voortijdig schoolverlaters in het mbo-bol. Het gaat om de situatie in 2020/2021 met in de eerste staaf het feitelijke verschil in het percentage voortijdig schoolverlaters in de beroepsopleidende leerweg in het mbo. De tweede staaf geeft het verschil aan na correctie voor het opleidingsniveau van de ouders, de sociaaleconomische positie van zowel de vader als de moeder en het aantal ouders in het huishouden.

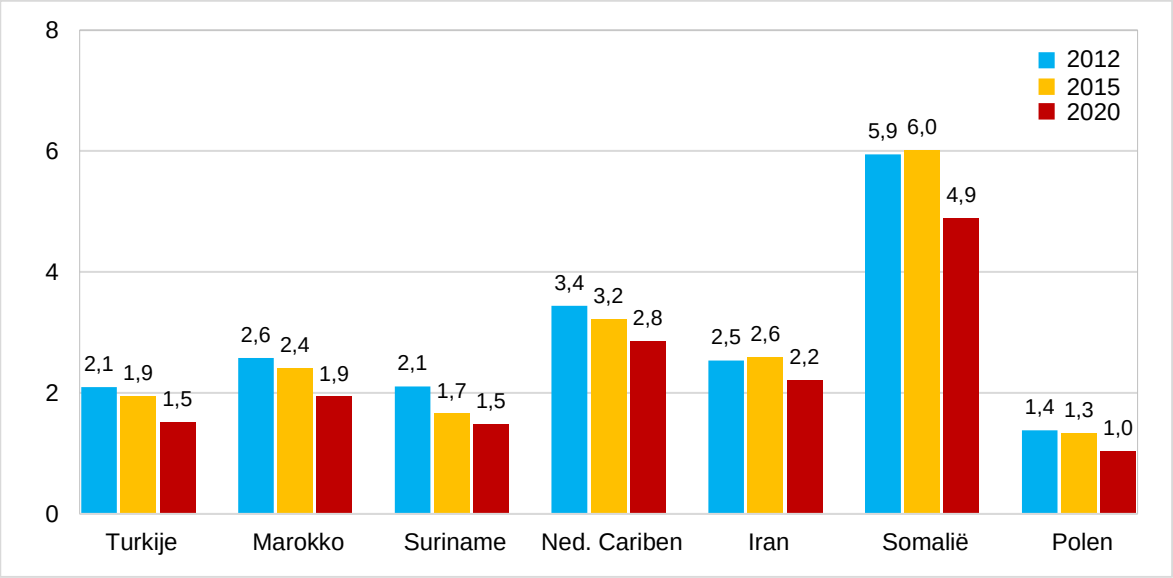

Figuur 2.21 Feitelijke en gecorrigeerd verschil in voortijdig schoolverlaten in het mbo-bol naar migratieachtergrond ten opzichte van de overige studenten, 2020/2021 (in procentpunten)
Bron: SSB, bewerking Risbo

[25] In 2012/2013 is een nieuwe berekeningswijze ingevoerd die zorgt voor een trendbreuk, in deze rapportage wordt vanaf 2012/2013 gerapporteerd.

Met de decompositieanalyse blijkt dat in vijf van de zeven herkomstgroepen een deel van de verschillen wordt verklaard door het opleidingsniveau van de ouders, de sociaaleconomische positie en het aantal ouders in het huishouden. Bij de studenten met een Turkse of Somalische achtergrond is dit niet het geval, het verschil wordt juist groter als er rekening wordt gehouden met de samenstelling van deze groep naar opleidingsniveau en sociaaleconomische positie van de ouders.

In figuur 2.22 is de gecorrigeerde score voor drie momenten in de afgelopen tien jaar opgenomen. In alle groepen is een afname van het verschil te zien. Tegelijk blijft het percentage voortijdig schoolverlaters voor elke groep groter dan gemiddeld, ook als rekening wordt gehouden met de achtergrondkenmerken.

Figuur 2.22 Ontwikkeling in het gecorrigeerd verschil in voortijdig schoolverlaten in het mbo-bol naar migratieachtergrond ten opzichte van de overige studenten, 2011/2012,2015/2016 en 2020/2021 (in procentpunten)
Bron: SSB, bewerking Risbo

2.5. Hoger onderwijs

Voor de positie van de studenten in het hoger onderwijs verwijzen we hier naar de uitkomsten van het CBS (2022).[26] We geven hier een samenvatting van de bevindingen uit die rapportage. Het CBS geeft daarin ook aan dat er in het hoger onderwijs een toenemend deel van de studenten met migratieachtergrond speciaal naar Nederland is gekomen voor de studie. Deze zogeheten internationale studenten verblijven (in eerste instantie) tijdelijk in Nederland. In de beschrijving van het CBS wordt deze groep daarom buiten de analyse gelaten.

Het CBS constateert dat hoger onderwijs (ho)-studenten van de eerste migrantengeneratie (exclusief internationale studenten) gemiddeld ouder zijn dan tweede generatie studenten wanneer zij hun opleiding afronden. Dit verschil is in het hbo groter dan in het wo.

De ho-studenten met een Surinaamse of Nederlands-Caribische achtergrond zijn gemiddeld ouder als zij een hbo-opleiding afronden. Dit verschil komt deels doordat zij langer over eenzelfde

[26] Integratie en samenleven, 2022, CBS

studietraject doen dan gemiddeld, en ook doordat zij vaker ‘stapelen’[27]. Zij komen bijvoorbeeld in het hbo via de route vmbo-mbo-4, of vmbo-havo, in plaats van direct via de havo.

Het aandeel hoogopgeleiden in de tweede generatie neemt in de meeste groepen met een migratieachtergrond in de afgelopen zeven jaar toe. Bijvoorbeeld in de groep met een Turkse achtergrond van 23 naar 27 procent. Bij de groep met een Nederlands-Caribische achtergrond is dit niet het geval en daalde het aandeel hoogopgeleiden, van 41 procent in 2013 naar 38 procent in 2020.

2.6. Samenvatting

In dit hoofdstuk is de positie in het onderwijs van de zeven herkomstgroepen vergeleken met het landelijk gemiddelde. Voor zes van de zeven groepen is er op elk niveau in het onderwijs (nog steeds) een achterstand ten opzichte van het gemiddeld in Nederland. De afgelopen 10 jaar zijn hun prestaties en school- en studieloopbanen op een aantal vlakken wel verbeterd en is het verschil met het landelijke gemiddelde verkleind.

In het basisonderwijs krijgen leerlingen met een Iraanse achtergrond een vergelijkbaar advies voor het voortgezet onderwijs als gemiddeld. In de afgelopen tien jaar stijgt het gemiddelde advies voor leerlingen met een Turkse, Marokkaanse, Poolse of Somalische achtergrond. Voor de leerlingen met een Surinaamse en Nederlands-Caribische blijft de gemiddelde adviesscore in de afgelopen tien jaar onveranderd. Na de daling in het gemiddeld advies in 2019/2020, toen er geen eindtoets werd afgenomen wegens de coronapandemie, is de gemiddelde adviesscore in 2020/2021 weer vergelijkbaar met die in het schooljaar 2018/2019.

Het onderwijsniveau van jongeren in het derde jaar van het voortgezet onderwijs wordt langzaam hoger. Ook hier scoren jongeren met een Iraanse achtergrond hoog. In de overige herkomstgroepen is het beeld wisselend. De achterstand van jongeren met een Surinaamse, Marokkaanse of Turkse achtergrond wordt kleiner. Bij de jongeren met een Nederlands-Caribische achtergrond stijgt het gemiddelde niveau ook, maar vanaf 2018/2019 daalt het weer. Bij de jongeren met een Poolse en Somalische achtergrond is er pas in de laatste jaren is een stijging te zien.

In het middelbaar beroepsonderwijs neemt de deelname aan het hoogste niveau 4 in de loop van de jaren toe. Van oudsher volgt in de groepen met een migratieachtergrond een kleiner deel een mbo-4 opleiding dan gemiddeld, maar in de laatste jaren worden de verschillen kleiner. Bij de studenten met een Marokkaanse achtergrond is het deel dat mbo-4 volgt in 2020/20 21 zelfs groter dan gemiddeld.

De onderwijsprestaties van de jongeren van de tweede generatie zijn beter dan die van de eerste generatie. Dit geldt zowel in het basisonderwijs als in het voortgezet, middelbaar en hoger onderwijs. Er is een uitzondering: in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs scoren leerlingen met een Turkse achtergrond van de eerste generatie beter dan de tweede generatie. Mogelijk heeft de

[27] Een voorbeeld van stapelen is een leerling die een vmbo-t-diploma haalt en vervolgens doorstroomt naar de havo.

veranderende instroom van migranten uit Turkije hiermee te maken; vaker zijn dit kenniswerkers en studenten en de laatste jaren ook asielzoekers.

Uit de evenredigheidsanalyses in het basis- en voortgezet onderwijs blijkt dat veel van de achterstanden van leerlingen uit de zeven herkomstgroepen samenhangen met kenmerken van de gezinnen waarin zij opgroeien. Daarbij gaat het om het opleidingsniveau en de sociaaleconomische positie van de ouders en aantal ouders in het huishouden. In het basisonderwijs is ook de samenstelling van de leerlingenpopulatie van de basisschool meegenomen. Deze leerlingen presteren dus niet minder goed dan de gemiddelde leerling met vergelijkbare achtergronden, maar hun achtergronden zijn gemiddeld genomen minder gunstig. Dit geldt in mindere mate voor de leerlingen met een Nederlands-Caribische achtergrond. Ook als rekening wordt gehouden met de kenmerken van de groep, krijgen ze een lager advies in het basisonderwijs en volgen het voorgezet onderwijs op een lager niveau.

Uit de evenredigheidsanalyse in het mbo blijkt dat in elk van de herkomstgroepen een deel van de verschillen wordt verklaard door het opleidingsniveau van de ouders, de sociaaleconomische positie en het aantal ouders in het huishouden. De studenten met een Marokkaanse of Turkse achtergrond volgen vaker een mbo-bol opleiding op niveau 4 dan op grond van de kenmerken van hun ouders zou worden verwacht.

Literatuur

CBS (2022). Integratie en Samenleven. Opgehaald via: https://longreads.cbs.nl/integratie-en-samenleven-2022/

Herweijer, L. (2008). *Gestruikeld voor de start. De school verlaten zonder startkwalificatie.* Den Haag: SCP.

Posthumus, H., Scholtus, S. & Walhout, J. (2019). *De nieuwe onderwijsachterstandenindicator primair onderwijs: samenvattend rapport.* CBS. https://www.cbs.nl/-/media/_pdf/2019/45/de-nieuwe-onderwijsachterstandenindicator-primair-onderwijs.pdf

SER (2016). *Advies Toekomstgericht beroepsonderwijs deel 1: Voorstellen ter versterking van de beroepsbegeleidende leerweg.* Den Haag: SER. https://www.ser.nl/nl/publicaties/toekomstgericht-beroepsonderwijs

Wiersma, D. (2022). [Kamerbrief]. *Kamerbrief over schooladvisering en eindtoetsing in het primair onderwijs in het jaar 2022.* https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/03/15/schooladvisering-en-eindtoetsing-in-het-primair-onderwijs-in-het-jaar-2022

Hoofdstuk 3. Opleidingsniveau, Nederlandse taal en gezondheid

3.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op drie individuele hulpbronnen die onderdeel zijn van het menselijk kapitaal en waarvan bekend is dat ze van invloed zijn op de structurele, sociaal-culturele en politieke integratie en op de ervaringen met de ontvangende samenleving (Huijnk & Andriessen, 2016; Dagevos et al., 2022). Het betreft het gerealiseerde opleidingsniveau, de beheersing van de Nederlandse taal en de gezondheid. Voor het gerealiseerde opleidingsniveau wordt een evenredigheidsanalyse uitgevoerd waarbij het verschil in opleidingsniveau tussen groepen met een migratieachtergrond en zonder migratieachtergrond gecorrigeerd wordt voor verschillen ten aanzien van leeftijd, geslacht en opleidingsniveau van ouders.[28] Zoals eerder is toegelicht spreken we van evenredigheid als groepen met een migratieachtergrond hetzelfde opleidingsniveau hebben als personen zonder migratieachtergrond na correctie voor genoemde achtergrondkenmerken.

Survey Integratie Migranten

De in dit hoofdstuk gepresenteerde bevindingen zijn gebaseerd op de Survey Integratie Migranten (SIM). De SIM is uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW). Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) was verantwoordelijk voor de uitvoering. Het doel van de survey is om de positie van een selectie van migrantengroepen in Nederland in kaart te brengen en, door aan te sluiten op eerder surveyonderzoek, de integratie van deze groepen door de tijd heen te volgen (Andriessen & Kappelhof, 2016).

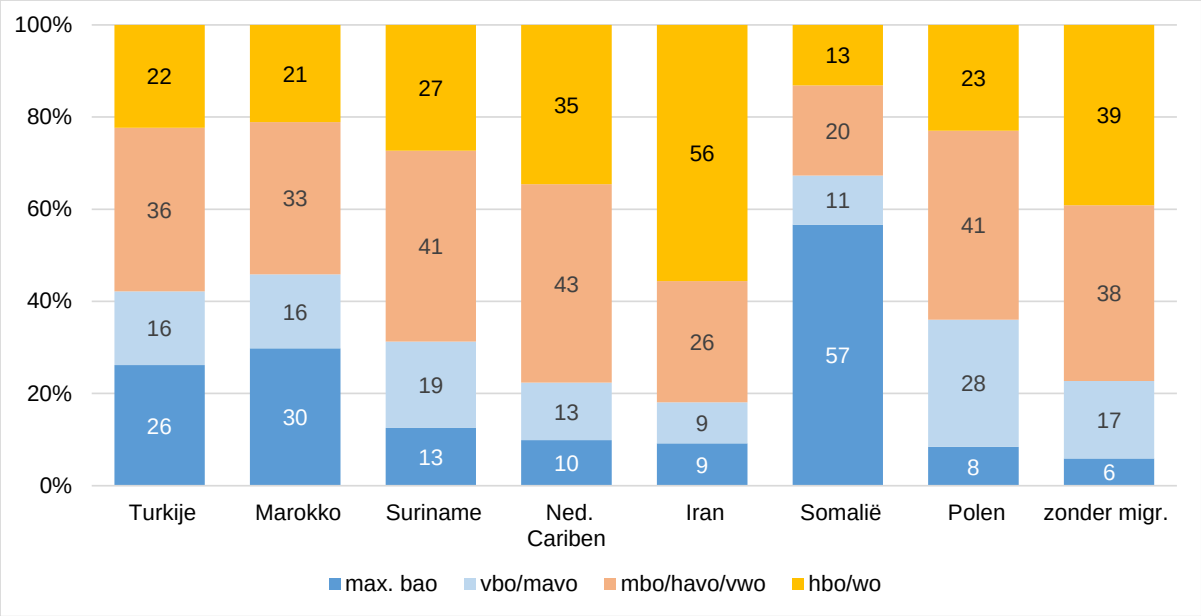
De versie van 2020 is uitgevoerd onder personen met een Turkse (n = 696), Marokkaanse (n = 570), Surinaamse (n = 638), Caribisch-Nederlandse (n = 592), Somalische (n = 519), Iraanse (n = 855) en Poolse (n = 682) achtergrond. Daarnaast maakte een vergelijkingsgroep van personen zonder migratieachtergrond (n = 771) deel uit van deze survey. Tot personen met een migratieachtergrond rekenen we personen van de eerste en tweede generatie. Personen met een Poolse achtergrond vormen hierop een uitzondering. Zij behoren in de SIM allen tot de eerste generatie en zijn in Nederland komen wonen na 1 januari 2004. In dat jaar trad Polen toe tot de Europese Unie (EU) en konden Polen zich vrij vestigen in Nederland. De SIM is eerder uitgevoerd in 2006, 2011 en 2015. De keuze om deze groepen in de SIM van 2020 op te nemen, weerspiegelt de steeds groter wordende diversiteit van migrantengroepen in Nederland. Naast de vier grote 'klassieke' groepen van personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Caribisch-Nederlandse achtergrond, zijn met de Somalische en Iraanse groep ook twee zogenoemde vluchtelingengroepen in het onderzoek opgenomen. Uit eerder onderzoek blijkt dat het integratieproces van de Iraanse groep tamelijk succesvol verloopt, terwijl dit voor de Somalische groep op sommige punten achterblijft (CBS 2021; Andriessen et al., 2017). De SIM biedt mogelijkheden om de achtergronden van deze verschillende integratieprocessen te analyseren. Arbeidsmigranten uit Oost-Europa zijn verantwoordelijk voor een groot deel van de migratie naar

[28] In de beschrijvende en verklarende analyses wordt in dit onderzoek waar mogelijk een vergelijking gemaakt tussen de onderscheiden herkomstgroepen en de totale bevolking. Voor de analyses die zijn gebaseerd op gegevens uit de Survey Integratie Migranten (SIM) is de vergelijking met de totale bevolking echter niet goed mogelijk omdat in de SIM een selectie van migrantengroepen is bevraagd. De "totale" groep respondenten in de SIM is daardoor geen representatieve afspiegeling van de totale bevolking. In de SIM van 2006 en 2011 zijn de vier klassieke migrantengroepen en personen zonder migratieachtergrond in het onderzoek opgenomen. In 2015 zijn deze aangevuld met twee "nieuwe" migrantengroepen namelijk personen met een Somalische of Poolse achtergrond en in het onderzoek van 2020 is voor het eerst ook data verzameld over personen met een Iraanse migratieachtergrond.

Nederland. Hierbinnen is de Poolse groep getalsmatig het grootst en ze is deze om die reden opgenomen in de SIM (Dagevos et al., 2022, p.4).
Over de opzet en uitvoering van onderzoek zijn door SCP en de bureaus die de dataverzameling hebben uitgevoerd diverse methodologische rapportages opgesteld (zie bijvoorbeeld Andriessen & Kappelhof, 2016; Dagevos & Kappelhof, 2022; Kruis 2021). In deze rapportages wordt toegelicht op welke manier de survey is opgezet, hoe het veldwerk is uitgevoerd en tot welke aantallen respondenten en responspercentages dit heeft geleid.
In de verantwoording van SIM 2020 is uitgebreid aandacht besteed aan de invloed van de coronamaatregelen op de uitvoering van het veldwerk. De belangrijkste gevolgen die worden genoemd zijn de vertraging van de start van het deel van het veldwerk/de dataverzameling waarin respondenten persoonlijk worden geïnterviewd, de terughoudendheid bij de steekproefpersonen en enquêteurs om aan persoonlijke interviews (mee) te doen en de als gevolg daarvan achterblijvende respons op dit deel van de dataverzameling. Dit is gedeeltelijk gecompenseerd door een grotere inzet (en daarmee respons) op het deel van de dataverzameling dat online (via het web) is gedaan. Personen met een Poolse en Iraanse achtergrond en personen zonder migratieachtergrond zijn zelfs helemaal niet persoonlijk bevraagd. Het is dus niet uit te sluiten dat door de, in vergelijking met voorgaande jaargangen, veel omvangrijkere online dataverzameling en de coronamaatregelen in het algemeen vertekeningen in de resultaten te zien zijn. SCP constateert dat en geeft aan dat bij de vergelijking met voorgaande jaargangen de nodige voorzichtigheid moet worden betracht.
SCP concludeert echter ook dat "Hoewel het veldwerk anders is verlopen dan vooraf was vastgesteld (en daarmee anders is verlopen dan bij eerdere SIM-onderzoeken), er ook goede redenen zijn om vertrouwen te hebben in de kwaliteit van de data. Dit blijkt uit de waarden van de zogenoemde R-indicator, die aangeeft hoe het is gesteld met de representativiteit. Een waarde van 0,8 en hoger wordt als goed aangemerkt en deze waarde is voor alle groepen in de SIM behaald (Dagevos & Kappelhof 2022, p. 79)." Ondanks deze goede representativiteit is de conclusie dat de resultaten met de nodige voorzichtigheid moeten worden geïnterpreteerd.

3.2. Gerealiseerd opleidingsniveau

In figuur 3.1 is het gerealiseerde opleidingsniveau van de verschillende groepen in 2020 weergegeven. De percentages hebben betrekking op het hoogst behaalde opleidingsniveau van 15 tot en met 64-jarigen die op het moment van afname van de enquête niet-schoolgaand waren. Het diploma kan zowel in Nederland als in het buitenland zijn behaald.

Figuur 3.1 Gerealiseerd opleidingsniveau van 15-64-jarigen niet schoolgaanden naar migratieachtergrond, 2020 (%)
Bron: SSB (SIM 2020), bewerking Risbo

Personen met een migratieachtergrond zijn ondervertegenwoordigd op het hoogste opleidingsniveau

Voor bijna alle onderscheiden herkomstgroepen geldt dat zij in vergelijking met personen zonder migratieachtergrond ondervertegenwoordigd zijn op het hoogste opleidingsniveau en oververtegenwoordigd zijn op het laagste opleidingsniveau (figuur 3.1). Personen met een Iraanse achtergrond vormen hier een uitzondering op. In vergelijking met personen zonder migratieachtergrond hebben personen met een Iraanse achtergrond een hoger gemiddeld opleidingsniveau en vaker een hbo- of wo- opleiding voltooid (56 procent tegenover 39 procent). Een groot deel van de migranten uit Iran bestond uit hoger opgeleiden (Dourleijn & Dagevos, 2011) maar ook de tweede generatie presteert zeer goed in het onderwijs en soms zelfs beter dan jongeren zonder migratieachtergrond (CBS, 2022). Personen met een Somalische achtergrond zijn juist relatief vaak laagopgeleid. De groep die alleen basisonderwijs heeft gevolgd (57 procent) is sterk oververtegenwoordigd ten opzichte van personen zonder migratieachtergrond (6 procent). De voortdurende oorlog in Somalië is hiervoor een belangrijke reden. Door deze oorlog was het volgen van een opleiding in het thuisland geruime tijd niet of nauwelijks mogelijk (Andriessen et al., 2017, in Dagevos, 2022). Ook onder personen met een Turkse of Marokkaanse migratieachtergrond is het aandeel dat alleen basisonderwijs of minder heeft voltooid relatief groot, respectievelijk 26 procent en 30 procent. De verdeling van opleidingsniveaus onder personen met Nederlands-Caribische migratieachtergrond komt grotendeels overeen met die van personen zonder migratieachtergrond. Onder personen van Poolse achtergrond is een relatief grote groep die vbo of mavo heeft voltooid (28 procent, tegenover 17 procent onder personen zonder migratieachtergrond).

Vrouwen sterker vertegenwoordigd in het hoger onderwijs

Voor nagenoeg alle onderscheiden groepen geldt dat vrouwen vaker een hbo- of wo-opleiding hebben behaald dan mannen (zie tabel 3.1). De enige uitzondering hierop wordt gevormd door vrouwen met een Somalische achtergrond. Een relatief groot en significant verschil bestaat er tussen

mannen en vrouwen met een Nederlands-Caribische, Iraanse en Poolse achtergrond. Van de vrouwen met een Nederlands-Caribische achtergrond heeft 39 procent een hbo- of wo-opleiding voltooid, tegenover 30 procent van de mannen. Bij de personen met een Iraanse achtergrond is het verschil nog aanzienlijk groter. Maar liefst 63 procent van de vrouwen met een Iraanse achtergrond heeft een hbo- of wo-opleiding voltooid, tegenover 49 procent van de mannen, een verschil van 14 procentpunten. Tussen mannen en vrouwen met een Poolse achtergrond zien we een soortgelijk verschil. Van de vrouwen met een Poolse achtergrond heeft 30 procent een hbo- of wo-opleiding afgerond en van de mannen 16 procent.

Tabel 3.1 Gerealiseerd opleidingsniveau van 15-64-jarige niet schoolgaanden, naar migratieachtergrond en geslacht, 2020 (%)

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen	zonder migr.
mannen								
max. bao	22	29	13	10	9	52	10	5
vbo/mavo	22	19	20	14	10	13	29	16
mbo/havo/vwo	34	32	42	46	32	20	45	42
hbo/wo	21	20	25	30	49	15	16	37
vrouwen								
max. bao	30	31	12	9	9	61	7	7
vbo/mavo	9	13	18	11	8	8	26	18
mbo/havo/vwo	37	34	41	40	20	19	37	34
hbo/wo	24	22	29	39	63	11	30	42

Bron: SSB (SIM 2020), bewerking Risbo

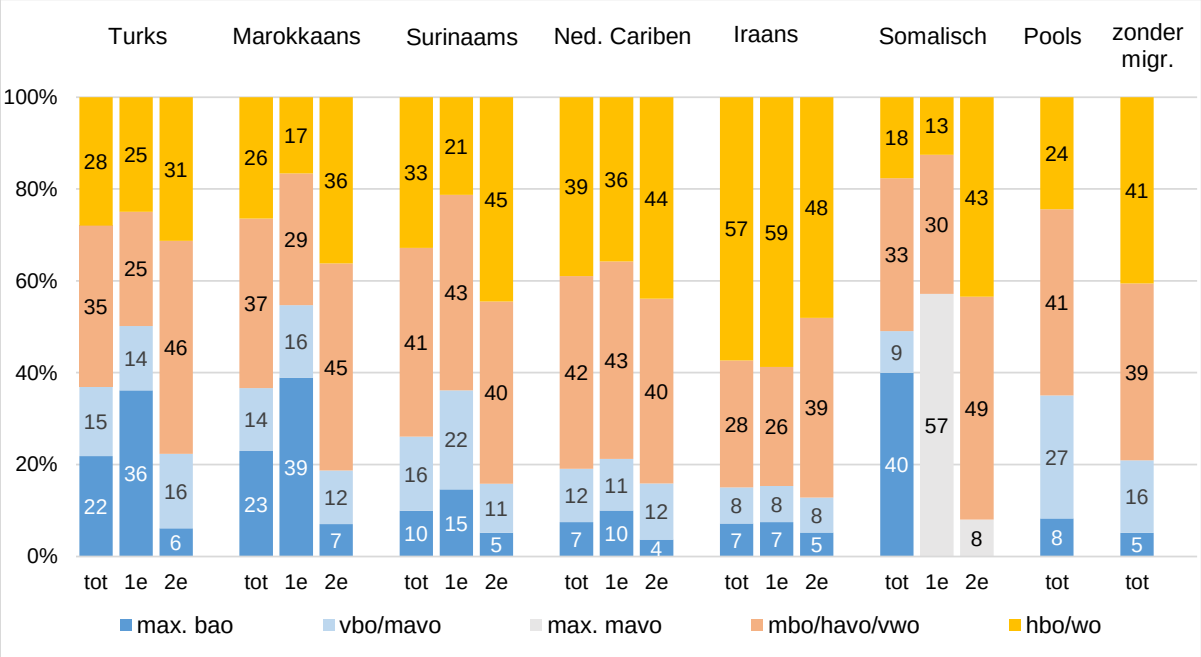
Tweede generatie behaalt hogere onderwijsniveaus

In figuur 3.2 is het opleidingsniveau per 2020 van 15-64-jarigen uitgesplitst naar generatie. Anders dan in voorgaande analyses hebben de in de figuur gepresenteerde cijfers betrekking op zowel schoolgaanden als niet-schoolgaanden in de leeftijd van 15-64 jaar. Van de tweede generatie gaat nog een aanzienlijk deel naar school, waardoor het gerealiseerde opleidingsniveau voor in ieder geval een deel van deze groep nog niet precies bepaald kan worden. Dat maakt een zuivere vergelijking tussen de eerste en de tweede generatie lastig. Om toch een zo goed en eerlijk mogelijk beeld te krijgen van de verschillen tussen de generaties betrekken we daarom ook personen die nog een opleiding volgen in de analyse. Het “opleidingsniveau” voor de groep die nog naar school gaat stellen we dan gelijk aan het opleidingsniveau dat zij op dat moment volgen.[29]

Personen behorend tot de tweede generatie hebben gemiddeld genomen vaker een hbo- of wo-opleiding voltooid dan de eerste generatie (zie figuur 3.2). Een relatief groot en significant verschil tussen de eerste en tweede generatie zien we bij de groepen met een Marokkaanse, Surinaamse of Somalische achtergrond. Onder de tweede generatie met een Marokkaanse achtergrond is het aandeel dat een hbo- of wo-opleiding heeft voltooid bijna 20 procentpunten hoger dan onder de eerste generatie. Onder mensen met een Surinaamse achtergrond is het verschil tussen de eerste en

[29] Dit kan een vertekend beeld geven. Personen die bijvoorbeeld een hbo-opleiding hebben afgerond en personen die nu een hbo-opleiding volgen krijgen dezelfde score. Dit kan tot een behoorlijke overschatting leiden van het uiteindelijk behaalde onderwijsniveau van schoolgaanden, omdat een deel van de jongeren de hbo-opleiding niet zal afronden. Tegelijkertijd geldt ook het omgekeerde. Er zijn namelijk ook schoolgaande jongeren die nu op de havo zitten en die zullen doorstromen naar een hbo-opleiding en uiteindelijk dus een hoger opleidingsniveau zullen behalen.

tweede generatie nog groter (24 procentpunten). Ook onder de tweede generatie personen met een Somalische achtergrond is het aandeel dat een hbo- of wo-opleiding heeft voltooid veel groter dan onder de eerste generatie (43 procent tegenover 13 procent). Personen behorende tot de eerste generatie hebben juist vaker alleen basisonderwijs voltooid. Met name bij personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Somalische migratieachtergrond is het aandeel met een lager opleidingsniveau onder de eerste generatie veel (en significant) groter dan onder de tweede generatie. Onder personen met een Iraanse migratieachtergrond zien we een tegengesteld beeld. Zowel van de eerste als de tweede generatie heeft een groot deel een hbo- of wo-opleiding afgerond, maar onder de eerste generatie is het aandeel met een afgeronde hbo- of wo-opleiding nog aanzienlijk (en significant) groter dan onder de tweede generatie (59 procent tegenover 48 procent). Eerder is al opgemerkt dat een valide vergelijking tussen de eerste en tweede generatie lastig is omdat een deel van de tweede generatie nog onderwijs volgt en zij dus mogelijk nog een hoger onderwijsniveau zullen gaan behalen. Het is dus mogelijk dat de tweede generatie met een Iraanse achtergrond de eerste generatie alsnog gaat inhalen.

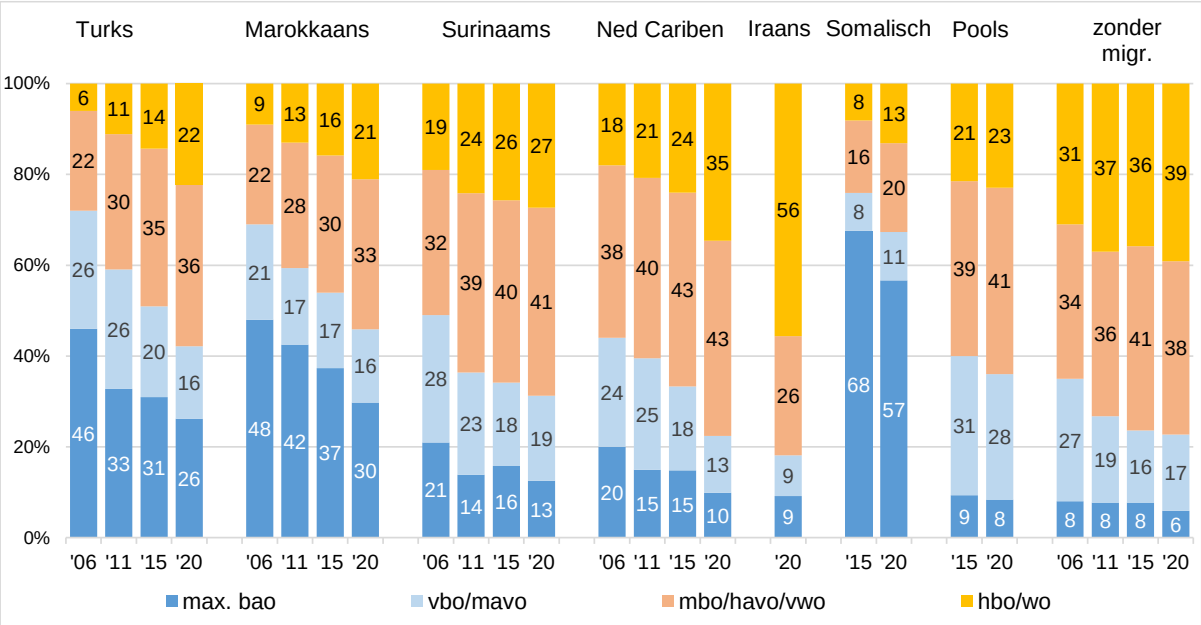
Figuur 3.2 Opleidingsniveau van schoolgaanden en niet-schoolgaanden, 15-64 jaar, naar migratieachtergrond en generatie, 2020 (%)[30]
Bron: SSB (SIM 2020), bewerking Risbo

Onder klassieke migrantengroepen neemt het opleidingsniveau toe tussen 2006 en 2020

In figuur 3.3 is het gerealiseerde opleidingsniveau van personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Nederlands-Caribische en zonder migratieachtergrond weergegeven voor de jaren 2006, 2011, 2015 en 2020. Voor alle onderscheiden groepen geldt dat het gerealiseerde opleidingsniveau tussen 2006 en 2020 is toegenomen. Ook onder mensen zonder migratieachtergrond is een stijging zichtbaar, maar deze toename is minder sterk en de

[30] Bij een aantal herkomstgroepen is het aantal personen met maximaal basisonderwijs en/of vbo/mavo dermate klein dat uitsplitsen naar eerste en tweede generatie niet mogelijk is. Voor deze herkomstgroepen zijn de opleidingsniveau max.bao en vbo/mavo samengenomen. Waar dit het geval is, is gebruik gemaakt van een andere kleur onder het label maximaal mavo.

onderwijsachterstand van mensen met een migratieachtergrond neemt daardoor dus af. De grootste verschillen zijn zichtbaar onder personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond. In deze groepen neemt het aandeel personen dat een hbo- of wo-opleiding heeft voltooid fors toe en neemt het aandeel personen dat alleen basisonderwijs heeft afgerond sterk af. Kijken we verder terug naar de periode voor 2006, dan blijkt dat het opleidingsniveau onder de klassieke groepen migranten in de periode 1991-2006 ook al zeer sterk is toegenomen. In 1991 had van personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond meer dan 70 procent geen of maximaal basisonderwijs als hoogst behaalde opleiding en van de mensen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische achtergrond ongeveer 40 procent. Mensen met migratieachtergrond en dan met name de tweede generatie lopen hun onderwijsachterstand dus al bijna 30 jaar in (Huijnk & Andriessen, 2016). De stijging in het (gemiddelde) opleidingsniveau over de jaren heen zien we zowel bij mannen als bij vrouwen (zie tabel b3.1 in de bijlage bij dit hoofdstuk).

Figuur 3.3: Gerealiseerd opleidingsniveau van 15-64-jarige niet schoolgaanden naar migratieachtergrond (2006-2020)
Bron: SSB (SIM 2006,2011,2015, 2020), bewerking Risbo

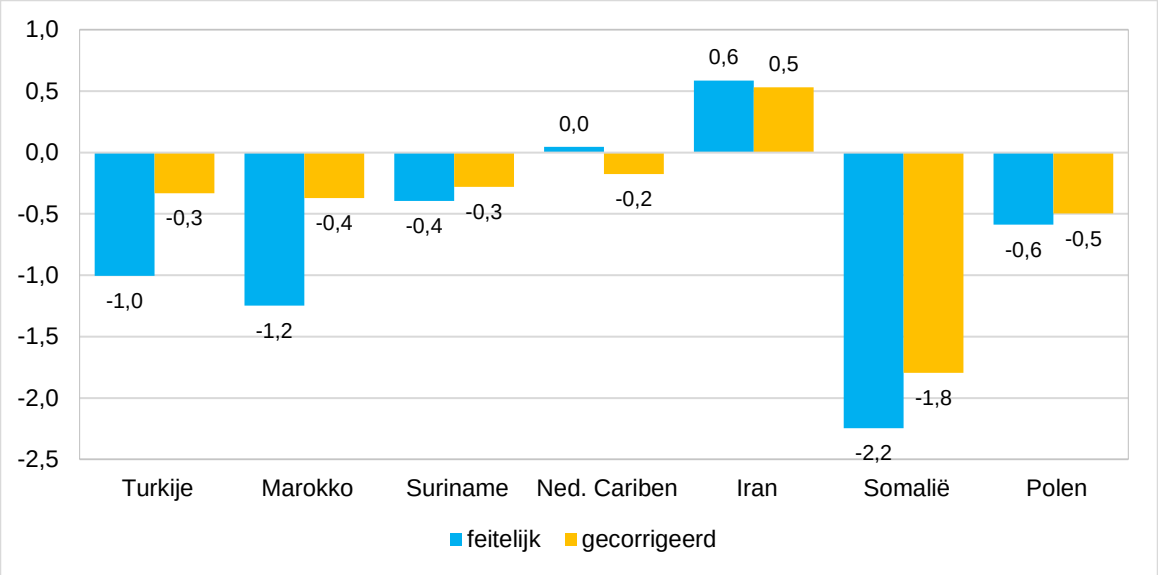
Blijven de verschillen na correctie voor achtergrondkenmerken?

Migrantengroepen verschillen qua achtergrondkenmerken, zoals leeftijdsopbouw, opleidingsniveau van de ouders en dergelijke, van de groep zonder migratieachtergrond. De vraag is dan ook of de gemiddeld lagere scores van personen met een migratieachtergrond (deels) verklaard kunnen worden door deze verschillen in achtergrondkenmerken. Uit zowel de literatuur (Huijnk & Andriessen, 2016; Driessen et al., 2002; Oomens et al., 2003) als uit eerdere decompositieanalyse van het SCP (Huijnk & Andriessen, 2016) komt naar voren dat in het bijzonder het opleidingsniveau van de ouders een bepalende factor is voor het gerealiseerde opleidingsniveau. Variabelen als geslacht of leeftijd hebben geen grote (significante) invloed op het gerealiseerde opleidingsniveau.

Wij onderzoeken nu het verschil in het gemiddelde gerealiseerde opleidingsniveau in 2020 (feitelijk en gecorrigeerd) van de verschillende migrantengroepen ten opzichte van de mensen zonder

migratieachtergrond. In navolging van de decompositieanalyse van het SCP in 2015 (Huijnk & Andriessen, 2016) is het opleidingsniveau weergegeven op een schaal van 0 tot en met 7, waarbij als volgt is geschaald: geen onderwijs (0), basisonderwijs (1), lbo/vbo (2), mavo (3), mbo (4), havo/vwo (5), hbo (6) en wo (7). Het daadwerkelijke verschil in het gemiddelde gerealiseerde opleidingsniveau van de verschillende groepen met een migratieachtergrond ten opzichte van mensen zonder migratieachtergrond noemen we het feitelijk verschil (zie figuur 3.4, blauwe balk). We bekijken vervolgens of het verschil kan worden verklaard door verschillen in achtergrondkenmerken (leeftijd, geslacht en opleidingsniveau van ouders) van mensen met en zonder migratieachtergrond. De analyse bestaat er in essentie uit dat het feitelijke verschil uitgesplitst wordt in een deel dat te maken heeft met verschillen in gemiddelden op de kenmerken (leeftijd, geslacht en opleidingsniveau van ouders) en een deel dat hierdoor niet verklaard wordt. Dit niet verklaarde deel is dus het verschil in het gemiddelde opleidingsniveau dat overblijft wanneer groepen met dezelfde kenmerken worden vergeleken. Dit is benoemd als het gecorrigeerde verschil (zie figuur 3.4, gele balk).

Figuur 3.4 schetst het feitelijke en gecorrigeerde verschil in het gemiddelde gerealiseerde opleidingsniveau in 2020. Voor personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Somalische of Poolse migratieachtergrond geldt dat de achterstand in opleidingsniveau in vergelijking met personen zonder migratieachtergrond kleiner wordt. Met name onder personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond is er een groot verschil tussen het feitelijke en het gecorrigeerde cijfer. Mensen met een Turkse achtergrond hebben een feitelijke achterstand in het gemiddelde opleidingsniveau van 1 punt (op een schaal van 0 tot en met 7) in vergelijking met mensen zonder migratieachtergrond. Na correctie voor de genoemde achtergrondkenmerken neemt de achterstand fors af tot slechts 0,3 punt. Bij personen met een Marokkaanse achtergrond is de feitelijke achterstand in het gemiddelde opleidingsniveau 1,2 punten (wederom in vergelijking met mensen zonder migratieachtergrond). Na correctie voor achtergrondkenmerken neemt het verschil met 0,8 punt af tot een achterstand van 0,4 punt. De (feitelijke) achterstand in opleidingsniveau van mensen met een Surinaamse achtergrond ten opzichte van de groep zonder migratieachtergrond is met 0,4 punt relatief klein. Voor personen met een Nederlands-Caribische achtergrond is er geen (feitelijk) verschil. Na correctie neemt de achterstand voor de groep met een Surinaamse achtergrond iets af. Voor personen met een Nederlands-Caribische achtergrond neemt de achterstand juist iets toe. Dit betekent dat mensen met een Nederlands-Caribische achtergrond met dezelfde kenmerken als mensen zonder migratieachtergrond een iets lager opleidingsniveau lijken te behalen. De verschillen zijn echter zeer beperkt en niet significant. Personen met een Iraanse achtergrond hebben gemiddeld genomen een significant hoger en mensen met een Somalische of Poolse achtergrond juist een significant lager feitelijk gemiddeld opleidingsniveau dan personen zonder migratieachtergrond. Bij de groep met een Somalische achtergrond neemt de achterstand na correctie voor leeftijd, geslacht en opleidingsniveau van ouders met 0,4 punt af.

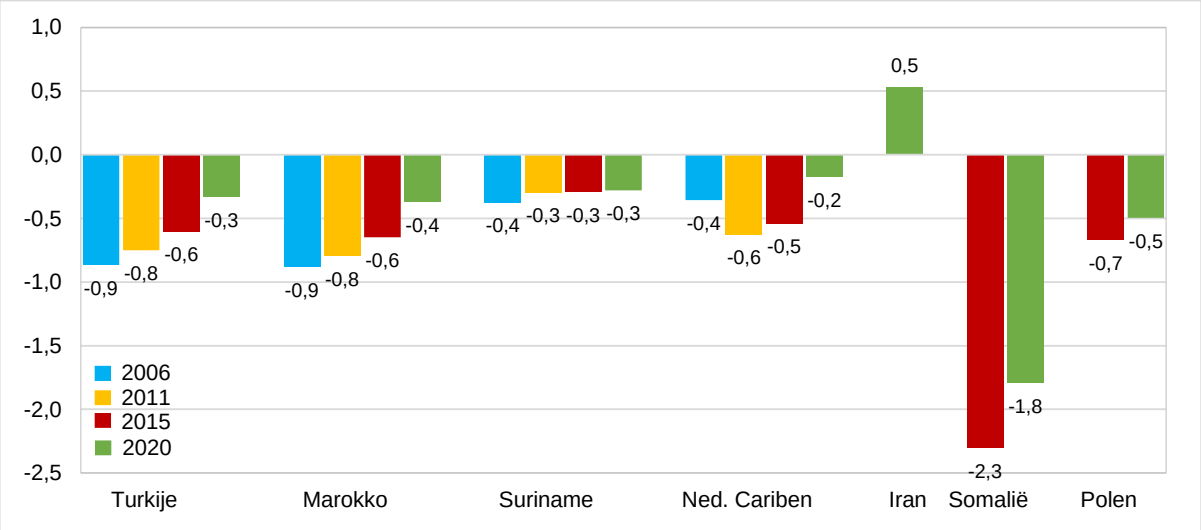
Figuur 3.4 Feitelijke en gecorrigeerd verschil in gerealiseerd opleidingsniveau van niet schoolgaanden, feitelijk en gecorrigeerd verschil, 15-64 jaar, naar migratieachtergrond, ten opzichte van mensen zonder migratieachtergrond, 2020 (in gemiddelden)*

*op een schaal van 0 ‘geen onderwijs t/m 7 ‘wetenschappelijk onderwijs’

Bron: SSB (SIM 2020), bewerking Risbo

De evenredigheid voor het gerealiseerde opleidingsniveau neemt toe

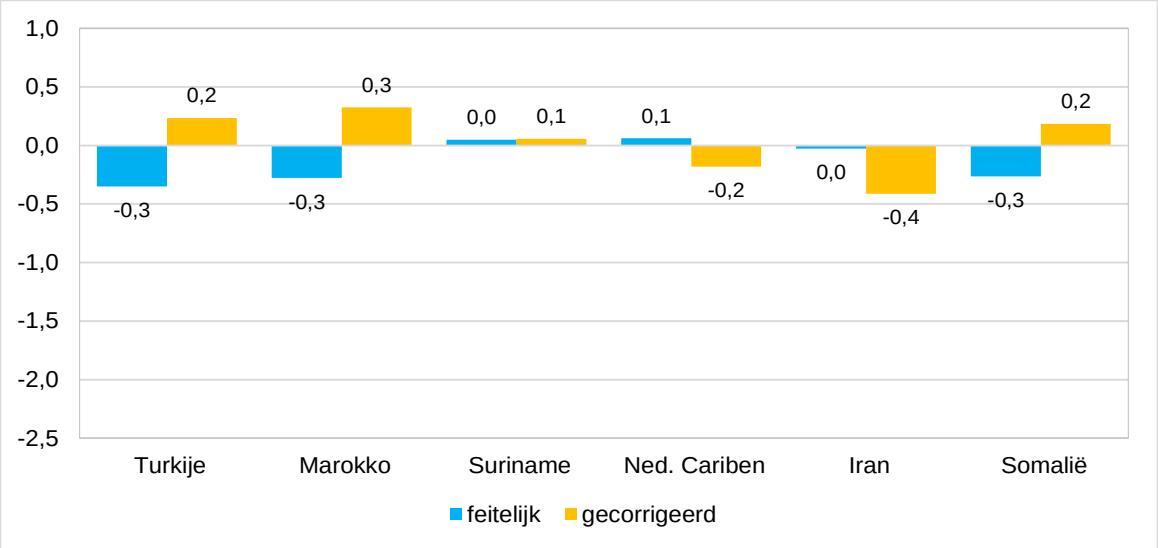
In figuur 3.5 is het gecorrigeerde verschil door de tijd weergegeven. Met name onder personen met Turkse of Marokkaanse migratieachtergrond wordt het gecorrigeerde verschil in de periode 2006 aanzienlijk kleiner en neemt de evenredigheid dus toe. In 2006 was de gecorrigeerde achterstand in het gemiddelde opleidingsniveau van personen met een Turkse of Marokkaanse migratieachtergrond ten opzichte van mensen zonder migratieachtergrond ongeveer 0,9 punt. In 2020 was dat nog slechts 0,3 punt respectievelijk 0,4 punt. Voor de groepen met een Somalische of Poolse migratieachtergrond zijn gegevens beschikbaar voor de jaren 2015 en 2020. Met name voor de groep met een Somalische achtergrond wordt het (gecorrigeerde) verschil in opleidingsniveau ten opzichte van mensen zonder migratieachtergrond kleiner en neemt de evenredigheid dus toe. Er blijft echter wel een fors verschil in het gemiddelde gerealiseerde opleidingsniveau in vergelijking met de groep zonder migratieachtergrond.

Figuur 3.5 Ontwikkeling in het gecorrigeerd verschil gerealiseerd opleidingsniveau van niet schoolgaanden, 15-64 jaar, naar migratieachtergrond, ten opzichte van mensen zonder migratieachtergrond ,2006-2020 (in gemiddelden)*
*op een schaal van 0 'geen onderwijs t/m 7 'wetenschappelijk onderwijs'
Bron: SSB (SIM2006-2020), bewerking Risbo

Tweede generatie

Met uitzondering van personen met een Iraanse migratieachtergrond is de tweede generatie veel hoger opgeleid dan de eerste generatie (zie figuur 3.2). In figuur 3.6 is het feitelijke en het gecorrigeerde verschil in het gemiddelde opleidingsniveau opgenomen voor de tweede generatie in vergelijking met de groep zonder migratieachtergrond in 2020. Een eerste constatering is dat het feitelijke verschil voor alle onderscheiden groepen zeer beperkt is. De tweede generatie met een Turkse, Marokkaanse of Somalische achtergrond heeft een achterstand van 0.3 punt (op een schaal van 0 t/m 7), voor de overige onderscheiden groepen is het verschil nihil en geen van de (optische) verschillen is significant. Wanneer we rekening houden met achtergrondkenmerken (leeftijd, geslacht en opleidingsniveau van de ouders) zien we dat de op het oog (beperkte) feitelijke achterstand van de tweede generatie met een Turkse, Marokkaanse of Somalische achtergrond zelfs omslaat in een lichte voorsprong. De (feitelijke) achterstand in het gemiddelde opleidingsniveau is voor deze groepen van de tweede generatie dus volledig toe te schrijven aan verschillen in leeftijd, geslacht en met name het opleidingsniveau van de ouders. Eerdere analyse van SCP liet zien dat er ook in 2015 voor de tweede generatie Turkse, Marokkaanse geen achterstand meer was in het gemiddelde opleidingsniveau indien rekening werd gehouden met het opleidingsniveau van de ouders (Huijnk & Andriessen, 2016). Voor de tweede generatie met een Surinaamse, Nederlands-Caribische of Iraanse achtergrond is er geen significant feitelijk verschil in opleidingsniveau in vergelijking met de groep zonder migratieachtergrond. Daarbij moet bedacht worden dat we hier een jonge groep vergelijken met de totale groep zonder migratieachtergrond. Wanneer we in de analyse de achtergrondkenmerken leeftijd, geslacht en opleidingsniveau van de ouders meenemen, verandert de gelijke positie voor de tweede generatie met een Iraanse achtergrond in een achterstand. Personen zonder migratieachtergrond met dezelfde gemiddelde jonge leeftijd en met even hoogopgeleide ouders behalen dus iets hogere opleidingsniveaus.

Figuur 3.6 Feitelijke en gecorrigeerd verschil in opleidingsniveau van schoolgaanden en niet-schoolgaanden, tweede generatie, 15-64 jaar, naar migratieachtergrond, ten opzichte van mensen zonder migratieachtergrond, 2020 (in gemiddelden)*

*op een schaal van 0 'geen onderwijs t/m 7 'wetenschappelijk onderwijs'

Bron: SSB, bewerking Risbo

3.3. Beheersing en gebruik van het Nederlands

Een goede beheersing van de Nederlandse taal maakt het makkelijker om contacten te leggen en te onderhouden buiten de eigen groep, om in Nederland onderwijs te volgen en verbetert de kansen op de arbeidsmarkt. In de Survey Integratie Migranten (SIM) is respondenten gevraagd naar hun spreek- en leesvaardigheid. Gevraagd is in hoeverre ze moeite hebben met het spreken en lezen van Nederlands. Beide vragen zijn gecombineerd tot een schaal van 1 t/m 5 waarbij een lage score staat voor altijd/veel problemen en een hoge score correspondeert met weinig/nooit problemen. In de SIM van 2020 zijn de vragen over taalbeheersing alleen gesteld aan de eerste generatie migranten. Gegeven de uitkomsten van eerdere jaargangen van de SIM, is ervan uitgegaan dat de tweede generatie geen problemen heeft met het spreken en lezen van de Nederlandse taal. De cijfers over taalbeheersing in deze paragraaf hebben daarom alleen betrekking op de eerste generatie.

Grotere taalbeheersing onder jongeren en hoger opgeleiden

Personen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische migratieachtergrond hebben nauwelijks of geen problemen met het spreken en lezen van Nederlands (tabel 3.2). De eerste generatie migranten van de andere groepen hebben significant meer moeite met de Nederlandse taal. Dat geldt met name voor personen met een Poolse achtergrond. Dit beeld is consistent met eerdere onderzoeken (Gijsberts et al., 2018; Huijnk & Andriessen, 2016; Dagevos et al., 2022).

In tabel 3.2 is de taalbeheersing vervolgens uitgesplitst naar geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. Mannen met een Turkse of Somalische migratieachtergrond beheersen de Nederlandse taal beter dan vrouwen met een Turkse of Somalische achtergrond. Uitsplitsing naar de verschillende leeftijdsgroepen laat een diffuus beeld zien. Voor personen met een Turkse, Marokkaanse, Iraanse of Somalische migratieachtergrond geldt dat de taalbeheersing onder jongeren (15-34 jaar) significant

beter is dan onder ouderen (55 jaar en ouder). Onder de andere leeftijdsgroepen varieert het beeld. Ten slotte geven lager opgeleiden gemiddeld genomen aan (significant) meer moeite met het spreken en lezen van Nederlands te hebben dan hoger opgeleiden.

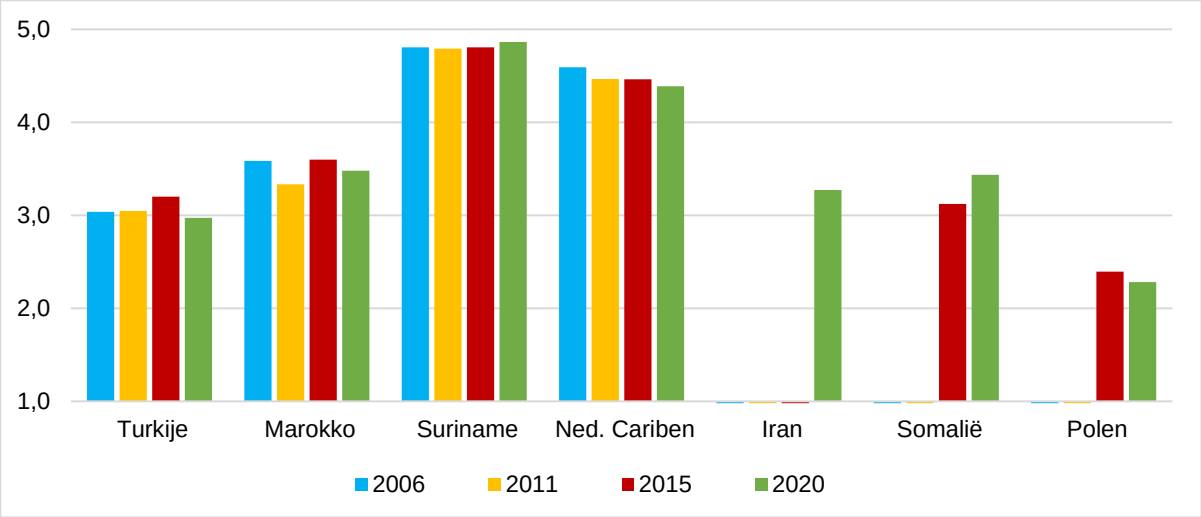
Tabel 3.2 Beheersing van het Nederlands naar migratieachtergrond, geslacht, leeftijd en opleidingsniveau, 2020 (in gemiddelden)[a]

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen
totaal (eerste generatie)	**3,0**	**3,5**	**4,9**	**4,4**	**3,3**	**3,4**	**2,3**
mannen	3,2	3,6	4,9	4,4	3,3	3,8	2,3
vrouwen	2,7	3,4	4,8	4,4	3,2	3,1	2,3
15-34 jaar	2,9	3,7	4,9	4,2	3,2	3,8	2,2
35-44 jaar	3,1	3,9	4,8	4,4	3,1	3,2	2,5
45-54 jaar	3,4	3,6	4,9	4,5	3,4	3,3	2,0
≥ 55 jaar	2,5	3,0	4,8	4,5	3,3	2,6	1,9
max. basisonderwijs	2,5	2,9	4,6	2,8	2,8	2,8	2,0
mavo/vbo/vmbo	3,6	3,6	4,9	3,1	3,1	4,1	2,1
mbo/havo/vwo	3,5	4,3	4,9	3,6	3,6	4,0	2,4
hbo/wo	3,2	4,2	5,0	3,3	3,3	4,3	2,4

a Beheersing Nederlands is een schaal op basis van twee items (problemen met Nederlands in gesprek en bij lezen). De schaal loopt van 1 (vaak/altijd problemen) tot en met 5 (nooit problemen).
Bron: SSB (SIM 2020), bewerking Risbo

Taalbeheersing 2006-2020

In figuur 3.7 is een score voor de gemiddelde taalbeheersing van de eerste generatie door de tijd weergegeven. De taalbeheersing van personen met een Turkse, Marokkaanse of Surinaamse migratieachtergrond fluctueert. De verschillen tussen de jaren zijn echter zeer beperkt en in het algemeen niet significant. Eerste generatie migranten met een Nederlands-Caribische achtergrond hebben weinig moeite met het spreken en lezen van Nederlands, maar de taalbeheersing onder deze groep is in 2020 gemiddeld wel (significant) lager dan in 2006. Ook onder de groep Poolse migranten is de taalbeheersing in 2020 significant lager dan in 2015. Voor beide groepen, maar met name voor de Poolse migranten, heeft dit mogelijk te maken met het vlottende karakter van de groep. Met andere woorden, wellicht was de “populatie” (en daarmee ook responsgroep) Poolse migranten in 2015 anders dan de populatie in 2020. Onder de groep met een Somalische achtergrond is de taalbeheersing in 2020 significant verbeterd ten opzichte van de situatie in 2015.

Figuur 3.7 Beheersing van het Nederlands naar migratieachtergrond, 2006-2020 (in gemiddelden op een schaal 1-5)
Bron: SSB (SIM 2006-2020), bewerking Risbo

Groepen met een betere taalbeheersing gebruiken ook vaker Nederlands

We kijken ook naar het gebruik van het Nederlands binnen het gezin. Gebruik van het Nederlands met partner en kinderen is van belang voor de ontwikkeling van de taalvaardigheid van ouders en kinderen.

In tabel 3.3 staat weergegeven hoe vaak personen van verschillende groepen Nederlands gebruiken met hun partner en kinderen. Voor alle groepen geldt dat er vaker Nederlands gebruikt wordt in de communicatie met de kinderen dan met de partner. De resultaten zijn grotendeels vergelijkbaar met de mate van taalbeheersing. Personen met een Surinaamse en Nederlands-Caribische achtergrond gebruiken het vaakst Nederlands. Van de groep met een Surinaamse migratieachtergrond geeft 95 procent aan dat zij vaak of altijd Nederlands gebruiken met hun kind of kinderen en 93 procent met de partner. Voor de groep met een Nederlands-Caribische achtergrond geldt dat 83 procent vaak of altijd Nederlands gebruikt met hun kind(eren) en 76 procent met hun partner. Personen met een Turkse, Iraanse of Somalische migratieachtergrond gebruiken het Nederlands met hun partner en kinderen minder vaak dan personen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische achtergrond. Toch spreekt ook binnen deze groepen een aanzienlijk deel vaak Nederlands met de kinderen. Het gebruik van het Nederlands is het laagst onder personen met een Poolse migratieachtergrond. Analyses van SCP (Huijnk & Andriessen, 2016) laten zien dat jongeren, de tweede generatie en hoger opgeleiden vaker Nederlands met hun partner en hun kind(eren) spreken dan ouderen, de eerste generatie en lager opgeleiden.

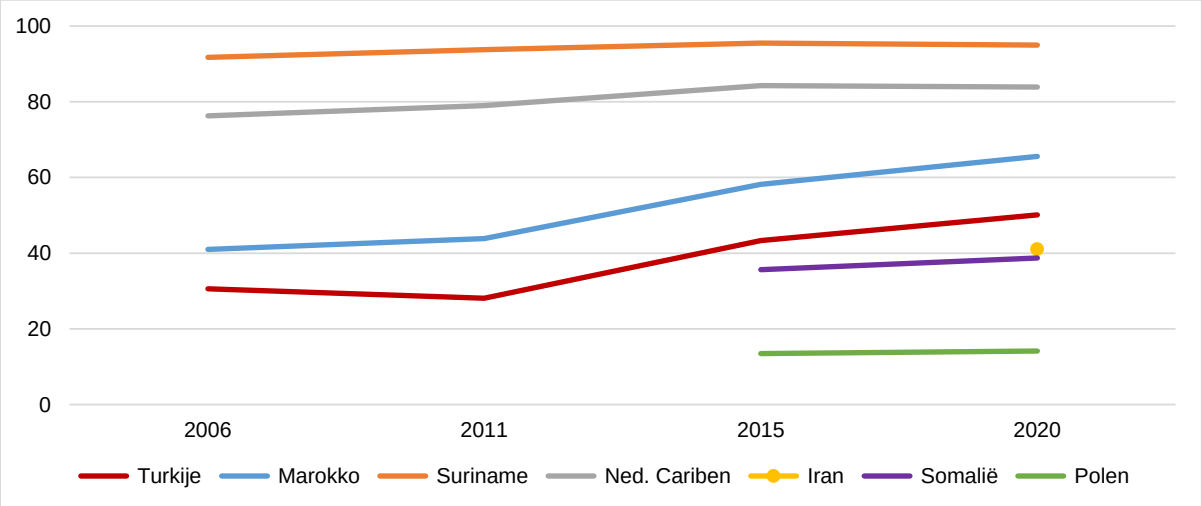
Tabel 3.3 Gebruik van het Nederlands met partner en kind(eren) naar migratieachtergrond, 2020 (in procenten)

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen
met kind(eren)							
nooit	16	7	}5	}16	15	16	52
soms	34	28			44	45	34
vaak/altijd	50	66	95	84	41	39	14
met partner							
nooit	29	15	}7	6	23	29	65
soms	41	34		19	44	45	25
vaak/altijd	30	51	93	76	33	27	10

Bron: SSB (SIM 2020), bewerking Risbo

Toenemend gebruik van de Nederlandse taal met kinderen onder personen met een Turkse of Marokkaanse migratieachtergrond

Voor nagenoeg alle groepen geldt dat het gebruik van de Nederlandse taal toeneemt tussen 2006 en 2020 (figuur 3.8). De grootste (en significante) stijging in deze periode vindt plaats onder personen met een Turkse en Marokkaanse migratieachtergrond. Voor de groepen die het vaakst het Nederlandse gebruiken met kinderen, namelijk personen met een Surinaamse en Nederlands-Caribische migratieachtergrond, geldt dat de mate van het gebruik van het Nederlands gedurende de gehele periode hoog is. Over de groepen met een Somalische, Iraanse of Poolse migratieachtergrond is minder data beschikbaar. Het gebruik van de Nederlandse taal met de kinderen lijkt bij de groepen met een Somalische of Poolse achtergrond sinds 2015 licht te zijn gestegen. De toename is echter niet significant.

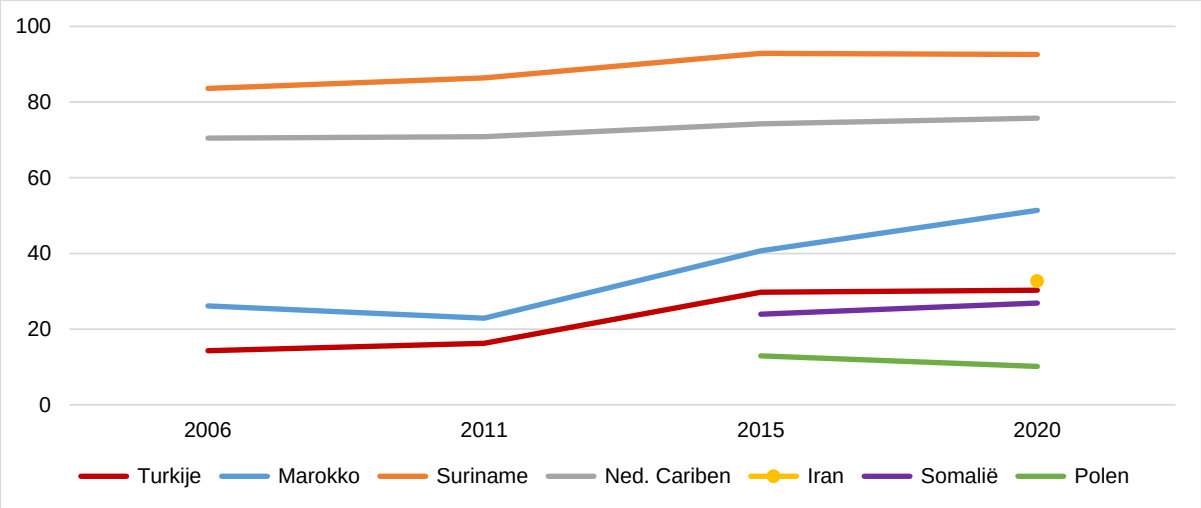

Figuur 3.8 Aandeel dat vaak/altijd het Nederlands gebruikt met kind(eren), naar migratieachtergrond, 2006-2020 (in procenten)

Bron: SSB (SIM 2006-2020), bewerking Risbo

Sterke toename van het gebruik van de Nederlandse taal met de partner bij de groep met een Marokkaanse achtergrond.

Het gebruik van het Nederlands met de partner is in de periode 2006-2020 met name bij personen met een Marokkaanse achtergrond fors gestegen (zie figuur 3.9). Ook onder personen met een Turkse of Surinaamse migratieachtergrond is het gebruik van het Nederlands sinds 2006 significant toegenomen.

Figuur 3.9 Aandeel dat vaak/altijd het Nederlands gebruikt met partner, naar migratieachtergrond, 2006-2020 (in procenten)
Bron: SSB (SIM 2006-2020), bewerking Risbo

3.4. Gezondheid

Ervaren gezondheid

In de SIM2020 is respondenten gevraagd naar de door hen zelf ervaren gezondheid. Dit is uitgevoerd volgens de standaardmaat die geldt voor gezondheidsonderzoek (Kooiker, 2017). Met deze manier van meten wordt een brede opvatting van gezondheid gemeten, zoals de subjectieve gezondheid, geestelijke en fysieke gezondheid.

Tabel 3.4 Aandeel (zeer) goed ervaren gezondheid naar migratieachtergrond, leeftijd, geslacht, generatie en opleiding, 2020 (%)

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen	zonder migratie-achtergrond
totaal	**68**	**70**	**72**	**72**	**71**	**82**	**83**	**78**
mannen	71	71	74	78	69	82	84	82
vrouwen	64	69	71	66	73	81	81	74
15-34 jaar	82	82	84	81	89	92	88	91
35-44 jaar	72	72	73	76	76	81	80	76
45-54 jaar	57	61	71	69	59	66	78	80
55 jaar e.o.	41	50	60	52	46	42	57	69
eerste generatie	58	62	66	68	69	79	x	
tweede generatie	80	80	80	80	87	94	x	
max. basisonderwijs	42	52	47	45	55	76	70	45
vmbo/mavo	62	67	57	51	47	73	78	70
mbo/havo/vwo	74	77	75	74	73	90	84	83
hbo/wo	87	87	89	86	80	88	89	87

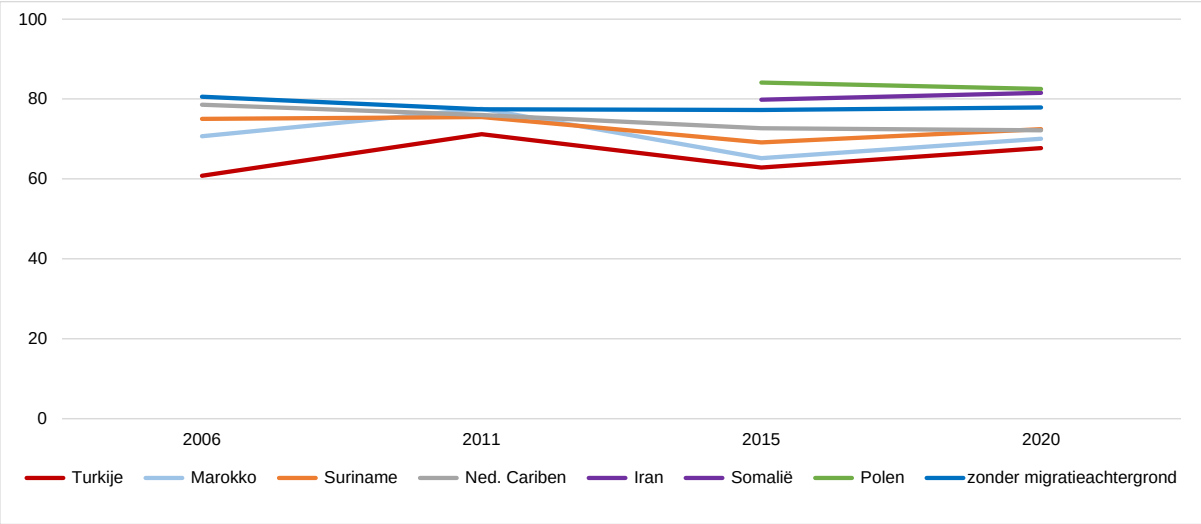
Bron: SSB, bewerking Risbo

Vrouwen met een Turkse achtergrond ervaren het minst vaak een goede gezondheid
In totaal geeft 78 procent van de groep zonder migratieachtergrond aan dat zij een ‘zeer goede gezondheid’ ervaren (zie tabel 3.4). In vergelijking met de groep zonder migratieachtergrond ervaren personen met een Somalische of Poolse achtergrond significant vaker een ‘zeer goede gezondheid’ (respectievelijke 82 procent en 83 procent). De ervaren gezondheid ligt onder de andere groepen juist minder goed dan onder groep zonder migratieachtergrond. Het aandeel dat de gezondheid als (heel) goed ervaart is het kleinst onder personen met een Turkse achtergrond (68 procent).
Voor alle groepen, uitgezonderd personen met een Surinaamse achtergrond, geldt dat mannen hun gezondheid vaker als (heel) goed ervaren dan vrouwen. Het grootste verschil is zichtbaar tussen mannen en vrouwen met een Nederlands-Caribische achtergrond (78 procent tegenover 66 procent) een verschil van 12 procentpunten. Vrouwen met een Turkse achtergrond ervaren het minst vaak een (zeer) goede gezondheid (64 procent).

Hoe ouder hoe groter het verschil in vergelijking met personen zonder migratieachtergrond
Onder personen met een Poolse en Somalische achtergrond ligt het aandeel dat de gezondheid als (zeer) goed ervaart in zowel 2015 als 2020 boven dat van de groep zonder migratieachtergrond. De ervaren gezondheid hangt sterk samen met leeftijd en in beide groepen is het aandeel jongeren relatief groot. Na correctie voor leeftijd, geslacht en opleidingsniveau blijkt het verschil in ervaren gezondheid voor personen met een Somalische ten opzichte van personen zonder migratieachtergrond nihil.
Voor nagenoeg alle migrantengroepen en leeftijdscategorieën geldt dat het aandeel dat een (zeer) goede gezondheid ervaart, lager is dan onder personen zonder migratieachtergrond van dezelfde leeftijd. Het absolute en relatieve verschil wordt echter groter naarmate de leeftijd hoger is. Met name onder de groepen 45-54-jarigen en 55-plussers met een migratieachtergrond is het verschil groot in vergelijking met de groep zonder migratieachtergrond van dezelfde leeftijd.

De tweede generatie ervaart een betere gezondheid dan de eerste generatie
Er is een duidelijke samenhang tussen de ervaren gezondheid, leeftijd en het opleidingsniveau. Daarbij geldt dat mensen met een hoger opleidingsniveau en jongeren vaker een goede gezondheid ervaren dan lager opgeleiden en ouderen. Dit biedt deels ook een verklaring waarom de ervaren gezondheid onder de tweede generatie hoger is dan onder de eerste. Gemiddeld genomen zijn zij (veel) jonger dan de eerste generatie en hebben zij een hoger gerealiseerd opleidingsniveau.

Gezondheid van personen met een Nederlands-Caribische migratieachtergrond neemt af
Wanneer we de ervaren gezondheid door de tijd vergelijken, zien we dat de gezondheid voor personen met een Turkse en Marokkaanse achtergrond fluctueert. Tussen 2006 en 2011 is er voor deze groepen een (significante) toename, gevolgd door een (significante) afname in de meting van 2015 en weer een toename in 2020. Voor personen met een Nederlands-Caribische achtergrond zie we een ander beeld. Onder deze groep daalt het aandeel dat de gezondheid als (zeer) goed ervaart geleidelijk maar consistent sinds 2006 (zie figuur 3.10).

Figuur 3.10 Ontwikkeling van het aandeel (zeer) goed ervaren gezondheid naar migratieachtergrond, 2006 t/m 2020 (%)
Bron: SSB, bewerking Risbo

Psychische gezondheid

Lage ervaren psychische gezondheid onder personen met een Iraanse of Poolse achtergrond
Voor alle onderscheiden groepen met een migratieachtergrond is het aandeel met een voldoende psychische gezondheid (MHI-5 = 60 of hoger) lager in vergelijking met personen zonder migratieachtergrond (tabel 3.5). Met name onder personen met een Iraanse en Poolse achtergrond blijft de psychische gezondheid achter. Van deze groepen scoort respectievelijk 65 procent en 66 procent een voldoende voor psychische gezondheid. Bij personen met een Somalische achtergrond is het aandeel met een MHI-score van 60 of hoger ongeveer gelijk aan die van personen zonder migratieachtergrond. Dit werd al eerder geconstateerd door Dagevos et al. (2022) en is opvallend omdat er juist onder vluchtelingen vaak sprake is van psychische problemen als gevolg van oorlogsgeweld en gevaarlijke vluchtwegen. Ook in eerder onderzoek werd gevonden dat mensen met een Somalische achtergrond in vergelijking met andere vluchtelingengroepen een gunstige psychische gezondheid hebben (Dourleijn & Dagevos, 2011; Andriessen et al., 2017, in Dagevos et al., 2022). Dagevos et al. (2022) concluderen dat hiervoor geen duidelijke verklaring is, maar dat niet kan worden uitgesloten dat de gehanteerde meetinstrumenten de psychische gezondheid van personen met een Somalische achtergrond minder goed in kaart brengen.

Tabel 3.5 Psychische gezond (MHI-5[31] = 60 of hoger) naar migratieachtergrond, geslacht, leeftijd, generatie en opleiding, 2020 (%)

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen	zonder migr.
totaal	**70**	**73**	**78**	**74**	**65**	**85**	**66**	**87**
mannen	73	73	83	80	68	86	67	92
vrouwen	68	74	73	69	61	85	64	83
15-34 jaar	74	75	74	68	69	88	62	84
35-44 jaar	69	75	80	78	64	84	68	87
45-54 jaar	69	68	79	85	62	82	72	89
55 jaar e.o.	65	72	80	77	61	76	67	89
eerste generatie	67	73	80	75	64	86	x	
tweede generatie	75	74	75	73	71	79	x	
max. basisonderwijs	58	67	70	64	64	85	61	70
vmbo/mavo	71	69	75	75	52	87	61	85
mbo/havo/vwo	73	73	76	73	68	88	70	89
hbo/wo	78	84	84	79	67	79	66	92

Bron: SSB, bewerking Risbo

Psychische gezondheid en achtergrondkenmerken

Eerder werd duidelijk dat er een (sterke) samenhang is tussen de ervaren gezondheid en leeftijd, generatie en opleidingsniveau. Voor psychische gezondheid is deze samenhang minder sterk. Hoewel er wel een verband lijkt voor wat betreft opleidingsniveau: mensen met een hoge opleiding achten zich significant vaker psychisch voldoende gezond. Voor leeftijd en generatie is er geen eenduidig beeld. Overigens geldt voor nagenoeg elke naar achtergrond uitgesplitste subgroep dat het aandeel personen met een voldoende psychische gezondheid onder groepen met een migratieachtergrond lager ligt dan bij de groep zonder migratieachtergrond.

Risicofactoren en zorgkosten

Naast de gezondheidsbeleving zijn er (objectieve) factoren die de gezondheid kunnen beïnvloeden zoals rookgedrag en obesitas. Het CBS rapporteert over enkele van deze factoren en de verschillen hierin tussen groepen met en zonder een migratieachtergrond in de publicatie Integratie en Samenleven 2022 (CBS, 2022). Ook besteden zij aandacht aan andere indicatoren die een indicatie kunnen zijn voor verschillen in gezondheid tussen herkomstgroepen, zoals zorgkosten en medicijngebruik. In deze paragraaf beschrijven we de belangrijkste uitkomsten van dit CBS-onderzoek.

Rookgedrag

Het percentage mensen dat rookt verschilt per leeftijdsgroep. In 2020 rookte 21 procent van de 18- tot 40-jarigen, van de 40- tot 60-jarigen rookte 17 procent en van de 60- tot 85-jarigen rookte 12 procent.

[31] MHI staat voor Mental Health Inventory en is een manier op de psychische gezondheid te meten die eerder is toegepast door het CBS (Driessen, 2011) en bij onderzoek naar Syrische statushouders (Dagevos, 2019; Klok et al., 2020). In de MHI-5 wordt via vijf vragen over de gemoedstoestanden in de afgelopen vier weken een score berekend van 0-100. Daarbij is 100 perfect psychisch gezond. Een score van 60 of hoger staat voor een voldoende psychische gezondheid.

Mensen met een migratieachtergrond, met name de ouderen, roken vaker dan gemiddeld. Personen met een Turkse achtergrond roken (veel) vaker dan gemiddeld en mensen met een Marokkaanse achtergrond roken juist relatief weinig. Binnen de leeftijdsgroep van 18- tot 40-jarigen rookt -in 2020- 35 procent van de mensen met een Turkse achtergrond en slechts 13 procent van personen met een Marokkaanse achtergrond. Gecontroleerd voor geslacht, leeftijd en opleidingsniveau, blijkt dat mensen met een Turkse of Surinaamse achtergrond vaker roken dan gemiddeld (CBS, 2022, p.156). Het aandeel rokers is tussen 2012 en 2020 in vrijwel alle groepen afgenomen. Met name onder mensen met een Surinaamse, Turkse achtergrond nam het aandeel rokers tussen 2012 en 2020 af (CBS, 2022, p.159).

Obesitas

Het aandeel mensen met obesitas neemt toe met de leeftijd. Mensen met een Nederlands-Caribische, Turkse, Marokkaanse of Surinaamse achtergrond hebben vaker dan gemiddeld obesitas. Met name onder 60- tot 85-jarigen van de eerste generatie zijn de verschillen aanzienlijk: 40 procent van de 60- tot 85-jarigen mensen van de eerste generatie met Turkse achtergrond heeft obesitas, terwijl het gemiddelde in die leeftijdscategorie 18 procent is. Ook onder eerste generatie migranten met een Nederlands-Caribische achtergrond komt obesitas in deze leeftijdsgroep bovengemiddeld veel voor. Gecontroleerd voor de demografische kenmerken geslacht, leeftijd en opleidingsniveau blijkt ook dat mensen met een Nederlands-Caribische, Turkse, Marokkaanse of Surinaamse achtergrond vaker obesitas hebben. Dit geldt in sterkere mate voor de tweede generatie dan voor de eerste generatie (CBS, 2022, p.162).
In veel groepen met een migratieachtergrond is het aandeel mensen met obesitas tussen 2012 en 2020 gestegen. Obesitas nam het meest toe onder 18- tot 40-jarigen met een Marokkaanse achtergrond van de tweede generatie: van 7 procent in 2012, naar 18 procent in 2020 (CBS, 2022, p.165).

Zorgkosten en medicijngebruik

Het CBS rapporteert in de publicatie “Integratie en Samenleven 2022” ook uitgebreid over zorgkosten, kosten voor specialistische geestelijke gezondheidszorg (ggz) en over kosten van geneesmiddelen zoals antipsychotica, antidepressiva en diabetesmiddelen en schetst verschillen in gebruik hierin tussen groepen met en zonder een migratieachtergrond. Mensen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische achtergrond hadden in 2020 relatief hoge kosten voor specialistische ggz. Mensen met een Turkse of Surinaamse achtergrond hadden gemiddeld hogere kosten voor geneesmiddelen en mensen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond kregen zowel het vaakst antipsychotica als antidepressiva verstrekt (CBS, 2022, p.11). Vooral aan vrouwen met een Turkse achtergrond werden vaak antidepressiva verstrekt, terwijl aan mannen met een Marokkaanse achtergrond vaak antipsychotica verstrekt werden.

3.5. Samenvatting

Opleidingsniveau

Voor alle onderscheiden groepen geldt dat het gerealiseerde opleidingsniveau tussen 2006 en 2020 is toegenomen. De grootste verschillen zijn zichtbaar onder personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond. In deze groepen neemt het aandeel personen dat een hbo- of wo-opleiding heeft voltooid fors toe en neemt het aandeel personen dat alleen basisonderwijs heeft afgerond sterk af. Ondanks deze forse stijging geldt voor bijna alle onderscheiden groepen dat zij in vergelijking met personen zonder migratieachtergrond ondervertegenwoordigd zijn op het hoogste opleidingsniveau en oververtegenwoordigd zijn op het laagste opleidingsniveau. Met name personen met een Somalische achtergrond zijn relatief vaak laagopgeleid. Ook onder personen met een Turkse of Marokkaanse migratieachtergrond is het aandeel dat alleen basisonderwijs of minder heeft voltooid relatief groot. De verdeling van opleidingsniveaus onder personen met Nederlands-Caribische migratieachtergrond komt grotendeels overeen met die van personen zonder migratieachtergrond. Personen met een Iraanse achtergrond hebben in vergelijking met personen zonder migratieachtergrond juist een hoger gemiddeld opleidingsniveau en vaker een hbo- of wo- opleiding voltooid. Wanneer we voor de mensen met een migratieachtergrond rekening houden met de lagere opleiding van hun ouders en ook corrigeren voor leeftijd en geslacht, dan verdwijnt het verschil in opleidingsniveau grotendeels en slaat voor de tweede generatie met een Turkse of Marokkaanse achtergrond de achterstand zelfs om in een kleine voorsprong.

Nederlandse taal

In dit hoofdstuk is de beheersing van de Nederlandse taal onder de eerste generatie geschetst. Personen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische migratieachtergrond hebben nauwelijks of geen problemen met het spreken en lezen van het Nederlands. De eerste generatie migranten van de andere groepen hebben significant meer moeite met de Nederlandse taal. Dat geldt met name voor personen met een Poolse achtergrond. Ook eerste generatie migranten met een Turkse achtergrond hebben relatief vaak moeite met de Nederlandse taal.

Binnen het huishouden wordt door personen met een Poolse achtergrond ook het minst vaak Nederlands gesproken. Personen met een Surinaamse en Nederlands-Caribische achtergrond gebruiken het vaakst Nederlands. Van de groep met een Surinaamse migratieachtergrond geeft 95 procent aan dat zij vaak of altijd Nederlands gebruiken met hun kind of kinderen en 93 procent met de partner. Voor de groep met een Nederlands-Caribische achtergrond geldt dat 83 procent vaak of altijd Nederlands gebruikt met hun kind(eren) en 76 procent met hun partner. Personen met een Turkse, Iraanse of Somalische migratieachtergrond gebruiken het Nederlands met hun partner en kinderen minder vaak dan personen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische achtergrond. Toch spreekt ook binnen deze groepen een aanzienlijk deel vaak Nederlands met de kinderen. Voor nagenoeg alle groepen geldt dat het gebruik van de Nederlandse taal in het gezin tussen 2006 en 2020 toeneemt.

Ervaren en psychische gezondheid

Van de personen met een Somalische of Poolse achtergrond geeft een groot deel een “(zeer) goede gezondheid” te ervaren (respectievelijk 82 procent en 83 procent). De ervaren gezondheid onder de deze groepen iets daarmee hoger dan van de groep zonder migratieachtergrond (78 procent). De ervaren gezondheid hangt sterk samen met leeftijd en in beide groepen is het aandeel jongeren relatief groot. Na correctie voor leeftijd, geslacht en opleidingsniveau blijkt het verschil in ervaren gezondheid voor personen met een Somalische achtergrond ten opzichte van personen zonder migratieachtergrond nihil. Het aandeel personen dat de gezondheid als (heel) goed ervaart is het kleinst onder personen met een Turkse achtergrond (68 procent).

Met name onder personen met een Iraanse en Poolse achtergrond blijft de psychische gezondheid achter in vergelijking met personen zonder migratieachtergrond. Van deze groepen scoort respectievelijk 65 procent en 66 procent een voldoende voor psychische gezondheid tegenover 87 procent onder personen zonder migratieachtergrond.

Literatuur

Andriessen, I., M. Gijsberts, W. Huijnk en H. Nicolaas (2017). *Gevlucht met weinig bagage. De leefsituatie van Somalische Nederlanders.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Andriessen, I. en J. Kappelhof (2016). *Survey integratie migranten 2015. Verantwoording van de opzet en uitvoering van een survey onder Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Antilliaanse, Poolse en Somalische Nederlanders en een autochtoon Nederlandse vergelijkingsgroep.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

CBS (2020). *Jaarrapport Integratie* 2020. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2021). *Cohortstudie Asielzoekers en statushouders*. Asiel en integratie 2021.

CBS (2022). *Integratie en Samenleven* 2022. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Dagevos, J., M. de Voogd-Hamelink en R. Damen (2022). *Gevestigd, maar niet thuis. Eerste bevindingen uit de Survey integratie migranten (SIM2020)*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Dagevos, J. en J. Kappelhof (2022). *Survey integratie migranten 2020. Uitvoering van veldwerk ten tijde van corona. Verantwoording van de opzet en uitvoering van een survey onder personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Poolse, Iraanse, Somalische achtergrond, een achtergrond in het Caribisch deel van het Koninkrijk (Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba) en zonder migratieachtergrond.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Dourleijn, J. en J. Dagevos (2011). *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Driessen, M. (2011). *Geestelijke ongezondheid in Nederland in kaart gebracht. Een beschrijving van de mhi-5 in de gezondheidsmodule van het Permanent Onderzoek Leefsituatie*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Driessen, G., F. van der Slik en K. de Bot (2002). *Home language and language proficiency. A large-scale longitudinal study in Dutch primary schools*. In: Journal of Multilingual and Multicultural Development, jg. 23, nr. 3, p. 175-194.

Gijsberts, M., I. Andriessen, I., H. Nicolaas en W. Huijnk (2018). *Bouwend aan een toekomst in Nederland. De leefsituatie van Poolse migranten die zich na 2004 hebben ingeschreven*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Huijnk, W. en I. Andriessen (2016). Integratie in zicht. *De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Huijnk, W., Dagevos, J., Gijsberts, M., & Andriessen, I. (2015). *Werelden van verschil. Over de sociaal-culturele afstand en positie van migrantengroepen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Kooiker, S. (2017). Gezondheid en zorg. In: R. Bijl, J. Boelhouwer en A. Wennekers (red.), *De sociale staat van Nederland 2017*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Kruis, T. (2021). *Methodologische rapportage sim*. Utrecht: Labyrinth Onderzoek & Advies.

Oomens, S., G. Driessen en P. Scheepers (2003). *De integratie van allochtone ouders en onderwijsprestaties van hun kinderen.* In: Tijdschrift voor Sociologie, jg. 24, nr. 4, p. 289-313.

Hoofdstuk 4. Inkomen en armoede

4.1. Inleiding

Het inkomen is een belangrijke factor voor de mogelijkheden en ruimte die mensen hebben. Een evenredig inkomen is daarmee niet alleen zelf een maatstaf voor integratie, maar is ook nadrukkelijk verbonden aan de integratie op andere gebieden. Armoede en sociale uitsluiting zijn met elkaar verbonden (Vrooman & Hoff, 2013). Een laag inkomen werpt een barrière op voor sociale participatie, bijvoorbeeld omdat het lidmaatschap van een vereniging geld kost. Het inkomen is verder van belang voor de buurt en het type huis waarin men woont en daarmee voor de ontmoetingskansen met anderen.

In dit hoofdstuk worden de inkomenspositie en armoede beschreven aan de hand van gegevens over het huishoudensinkomen die beschikbaar zijn over de bevolking.[32] We sluiten daarbij aan bij de definities die hiervoor door het CBS worden gebruikt. Voor de beschrijving van de inkomenspositie wordt het gemiddeld gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen gebruikt.[33] Het inkomen in een huishouden wordt hierin gerelateerd aan het aantal personen in het huishouden en het aantal leden met inkomen. Omdat in deze rapportage gerapporteerd wordt over personen en niet over huishoudens is dit inkomen aan iedereen in het huishouden toegekend. Eerst wordt de situatie in 2020 beschreven, daarna wordt de ontwikkeling in de afgelopen tien jaar besproken. Voor de beschrijving van armoede wordt ook gebruik gemaakt van CBS-data.

4.2. Gemiddelde gestandaardiseerd huishoudensinkomen in 2020

Het gemiddelde inkomen is in 2020 in Nederland 34.200 euro per jaar. In elk van de zeven herkomstgroepen ligt het inkomen lager dan het gemiddelde. De mensen met een Somalische achtergrond hebben het laagste besteedbaar inkomen en dit ligt ook duidelijk lager dan in de andere groepen. Het inkomen is het hoogst bij de groep met een Surinaamse achtergrond.

Het gemiddeld huishoudensinkomen van mannen is iets hoger dan dat van vrouwen, maar het verschil is in elke van de herkomstgroepen kleiner dan gemiddeld in Nederland.[34] In het algemeen is het gemiddeld huishoudensinkomen het laagst bij de oudste leeftijdsgroep, van 65 jaar of ouder. Van alle leeftijdsgroepen is het inkomen het laagst bij de jongeren tot 14 jaar met een Somalische achtergrond. De tweede generatie heeft een hoger gemiddeld huishoudensinkomen dan de eerste generatie. Ook hier zijn mensen met een Somalische achtergrond de uitzondering.

[32] In het rapport Integratie in zicht? Uit 2016 waren de cijfers gebaseerd op het Inkomenspanelonderzoek (ipo). In deze analyse zijn data uit het SSB, over de hele bevolking, gebruikt.
[33] Het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen van het huishouden is het besteedbaar inkomen van een huishouden gecorrigeerd voor de omvang en samenstelling van een huishouden.
[34] In een huishouden hebben beide partners hetzelfde gestandaardiseerd huishoudensinkomen, daarmee worden de verschillen beperkt.

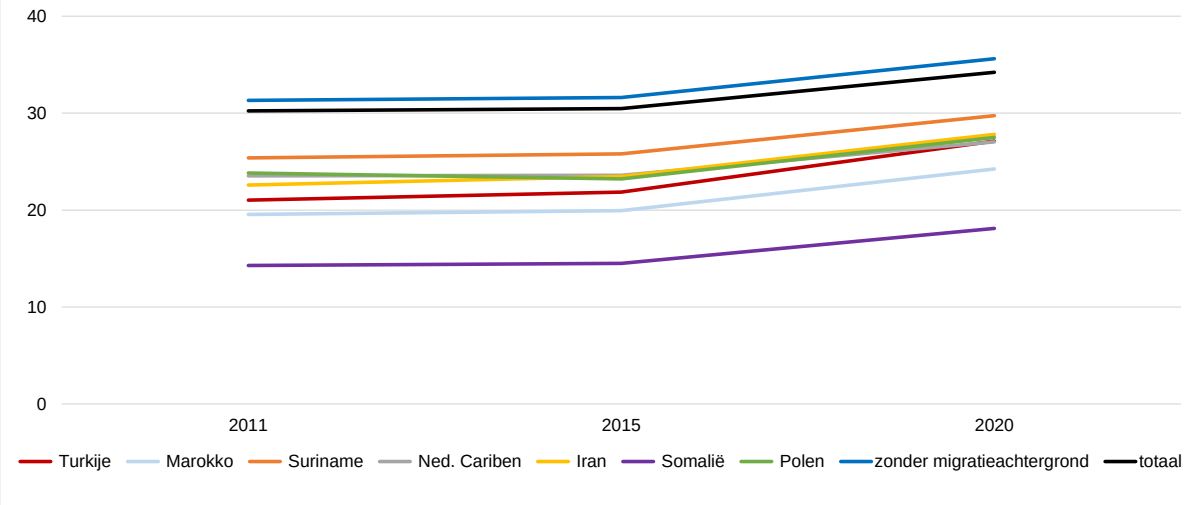
Tabel 4.1 Gemiddeld gestandaardiseerd huishoudensinkomen, naar migratieachtergrond en achtergrondkenmerken, 2020, in euro's x1000

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen	zonder migr.	totaal
totaal	**27,1**	**24,2**	**29,7**	**27,0**	**27,8**	**18,1**	**27,5**	**35,6**	**34,2**
mannen	27,5	24,3	30,2	27,5	27,6	18,4	27,3	36,5	35,0
vrouwen	26,7	24,1	29,3	26,5	28,0	17,8	27,7	34,7	33,5
0-14 jaar	25,3	22,6	28,2	25,0	29,1	16,3	27,3	35,1	33,2
15-24 jaar	27,3	25,0	29,0	22,9	25,5	19,1	24,7	36,5	33,8
25-44 jaar	28,6	26,0	30,4	27,7	29,3	19,2	27,9	35,9	34,0
44-64 jaar	27,7	24,3	31,6	31,5	27,4	18,9	28,1	39,7	38,3
65 jaar of ouder	20,0	19,8	24,7	25,6	20,7	16,7	27,1	29,4	29,1
1e generatie	26,2	23,1	29,1	25,9	26,8	18,3	26,9		
2e generatie	27,9	25,1	30,4	28,5	31,0	17,7	29,6		

Bron: SSB, bewerking Risbo

4.3. Stijgende inkomens vooral in de laatste vijf jaar

In alle herkomstgroepen is het inkomen sinds 2011 toegenomen (zie figuur 4.1). Die stijging is vooral in de laatste jaren te zien. De gemiddelde groei in Nederland is in deze periode 4.000 euro (uitgedrukt in prijzen van 2020).[35] De groei bij de groep met een Turkse achtergrond is het grootst met 6.100 euro. Ook bij huishoudens met een Iraanse, Marokkaanse of Surinaamse achtergrond is de groei sterker dan gemiddeld, zie tabel 4.2.

Figuur 4.1 Gemiddeld gestandaardiseerd huishoudensinkomen naar migratieachtergrond, 2011-2020 (in euro's x 1000), in prijzen van 2020

Bron: SSB, bewerking Risbo

[35] De berekening van de consumentenprijzen is te vinden op: https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/prijzen-toen-en-nu

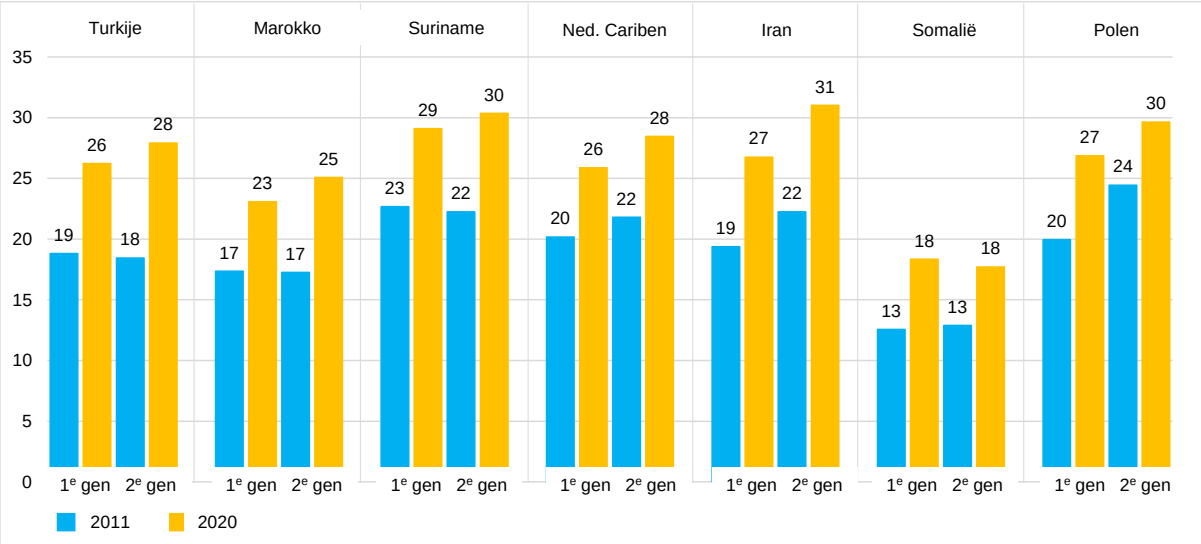
Tabel 4.2 Gemiddeld gestandaardiseerd huishoudensinkomen naar migratieachtergrond, 2011-2020 (in euro's x 1000), in prijzen van 2020

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen	zonder migr.	totaal
gemiddeld besteedbaar huishoudensinkomen									
2011	21,0	19,5	25,4	23,5	22,6	14,3	23,8	31,3	30,2
2015	21,8	20,0	25,8	23,6	23,5	14,5	23,2	31,6	30,5
2020	27,1	24,2	29,7	27,0	27,8	18,1	27,5	35,6	34,2
verschil ten opzichte van het gemiddelde in Nederland									
2011	-9,2	-10,7	-4,8	-6,7	-7,6	-15,9	-6,4	1,1	
2015	-8,6	-10,5	-4,7	-6,9	-7,0	-16,0	-7,2	1,2	
2020	-7,1	-10,0	-4,5	-7,2	-6,4	-16,1	-6,7	1,4	
toename van 2011 tot 2020									
2011-2020	6,1	4,7	4,4	3,5	5,2	3,8	3,7	4,3	4,0

Bron: SSB, bewerking Risbo

4.4. Inkomensontwikkeling tussen de generaties

In figuur 4.2 is het gestandaardiseerd huishoudensinkomen uitgesplitst naar generatie, daarbij is het inkomen van 2020 vergeleken met dat in 2011. In 2011 is het verschil tussen de generaties beperkt, alleen bij de groep met een Poolse achtergrond is het inkomen van de tweede generatie duidelijk hoger dan in de eerste generatie, ook in 2020 is dit verschil er nog. Over de hele lijn is het inkomen in 2020 voor alle groepen sterk gestegen, en in de tweede generatie is de toename groter dan bij de eerste generatie. Dit geldt voor de 'traditionele' herkomstgroepen en in de groep met een Iraanse achtergrond. De groep met een Somalische achtergrond valt op twee manieren op: het inkomen in deze groep is het laagst en daarbij is er geen verschil in het inkomen tussen de generaties. In alle groepen in figuur 4.2 ligt het gestandaardiseerde huishoudensinkomen onder het gemiddelde voor Nederland (€ 34.200, zie tabel 4.2)

Figuur 4.2 Gemiddeld gestandaardiseerd huishoudensinkomen, naar migratieachtergrond en generatie, 2011 en 2020 (in euro's x 1000) in prijzen van 2020

Bron: SSB, bewerking Risbo

4.5. Armoede

Om de armoede in beeld te brengen, gebruiken we de lage-inkomensgrens van het huishoudensinkomen. Dit is de inkomensgrens die het CBS gebruikt voor de afbakening van armoede:

> De lage-inkomensgrens betreft een vast bedrag dat voor alle jaren en alle typen huishoudens een gelijke koopkracht vertegenwoordigt. De hoogte ervan is geënt op de bijstandsuitkering van een alleenstaande in 1979, toen deze op een hoog niveau lag. In 2020 bedroeg de lage-inkomensgrens voor een alleenstaande 13 250 euro per jaar. Per maand komt dit neer op 1.100 euro.[36]

In tabel 4.3 is voor 2020 opgenomen welk deel van de mensen een inkomen heeft dat onder de lage-inkomensgrens ligt. In Nederland leeft in 2020 vijf procent van de mensen in armoede, in de groep met een Poolse achtergrond is dit ongeveer vergelijkbaar. In de andere herkomstgroepen leeft een groter deel in armoede en de verschillen zijn aanzienlijk. In de groep met een Surinaamse achtergrond heeft 10 procent een inkomen onder de lage inkomensgrens, bij de mensen met een Somalische achtergrond is dit maar liefst 40 procent.

De verschillen tussen mannen en vrouwen zijn klein. Gemiddeld in Nederland geldt hoe ouder, hoe minder armoede. Maar dit beeld is in geen van zeven herkomstgroepen terug te zien. In de groep met een Turkse een Nederlands-Caribische of Poolse achtergrond is het juist de oudste groep waarin de armoede het meest voorkomt.[37] In tabel 4.1 bleek al dat het inkomen het laagst is bij de jongeren tot 14 jaar met een Somalische achtergrond. Meer dan de helft van de kinderen tot 14 jaar met een Somalische achtergrond leeft in armoede.

Tabel 4.3 Armoede, naar migratieachtergrond en achtergrondkenmerken, 2020, in procenten

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen	zonder migr.	totaal
totaal	13	19	10	15	22	40	6	3	5
mannen	12	19	10	14	22	38	6	3	5
vrouwen	13	18	10	15	21	42	7	3	6
0-14 jaar	14	23	10	18	18	55	7	4	7
15-24 jaar	8	11	6	10	14	19	6	3	5
25-44 jaar	10	17	8	11	18	38	5	3	6
44-64 jaar	16	22	12	16	30	40	9	4	6
65 jaar of ouder	28	22	8	23	26	29	11	2	3
1e generatie	17	22	11	17	25	37	6		
2e generatie	9	16	8	12	12	45	7		

Bron: SSB, bewerking Risbo

[36] https://longreads.cbs.nl/armoede-en-sociale-uitsluiting-2021/risico-op-armoede-bij-huishoudens/
[37] Voor een deel is dat verklaren doordat deze groepen een onvolledige AOW krijgen als ze langere tijd in het buitenland woonden. Verborgen armoede, Verweij Jonker (2007)

Tabel 4.4 geeft een beeld van de laagste en hoogste inkomens in de verschillende groepen. In de tabel is opgenomen welk deel van de huishoudens in de onderste en bovenste tien procent van de huishoudensinkomens vallen.[38]

In de armste tien procent zijn alle herkomstgroepen oververtegenwoordigd. Opvallend is de groep met een Poolse achtergrond. In tabel 4.3 staat dat deze groep relatief weinig mensen kent die in armoede leven, maar in deze tabel blijkt dat zij wel meer dan gemiddeld vallen in de armste 10 procent van de inkomens. Over het algemeen is de ontwikkeling positief; in 2020 is in alle herkomstgroepen het deel dat tot de armste tien procent van de huishoudens hoort kleiner dan in 2015 en 2011.

In de rijkste tien procent van de huishoudens zijn alle groepen ondervertegenwoordigd. Vooral de groepen met een Somalische of Marokkaanse achtergrond bevatten weinig rijke huishoudens. In de afgelopen jaren hoort een groter deel van de groep met een Iraanse en Turkse achtergrond tot de rijkste tien procent van de huishoudens.

Tabel 4.4 Aandeel personen in de armste en rijkste 10% van de huishoudens, naar migratieachtergrond, 2011-2020, in procenten

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen	zonder migr.	totaal
armste 10 procent									
2011	24	31	15	24	28	67	21	6	8
2015	24	32	15	24	28	67	20	6	9
2020	19	25	13	20	26	45	13	5	8
rijkste 10 procent									
2011	2	1	5	6	6	0	5	12	11
2015	2	2	6	6	7	0	4	12	11
2020	5	3	7	6	10	1	4	13	12

Bron: SSB, bewerking Risbo

4.6. Samenvatting

Inkomen is een belangrijke factor voor de mogelijkheden en ruimte die mensen hebben. Een evenredig inkomen vormt daarmee ook een belangrijke factor om op een gelijkwaardig mee te kunnen doen in de maatschappij. Het gemiddeld inkomen in Nederland is in 2020 34.200 euro per jaar. Het inkomen van alle herkomstgroepen uit dit rapport is lager dan gemiddeld, waarbij geldt dat mensen met een Surinaamse achtergrond relatief het hoogste inkomen hebben en mensen met een Somalische achtergrond (duidelijk) het laagste inkomen. Wel is in alle herkomstgroepen het inkomen sinds 2011 toegenomen, met name in de laatste jaren. De toename is groter voor de tweede generatie dan voor de eerste generatie, met uitzondering van mensen met een Somalische achtergrond. Voor mensen met een Turkse, Iraanse, Marokkaanse of Surinaamse achtergrond geldt dat de groei sterker is dan gemiddeld in Nederland.

[38] De grens van de onderste en bovenste tien procent is gebaseerd op de verdeling in de huishoudens. De percentages in de tabel gaan over alle personen. Dit zorgt voor ervoor dat het percentage in de totaalkolom bij de armste en rijkste niet exact tien procent is. Dit komt omdat het aantal personen per huishouden in de lagere inkomensgroepen gemiddeld kleiner is (vaker eenpersoonshuishouden) en in hogere het aantal personen vaak hoger is (meerverdieners). Omgerekend naar de personen maken de hogere huishoudensinkomens dan een groter deel uit van de populatie.

In Nederland heeft in 2020 vijf procent van de mensen een inkomen onder de armoedegrens. Behalve onder de mensen met een Poolse achtergrond leeft in de andere herkomstgroepen een groter deel in armoede. Daarbinnen zijn grote verschillen waarneembaar: in de groep met een Surinaamse achtergrond leeft 10 procent in armoede en in de groep met een Somalische achtergrond is dit maar liefst 40 procent. In tegenstelling tot het gemiddelde in Nederland komt armoede juist vooral in de oudste groep. Het inkomen is het laagst bij jongeren tot 14 jaar met een Somalische achtergrond; meer dan de helft hen leeft in armoede. Tot slot blijkt dat in de periode 2011-2020 de relatieve positie van de verschillende herkomstgroepen ten opzichte van het landelijk gemiddelde zowel aan de onder- als de bovenkant van de inkomenspositie zich gunstig heeft ontwikkeld.

Literatuur

CBS (2021). *Armoede en sociale uitsluiting 2021.* Den Haag: Centraal Bureau voor Statistiek. https://longreads.cbs.nl/armoede-en-sociale-uitsluiting-2021/risico-op-armoede-bij-huishoudens/

Huijnk, W. & Kessels, R. (2016). Criminaliteit. In: W. Huijnk en I. Andriessen (red.), Integratie in zicht? De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken (p. 146–184). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Nederland, T., Stavenuiter, M. & Wentink, M. (2007). Verborgen armoede: De inkomenspositie van 65-plussers met een onvolledige AOW. Verwey-Jonker Instituut. https://www.verwey-jonker.nl/publicatie/verborgen-armoede/

Vrooman, J.C. & Hoff, S.J.M. (2013). The disadvantaged among the Dutch: A Survey Approach to the multidimensional measurement of social exclusion. Social Indicators Research, 113, 1261-1287. https://doi.org/10.1007/s11205-012-0138-1

Hoofdstuk 5. Wonen

5.1. Inleiding

In dit hoofdstuk staat het woningmarktgedrag van de verschillende herkomstgroepen centraal. Daarbij wordt een vergelijking gemaakt met het gedrag van personen zonder migratieachtergrond en de totale groep en wordt bekeken welke factoren van invloed zijn op mogelijke verschillen. Binnen dit hoofdstuk wordt specifiek gekeken naar de woningmarktpositie van individuen in plaats van gezinnen, zodat er ook gekeken kan worden naar de achtergrondkenmerken van deze individuen. Onder de woningmarktpositie vallen de beschikking over een woning, de kwaliteit en de woonlasten van de woning en de tevredenheid met de woning en de woonomgeving. Daarnaast gaan we in op de ruimtelijke spreiding over gemeenten en wijken.

Woningmarktposities

De woningmarkt in Nederland kent sinds de afgelopen jaren verschillende uitdagingen, waaronder een tekort aan betaalbare woningen, hoge prijzen voor zowel huur- als koopwoningen en lange wachtlijsten voor sociale huurwoningen (Staat van de woningmarkt, 2021). De vraag naar woningen is groter dan het aanbod, wat leidt tot prijsstijgingen en waardoor het voor veel mensen, vooral mensen met een laag inkomen, moeilijk is om een geschikte woning te vinden. Vooral in de G4 steden (Den Haag, Utrecht, Rotterdam en Amsterdam) stijgen de prijzen hard. De prijs van een koopwoning steeg bijvoorbeeld in 2020 naar het hoogste niveau sinds de start van de metingen van huizenprijzen in 1995 (Staat van de woningmarkt, 2021).

Een van de problemen die spelen in de woningmarkt is het verkrijgen van huizen door starters en doorstromers. Cijfers uit de Staat van de Woningmarkt (2021) laten zien dat het aandeel personen dat een huis koopt, vooral bestaat uit doorstromers. Het aandeel koopstarters kende in 2020 juist een dieptepunt. De grote vraag naar woningen, in combinatie met het beperkte aanbod, heeft de huizenprijzen opgedreven. Dit maakt het voor veel mensen, maar vooral jonge mensen en starters op de woningmarkt, moeilijk om de markt te betreden. Om een hypotheek te verkrijgen, hebben starters doorgaans een stabiel inkomen en een goed kredietverleden nodig. Hierdoor wordt een groep starters met een laag inkomen buitengesloten van het betreden van de (koop)woningmarkt. Naast dat de prijzen van koopwoningen blijven stijgen, is ook het aandeel beschikbare koopwoningen minimaal (Staat van de woningmarkt, 2021). Het alternatief, het vinden van een huurwoning, wordt bemoeilijkt door de lange wachtlijsten, beperkt aantal beschikbare woningen, de strenge eisen en de gestegen huurprijzen.

Iemands positie op de woningmarkt is afhankelijk van de woonwensen, het beschikbare budget en het aanbod aan woningen binnen de geprefereerde woonomgeving. Of iemand een woning weet te bemachtigen, kan afhankelijk zijn van de manier van zoeken en de voorgeschiedenis van iemands woningmarktpositie. Zo zijn de klassieke groepen met een migratieachtergrond al meerdere generaties in Nederland gevestigd en heeft bijvoorbeeld de eerste generatie een (kwalitatief goed) huis toegekend gekregen ten tijde van de migratie naar Nederland.

Echter, er zijn ook andere factoren van invloed op iemands woningmarktpositie. Zo worden er bijvoorbeeld bepaalde eisen gesteld aan huurders, zoals de bron van inkomsten, waardoor bepaalde groepen met een migratieachtergrond indirect kunnen worden buitengesloten (indirecte achterstelling). Daarnaast kan er ook directe achterstelling plaatsvinden, in de vorm van discriminatie en het direct buitensluiten van een bevolkingsgroep op basis van hun achtergrondkenmerken zoals geslacht, migratieachtergrond, handicap/chronische ziekte en seksuele oriëntatie. Discriminatie op de woningmarkt komt vaak voor in Nederland, zo blijkt uit diverse onderzoeken (Gielkens & Wegkamp, 2019; Gielkens & Wegkamp, 2021; Hoogenbosch & Fiere, 2021). Ook onderzoeken naar woningzoekenden met een migratieachtergrond in Rotterdam en Amsterdam laten zien dat het hebben van een niet-Nederlands klinkende naam nadelig kan zijn in de zoektocht naar een woning in deze steden (Kromhout, Wittkämper & Cozijnsen, 2020; Dibbets, Jak & Hoogenbosch, 2020). Ander onderzoek bevestigt dit beeld: personen met een migratieachtergrond ervaren vaker discriminatie bij het zoeken naar een huurwoning dan personen zonder migratieachtergrond (Andriessen et al., 2020). In combinatie met de uitdagende woningmarkt vanwege het kleine aanbod en de hoge prijzen, is het voor sommige groepen extra lastig om aan een geschikte woning te komen.

In paragraaf 5.2 bespreken we de verschillen in woonkwaliteit tussen groepen met een migratieachtergrond aan de hand van eigenwoningbezit en de kwaliteit van de woning. In paragraaf 5.3 verdiepen we ons in de tevredenheid met de woning en de woonomgeving, om te vervolgen in paragraaf 5.4 met de gemiddelde woonlasten van de verschillende groepen met een migratieachtergrond. We vervolgen in paragraaf 5.5 met het verklaren van de gevonden verschillen op het gebied van eigenwoningbezit aan de hand van persoons-, huishoudens- en omgevingskenmerken. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een samenvatting van de bevindingen.

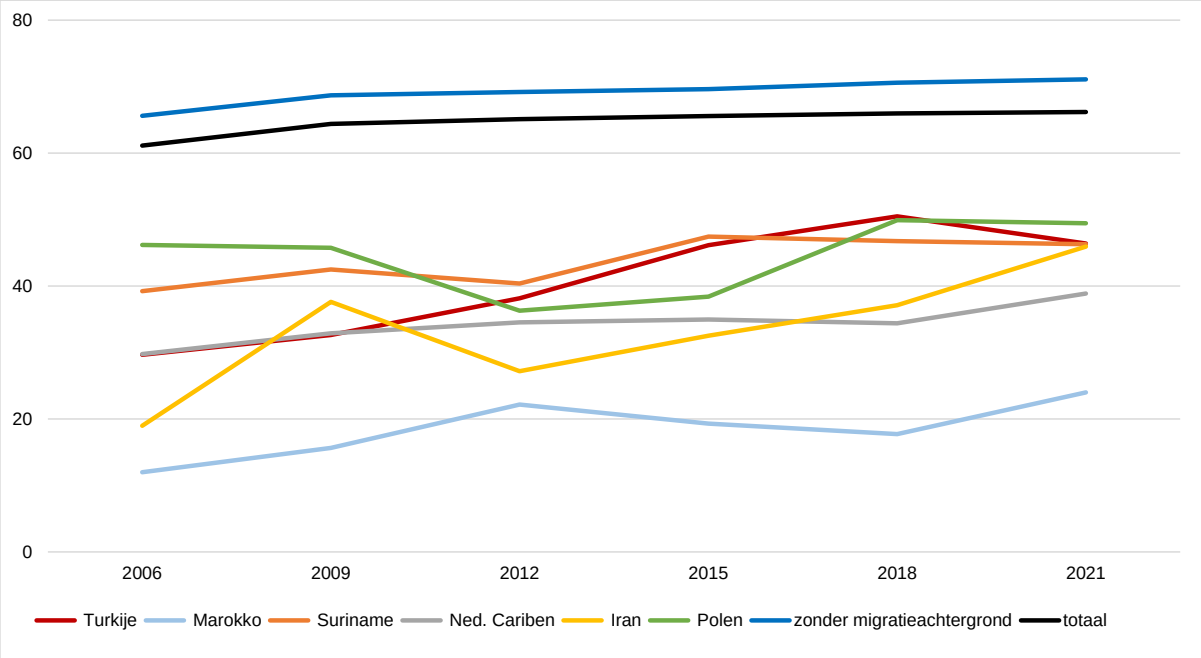
5.2. Woonkwaliteit

In deze eerste paragraaf bekijken we het eigenwoningbezit. Dit refereert aan het aandeel personen dat een koopwoning bezit. In figuur 5.1 is het aandeel personen dat een eigen woning bezit over de tijd heen te zien. In deze paragraaf worden vooral de meest opvallende verschillen besproken, die in het algemeen statistisch significant zijn.[39] Sinds 2006 geldt voor alle herkomstgroepen dat er een stijging heeft plaatsgevonden van het aantal personen met een koopwoning. Voor personen met een Iraanse, Marokkaanse of Turkse achtergrond is de stijging sinds 2006 het sterkst. Hoewel personen met een Nederlands-Caribische en Poolse achtergrond ook een stijging van het aandeel eigenwoningbezitters kennen, is de lijn over de tijd heen hier meer stabiel gebleven en is de toename niet significant.

De verschillende herkomstgroepen kunnen worden afgezet tegen het totale aandeel eigen woningbezitters in Nederland. Vergeleken met het totaal aantal woningbezitters in Nederland, hebben personen met een migratieachtergrond minimaal 20 procent minder vaak een koopwoning in hun bezit. Verder valt op dat personen zonder migratieachtergrond relatief vaak een eigen woning bezitten

[39] Tussen de verschillende herkomstgroepen lijken er op het oog soms aanzienlijke verschillen te zijn. Deze zijn vaak toch niet statistisch significant omdat het gaat om een steekproefgroep van beperkte omvang.

vergeleken met het totaal en de andere groepen: meer dan 70% van hen bezit een eigen woning. Personen met een Marokkaanse achtergrond kennen het kleinste aandeel personen met een koopwoning: ongeveer een kwart beschikt over een eigen koopwoning.

Figuur 5.1 Aandeel bewoners in koophuizen, 18 jaar en ouder, naar migratieachtergrond 2006-2021 (in procenten)a

a Personen met een Somalische migratieachtergrond ontbreken in deze figuur. Het aantal personen met Somalische migratieachtergrond dat in de verschillende jaargangen van WoON is bevraagd is beperkt en het woningbezit onder deze groep is zeer beperkt. De aantallen zijn te klein om over te rapporteren.

Bron: SSB (WoON 2006 t/m 2021), bewerking Risbo

Eigenwoningbezit en achtergrondkenmerken

In tabel 5.1 is te zien dat mannen over het algemeen vaker in het bezit zijn van een koopwoning dan vrouwen, hoewel het verschil klein is. Voor de groepen met een Iraanse of Poolse achtergrond lijkt dit beeld juist andersom. Met uitzondering van de groep zonder migratieachtergrond zijn de verschillen niet significant.

Mensen tussen de 35 en 54 jaar bezitten gemiddeld genomen het vaakst een koopwoning. In de groep van 55 jaar of ouder zijn er minder woningbezitters met een Turkse of Marokkaanse achtergrond. Jonge personen met een Turkse of Poolse achtergrond bezitten vaker een koopwoning dan andere jongeren met een migratieachtergrond. De verschillen zijn echter niet significant.

Daarnaast zien we dat personen uit de tweede generatie vaker een koopwoning bezitten dan de eerste generatie. Dit beeld zien we terug bij alle herkomstgroepen, behalve bij personen met een Surinaamse achtergrond.

Personen met een hbo/wo opleidingsniveau hebben vaker een koopwoning dan personen met een lager opleidingsniveau, ongeacht herkomstgroep. Dit resultaat kan verklaard worden door het feit dat een hogere opleiding vaak samenhangt met een hoger salaris, wat gunstig is voor het verkrijgen van een hypotheek.

Tabel 5.1 Aandeel in een koophuis, naar migratieachtergrond en achtergrondkenmerken, 2021 (in procenten)

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen	zonder migratie achtergrond	totaal
totaal	**46**	**24**	**46**	**39**	**46**	**x**	**49**	**71**	**66**
mannen	48	26	50	41	45	x	49	74	69
vrouwen	44	21	44	37	47	x	50	69	64
15-34	46	18	36	22		x	56	56	49
35-44	57	26	45	55	52	x	43	81	72
45-54	42	31	63	48		x	37	82	77
55 jaar of ouder	35	17	42	41	43	x	60	69	66
1e generatie	39	21	48	31	x	x	44		
2e generatie	59	30	43	55	x	x	78		
max. bao	19	18	19	15	34	x	31	43	37
vbo/mavo	44		36			x		61	57
mbo/havo/vwo	52	26	43	34		x	63	72	68
hbo/wo	64	32	66	61	66	x	54	80	76

Bron: SSB (WoON 2006 t/m 2021), bewerking Risbo

Kenmerken van de woning

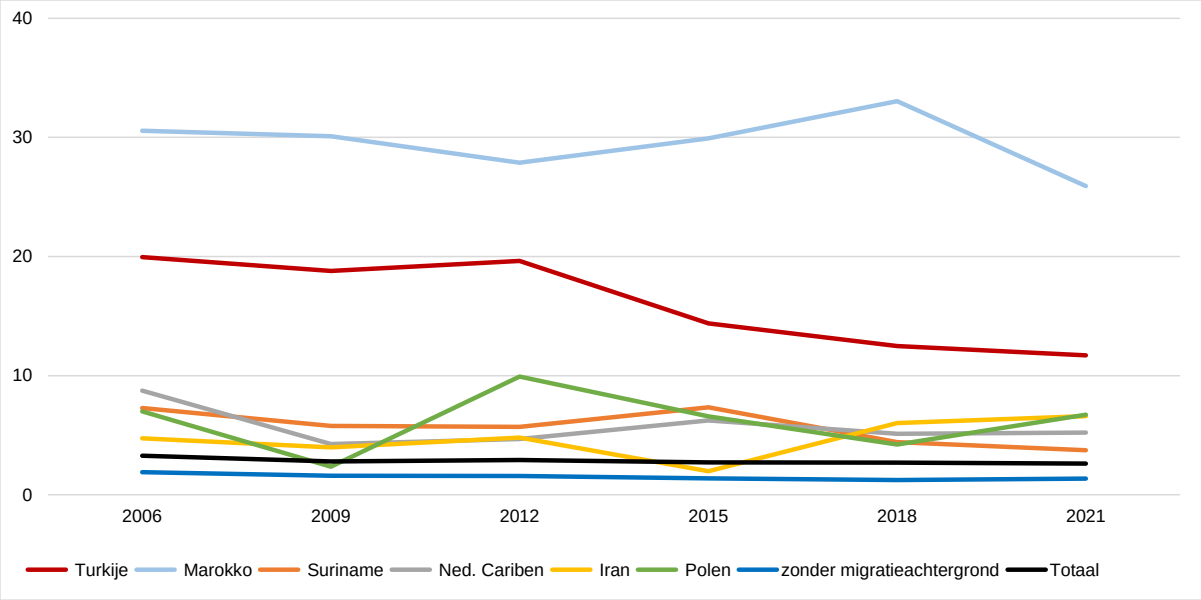
In deze paragraaf zoomen we in op de kenmerken van de woning (huur- en koopwoning): wat is de oppervlakte van de woonkamer en hoeveel kamers telt de woning in verhouding tot het aantal bewoners? Een woonkamer van minder dan 20 vierkante meter wordt, net als in de voorgaande rapportage ‘Integratie in zicht?’ van het SCP (2016), gezien als een ‘kleine’ woonkamer. In tabel 5.2 zien we dat voor alle herkomstgroepen geldt dat er telkens 10 procent of minder een kleine woonkamer heeft. Het aandeel personen met een woonkamer van 40 vierkante meter of groter is voor sommige groepen behoorlijk groot, vooral voor mensen met een Turkse, Surinaamse of Iraanse achtergrond. In verhouding met de verschillende herkomstgroepen en het totaal, hebben personen zonder migratieachtergrond het vaakst een woonkamer van 40 vierkante meter of groter.

Tabel 5.2 Oppervlakte van de woonkamer, naar migratieachtergrond en achtergrondkenmerken, 2021 (in procenten)

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen	zonder migratie achtergrond	totaal
0-19 m^2	7	9	9	10	x	x	9	4	5
20-29 m^2	32	40	34	40	x	x	32	23	25
30-39 m^2	22	24	21	22	21	x	26	27	26
groter dan 40 m^2	39	27	37	28	41	x	33	45	44

Bron: SSB (WoON 2006 t/m 2021), bewerking Risbo

In figuur 5.2 zien we het aandeel personen dat krap woont (minder dan een kamer per persoon). Personen met een Marokkaanse achtergrond wonen het krapst, vergeleken met de andere groepen en het totaal. Meer dan een kwart van hen heeft minder dan een kamer per persoon ter beschikking in de woning. Het aandeel personen dat krap woont is het kleinst bij personen zonder migratieachtergrond. Over de jaren heen neemt over het algemeen het aantal personen dat krap woont, afgenomen. Het totaalbeeld is over de jaren heen vrijwel gelijk gebleven, vergelijkbaar met de trend die we zien voor personen zonder migratieachtergrond. Personen met een Marokkaanse of Turkse achtergrond wonen aanzienlijk vaker krap dan het totaal van Nederland.

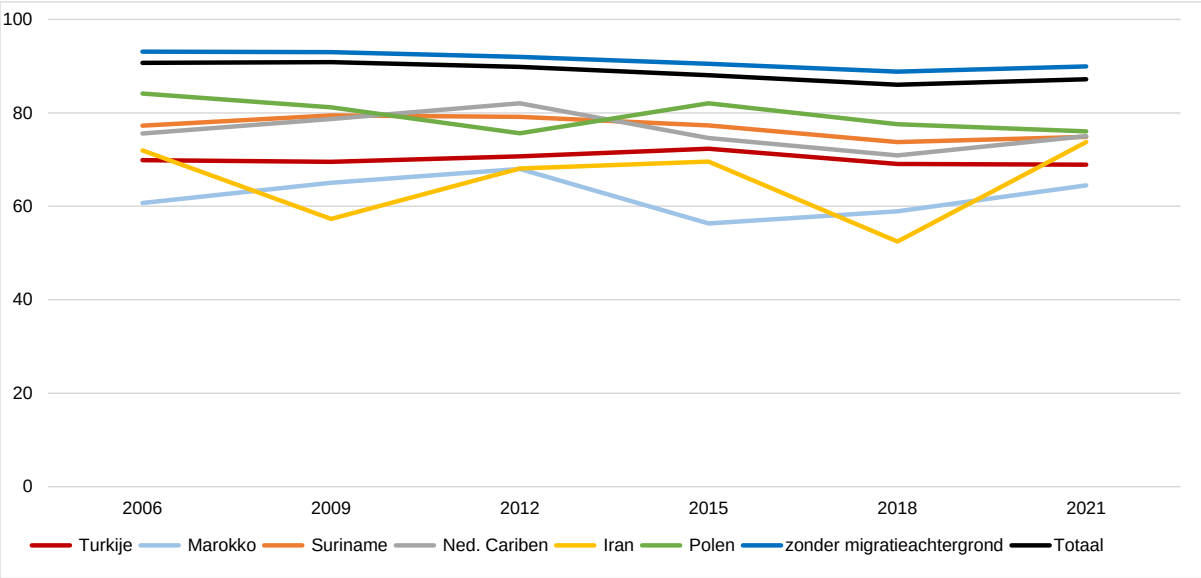
Figuur 5.2 Krap wonen (minder dan een kamer per persoon), naar migratieachtergrond, 2006 – 2021 (in procenten)[a]

a Personen met een Somalische migratieachtergrond ontbreken in deze figuur. Het aantal personen met Somalische migratieachtergrond dat in de verschillende jaargangen van WoON is bevraagd is beperkt en het woningbezit onder deze groep is zeer beperkt. De aantallen zijn te klein om over te rapporteren.

Bron: SSB (WoON 2006 t/m 2021), bewerking Risbo

5.3. Tevredenheid met de woning en de omgeving

In lijn met de voorgaande resultaten zien we dat personen met een Marokkaanse achtergrond het minst tevreden zijn met de woning (figuur 5.3). Wellicht valt dat te verklaren door het feit dat zij relatief gezien het vaakst in een krappe woning wonen. Personen zonder migratieachtergrond zijn zowel vergeleken met het totaal als met de andere groepen het vaakst tevreden met hun woning. Er is geen eenduidig beeld te zien wanneer we kijken naar de tevredenheid met de woning over de tijd, maar over het algemeen hebben er geen noemenswaardige verschuivingen plaats gevonden.

Figuur 5.3 (Zeer) tevreden over de woning, naar migratieachtergrond, 2006 – 2021 (in procenten)[a]

a Respondenten is gevraagd naar de tevredenheid met de huidige woning. De antwoordcategorieën bestonden uit: (1) zeer tevreden, (2) tevreden, (3) niet tevreden, niet ontevreden, (4) ontevreden en (5) zeer ontevreden. De eerste twee categorieën zijn in deze figuur samengenomen.

Bron: SSB (WoON 2006 t/m 2021), bewerking Risbo

Over het algemeen is er geen verschil tussen mannen en vrouwen als het gaat over de tevredenheid over hun woning. In een aantal groepen met een migratieachtergrond zijn mannen meer tevreden zijn met de woning dan vrouwen. Dit geldt met name voor personen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische of Poolse achtergrond. Daarnaast zien we een algemeen beeld dat personen van 55 jaar of ouder het meest tevreden zijn met de woning en jongeren het minst. Dit beeld gaat niet op voor alle groepen met een migratieachtergrond. Zo zijn bijvoorbeeld personen tussen de 45 en 54 jaar met een Poolse achtergrond het minst tevreden vergeleken met anderen binnen deze herkomstgroep en zijn er binnen de groep met een Turkse, Marokkaanse of Iraanse achtergrond geen (significante) verschillen tussen de leeftijdsgroepen. De tweede generatie personen is gemiddeld genomen vaker tevreden met de woning dan de eerste generatie, behalve personen met een Surinaamse achtergrond. Mensen met een hoog opleidingsniveau zijn over het algemeen meer tevreden met de woning dan personen met een laag opleidingsniveau. Dit algemene beeld geldt niet voor personen met een Nederlands-Caribische of Poolse achtergrond.

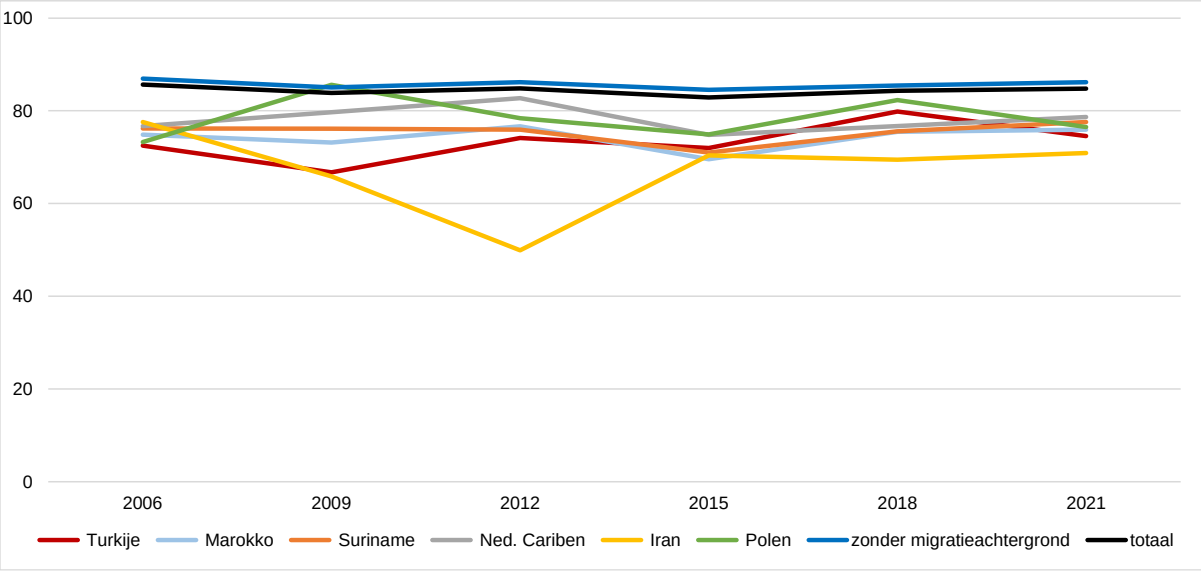
Tabel 5.3 (Zeer) tevreden met woning, naar migratieachtergrond en achtergrondkenmerken, 2021 (in procenten)[a]

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen	zonder migratie achtergrond	totaal
totaal	**69**	**64**	**75**	**75**	**74**	**x**	**76**	**90**	87
mannen	70	64	83	84	76	x	83	90	88
vrouwen	68	65	69	69	71	x	72	90	87
15-34	70	57	68	68	68	x	74	85	81
35-44	73	64	72	73	77	x	82	90	86
45-54	62	68	71	79	61	x	57	90	87
55 jaar of ouder	71	69	81	82	82	x	88	91	90
1e generatie	66	64	76	72	x	x	73		
2e generatie	74	66	72	79	x	x	93		
max. bao	56	63	68	71	x	x	82	87	82
vbo/mavo	72	63	74	81	x	x	72	89	87
mbo/havo/vwo	66	56	71	73	80	x	76	89	86
hbo/wo	83	83	83	76	77	x	76	92	90

a Het aantal respondenten is voor bepaalde categorieën te laag om te rapporteren, in deze gevallen staat er een kruisje.

Bron: SSB (WoON 2006 t/m 2021), bewerking Risbo

Naast tevredenheid met de woning, is er ook gekeken naar de tevredenheid met de woonomgeving (figuur 5.4). Over de jaren heen schommelt de tevredenheid, maar ze blijft redelijk stabiel voor de verschillende groepen. Verder zien we hier dat personen met een migratieachtergrond minder tevreden zijn met hun woonomgeving dan mensen zonder migratieachtergrond. De verschillen tussen de groepen met een migratieachtergrond zijn (in 2021) klein en in het algemeen niet significant.

Figuur 5.4 (Zeer) tevreden over de woonomgeving, naar migratieachtergrond, 2006 – 2021 (in procenten)[a]

a Respondenten zijn gevraagd naar de tevredenheid met de huidige woonomgeving. De antwoordcategorieën bestonden uit: (1) zeer tevreden, (2) tevreden, (3) niet tevreden, niet ontevreden, (4) ontevreden en (5) zeer ontevreden. De eerste twee categorieën zijn in deze figuur samengenomen.

Bron: SSB (WoON 2006 t/m 2021), bewerking Risbo

Mannen en vrouwen zijn vrijwel even tevreden met hun woonomgeving, ongeacht herkomstgroep (tabel 5.4). Wanneer we kijken naar de verschillen in leeftijd, valt er geen eenduidige trend te ontdekken. Wel zien we dat, net als bij de tevredenheid met de woning, de tevredenheid met de omgeving van de woning vaak het hoogst is voor personen van 55 jaar of ouder. Dit beeld zien we niet terug bij personen met een Iraanse achtergrond of Turkse achtergrond; hier lijken juist personen van 55 jaar of ouder het minst tevreden met de woonomgeving. Wanneer we naar het totaalbeeld kijken, zien we dezelfde trend als bij de tevredenheid met de woning: hoe hoger de opleiding, hoe vaker men tevreden is met de woonomgeving. Wanneer we inzoomen op de verschillende groepen met een migratieachtergrond is dit beeld veel minder eenduidig. Personen met een Marokkaanse achtergrond die enkel de basisschool hebben afgerond lijken juist vaker tevreden dan anderen binnen de herkomstgroep. Hetzelfde zien we bij personen met een Nederlands-Caribische en Poolse achtergrond en een vmbo-opleiding. De verschillen zijn het algemeen echter niet significant.

Tabel 5.4 (Zeer) tevreden met de woonomgeving, naar migratieachtergrond en achtergrondkenmerken, 2021 (in procenten)[a]

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen	zonder migratie achtergrond	totaal
totaal	75	76	78	79	71	x	77	86	85
mannen	76	76	78	83	70	x	80	86	85
vrouwen	73	76	78	76	72	x	75	86	85
15-34	74	69	75	71	75	x	76	82	80
35-44	78	71	74	84	78	x	81	88	85
45-54	74	83	79	71	79	x	63	86	85
55 jaar of ouder	69	82	80	88	60	x	81	87	86
1e generatie	73	78	79	80	x	x	75		
2e generatie	76	70	75	73	x	x	83		
max. bao	73	83	73	81	x	x	76	83	81
vbo/mavo	77	69	69	85	x	x	86	85	84
mbo/havo/vwo	66	76	79	77	64	x	75	86	84
hbo/wo	87	75	84	78	77	x	77	88	87

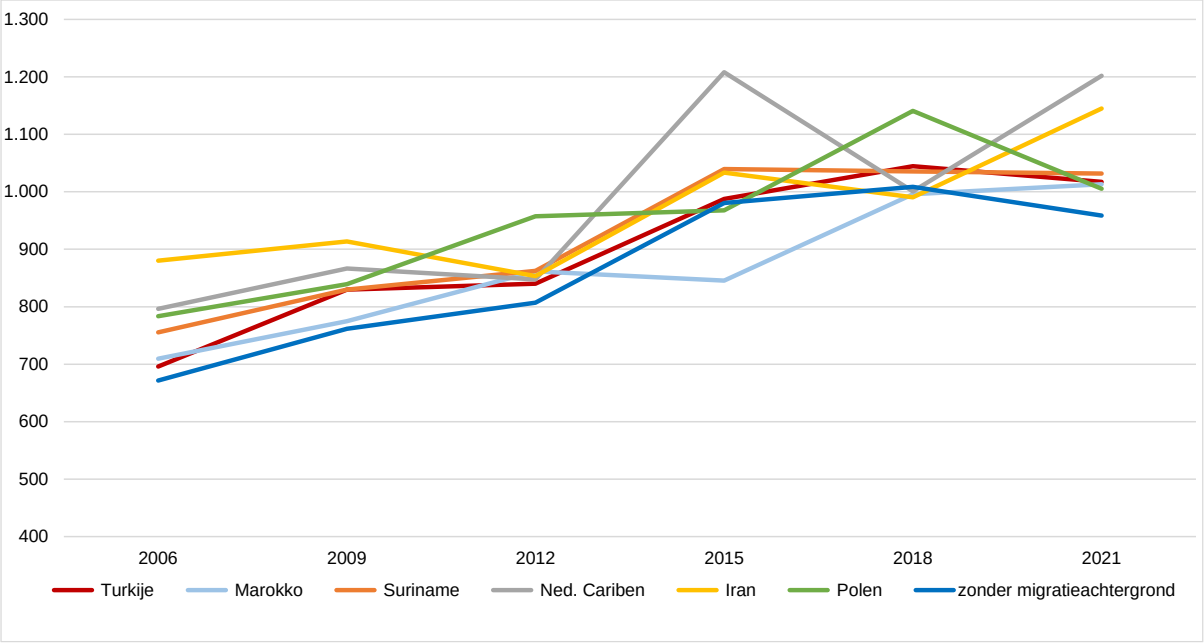
a Het aantal respondenten is voor bepaalde categorieën te laag om te rapporteren, in deze gevallen staat er een kruisje.

Bron: SSB (WoON 2006 t/m 2021), bewerking Risbo

5.4. Woonlasten

Uit paragraaf 5.2 weten we dat personen met een migratieachtergrond minder vaak een koopwoning bezitten vergeleken met personen zonder migratieachtergrond en zij dus vaker wonen in een huurwoning. Vooral voor personen met een Marokkaanse achtergrond was het aandeel dat een koopwoning bezit relatief klein. Wanneer we kijken naar de woonlasten, zien we dat deze over de jaren heen flink zijn gestegen voor zowel huiseigenaren (figuur 5.5) als huurders (figuur 5.6).[40] Verder zien we dat personen zonder migratieachtergrond gemiddeld de laagste lasten hebben voor een koopwoning, terwijl personen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische en Iraanse achtergrond significant hogere lasten hebben voor een koopwoning. Mogelijkerwijs kan dit samenhangen met waar men woonachtig is. Wanneer we corrigeren voor stedelijkheid blijken de verschillen in woonlasten voor een koopwoning niet meer te bestaan voor de groep met een Surinaamse of Iraanse migratieachtergrond. Het verschil blijft echter wel significant voor personen met een Nederlands-Caribische achtergrond: zij hebben de hoogste woonlasten voor een koopwoning, ook wanneer stedelijkheid wordt meegenomen in de analyse.

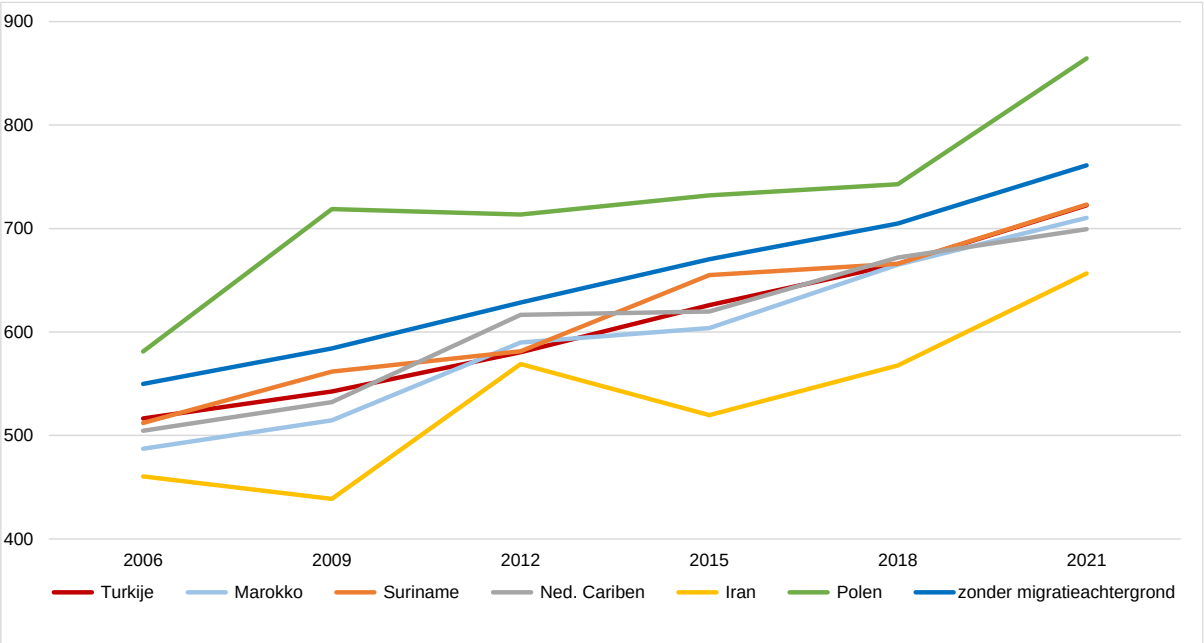
[40] De gepresenteerde woonlasten zijn niet gecorrigeerd voor de inflatie.

Figuur 5.5 Gemiddelde totale woonlasten van woningeigenaren, naar migratieachtergrond, 2006 – 2021 (in euro's per maand)

Bron: SSB (WoON 2006 t/m 2021), bewerking Risbo

Het beeld bij de huurwoning is weer anders: hier zien we dat personen met een Poolse achtergrond de hoogste huur betalen, vergeleken met de andere groepen. Personen met een Iraanse achtergrond betalen de minste huur voor hun woning. Dit hangt waarschijnlijk samen met de migratiegeschiedenis en de relatief zwakke woonpositie van mensen met Poolse achtergrond. Personen met een Poolse achtergrond wonen bijvoorbeeld sinds relatief korte tijd in de woning. De onderlinge verschillen in woonlasten tussen de overige groepen zijn beperkt.

Figuur 5.6 Gemiddelde totale woonlasten van huurders, naar migratieachtergrond, 2006 – 2021 (in euro's per maand)

Bron: SSB (WoON 2006 t/m 2021), bewerking Risbo

Wanneer we de woonlasten uitsplitsen naar de verschillende generaties, zien we dat deze consequent hoger liggen voor personen uit de tweede generatie, ongeacht het type woning en herkomstgroep (tabel 5.5). Deze uitkomst geldt niet voor personen met een Poolse achtergrond met een huurwoning: voor personen uit de eerste generatie liggen de woonlasten aanzienlijk hoger dan voor personen uit de tweede generatie (een verschil van bijna 400 euro per maand).

Tabel 5.5 Gemiddelde woonlasten van huurders en woningeigenaren, naar migratieachtergrond en generatie, 2021 (in euro's per maand)

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Polen	zonder migratie achtergrond	totaal
Totaal huurders	723	710	723	699	865	761	767
Totaal woning-eigenaren	1017	1013	1032	1202	1005	959	975
1e generatie huurders	716	681	689	681	892	x	
2e generatie huurders	738	783	788	783	502	x	
1e generatie woning-eigenaren	934	983	993	1094	994	x	
2e generatie woning-eigenaren	1109	1060	1112	1281	1040	x	

Bron: SSB (WoON 2006 t/m 2021), bewerking Risbo

5.5. Verklaring voor verschillen

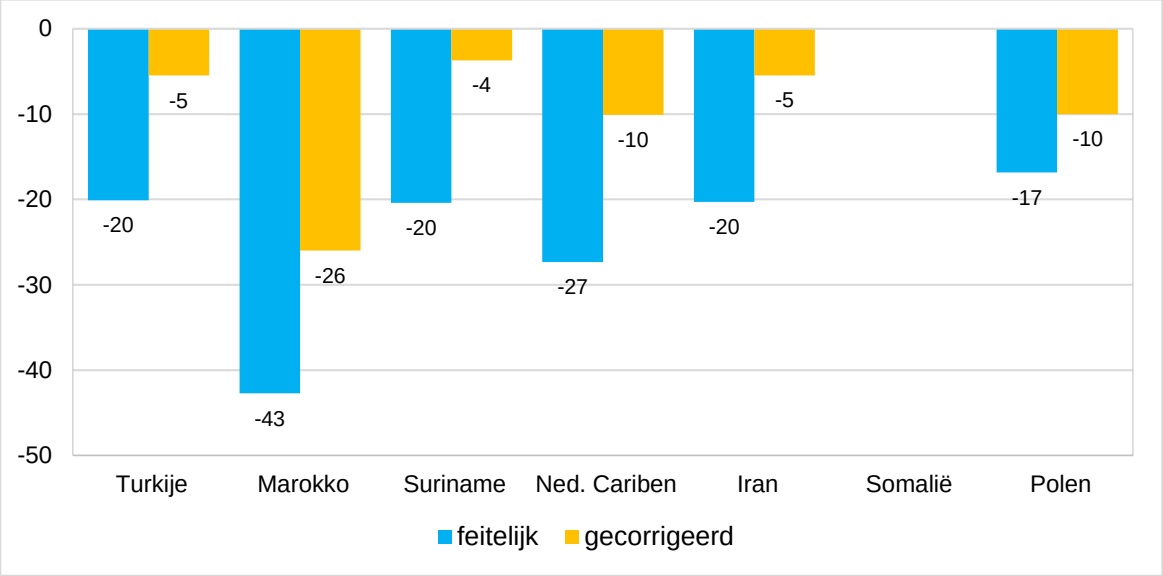
Verschillen in eigenwoningbezit

In deze paragraaf bekijken we welke verklaringen er mogelijk zijn voor de gevonden verschillen tussen groepen op het gebied van eigenwoningbezit. Figuur 5.7 toont in hoeverre persoonlijke en huishoudenskenmerken (leeftijd, geslacht, opleiding, type huishouden, inkomen en één of twee inkomens in het huishouden) verschillen in eigenwoningbezit kunnen verklaren. Een ander kenmerk dat wordt meegenomen is hoelang iemand in de huidige woning woont. Als laatste wordt ook gekeken naar kenmerken van de omgeving. Hierbij gaat het vooral om het woonmilieu (meer of minder stedelijk, meer of minder dicht bebouwd), het aanbod van koopwoningen in het zoekgebied en of de woonbuurt een stedelijke vernieuwingsbuurt is.

In de figuur 5.7 zien we twee verschillende percentages. In de linker staaf zien we het feitelijke verschil tussen het aandeel personen uit de herkomstgroep dat een koopwoning bezit afgezet tegen het totaal eigenwoningbezit. Rechts zien we het gecorrigeerde verschil: dit is het verschil in eigenwoningbezit tussen de herkomstgroep en het totaal dat *niet* verklaard kan worden door de persoonlijke en huishoudens- en omgevingskenmerken. Wanneer we corrigeren voor deze kenmerken, zien we in de figuur dat er bij alle groepen met een migratieachtergrond een relatief klein deel niet verklaard wordt door de in de analyse opgenomen persoonlijke, huishoudens- en omgevingskenmerken. Waar dit wel door wordt verklaard, is in deze studie niet nader onderzocht. Het onverklaarde verschil is het grootst bij personen met een Marokkaanse achtergrond: 26 procentpunt van het verschil tussen het aantal woningbezitters uit deze groep en het totaal aantal woningbezitters kan niet worden verklaard door de persoonlijke, huishoudens en omgevingskenmerken. Het onverklaarde verschil is het kleinst bij personen met een Surinaamse achtergrond: zo'n 4 procentpunt

van het verschil tussen het aantal woningbezitters uit deze herkomstgroep en het totaal aantal woningbezitters kan niet worden verklaard.

Als we inzoomen op de verschillende kenmerken en in hoeverre die de verschillen kunnen verklaren voor de herkomstgroepen kan in het algemeen gesteld worden dat inkomen, leeftijd, opleidingsniveau en woonduur de belangrijkste verklarende kenmerken zijn voor de verschillen. Voor personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond zien we dat corrigeren voor inkomensklasse, opleidingsniveau en leeftijd het meeste verschil tussen het aandeel koopwoningbezitters uit deze groep en het totaal aantal eigenwoningbezitters verklaart. Het verschil voor de groepen met een Surinaamse en Nederlands-Caribische achtergrond wordt het best verklaard door de kenmerken inkomensklasse en huishoudvorm. De kenmerken inkomensklasse, woonduur en woonmilieu verklaren het verschil tussen eigenwoningbezitters met een Iraanse achtergrond en het totaal aantal eigenwoningbezitters het sterkst. Voor personen met een Poolse achtergrond verklaren de kenmerken leeftijd, woonduur en opleidingsniveau het best het verschil.

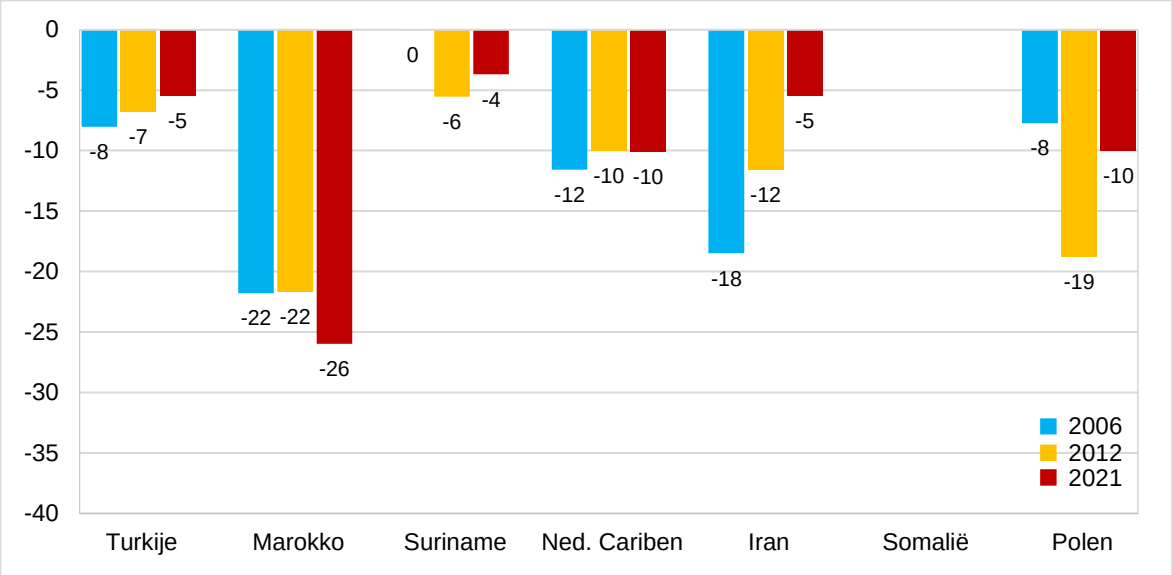

Figuur 5.7 Feitelijke en gecorrigeerd verschil in woningbezit naar migratieachtergrond ten opzichte van totale bevolking, 2021 (in procentpunten)
Bron: SSB (WoON 2006 t/m 2021), bewerking Risbo

Verschillen in eigenwoningbezit over de jaren heen

Zoals we in figuur 5.1 konden zien, is het aandeel personen met een koopwoning sinds 2006 gestegen. Voor personen met een Iraanse, Marokkaanse of Turkse achtergrond heeft er sinds 2006 zelfs een sterke stijging plaatsgevonden. Vergeleken met het totaal aandeel eigenwoningbezitters in Nederland zagen we dat het aandeel personen met een migratieachtergrond met een koopwoning voor vrijwel elke herkomstgroep minimaal een vijfde minder is dan het totaal aandeel woningbezitters in Nederland. Figuur 5.8 toont in hoeverre de verschillen tussen de herkomstgroepen en het totaal verklaard kunnen worden door de persoonlijke en huishoudens- en omgevingskenmerken over de jaren heen. Er valt hier geen duidelijke lijn in te trekken: het verloop over de jaren heen verschilt behoorlijk per groep. Wel zien we dat voor personen met een Marokkaanse migratieachtergrond het gecorrigeerde verschil is gestegen, terwijl dit voor mensen met een Iraanse migratieachtergrond is

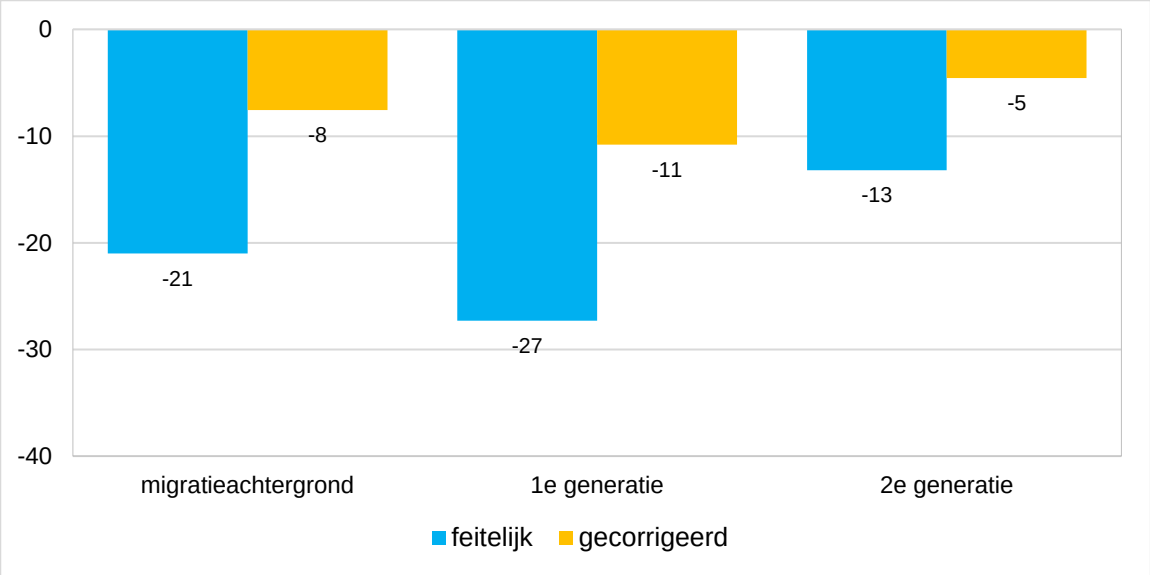
gedaald. Voor personen met een Marokkaanse migratieachtergrond kan, door de in de analyse opgenomen kenmerken, in 2021 minder goed verklaard worden waarom er verschillen zijn in eigenwoningbezit dan in 2006, terwijl voor mensen met een Iraanse migratieachtergrond juist geldt dat het verschil (iets) beter verklaard kan worden door de verschillende in de analyse opgenomen kenmerken.

Figuur 5.8 Ontwikkeling in het gecorrigeerd verschil in woningbezit naar migratieachtergrond ten opzichte van totale bevolking, 2006, 2012 en 2021 (in procentpunten)
Bron: SSB (WoON 2006 t/m 2021), bewerking Risbo

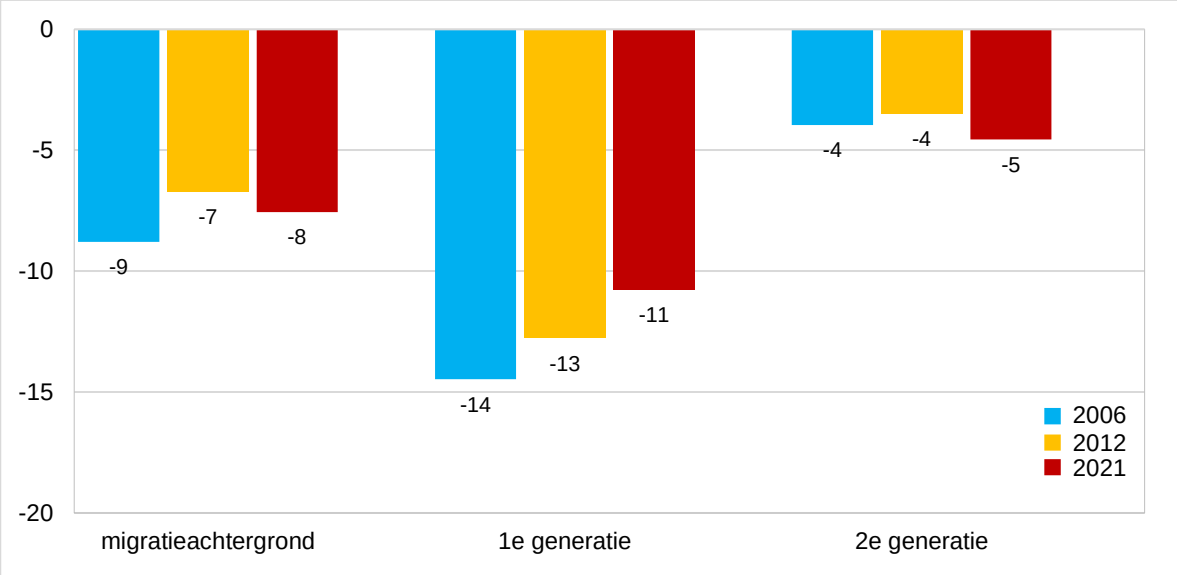
Verschillen in eigenwoningbezit voor de tweede generatie

Eerder zagen we dat het eigenwoningbezit groter is bij personen uit de tweede generatie. Het is daarom interessant om te bekijken in hoeverre de persoonlijke en huishoudenskenmerken verschillen kunnen verklaren voor zowel de eerste als de tweede generatie. De verschillende herkomstgroepen zijn samengevoegd tot de groep personen met een migratieachtergrond, omdat uitsplitsen naar herkomstgroep te kleine aantallen zou opleveren. Deze totaalgroep is vervolgens afgezet tegen de groep personen zonder migratieachtergrond. In figuur 5.9 zien we in welke mate eigenwoningbezit van personen met een migratieachtergrond verschilt van personen zonder migratieachtergrond. Daarnaast zien we hoeveel van dit verschil blijft bestaan wanneer de verschillende kenmerken worden meegenomen. Zo blijft er een aanzienlijk kleiner deel over van het gevonden verschil, dat niet te verklaren is door de verschillende kenmerken. Wanneer we inzoomen op de generaties, zien we dat het onverklaarde verschil binnen de eerste generatie iets groter is dan binnen de tweede. Met andere woorden: voor de tweede generatie personen met een migratieachtergrond kunnen we iets beter verklaren aan de hand van persoonlijke en huishoudenskenmerken waarom zij minder vaak een koophuis bezitten dan bij personen uit de eerste generatie.

Figuur 5.9 Feitelijke en gecorrigeerd verschil in woningbezit, eerste generatie en tweede generatie migratieachtergrond totaal, ten opzichte van totale bevolking, 2021 (in procentpunten)
Bron: SSB (WoON 2006 t/m 2021), bewerking Risbo

Over de tijd heen zien we dat het onverklaarde verschil fluctueert wanneer we kijken naar de totale groep personen met een migratieachtergrond (figuur 5.10). Voor personen uit de eerste generatie geldt dat er een toenemende evenredigheid in woningbezit wordt gevonden. Binnen de tweede generatie is het onverklaarde verschil over de jaren stabiel.

Figuur 5.10 Ontwikkeling in het gecorrigeerd verschil in woningbezit, eerste generatie en tweede generatie migratieachtergrond totaal, ten opzichte van totale bevolking, 2006, 2012 en 2021 (in procentpunten)
Bron: SSB (WoON 2006 t/m 2021), bewerking Risbo

5.6. Samenvatting

Binnen dit hoofdstuk staan de ontwikkeling van de woonsituatie en de bijbehorende tevredenheid voor de verschillende herkomstgroepen centraal. Er is gekeken naar eigenwoningbezit, kenmerken van de woning, tevredenheid met de woning en woonomgeving en woonlasten. Daarnaast is er een evenredigheidsanalyse gedaan om te zien of gevonden verschillen tussen de verschillende groepen met een migratieachtergrond en het totaal aantal eigenwoningbezitters verklaard kan worden door persoonlijke en huishoudens- en omgevingskenmerken zoals leeftijd, opleiding en woonmilieu.

Eigenwoningbezit en verklaringen voor verschillen

Over het algemeen zien we dat personen met een migratieachtergrond minder vaak een koopwoning bezitten vergeleken met personen zonder migratieachtergrond en zij dus vaker wonen in een huurwoning. Uit de resultaten blijkt dat er sinds 2006 voor alle herkomstgroepen een stijging heeft plaatsgevonden van het aantal personen met een koopwoning. Deze stijging is het sterkst te zien bij personen met een Marokkaanse, Iraanse of Turkse achtergrond. Desalniettemin is het aandeel personen dat een koopwoning bezit voor de gehele groep personen met een migratieachtergrond alsnog zeker een vijfde kleiner dan het totaal aantal eigenwoningbezitters in Nederland. Personen met een Marokkaanse achtergrond hebben het minst vaak een koopwoning vergeleken met de andere groepen, ondanks de flinke stijging in het aantal eigenwoningbezitters van de afgelopen jaren. Het verschil in koopwoningbezit tussen de verschillende groepen met een migratieachtergrond en het totaal aandeel koopwoningbezitters in Nederland kan door meerdere factoren worden verklaard. Denk bijvoorbeeld aan de leeftijd, opleidingsniveau, het inkomen, het woonmilieu en de woonduur. Zo zien we dat voor personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond hun inkomen, opleidingsniveau en leeftijd het meeste verschil tussen het aantal personen met een koopwoning binnen deze groepen en het totaal aantal woningbezitters het beste kan verklaren. Voor personen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische achtergrond zien we juist dat inkomen en huishoudvorm van deze personen het beste het verschil kan verklaren. De kenmerken inkomensklasse, woonduur en woonmilieu verklaren het verschil tussen eigenwoningbezitters met een Iraanse achtergrond en het totaal aantal eigenwoningbezitters het sterkst. Voor personen met een Poolse achtergrond verklaren de kenmerken leeftijd, woonduur en opleidingsniveau het best het verschil. Wanneer deze factoren worden meegenomen, wordt voor elke onderscheiden groep het gevonden verschil in koopwoningbezit ten opzichte van het totaal kleiner. Voor bijvoorbeeld personen met een Surinaamse achtergrond blijft er nog zo'n 4 procentpunt verschil over ten opzichte van het totaal dat niet verklaard wordt door de eerdergenoemde kenmerken, terwijl voor personen met een Marokkaanse achtergrond er nog een verschil overblijft van 26 procentpunt wat niet verklaard wordt door een van de onderzochte kenmerken.

Wanneer we inzoomen op de eerste en tweede generatie, zien we dat voor alle herkomstgroepen geldt dat personen uit de tweede generatie vaker in het bezit zijn van een koopwoning zijn dan de eerste generatie, behalve voor personen met een Surinaamse achtergrond. Het verschil in koopwoningbezit ten opzichte van het totaal aantal personen met een koopwoning in Nederland kan

het beste verklaard worden door de verschillende onderzochte kenmerken (zoals bijvoorbeeld leeftijd, opleidingsniveau en inkomen) voor personen uit de tweede generatie. Vergeleken met 2006 is het onverklaarde verschil voor de eerste generatie gedaald, voor de tweede generatie blijft onverklaarde verschil over de jaren gelijk.

Kenmerken van de woning en tevredenheid met de woning en woonomgeving

Over de jaren heen is over het algemeen het aantal personen dat krap woont (minder dan een kamer per persoon) afgenomen. Personen met een Marokkaanse achtergrond wonen het krapst, vergeleken met de andere groepen en het totaal. Meer dan een kwart van hen heeft minder dan een kamer per persoon ter beschikking in de woning. Het aandeel personen dat krap woont is het kleinst bij personen zonder migratieachtergrond. In lijn hiermee zien we dat personen met een Marokkaanse achtergrond het minst tevreden zijn met de woning. Personen zonder migratieachtergrond zijn het vaakst tevreden met hun woning. De tevredenheid over de jaren heen laat geen duidelijke ontwikkeling zien en het beeld lijkt dus redelijk stabiel. Net als de tevredenheid met de woning zelf, schommelt ook de tevredenheid met de woonomgeving over de jaren heen. Personen zonder migratieachtergrond zijn, in 2021, het vaakst tevreden met hun woonomgeving.

Woonlasten

Als laatste is er gekeken naar de woonlasten van personen binnen de verschillende herkomstgroepen. De woonlasten zijn over de jaren heen flink gestegen. De onderlinge verschillen in woonlasten voor de verschillende herkomstgroepen zijn klein. Personen met een Nederlands-Caribische achtergrond hebben de hoogste lasten voor een koopwoning. Personen met een Poolse achtergrond betalen de hoogste huur, vergeleken met de andere groepen. Verder zien we dat personen met een Iraanse achtergrond de minste huur betalen voor hun woning. De woonlasten liggen altijd hoger voor personen uit de tweede generatie, ongeacht type woning (koop- of huurwoning) en herkomstgroep. Voor personen met een Poolse achtergrond met een huurwoning zien we een ander beeld: voor personen uit de eerste generatie liggen de woonlasten aanzienlijk hoger dan voor personen uit de tweede generatie.

Literatuur

Staat van de woningmarkt. (2021). Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties.

Andriessen, I., J. Hoegen-Dijkhof, A. van der Torre, E. van den Berg, I. Pulles en J. Iedema (2020). *Ervaren discriminatie in Nederland II*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau

Dibbets,A., L. Jak en A. Hoogenbosch (2020). *Discriminatie bij woningverhuur in Rotterdam: een praktijktest.* Rotterdam: Radar.

Gielkens, D. en F. Wegkamp (2019). *Discriminatie op de Utrechtse woningmarkt.* Utrecht: Academie van de Stad en gemeente Utrecht

Gielkens, D. en F. Wegkamp (2021). *Onderzoeksrapport 2020: discriminatie op de Utrechtse woningmarkt.* Utrecht: Academie van de Stad en gemeente Utrecht.

Hoogenbosch, A. en B. Fiere (2021). *Gelijke kansen bij een huurwoning in Nederland?* Rotterdam: Art.1/Radar.

Kromhout, S., L. Wittkämper en E. Cozijnsen (2020). *Discriminatie op de Amsterdamse woningmarkt: praktijktesten in de particuliere huursector.* Amsterdam: RIGO.

Hoofdstuk 6. Criminaliteit en veiligheid

6.1. Inleiding

De betrokkenheid van personen met een migratieachtergrond bij criminaliteit staat in onderzoek naar samenleven en integratie al geruime tijd in de belangstelling. Inmiddels ruim 25 jaar geleden werd in de Nota Criminaliteit in relatie tot de integratie van etnische minderheden (Sorgdrager, 1997) gewezen op een, naar het zich liet aanzien, bovenproportionele betrokkenheid van mensen met een migratieachtergrond bij criminaliteit. Hoewel er op dat moment aanwijzingen waren dat mensen met een migratieachtergrond waren oververtegenwoordigd in de statistieken van politie en justitie, bleken de bronnen waarop deze bevindingen waren gebaseerd de nodige beperkingen te hebben (Kromhout & Van San, 2003). Blom et al. (2005) komen door koppeling van registers tegemoet aan deze beperkingen. Zij geven in hun studie, gebaseerd op een koppeling van verdachtenregistraties van de politie aan het bevolkingsbestand, een eerste valide beschrijving van de verschillen in verdachtenpercentages tussen personen met en zonder migratieachtergrond. Zij komen tot de conclusie dat ook na correctie voor algemene risicofactoren (zoals leeftijd en sekse) personen met een migratieachtergrond vaker worden verdacht dan personen zonder migratieachtergrond. Sindsdien wordt in bijna elk onderzoek of elke overzichtsstudie naar samenleven en integratie aandacht besteed aan verschillen in criminaliteitscijfers tussen personen met en zonder migratieachtergrond en mogelijke (algemene) verklaringen voor het bestaan van deze verschillen. Huijnk en Kessels (2016) concluderen bijvoorbeeld dat, ondanks een forse daling in de verdachtencijfers, mensen met een migratieachtergrond in 2014 nog steeds fors zijn oververtegenwoordigd in de verdachtenstatistieken. Huijnk en Kessels (2016) laten echter ook zien dat als rekening wordt gehouden met verschillen in sociaaleconomische, demografische en ruimtelijke factoren het verschil in verdachtenpercentages tussen personen met en zonder migratieachtergrond aanzienlijk kleiner wordt en dat er voor mensen met een Turkse migratieachtergrond zelfs nauwelijks verschil meer is. Het verschil tussen mensen met een Turkse migratieachtergrond en mensen zonder migratieachtergrond is dus nagenoeg volledig toe te schrijven aan verschillen in de genoemde sociaaleconomische, demografische en ruimtelijke kenmerken. Tevens bleek dat de verklaringskracht van sociaaleconomische en demografische achtergrondkenmerken toeneemt. Oftewel, de invloed van groepsspecifieke kenmerken is voor de afzonderlijke herkomstgroepen, ook voor de tweede generatie, in de loop van de tijd kleiner geworden (Huijnk & Kessels, 2016, p. 182).

In dit hoofdstuk gaan we in op verschillen in cijfers over de omvang en aard van criminaliteit onder een selectie van herkomstgroepen. Evenals in voorgaande hoofdstukken richten we onze analyses op de vier grote “klassieke” groepen van personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Nederlands-Caribische achtergrond, twee vluchtelingengroepen, namelijk personen met een Iraanse en Somalische achtergrond, en de grootste “recente” groep arbeidsmigranten, te weten personen met een Poolse achtergrond. De (verdachten)cijfers van deze groepen worden vergeleken met die van de totale Nederlandse bevolking. We gaan in op recente verdachtenpercentages, beschrijven verschillen binnen en tussen de groepen, beschrijven de ontwikkelingen in de verdachtenpercentages in de

afgelopen 15 jaar en we kijken naar het type misdrijf waarvan men wordt verdacht. Ook besteden we kort aandacht aan recidive. In het tweede deel van dit hoofdstuk herhalen we de analyse van Huijnk en Kessels (2016) en onderzoeken we of de evenredigheid in de verdachtenpercentages in de afgelopen jaren verder is toegenomen. We doen dit voor de jaren 2011, 2016 en 2020, zodat we een beeld krijgen van de ontwikkeling van de mate van evenredigheid.

Niet alle verdachten zullen schuldig bevonden worden aan een misdrijf. In het derde deel van dit hoofdstuk besteden we daarom aandacht aan veroordeelden en onderzoeken we of er in deze cijfers verschillen zijn tussen personen met en zonder migratieachtergrond.

Ten slotte wordt in dit hoofdstuk op basis van eerdere analyses van het CBS kort ingegaan op slachtofferschap en onveiligheidsgevoelens.

Verdachten en schuldig verklaarden

Dit rapport is gebaseerd op cijfers over de aard en omvang van criminaliteit onder een selectie van groepen met een migratieachtergrond. Voorafgaand aan het lezen en interpreteren van deze cijfers is het goed om twee kanttekeningen te plaatsen. Criminaliteitscijfers staan bekend om het zogenoemde *dark number:* niet-geregistreerde of niet-gerapporteerde criminaliteit. Onduidelijk is hoe groot dit *dark number* precies is. Dat betekent dat de formele cijfers slechts een deel van de daadwerkelijke criminaliteit laten zien. Daarnaast bestaat er de mogelijkheid dat vooroordelen kunnen leiden tot etnisch profileren. Hierdoor hebben personen met een migratieachtergrond mogelijk een grotere pakkans waardoor zij vaker voorkomen in de geregistreerde criminaliteit. Etnisch profileren is heel lastig te bewijzen en daarom kan niet met zekerheid gesteld worden dat de cijfers hierdoor beïnvloed zijn. Desondanks zijn beide kanttekeningen noemenswaardig.

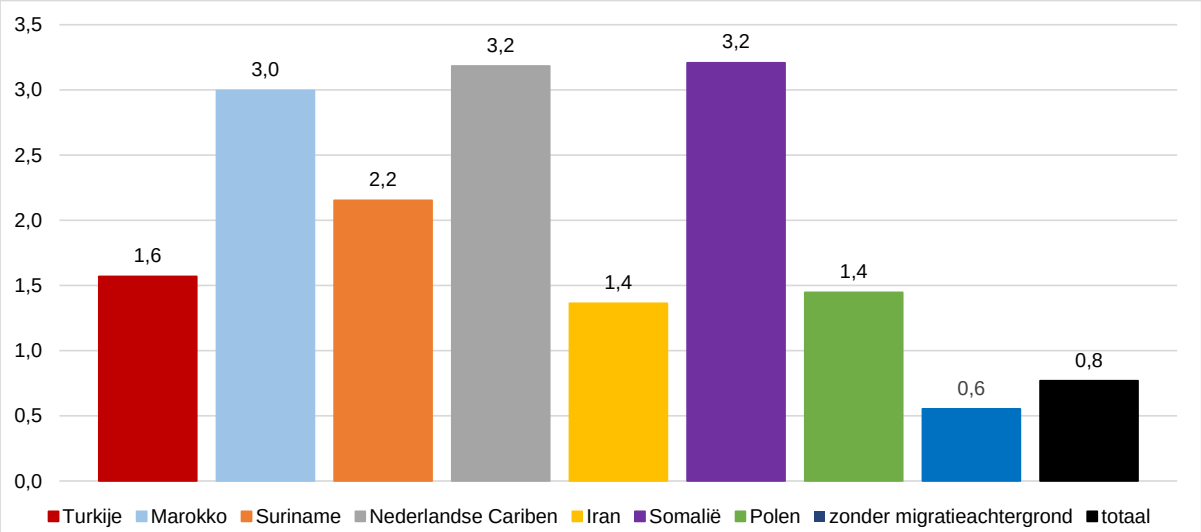
De cijfers in het eerste en tweede deel van dit hoofdstuk hebben betrekking op geregistreerde verdachten van misdrijven. Geregistreerde verdachten zijn mensen die door de politie worden geregistreerd wanneer een redelijk vermoeden van schuld aan een misdrijf bestaat. Niet alle verdachten zullen uiteindelijk schuldig bevonden worden aan een misdrijf. Een deel van de zaken wordt stopgezet, omdat de politie meent dat zij geen sluitend bewijs kan vinden tegen de verdachte. Van de overige zaken wordt een deel door het Openbaar Ministerie (OM) afgehandeld. Het OM kan een strafbeschikking of transactie opleggen of een zaak voorwaardelijk seponeren waarmee iemand niet vervolgd wordt, mits hij of zij zich aan bepaalde voorwaarden houdt. Ook kan het OM besluiten een zaak te laten vallen (onvoorwaardelijk sepot), bijvoorbeeld als er onvoldoende bewijs is om de zaak af te ronden of omdat er met beperkte middelen keuzes gemaakt moeten worden. Uiteindelijk wordt een deel van de verdachten in door het OM afgehandelde zaken gedagvaard. Verdachten worden al dan niet schuldig verklaard door een rechter (CBS, 2020, p.99).

Omdat cijfers over **geregistreerde** verdachten naar verwachting goed vergelijkbaar zijn met eerdere analyses van SCP over **aangehouden** verdachten, is in dit hoofdstuk gekozen om ons voornamelijk te richten op de cijfers over geregistreerde verdachten van misdrijven. Omdat een deel van de

geregistreerde verdachten uiteindelijk niet veroordeeld wordt, nemen we in dit hoofdstuk ook cijfers op over schuldig verklaarden door de rechter en beslissingen door het OM.

6.2. Verdachten van criminaliteit 2021

In figuur 6.1 is het aandeel verdachten naar migratieachtergrond weergegeven voor het jaar 2021. Het geeft de percentages verdachten van 12 jaar en ouder weer binnen de desbetreffende groep. In elk van de herkomstgroepen is het verdachtenpercentage hoger dan het gemiddelde van de totale bevolking (0,8%). Tussen de onderscheiden groepen bestaan grote verschillen. Onder mensen met een Somalische, Nederlands-Caribische of Marokkaanse achtergrond is het aandeel verdachten met 3 procent of meer relatief hoog (bijna vier keer hoger dan gemiddeld). Onder mensen met een Iraanse, Poolse en Turkse achtergrond is het aandeel verdachten met ongeveer 1,5 procent relatief laag, maar nog wel bijna twee keer zo hoog als gemiddeld.

Figuur 6.1 Percentage verdachten naar migratieachtergrond, 12 jaar en ouder, 2021
Bron: SSB, bewerking Risbo

Criminaliteit naar geslacht, leeftijd en generatie

Mannen zijn in alle onderscheiden groepen sterk oververtegenwoordigd in de verdachtencijfers (zie tabel 6.1). Met name onder mannen met een Somalische, Nederlands-Caribische of Marokkaanse achtergrond is het aandeel verdachten met percentages van boven de vijf procent relatief groot. De verdachtenpercentages onder vrouwen zijn veel lager en variëren van 0,3 procent voor vrouwen met een Turkse achtergrond tot één procent voor vrouwen met een Nederlands-Caribische achtergrond. Van San et al. (2007) wijzen als verklaring voor het relatief hoge percentage verdachte vrouwen met een Nederlands-Caribische achtergrond ten opzichte van andere grote herkomstgroepen op de verschillen in de situatie van Nederlands-Caribische gezinnen, waarin relatief vaak de controle van de (niet aanwezige) vader ontbreekt (Van San et al., 2007). Het omgekeerde geldt voor vrouwen met een Turkse achtergrond. Staring et al. (2014) wijzen op relatief hechte gezinsbanden en een grote mate van sociale controle in Turkse gezinnen als mogelijke verklaring voor de relatief lage verdachtenpercentages onder deze groep.

In het algemeen geldt dat jongeren - en met name jongvolwassenen (18-24 jaar) - het vaakst verdacht worden van een misdrijf. De sterke relatie tussen leeftijd en criminaliteit wordt in nagenoeg alle studies en samenlevingen keer op keer gevonden en wordt veelal weergegeven in een zogenoemde *age-crime curve*. Deze geeft het verband tussen leeftijd en het verdachtenpercentage weer. Het algemene beeld, ook onder mensen zonder migratieachtergrond, is dat de verdachtenpercentages vanaf een leeftijd van 12 jaar sterk toenemen om rond het twintigste levensjaar te pieken en daarna weer (sterk) af te nemen. Verklaring hiervoor is dat in die levensfase relatie- en gezinsvorming plaatsvindt, veel jongeren een baan vinden en een 'gezinsleven' gaan leiden en de kans op crimineel gedrag daarmee afneemt. Daarnaast is er nog de verklaring dat bij de jongeren sprake is van een bepaalde '*maturity gap*' tijdens hun adolescentie. Hierbij gaat het erom dat jongeren biologisch gezien wel volwassen zijn, maar in hun sociale leven en de manier waarop de samenleving naar ze kijkt nog niet. Hierdoor ondervinden jongeren stress waar ze mee om willen gaan door delinquent gedrag te laten zien (Moffitt, 1993). In paragraaf 6.5 wordt uitgebreider ingegaan op mogelijke verklaringen voor algemene verschillen in verdachtencijfers.

Er zijn, binnen de groep 12 t/m 24-jarigen, in het algemeen geen grote verschillen in verdachtenpercentages tussen de eerste generatie en de tweede generatie. Uitzondering hierop zijn de jongeren met een Turkse achtergrond. Van de in Nederland geboren 12 t/m 24-jarige jongeren met een Turkse achtergrond is 2,5 procent verdacht, tegenover 1,7 procent van de in Turkije geboren 12 t/m 24-jarige jongeren. Mogelijke verklaring hiervoor is het relatief hoge immigratiecijfer van hoogopgeleide Turkse jongeren in recente jaren en onder hoogopgeleiden ligt het verdachtenpercentage systematisch lager.

Tabel 6.1 Percentage verdachten naar achtergrondkenmerken en migratieachtergrond, 2021 (%)

	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Iran	Somalië	Polen	zonder migratie-achtergrond	totaal
totaal	**1,6**	**3,0**	**2,2**	**3,2**	**1,4**	**3,2**	**1,4**	**0,6**	**0,8**
mannen	2,7	5,3	3,8	5,3	2,2	5,7	2,5	0,9	1,3
vrouwen	0,3	0,7	0,7	1,0	0,5	0,6	0,5	0,2	0,3
12-14	1,2	2,3	2,3	3,4	1,5	2,4	0,9	0,8	1,0
15-17	2,1	4,6	4,1	4,7	2,4	4,8	2,2	1,4	1,8
18-24	3,0	6,3	3,8	4,9	2,5	4,7	1,8	1,3	1,8
25-44	1,9	3,4	2,8	3,7	1,4	3,4	1,6	0,8	1,1
45-64	0,8	1,1	1,3	2,1	1,1	0,9	1,0	0,4	0,5
>= 65	0,1	0,2	0,5	0,5	0,5		0,3	0,1	0,1
12 t/m 24 jaar									
1e generatie	1,7	4,4	3,7	4,2	2,5	4,0	1,7		.
2e generatie	2,5	4,7	3,4	4,5	2,0	4,1	1,6		.

Bron: SSB, bewerking Risbo

Criminaliteit naar type misdrijf

In tabel 6.2 zijn zeven hoofdgroepen van type misdrijf onderscheiden, dat zijn vermogensdelicten (1), delicten die betrekking hebben op vernieling en openbare orde (2), geweldsdelicten (3), verkeersdelicten (4), drugsdelicten (5), (vuur)wapendelicten (6) en overige misdrijven (7). Een verdachte kan in een jaar verschillende typen misdrijven plegen; het totaal van de categorieën opgeteld komt daarom boven de 100 procent uit. We zien een relatief grote betrokkenheid van

verdachten met een Marokkaanse of Turkse achtergrond bij drugsdelicten. Verdachten met een Somalische achtergrond zijn relatief vaak betrokken bij vermogensdelicten, vernieling en openbare orde-delicten en geweldsmisdrijven. Verdachten met een Poolse achtergrond worden relatief vaak verdacht van een verkeersmisdrijf (vnl. rijden onder invloed) en vermogensdelicten verdachten met een Nederlands-Caribische achtergrond tenslotte worden relatief vaak verdacht van vuurwapenmisdrijven (Wapenwet).

Tabel 6.2 Percentage van het type misdrijf* ten opzichte van het totaal aantal misdrijven binnen een herkomstgroep, 2021

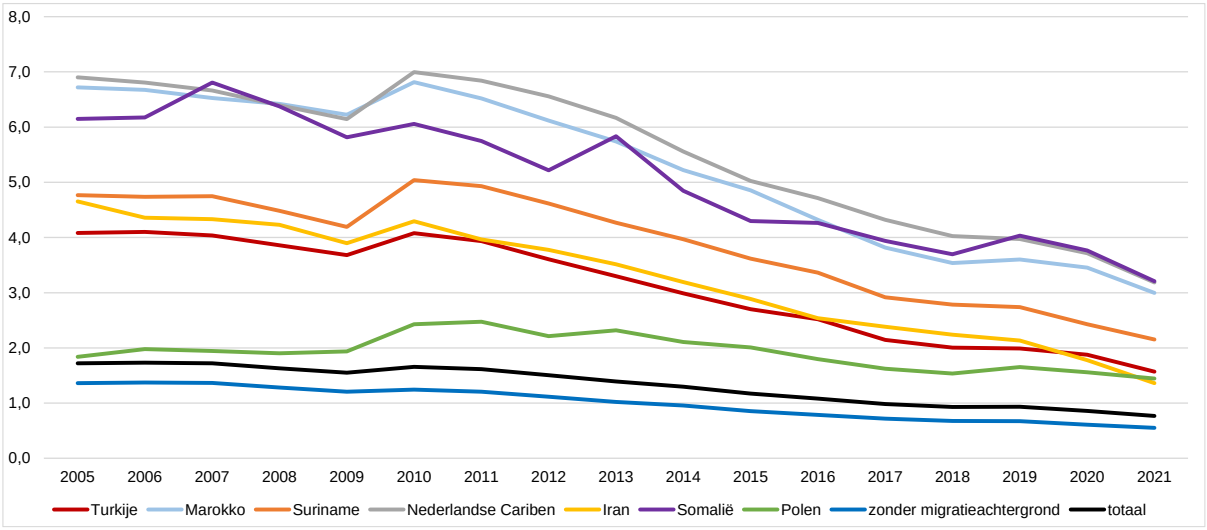
	Diefstal, inbraak, vermogen	Vernieling en openbare orde	Geweld	Verkeer	Drugs	(Vuur) wapen
Turkije	26	16	31	30	15	7
Marokko	35	20	29	25	18	5
Suriname	36	16	33	26	10	7
Nederlandse Cariben	39	20	31	25	11	10
Iran	43	20	33	18	11	4
Somalië	46	31	35	17	10	7
Polen	47	20	29	60	12	9
zonder migratieachtergrond	29	19	25	31	8	5
totaal	33	19	27	30	10	5

Bron: SSB, bewerking Risbo

* in de bijlage bij dit hoofdstuk is opgenomen welke misdrijven tot deze hoofdcategorieën misdrijven worden gerekend

6.3. Ontwikkelingen in criminaliteit 2005-2021

Het percentage verdachten van misdrijven is in de periode 2005-2021 in alle groepen zeer sterk gedaald. Eerder constateerden we dat mensen met een Marokkaanse, Nederlands-Caribische of Somalische achtergrond relatief vaak verdacht zijn van een misdrijf. Dit beeld zien we voor gehele periode 2005-2021, maar de verdachtenpercentages zijn met name onder deze drie groepen sterk gedaald. De verdachtenpercentages onder personen met een Turkse of Iraanse achtergrond waren in 2021 relatief beperkt en zijn in de periode 2005-2021 ook sterker gedaald dan gemiddeld. Ook bij mensen met Poolse achtergrond is het verdachtenpercentage relatief beperkt en vanaf 2015 dalend.

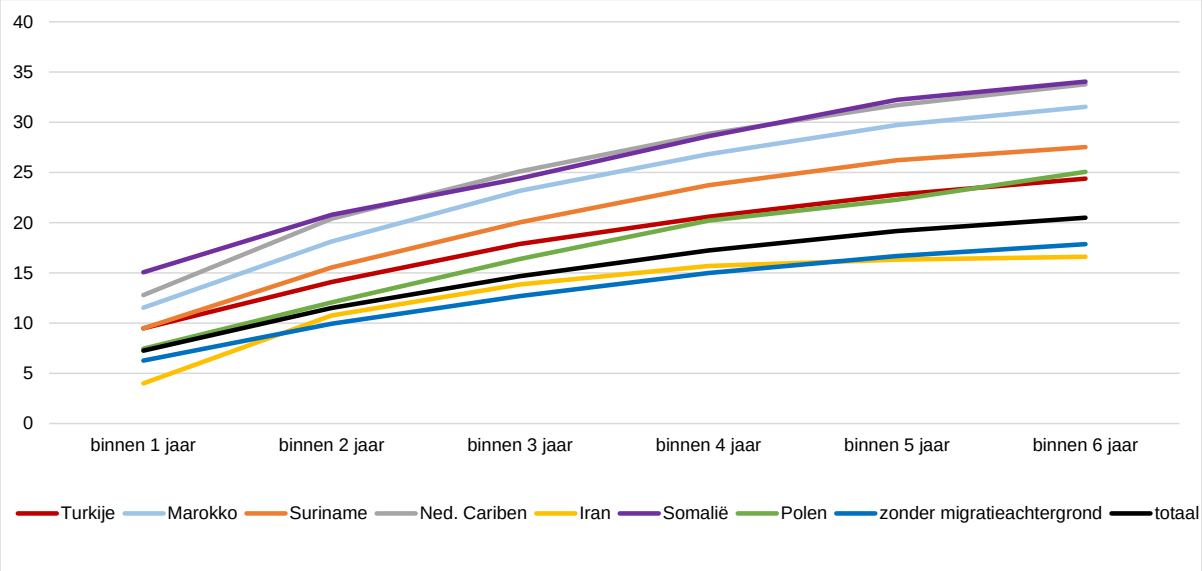

Figuur 6.2 Percentage verdachten naar migratieachtergrond, 12 jaar en ouder, 2005-2021
Bron: SSB, bewerking Risbo

6.4. Recidive

Recidivecijfers geven inzicht in welk deel van de nieuwe verdachten (*first offenders*) op een later tijdsmoment nog een keer verdacht is geweest van een misdrijf.[41] Om een beeld te krijgen van recidive richten we ons op alle personen die in 2015 voor het eerst door de politie als verdachte van een misdrijf werden geregistreerd. Van deze groep *first offenders* kijken we per opeenvolgend jaar welk deel ten minste één keer opnieuw verdacht is geweest van een delict (zie figuur 6.3). De cijfers zijn cumulatief: een verdachte die binnen één jaar recidiveert, blijft voor alle opeenvolgende jaren als recidivist in de cijfers staan. Een stijging van het percentage recidivisten tussen twee jaren betreft dus verdachten die in die tussenliggende periode voor het eerst opnieuw verdacht werden van een misdrijf.

De recidivecijfers zijn het hoogst onder mensen met een Somalische of Nederlands-Caribische achtergrond. Ruim een derde van de nieuwe verdachten uit deze herkomstgroepen komt binnen zes jaar weer met de politie in aanraking op verdenking van een misdrijf. Het recidivecijfer onder mensen met een Iraanse achtergrond is met ruim 16 procent juist opvallend laag. Het beeld van de verhoudingen tussen de groepen is dus wat betreft recidive min of meer gelijk aan het beeld dat we eerder zagen bij de beschrijving van de verdachtencijfers.

Figuur 6.3 Recidive van first-offenders in 2015, naar migratieachtergrond, in procenten
Bron: SSB, bewerking Risbo

6.5. Evenredigheid: feitelijke en gecorrigeerde verschillen in verdachtencijfers

Verklaringen voor verschillen in verdachtencijfers

Diverse eerdere studies laten zien dat mensen met een migratieachtergrond oververtegenwoordigd zijn in de verdachtencijfers. In het maatschappelijk debat wordt deze oververtegenwoordiging vaak in

[41] Deze cijfers zijn gebaseerd op registraties van verdachten. Deze analyse is niet helemaal zuiver omdat je als verdachte in principe nog onschuldig bent. Officieel is er pas sprake van recidive als je daadwerkelijk bent veroordeeld en daarna nogmaals wordt veroordeeld.

verband gebracht met een gebrekkige integratie van (kinderen van) migranten in de Nederlandse samenleving. Maar in de criminologische literatuur worden verschillende algemene en meer specifieke verklaringen gegeven die kunnen leiden tot verschillen in betrokkenheid bij criminaliteit.

Een meer algemene verklaring voor de grotere betrokkenheid bij criminaliteit van mensen met een migratieachtergrond is dat zij meer crimineel gedrag vertonen dan mensen zonder migratieachtergrond omdat bij personen met een migratieachtergrond algemene risicofactoren voor crimineel gedrag sterker aanwezig zijn (Junger-Tas, 2001). Zo is de gemiddeld lagere leeftijd van mensen met een migratieachtergrond in combinatie met een sterke samenhang tussen leeftijd en criminaliteit een belangrijke verklaring. Nagenoeg elk onderzoek toont aan dat ook opleiding en sociaaleconomische factoren van invloed zijn op crimineel gedrag (Bovenkerk & Fokkema, 2015; Huijnk & Kessels, 2016). Personen met een migratieachtergrond hebben gemiddeld genomen een lager opleidingsniveau en een mindere arbeids- en inkomenspositie en dit kan de kans op het plegen van bijvoorbeeld vermogensdelicten vergroten (overlevingscriminaliteit). Anderzijds kan het hebben van een betaalde baan en de als gevolg daarvan betere inkomenspositie en angst om deze betaalde baan te verliezen de kans op crimineel gedrag juist beperken.

Ook (het gebrek aan) sociale controle kan een rol spelen. Op het niveau van het gezin wijst de studie van het CBS (2020) bijvoorbeeld naar de zogenaamde *broken home theory* (Echenheim, 2019). Jongeren die opgroeien in eenoudergezinnen hebben een verhoogde kans om crimineel gedrag te vertonen omdat binnen gebroken gezinnen letterlijk één ouder minder aanwezig is om de opvoedtaken en sociale controle over kinderen op zich te nemen (Dykstra & De Valk, 2007).

In het Jaarrapport integratie 2020 (CBS, 2020) wordt specifiek voor jongeren met een migratieachtergrond ‘culturele dissonantie’ genoemd als mogelijke verklaring voor afwijkend crimineel gedrag. Culturele dissonantie beschrijft de spanning of conflicten die ontstaan wanneer iemand zich bevindt tussen twee of meer culturen en niet in staat is om zich volledig te identificeren met één van deze culturen (Phinney, 1990). Personen met een migratieachtergrond kunnen moeite hebben om zich aan te passen aan de nieuwe cultuur en kunnen daardoor gevoelens van eenzaamheid, vervreemding en onzekerheid ervaren. Dit kan leiden tot gedragsproblemen en crimineel gedrag. Daarnaast kan culturele dissonantie ook leiden tot conflicten tussen ouders en kinderen, vooral wanneer ouders vast blijven houden aan hun eigen culturele waarden en normen, terwijl de kinderen zich willen aanpassen aan de nieuwe cultuur en waarden. Dit kan leiden tot spanningen en verstoorde communicatie binnen het gezin en uiteindelijk bijdragen aan het ontstaan van crimineel of deviant gedrag bij de kinderen.

Het gebrek aan sociale controle kan ook binnen een buurt een verklaring zijn voor delinquent gedrag. Personen met een migratieachtergrond wonen relatief vaak in buurten met een laag niveau van sociale controle en weinig sociale samenhang hetgeen delinquent gedrag in de hand kan werken. Ook wordt gewezen op de mogelijke invloed van fysieke kenmerken van de achterstandsbuurt, zoals een hogere mate van verloedering, de grotere mate van aanwezigheid van drugs en wapens (et cetera), op crimineel gedrag. Het (zelfstandig) effect van de buurt is in het algemeen echter beperkt.

Rovers (1999) stelt bijvoorbeeld dat criminaliteit wel vaker voorkomt in bepaalde buurten, maar dat dit hoofdzakelijk een gevolg is van de samenstelling van die buurten. De hoge criminaliteitscijfers worden dan beïnvloed door de ongunstige kenmerken van de buurtbewoners (bijvoorbeeld jong, relatief laagopgeleid en grote uitkeringsafhankelijkheid), en niet zozeer door de buurt zelf.

Huijnk en Kessels (2016) noemen ook verklaringen die niet zijn gerelateerd aan kenmerken van de groepen met een migratieachtergrond, maar samenhangen met de wijze waarop de ontvangende samenleving mensen met een migratieachtergrond bejegent. Wanneer migranten als buitenstaander worden gezien en behandeld, kunnen zij zich tegen de samenleving gaan afzetten en zich afwijkend gaan gedragen. Zij wijzen in dat verband op de *strain theorie* van Agnew (1992) die stelt dat een vijandige omgeving leidt tot negatieve emoties, die vervolgens op hun beurt kunnen leiden tot deviant gedrag. Bouabid (2018) stelt ook dat sprake zou kunnen zijn van een morele paniek. De samenleving ziet een sociaal-culturele of morele verandering plaatsvinden waar ze bang voor zijn en deze angst wordt toegekend aan een morele 'ander'.[42] Bouabid heeft in zijn proefschrift aangetoond dat deze morele paniek in ieder geval zichtbaar is voor de manier waarop de samenleving omgaat met mensen met een Marokkaanse achtergrond.

Analyse van verschillen

Om na te gaan in hoeverre verschillen tussen verdachtenpercentages kunnen worden verklaard door verschillen in (achtergrond)kenmerken doen we in navolging van Huijnk en Kessels (2016) decompositieanalyses. De verklarende variabelen in het model zijn: leeftijd, sekse, sociaaleconomische positie (werk (zelfstandig, loondienst), type uitkering, schoolgaand), opleidingsniveau, huishoudensinkomen, stedelijkheid van de woonomgeving, woonachtig in de G4, het hebben van een partner en het hebben van (thuiswonende) kinderen. Jongeren, mannen, uitkeringsgerechtigden, lager opgeleiden, lagere inkomens, stedelingen en personen zonder partner en kinderen worden vaker verdacht van een misdrijf en deze kenmerken verschillen tussen personen met en zonder migratieachtergrond. De centrale vraag is of er na correctie voor verschillen in deze kenmerken nog steeds sprake is van oververtegenwoordiging in de verdachtenpercentages. Ook bekijken we in hoeverre de mate van evenredigheid zich heeft ontwikkeld in de tijd. Hierbij vergelijken we de jaren 2011, 2016 en 2020.

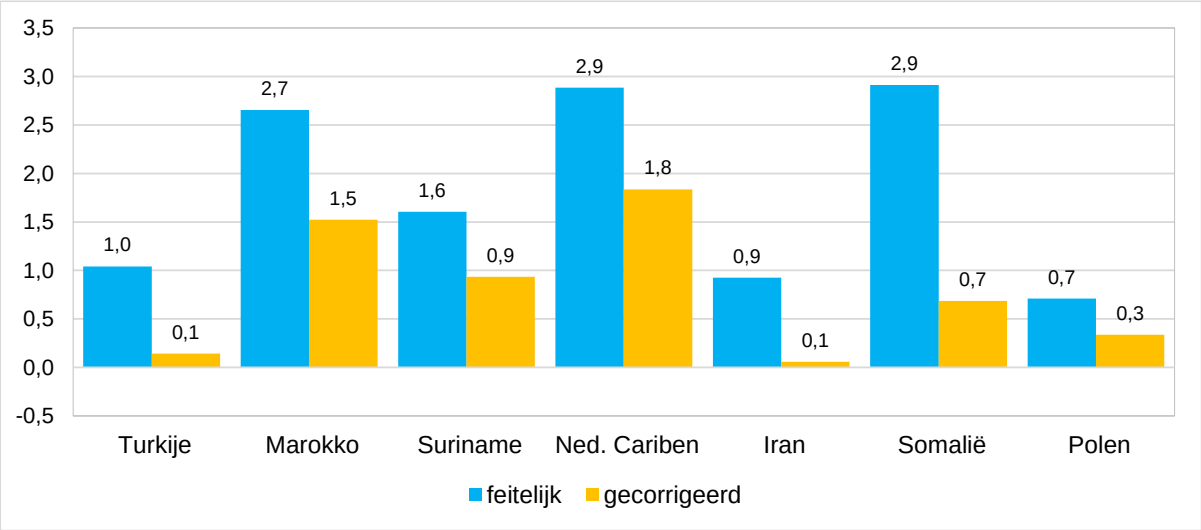
Evenredigheid bij mensen met een Turkse of Iraanse achtergrond

In figuur 6.4 is het feitelijke en gecorrigeerde verschil tussen de onderzochte groepen en totale Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder weergegeven. Het gecorrigeerde verschil is het verschil dat overblijft als rekening wordt gehouden met het verschil in (achtergrond)kenmerken tussen de verschillende groepen. Uit de evenredigheidsanalyse blijkt dat er bij de groep met een Turkse of Iraanse migratieachtergrond nagenoeg sprake is van evenredigheid in de mate waarin zij verdacht zijn van een misdrijf. De verschillen in (achtergrond)kenmerken verklaren het verschil in

[42] Bouabid, A. (2018). De Marokkanenpaniek; een geïntegreerde morele paniekbenadering van het stigma 'Marokkaan' in Nederland. [Doctoral Thesis, Erasmus University Rotterdam]. Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR).

verdachtencijfers vrijwel geheel. Bij de overige groepen is er nog steeds geen sprake van evenredigheid, maar kan wel een groot deel van het verschil in verdachtencijfers worden toegeschreven aan verschillen in (de analyse meegenomen) (achtergrond)kenmerken. Evenredigheid is bij de mensen met een Nederlands-Caribische of Marokkaanse migratieachtergrond relatief het verst weg. Bij hen is het onverklaarde verschil 1,8 respectievelijk 1,5 procentpunten. Deze bevindingen komen overeen met de uitkomsten van een soortgelijke analyse van het SCP (Huijnk & Kessels, 2016).

Met name de sociaaleconomische positie, het huishoudensinkomen, het opleidingsniveau en de leeftijd zijn belangrijk voor het verklaren van verschillen in criminaliteit (zie bijlage tabel b6.2). De verschillende sociaaleconomische categorieën verwijzen naar bronnen van inkomen, bijvoorbeeld uit betaald werk als werknemer of zelfstandige, of uit een uitkering vanwege bijstand, ziekte of arbeidsongeschiktheid. Met name het ontvangen van een bijstandsuitkering hangt positief samen met de kans om verdacht te zijn van een misdrijf en mensen met een migratieachtergrond zijn vaker afhankelijk van een bijstandsuitkering.

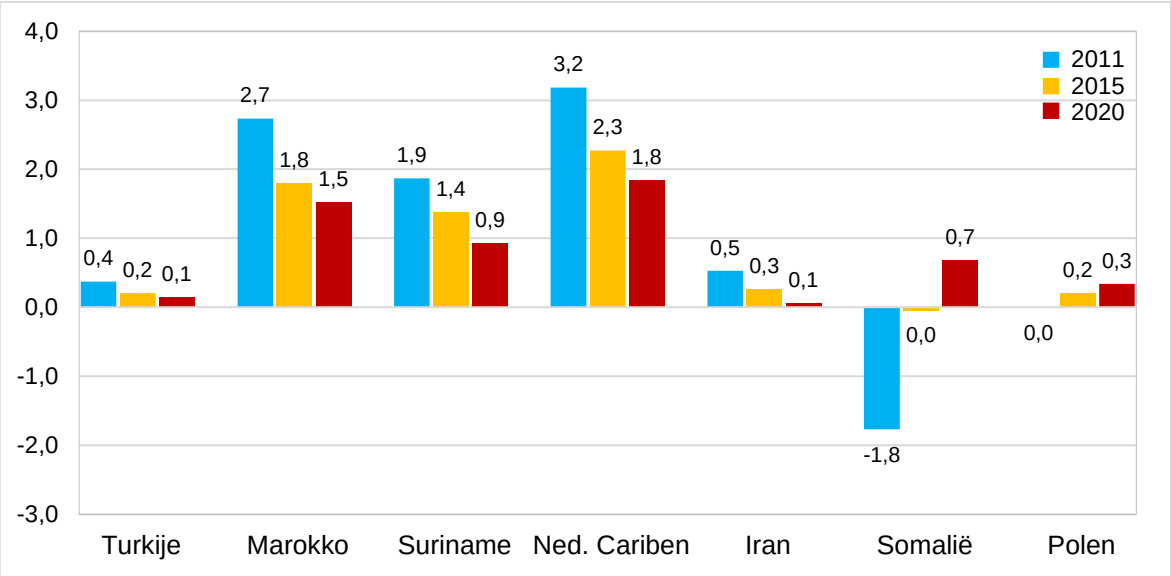

Figuur 6.4 Feitelijke en gecorrigeerd verschil in verdachten, naar migratieachtergrond, ten opzichte van de totale bevolking, 2020 (%)
Bron: SSB, bewerking Risbo

Toenemende evenredigheid

Huijnk en Kessels (2016) toonden aan dat er voor de klassieke migrantengroepen in de periode 2006-2013 sprake was van een toenemende evenredigheid. Dit beeld wordt in dit onderzoek bevestigd. Voor de klassieke migrantengroepen is er ook in de periode 2011-2020 sprake van een sterk toenemende evenredigheid (zie figuur 6.5). Dat wil zeggen, het gecorrigeerde verschil in het verdachtencijfer is tussen 2011 en 2020 bij deze vier grote migrantengroepen aanzienlijk kleiner geworden en bijna gehalveerd. Bij de personen met Iraanse achtergrond is de toename in evenredigheid nog groter. Het kleine verschil in het gecorrigeerde verdachtenpercentage van 0,5 procent in 2011 is in 2020 gereduceerd tot nagenoeg nihil. Bij mensen met een Somalische en Poolse

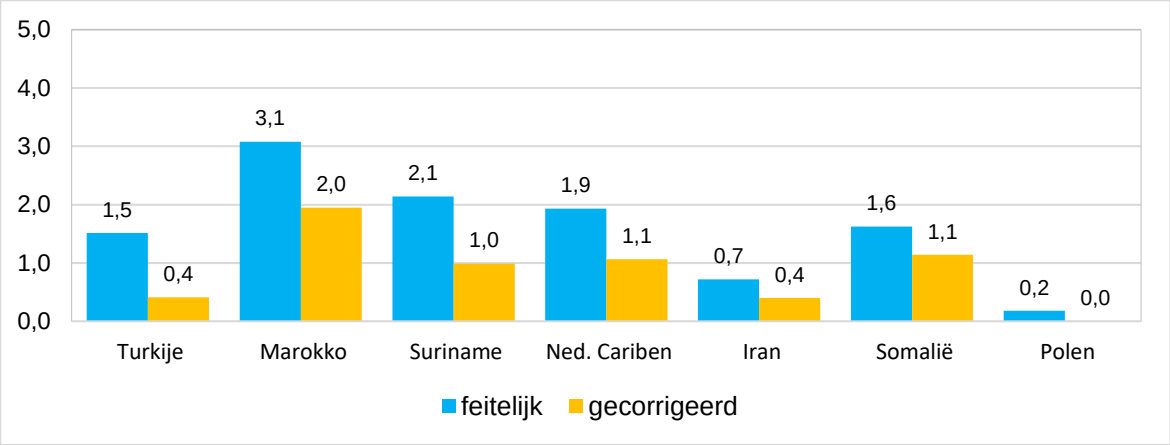
achtergrond zien we een tegengestelde trend. Daar nemen de gecorrigeerde verschillen in de periode 2011 en 2020 juist iets toe.

Figuur 6.5 Ontwikkeling in het gecorrigeerd verschil in verdachten, naar migratieachtergrond, ten opzichte van de totale bevolking, 2011, 2016 en 2020 (%)
Bron: SSB, bewerking Risbo

Minder evenredigheid bij de tweede generatie maar het verschil is beperkt

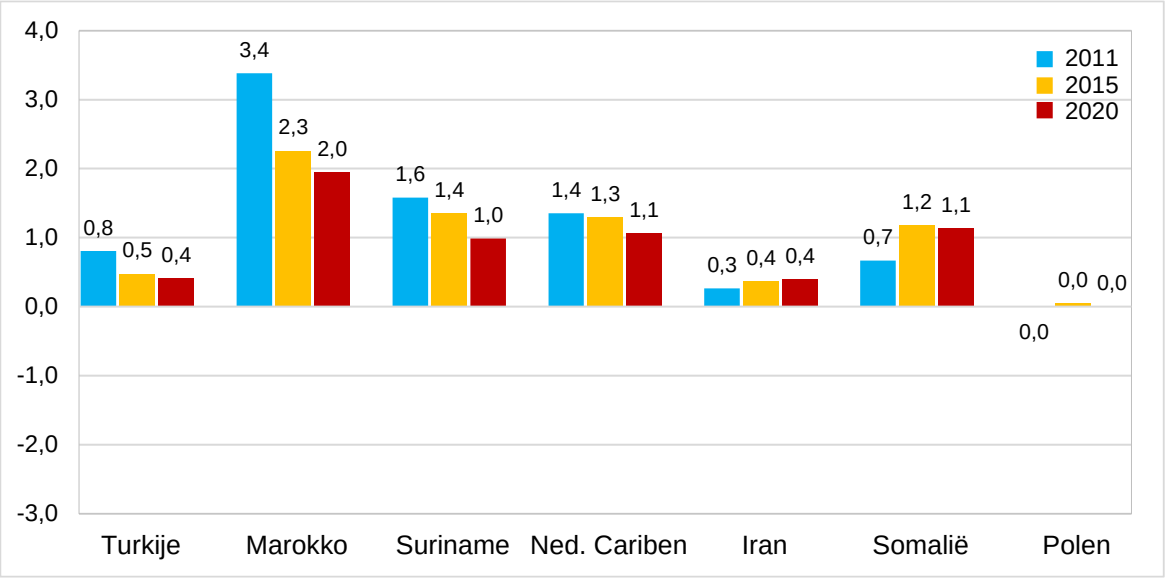
Huijnk en Kessels (2016) constateren dat evenredigheid in het verdachtenpercentage voor de tweede generatie beduidend minder dichtbij is. Huijnk en Kessels (2016) verwijzen naar de culturele dissonantietheorie als mogelijke verklaring voor het achterblijven van evenredigheid bij de tweede generatie. Zoals al eerder aangegeven, beschrijft culturele dissonantie de spanning of conflicten die ontstaan wanneer iemand zich bevindt tussen twee of meer culturen en niet in staat is om zich volledig te identificeren met één van deze culturen. Jongeren van de tweede generatie worden thuis nog vaak opgevoed in de traditionele cultuur waarin gehoorzaamheid en een traditionele rolverdeling tussen mannen en vrouwen belangrijk is, maar krijgen op school te maken met een deels tegengestelde cultuur waarin zelfontplooiing centraal staat. Het beeld van minder evenredigheid bij de tweede generatie wordt in deze studie weliswaar bevestigd, maar het verschil is (zeer) beperkt. Voor de mensen met een Nederlands-Caribische achtergrond geldt zelfs het omgekeerde. Bij hen is het gecorrigeerde verschil voor de tweede generatie met 1,1 procent juist kleiner dan voor de totale groep (1,8 procent, vergelijk figuur 6.4 met figuur 6.6). Ook het beeld dat evenredigheid het verst weg is bij mensen met een Marokkaanse achtergrond van de tweede generatie spoort met de uitkomsten van deze eerdere studie. Leeftijd verklaart bij de tweede generatie een relatief groot deel van het verschil in verdachtencijfers. Omdat de leden van de tweede generatie relatief jong zijn, komen zij vaker in aanraking met de politie op verdenking van een misdrijf. Maar ook opleiding, sociaaleconomische categorie, woonomgeving en inkomen verklaren een deel van het verschil in verdachtencijfers.

Figuur 6.6 Feitelijke en gecorrigeerd verschil in verdachten tweede generatie, naar migratieachtergrond, ten opzichte van de totale bevolking, 2020 (%)
Bron: SSB, bewerking Risbo

Trend: ook meer evenredigheid bij de tweede generatie

Ook bij de tweede generatie zien we in de periode 2011-2020 met name bij de vier klassieke migrantengroepen een ontwikkeling naar meer evenredigheid op het gebied van de verdachtencijfers (figuur 6.7). Bij de groep met een Iraanse, Somalische en Poolse achtergrond zien we deze ontwikkeling niet. De gecorrigeerde verdachtenpercentages van de tweede generatie zijn bij deze groepen door de tijd heen min of meer stabiel.

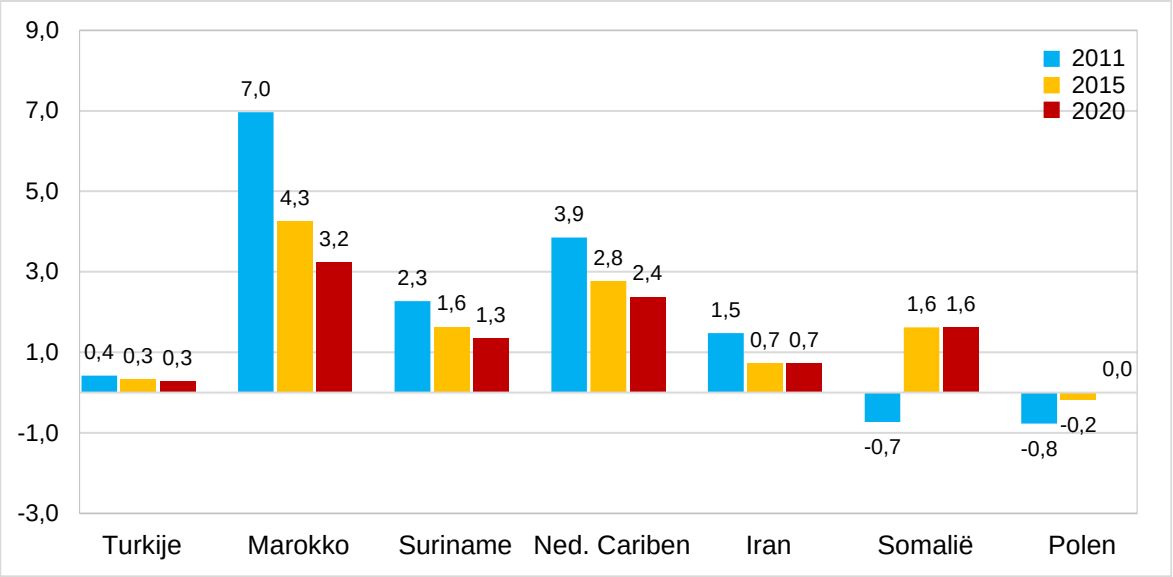

Figuur 6.7 Ontwikkeling in het gecorrigeerd verschil in verdachten tweede generatie, naar migratieachtergrond, ten opzichte van de totale bevolking 2011, 2016 en 2020 (%)
Bron: SSB, bewerking Risbo

Toenemende evenredige positie voor jongeren met een migratieachtergrond

Het verdachtenpercentage is onder jongeren met een migratieachtergrond hoger dan het gemiddelde verdachtenpercentage onder alle jongeren (zie tabel 6.1). Ook bij jongeren met een migratieachtergrond zijn de verdachtenpercentages sinds 2011 gedaald en is de evenredigheid toegenomen (figuur 6.8). Het gecorrigeerde verschil in het verdachtencijfer neemt met name bij de vier ‘klassieke’ migrantengroepen sterk af en de evenredigheid neemt sterk toe. Bij de jongeren met

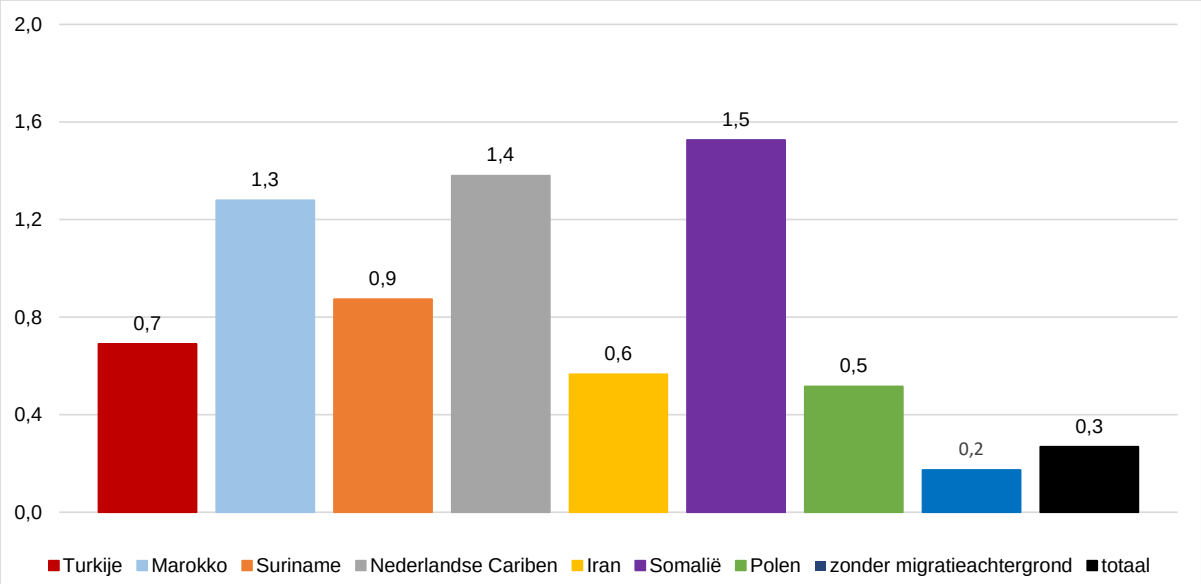
een Somalische achtergrond zien we dit beeld echter niet. Bij deze groep is de evenredigheid in 2020 ten opzichte van 2011 juist gedaald. Bij de jongeren met een Poolse achtergrond is de ondervertegenwoordiging in 2011 (-0,8 procent) omgeslagen naar een evenredige positie in 2020.

Figuur 6.8 Ontwikkeling in het gecorrigeerd verschil in verdachten 12-24 jaar, naar migratieachtergrond, ten opzichte van de totale bevolking 2011, 2016 en 2020 (%)
Bron: SSB, bewerking Risbo

6.6. Schuldig verklaarden

Deze paragraaf gaat over personen die daadwerkelijk schuldig verklaard zijn door de rechter of het Openbaar Ministerie. Dat wijkt af van de voorgaande cijfers, die betrekking hebben op de door de politie geregistreerde verdachten. In het geval van een uitspraak door de rechter gaat het om schuldigverklaringen met of zonder straf. Bij schuldigverklaringen door het Openbaar Ministerie gaat het in dit onderzoek om mensen die een strafbeschikking, voorwaardelijk sepot of transactie opgelegd hebben gekregen. In figuur 6.9 is het aandeel veroordeelden naar migratieachtergrond weergegeven. Het geeft de percentages verdachten van 12 jaar en ouder weer binnen de betreffende groep. In elk van de groepen met een migratieachtergrond is het percentage veroordeelden hoger dan het gemiddelde in de totale bevolking (0,3%). Tussen de groepen bestaan grote verschillen. Onder mensen met een Somalische, Nederlands-Caribische of Marokkaanse achtergrond is het aandeel veroordeelden relatief hoog. Onder mensen met een Iraanse, Poolse en Turkse achtergrond is het aandeel veroordeelden relatief laag, maar nog steeds bijna twee keer hoger dan het gemiddelde in de totale bevolking. Dit beeld komt sterk overeen met eerder gepresenteerde registraties van verdachten (vergelijk figuur 6.1).

Figuur 6.9 Percentage veroordeelden naar migratieachtergrond, 2021
Bron: SSB, bewerking Risbo

Schuldig verklaarden jongvolwassenen

Het CBS heeft in het kader van het Jaarrapport Integratie 2020 (CBS, 2020) uitgebreid verklarend onderzoek gedaan en daarmee in kaart gebracht in hoeverre de oververtegenwoordiging van veroordeelde jongvolwassenen (specifiek 18- tot 22-jarigen) met een migratieachtergrond van de tweede generatie kan worden verklaard door verschillen in achtergrondkenmerken die golden ten tijde van hun jeugd.[43] De analyse toont aan dat vooral individuele kenmerken zoals een lager opleidingsniveau en gezinskenmerken zoals de aanwezigheid van beide ouders in het gezin de kans op een veroordeling sterk beïnvloeden. Jongvolwassenen die op hun 15e op het vmbo zaten hebben een tot bijna 7 keer grotere kans om veroordeeld te worden dan jongvolwassenen die toen in de vwo-bovenbouw zaten. De kans op meerdere veroordelingen is voor deze jongvolwassenen zelfs tot 11 keer groter. Ook jongvolwassenen die opgroeiden in een niet-intact gezin, waarbij beide ouders een migratieachtergrond hebben of opgroeiden met een of meerdere ouders die zelf ook een crimineel verleden hebben, hebben een grotere kans om veroordeeld te worden (CBS, 2020, p. 185).

De analyses tonen ook aan dat de kans op een veroordeling voor de meeste jongvolwassenen met een tweede generatie migratieachtergrond na correctie voor achtergrondkenmerken nagenoeg even groot is als voor jongvolwassenen zonder migratieachtergrond. Uitzondering zijn jongvolwassen mannen met een tweede generatie Marokkaanse migratieachtergrond. Bij deze groep neemt oververtegenwoordiging wel af, maar een aanzienlijk deel van het verschil in de kans op een veroordeling met leeftijdsgenoten zonder migratieachtergrond blijft onverklaard. Voor vrouwen met een tweede generatie Turkse migratieachtergrond geldt het tegenovergestelde: waar hun ongecorrigeerde kans groter is dan voor jongvolwassen vrouwen met een Nederlandse achtergrond,

[43] De analyse is beperkt tot jongvolwassenen van de tweede generatie omdat zij net als jongvolwassenen zonder migratieachtergrond zijn geboren en opgroeien in Nederland en op dat punt daarom goed vergelijkbaar zijn.

is hun kans op een veroordeling juist kleiner wanneer we rekening houden met hun achtergrondkenmerken (CBS, 2020, p. 185).

6.7. Slachtofferschap en onveiligheid

Deze paragraaf over slachtofferschap en onveiligheid is volledig gebaseerd op de publicatie "Integratie en Samenleven 2022" van het CBS. CBS baseert de cijfers over slachtofferschap en onveiligheidsgevoelens op de Veiligheidsmonitor. De Veiligheidsmonitor is een grootschalige enquête onder de Nederlandse bevolking van 15 jaar en ouder. Tot en met 2017 werd dit onderzoek elk jaar gehouden, sindsdien is het een tweejaarlijks onderzoek. Daarom is er geen informatie over 2018 en 2020 beschikbaar. In 2021 is er een herontwerp van de Veiligheidsmonitor geweest. Met behulp van omrekenfactoren zijn cijfers berekend voor de edities van 2019 en eerder, zodat ze vergelijkbaar zijn met het nieuwe ontwerp. Mensen zijn slachtoffer als ze in de enquête aangeven dat ze in de twaalf maanden voorafgaand aan het onderzoek slachtoffer zijn geweest van één of meerdere geweldsdelicten, vermogensdelicten of vernielingen (traditionele criminaliteit). Online criminaliteit blijft hierbij buiten beschouwing. De algemene onveiligheidsbeleving wordt vastgesteld met de vraag of mensen zich weleens onveilig voelen. Om de onveiligheidsgevoelens in de eigen buurt te bepalen is aan mensen gevraagd of zij zich weleens onveilig voelen in hun eigen buurt.

Slachtofferschap

Mensen met een migratieachtergrond zijn enigszins oververtegenwoordigd in de verdachtenregistraties, maar zijn ook vaker slachtoffer van criminaliteit. In 2021 gaf 17 procent van de totale bevolking aan in de afgelopen 12 maanden slachtoffer te zijn geweest van criminaliteit.[44] Mensen zonder migratieachtergrond zijn met 16 procent relatief minder vaak slachtoffer van criminaliteit. Mensen met een migratieachtergrond zijn juist vaker dan gemiddeld slachtoffer van criminaliteit. Dit geldt zowel voor de eerste (21 procent) als tweede generatie (23 procent).

Mensen met een migratieachtergrond verschillen qua leeftijdsopbouw, geslacht en opleidingsniveau van mensen zonder migratieachtergrond. CBS heeft een analyse gedaan waarbij voor verschillen in deze kenmerken wordt gecorrigeerd. Na correctie voor deze drie achtergrondkenmerken blijkt dat alleen de eerste generatie significant vaker slachtoffer is van criminaliteit.

Slachtofferschap 2012-2021

Het percentage slachtoffers van (traditionele vormen van) criminaliteit onder de bevolking is de afgelopen jaren sterk afgenomen. Deze dalende trend zien we al sinds 2014. Ook in het meest recente jaar (2021) zet deze daling door en werden er minder mensen slachtoffer van een (traditioneel) misdrijf dan in 2019. Deze dalende trend is er bij alle onderscheiden herkomstgroepen.

[44] Het gaat daarbij om geweldsdelicten, vermogensdelicten of vernielingen, maar niet om online criminaliteit.

Onveiligheid

In vergelijking met de andere herkomstgroepen voelen mensen met een Surinaamse achtergrond zich het vaakst onveilig (41 procent). Ook na correctie voor leeftijd, geslacht en opleidingsniveau blijft dit verschil significant. Mensen met een Marokkaanse migratieachtergrond voelen zich het minst vaak onveilig (28 procent). Na een daling tot 2019 stagneert het percentage personen met algemene gevoelens van onveiligheid. Het percentage van de Nederlandse bevolking dat zich weleens onveilig voelt, is tussen 2012 en 2019 afgenomen van 38 naar 33 procent, maar tussen 2019 en 2021 daalde de algemene onveiligheidsbeleving voor de totale bevolking niet meer. Bij mensen met een migratieachtergrond, met name van de eerste generatie nam de algemene onveiligheidsbeleving nog wel af.

Mensen zonder migratieachtergrond voelen zich minder vaak onveilig in hun eigen buurt (13 procent) dan mensen met een migratieachtergrond (18 procent), en dan met name de tweede generatie (20 procent). Vrijwel alle groepen met een migratieachtergrond voelen zich significant vaker weleens onveilig in hun eigen buurt dan gemiddeld onder de totale bevolking. Mensen met een Surinaamse of Turkse achtergrond voelen zich het vaakst weleens onveilig in hun eigen buurt (23 en 21 procent). Na correctie voor leeftijd, geslacht en opleiding vallen de meeste verschillen weg, maar voor mensen met een Surinaamse of Turkse achtergrond blijven de verschillen wel significant.

Het percentage personen met gevoelens van onveiligheid in de eigen buurt nam tot 2019 ook af. Tussen 2019 en 2021 daalt de onveiligheidsbeleving in de eigen buurt echter niet meer. Dit geldt voor zowel mensen met als zonder een migratieachtergrond. De verschillen tussen deze groepen blijven daarmee nagenoeg hetzelfde.

6.8. Samenvatting

In dit hoofdstuk is ingegaan op verschillen in omvang en aard van registraties van verdachten onder een selectie van groepen met een migratieachtergrond, mensen zonder migratieachtergrond en de totale bevolking van 12 jaar en ouder.

De verdachtenpercentages zijn in de periode 2005-2021 voor alle groepen met een migratieachtergrond en ook voor de groep zonder migratieachtergrond sterk gedaald. Toch zien we in 2021 dat van de mensen met een migratieachtergrond een wat groter deel wordt verdacht dan gemiddeld in de bevolking. Mannen en jongeren zijn daarbij in alle groepen sterk oververtegenwoordigd in de verdachtencijfers.

Om na te gaan in hoeverre verschillen tussen verdachtenpercentages kunnen worden verklaard door verschillen in (achtergrond)kenmerken, zijn in navolging van eerder onderzoek van SCP en CBS evenredigheidsanalyses uitgevoerd waarin wordt gecorrigeerd voor (achtergrond)kenmerken. Hieruit blijkt dat er bij personen met een Turkse of Iraanse migratieachtergrond nagenoeg sprake is van evenredigheid in de mate waarin zij verdacht zijn van een misdrijf. Na correctie voor

achtergrondkenmerken is de kans om als verdachte geregistreerd te staan voor deze groepen dus nagenoeg even groot als gemiddeld in de bevolking.

Bij de overige groepen is er nog geen sprake van evenredigheid, maar kan wel een groot deel van het verschil in verdachtencijfers worden toegeschreven aan verschillen in (in de analyse meegenomen) (achtergrond)kenmerken. Evenredigheid is bij mensen met een Nederlands-Caribische of Marokkaanse migratieachtergrond het verst weg. Bij deze groepen resteert er na correctie voor (achtergrond)kenmerken nog een verschil van 1,8 respectievelijk 1,5 procentpunten ten opzichte van het gemiddelde in de totale bevolking. Met name de sociaaleconomische positie, het huishoudensinkomen, het opleidingsniveau en de leeftijd zijn belangrijk voor het verklaren van verschillen in criminaliteit.

Voor de ‘klassieke’ migrantengroepen is er in de periode 2011-2020 sprake van een sterk toenemende evenredigheid. Uit deze studie blijkt verder dat evenredigheid bij de tweede generatie minder dichtbij is dan bij de eerste generatie maar dat er bij de vier ‘klassieke’ migrantengroepen van de tweede generatie niettemin sprake is van een sterke ontwikkeling naar meer evenredigheid.

Slachtofferschap

Mensen met een migratieachtergrond zijn enigszins oververtegenwoordigd in de verdachtenregistraties, maar zijn ook vaker slachtoffer van criminaliteit. In 2021 gaf 17 procent van de totale bevolking aan in de afgelopen 12 maanden slachtoffer te zijn geweest van criminaliteit. Mensen zonder migratieachtergrond zijn met 16 procent relatief minder vaak slachtoffer van criminaliteit. Mensen met een migratieachtergrond zijn juist vaker dan gemiddeld slachtoffer van criminaliteit. Dit geldt zowel voor de eerste (21 procent) als tweede generatie (23 procent). Wel is er vanaf 2014 voor alle onderscheiden herkomstgroepen een dalende trend zichtbaar in de cijfers over slachtofferschap (CBS, 2022).

Onveiligheid

In 2021 voelde 33 procent van de mensen zonder migratieachtergrond zich weleens onveilig. Van de mensen met een migratieachtergrond voelde met name de tweede generatie zich vaker onveilig.

Na een daling tot 2019 stagneert het percentage personen met algemene gevoelens van onveiligheid. Bij mensen met een migratieachtergrond nam de algemene onveiligheidsbeleving met name onder de eerste generatie nog wel af (CBS, 2022). Mensen zonder migratieachtergrond voelen zich minder vaak onveilig in hun eigen buurt (13 procent) dan mensen met een migratieachtergrond van de eerste generatie (18 procent) en de tweede generatie (20 procent). Het percentage personen met gevoelens van onveiligheid in de eigen buurt nam tot 2019 ook af. Tussen 2019 en 2021 daalt de onveiligheidsbeleving in de eigen buurt echter niet meer. Dit geldt voor personen zowel met als zonder een migratieachtergrond. De verschillen tussen deze groepen blijven daarmee nagenoeg gelijk (CBS, 2022).

Literatuur

Agnew, R. (1992). Foundation for a general strain theory of crime and delinquency, *Criminology, 30*(1), 47-88. https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1992.tb01093.x

Blom, M., Oudhof, J., Bijl, R. V., & Bakker, B. F. M. (2005). Verdacht van criminaliteit. Allochtonen en autochtonen nader bekeken. Den Haag: WODC en CBS.

Bovenkerk, F., & Fokkema, C. M. (2015). Criminaliteit onder Marokkaanse jongemannen in Nederland: speelt regionale herkomst een rol? *Tijdschrift voor Criminologie*, *57*(1), 59-83. https://doi.org/10.5553/TvC/0165182X2015057001003

CBS (2020). Jaarrapport Integratie 2020. Opgehaald via: https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2020/46/jaarrapport-integratie-2020

CBS. (2022). Integratie en samenleven. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Dykstra, P. A., & de Valk, H. A. G. (2007). Families en criminaliteit. In A. M. van der Laan, L. Vervoorn, N. van Nimwegen, & F. L. Leeuw (Eds.), *Justitie en demografie: over ontgroening, vergrijzing en verkleuring: Veranderingen in bevolkingssamenstelling en de gevolgen voor Justitie* (pp. 125-139). WODC, Ministerie van Justitie.

Eichelsheim. V. (2019). Crimineel gedrag over de levensloop én over generaties: de rol van het gezin. *Tijdschrift voor Criminologie (61)* 2, 132-147. https://doi.org/10.5553/TvC/0165182X2019061002002

Huijnk, W. & Kessels, R. (2016). Criminaliteit. In: W. Huijnk en I. Andriessen (red.), Integratie in zicht? De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken (p. 146–184). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Junger-Tas, J. (2001). Ethnic Minorities, Social Integration and Crime. *European Journal on Criminal Policy and Research 9*, 5–29 (2001). https://doi.org/10.1023/A:1011210026339

Kromhout, M. & Van San, M. (2003). *Schimmige werelden - Nieuwe etnische groepen en jeugdcriminaliteit*. Den Haag, Boom Juridische Uitgevers/WODC, 2003. Reeks Onderzoek en beleid, nr. 206

Moffitt, T. E. (1993) *"A developmental taxonomy."* Psychological review 100.4 (1993): 674-701.

Phinney, J. S. (1990). Ethnic identity in adolescents and adults: Review of research. *Psychological Bulletin, 108*(3), 499–514. https://doi.org/10.1037/0033-2909.108.3.499

Rover, R. (1999). *Klassenjustitie: Overzicht van onderzoek naar selectiviteit in de Nederlandse strafrechtketen.* Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.

Sorgdrager, W. (1997). Criminaliteit in relatie tot integratie van etnische minderheden (CRIEM) [Kamerbrief]. Geraadpleegd van https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vi3agqwg0bzx

Staring, R. & Geelhoed, F. (2015). *Nooit Nederlander genoeg. Turks-Nederlandse jongeren over hun sociaalculturele posities, wereldbeelden en attitudes ten opzichte van (religieus geïnspireerd) geweld.* In: W. Huijnk, J. Dagevos, M. Gijsberts en I. Andriessen (red.), *Werelden van verschil* (p. 160-218). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Staring, R., Geelhoed, F., Aslanoglu, G., Hiah, J. & Kox, M. (2014). *Maatschappelijke positie van Turkse Nederlanders. Ontwikkelingen en risico's op criminaliteit en radicalisering*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.

Van San, M., Boom, J. & van Wijk, A. (2007). Verslaafd aan een flitsende levensstijl. Criminaliteit van Antilliaanse Rotterdammers. Rotterdam: RISBO.

Van San, M. (2009). De aantrekkingskracht van 'gevaarlijke' mannen. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Hoofdstuk 7. Participatie en vertrouwen

7.1. Participatie, vertrouwen en integratie

In het WRR-rapport 'Samenleven in verscheidenheid' wordt het huidige beleidsmodel voor integratie gekenmerkt als 'Burgerschapsbeleid' (Engbersen et al., 2020). Een van de thema's uit dit beleid is dat iedereen zou moeten participeren in de Nederlandse samenleving. De focus ligt daarbij op sociaal-culturele inburgering, naast aandacht voor sociaaleconomische participatie. Een succesvolle integratie zou binnen dit model bestaan uit het leveren van een bijdrage aan de samenleving en zoveel mogelijk zelfredzaam zijn. Het streven naar participatie wordt verklaard als een gevolg van decentralisatie en de terugtrekkende (lokale) overheid (Snel et al., 2018). Behalve financiële redenen, is er ook sprake van een ideologische verschuiving. Het grote aanbod aan professionele zorg- en welzijnsvoorzieningen zou burgers te afhankelijk hebben gemaakt. Het nieuwe streven is naar burgers die zelf actief zijn en hun verantwoordelijkheid nemen om hun eigen maar ook andermans welzijn te dienen. Koning Willem-Alexander verwoordde het in zijn eerste troonrede als volgt: '(...) iedereen die dat kan, wordt gevraagd verantwoordelijkheid te nemen voor zijn of haar eigen leven en omgeving.'[45]
Onder participeren en zelfredzaamheid kunnen veel verschillende dingen worden verstaan. Vaak zijn dit begrippen die worden gebruikt als aspecten van sociale samenhang of sociale cohesie. Ook het vertrouwen in instituties en andere mensen hoort hierbij. De WRR beschrijft dat sociale cohesie, in relatie tot verscheidenheid naar herkomst, aspecten bevat die samenhangen met sociaal kapitaal en sociale veiligheid (Jennissen et al., 2018). Onder sociaal kapitaal wordt onder andere algemeen vertrouwen, verhoudingen in de buurt en burgerparticipatie verstaan.

In dit hoofdstuk kijken we naar verschillende aspecten die verband houden met participeren en het hebben van vertrouwen in instanties. De gedachte daarbij is dat een grotere participatie en hoog vertrouwen in instituties ook leiden tot meer sociale cohesie in Nederland.

7.2. Vrijwilligerswerk en mantelzorg

In deze paragraaf wordt gekeken naar de mate waarin personen van verschillende herkomst vrijwilligerswerk en mantelzorg verrichten. Daarbij wordt, waar mogelijk, de vergelijking gemaakt tussen 2015 en 2020 (zie figuur 7.1).[46]

[45] Koning Willem-Alexander in zijn eerste troonrede. http://www.koninklijkhuis.nl/nieuws/toespraken/2013/september/troonrede-2013/.
[46] Voor personen van Iraanse herkomst zijn alleen data beschikbaar met als peiljaar 2020.

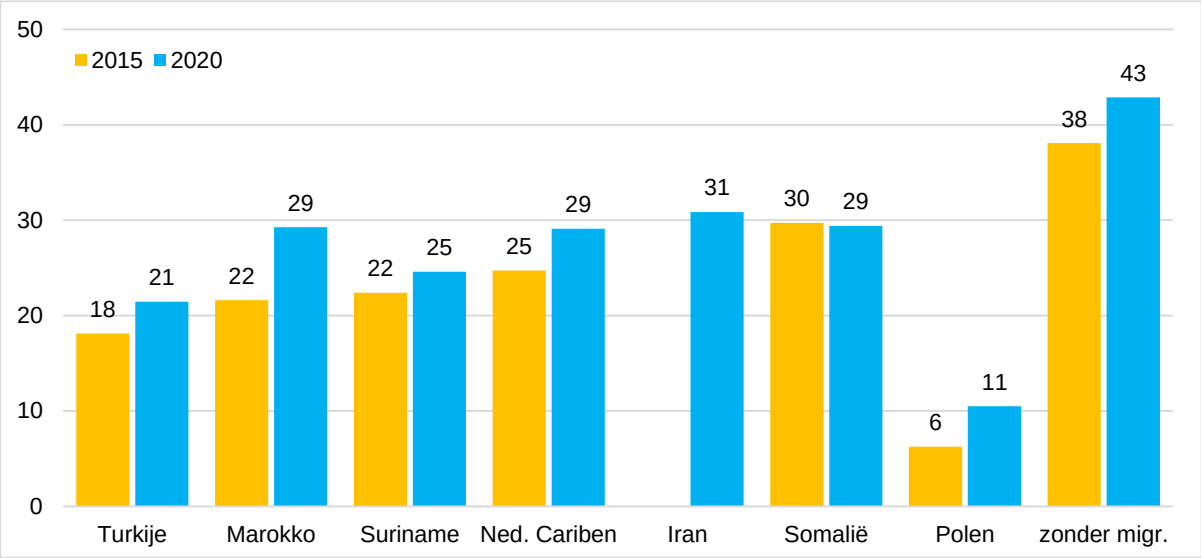
Vrijwilligerswerk[47]

Personen zonder migratieachtergrond doen vaker vrijwilligerswerk dan andere groepen

In het rapport 'Integratie in zicht?' over het jaar 2015 (Huijnk & Andriessen, 2016) wordt geconcludeerd dat mensen met een migratieachtergrond minder vrijwilligerswerk verrichten dan mensen zonder migratieachtergrond. Ook in 2020 is dat nog steeds het geval. Het aandeel personen dat vrijwilligerswerk uitvoert, is het grootst onder personen zonder migratieachtergrond (43 procent), gevolgd door personen met een Iraanse (31 procent), Marokkaanse, Somalische en Nederlands-Caribische achtergrond (allen 29 procent). Het percentage dat vrijwilligerswerk uitvoert ligt aanmerkelijk lager onder personen met een Poolse (11 procent) en Turkse achtergrond (21 procent). Over 2015 werd geconcludeerd dat personen met een Turkse achtergrond het minste vrijwilligerswerk verrichten (Huijnk & Andriessen, 2016). In die meting werd echter alleen gekeken naar personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse achtergrond. De groep personen met een Poolse achtergrond werd destijds niet besproken.

Meer mensen doen vrijwilligerswerk sinds 2015

Voor de meeste groepen geldt dat het aandeel dat vrijwilligerswerk doet, is gestegen sinds 2015. De enige uitzondering hierop vormen personen met een Somalische achtergrond. Onder deze groep is het aandeel dat vrijwilligerswerk verricht nagenoeg gelijk gebleven. Het percentage personen zonder migratieachtergrond dat vrijwilligerswerk doet, stijgt van 38 procent in 2015 naar 43 procent in 2020. Onder personen met een Poolse achtergrond vindt de relatief grootste stijging plaats, van 6 procent in 2015 naar 11 procent in 2020.

Figuur 7.1 Vrijwilligerswerk naar migratieachtergrond, 15 jaar en ouder (in procenten)
Bron: SIM, bewerking Risbo

[47] Onder vrijwilligerswerk worden activiteiten verstaan waarbij iemand iets doet voor een organisatie of een vereniging waarvoor zij niet betaald worden.

Vrouwen en de tweede generatie doen vaker vrijwilligerswerk

Over het algemeen doen vrouwen vaker vrijwilligerswerk dan mannen (zie tabel 7.1). Het verschil tussen de mate waarin mannen en vrouwen vrijwilligerswerk doen is echter beperkt. De grootste verschillen zien we onder personen met een Surinaamse of Somalische achtergrond.

Personen die behoren tot de tweede generatie zijn vaker als vrijwilliger actief dan personen van de eerste generatie. Alleen onder mensen met een Iraanse achtergrond is er geen verschil tussen de generaties. Het grootste verschil tussen de eerste en tweede generatie zien we onder mensen met Marokkaanse of Nederlands-Caribische achtergrond. Bij beide groepen bedraagt het verschil acht procentpunten.

Gekeken naar verschillende leeftijdsgroepen, valt op dat onder personen zonder migratieachtergrond en met een Iraanse migratieachtergrond personen van 55 jaar of ouder het vaakst vrijwilliger zijn. Onder de andere groepen is het aandeel vrijwilligers het grootst in de leeftijdsgroepen 35-44 jaar en 45-54-jaar.

Sinds 2015 meer vrijwilligers onder personen van de eerste generatie

Onder nagenoeg alle groepen is het aandeel vrijwilligers dat behoort tot de eerste generatie toegenomen (zie tabel b7.1 in de bijlage). Alleen onder de groep personen met een Somalische achtergrond is het aandeel onder de eerste generatie gelijk gebleven.

Bij sommige onderscheiden groepen is het verschil tussen de generaties sinds 2015 kleiner geworden. Dit geldt voor personen van Turkse, Surinaamse en Somalische herkomst. Dit kleinere verschil wordt voornamelijk veroorzaakt doordat het aandeel vrijwilligers onder personen van de eerste generatie is toegenomen. Het aandeel vrijwilligers dat behoort tot de tweede generatie is in veel gevallen minder sterk gegroeid dan onder de eerste generatie.

Tabel 7.1 Vrijwilligerswerk naar migratieachtergrond, 15 jaar en ouder, uitgesplitst naar achtergrondkenmerken (in procenten)

2020	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Iran	Somalië	Polen	zonder migr.
totaal	**21**	**29**	**25**	**29**	**31**	**29**	**11**	**43**
mannen	21	30	21	27	31	24	10	42
vrouwen	22	29	28	31	31	35	11	44
15-34	21	29	24	29	28	28	7	41
35-44	25	34	20	34	32	36	17	43
45-54	27	37	31	32	32	32	x	41
55 jaar of ouder	13	17	25	24	34	22	x	45
1e generatie	20	26	24	26	31	29	x	.
2e generatie	23	34	26	34	31	31	x	.
max. bao	15	14	15	26	26	26	X	32
vbo/mavo	21	29	28	25	38	28	9	42
mbo/havo/vwo	20	35	20	26	27	27	7	42
hbo/wo	32	39	33	36	32	41	19	47

Bron: SIM, bewerking Risbo

Mantelzorg

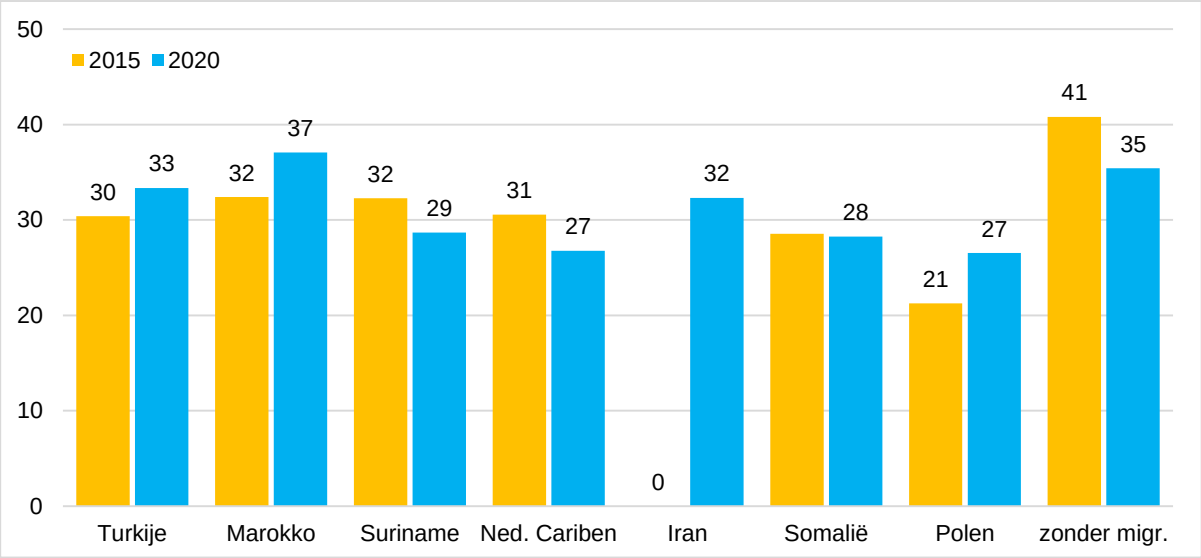
Personen met een Marokkaanse achtergrond zijn relatief vaak mantelzorger

Meer dan een derde (37 procent) van de personen met een Marokkaanse achtergrond is mantelzorger (zie figuur 7.2). Dit is meer dan in de andere groepen. Het percentage mantelzorgers is ook relatief hoog onder personen zonder migratieachtergrond (35 procent), en personen met een Turkse achtergrond (33 procent) en personen met een Iraanse achtergrond (32 procent). Het aandeel mantelzorgers is het kleinst onder mensen van Nederlands-Caribische en Poolse herkomst (beide 27 procent).

Sterke afname van mantelzorgers onder personen zonder migratieachtergrond

In 2015 wordt geconcludeerd dat personen van met een migratieachtergrond minder vaak mantelzorg verlenen dan personen zonder migratieachtergrond. Hoewel dat in 2020 voor veel groepen nog steeds geldt, zien we dat de verschillen kleiner zijn geworden. Dit komt voornamelijk doordat het aandeel mantelzorgers onder personen zonder migratieachtergrond kleiner is geworden, van 41 procent in 2015 naar 35 procent in 2022.

De grootste relatieve toename van mantelzorgers zien we onder personen met een Poolse achtergrond. Binnen deze groep stijgt het aandeel mantelzorgers tussen 2015 en 2020 van 21 naar 27 procent. Ook onder personen met een Marokkaanse achtergrond zien we een relatief grote toename van het aandeel mantelzorgers, van 32 naar 37 procent.

Figuur 7.2 Mantelzorg naar migratieachtergrond, 15 jaar en ouder (in procenten)
Bron: SSB (SIM), bewerking Risbo

Vrouwen verlenen vaker mantelzorg dan mannen

Voor nagenoeg alle groepen geldt dat vrouwen vaker mantelzorger zijn dan mannen (zie tabel 7.2). Enige uitzondering hierop wordt gevormd door personen met een Iraanse achtergrond. Binnen deze groep is het aandeel mannelijke mantelzorgers met 35 procent groter dan onder vrouwen (29 procent).

Het aandeel mantelzorgers naar leeftijd verschilt sterk tussen de groepen. Onder veel van de onderscheiden groepen is het aandeel mantelzorgers het kleinst onder de groep die 55 of ouder is.

Voor de meeste groepen geldt dat het aandeel mantelzorgers groter is onder de tweede generatie dan onder de eerste generatie. Mogelijk dat er hierbij sprake is van een leeftijdseffect. Jongeren verlenen vaker mantelzorg dan ouderen en de tweede generatie is gemiddeld genomen jonger dan de eerste generatie. Alleen bij personen met een Surinaamse en Iraanse achtergrond is het percentage mantelzorgers hoger onder de eerste generatie dan onder de tweede generatie.

Tabel 7.2 Mantelzorg naar migratieachtergrond en achtergrondkenmerken, 15 jaar en ouder (in procenten)

2020	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Iran	Somalië	Polen	zonder migr.
totaal	**33**	**37**	**29**	**27**	**32**	**28**	**27**	**35**
mannen	33	35	27	26	35	26	25	31
vrouwen	34	39	30	28	29	30	28	40
15-34	38	40	25	25	26	28	26	27
35-44	29	36	39	22	39	32	26	34
45-54	34	39	34	37	37	32	29	42
55 jaar of ouder	26	30	24	28	32	18	26	38
1e generatie	30	34	29	24	33	28	x	.
2e generatie	38	41	28	31	28	30	x	.
max. bao	24	26	25	28	38	25	x	39
vbo/mavo	33	42	32	26	35	26	31	35
mbo/havo/vwo	38	44	28	29	32	36	22	35
hbo/wo	38	35	30	24	31	24	32	36

Bron: SSB (SIM), bewerking Risbo

Afname van jonge mantelzorgers onder personen met een Surinaamse en Nederlands-Caribische achtergrond en personen zonder migratieachtergrond,

Gekeken naar de ontwikkelingen tussen 2015 en 2020 valt op dat voor de herkomstgroepen waarbij het aandeel mantelzorgers is teruggelopen, er met name een afname heeft plaatsgevonden van het aandeel jonge mantelzorgers (15 tot en met 34 jaar) (zie tabel b7.2 in de bijlage). Bij personen met een Surinaamse en Nederlands-Caribische achtergrond betreft het een afname van 8 procentpunten. Onder personen zonder migratieachtergrond betreft deze daling 9 procentpunten. Overigens is het aandeel mantelzorgers onder personen zonder migratieachtergrond onder alle leeftijdsgroepen teruggelopen.

Verschillende invulling aan het geven van mantelzorg

Hoewel de cijfers inzicht geven in welk deel van verschillende groepen mantelzorg verleent, is er uit andere onderzoeken bekend dat mensen met een migratieachtergrond niet altijd op dezelfde manier als mensen zonder migratieachtergrond invulling geven aan het begrip mantelzorg. Uit onderzoek van De Boer et al. (2021) komt naar voren dat mensen met een niet-westerse migratieachtergrond voor een langere periode en intensiever (gemiddeld meer uren per week) mantelzorg verlenen dan personen zonder niet-westerse migratieachtergrond. Dit zou in het bijzonder gelden voor vrouwelijke familieleden van personen met een niet-westerse migratieachtergrond. Daarnaast zijn zowel de hulpontvangers als de -gevers met een niet-westerse migratieachtergrond relatief jong in vergelijking met personen zonder een niet-westerse migratieachtergrond (De Boer et al., 2021). Ook de opvattingen over mantelzorg verschillen. Zo vinden personen met een niet-westerse migratieachtergrond vaker dan mensen zonder migratieachtergrond dat zorg voor hulpbehoevende ouders meer een taak is voor de familie dan voor de overheid (De Boer et al., 2020). Ahmad (2022) stelt echter dat in het huidige beleidsdenken over informele zorgverlening het idee moet worden losgelaten dat families met een migratieachtergrond afwijken van de meerderheidspopulatie. In plaats daarvan dient rekening te worden gehouden met de diversiteit en uniciteit van families en mantelzorgers met een migratieachtergrond.

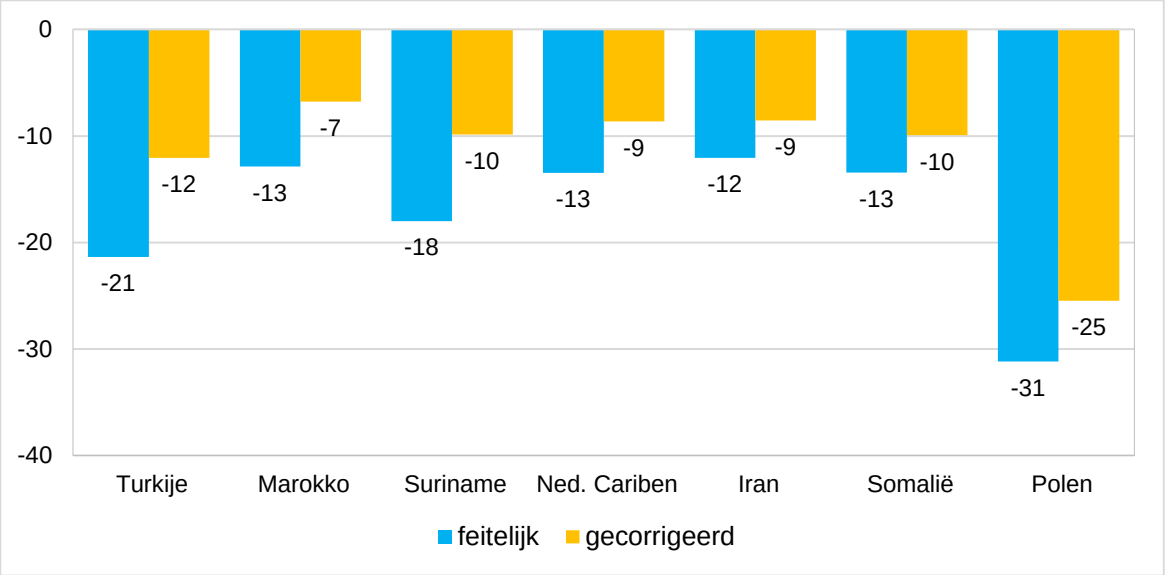
7.3. Verklaringen voor verschillen in vrijwilligerswerk

De vraag is in hoeverre de verschillen in participatie ook blijven bestaan wanneer we corrigeren voor verschillen in achtergrondkenmerken. In deze paragraaf worden evenredigheidsanalyses gepresenteerd voor de verschillen in vrijwilligerswerk. De gecorrigeerde cijfers betreffen het verschil tussen de onderscheiden mensen met een migratieachtergrond in vergelijking met mensen zonder migratieachtergrond na correctie voor de achtergrondkenmerken.[48]

Na correctie blijft er een verschil bestaan in vrijwilligerswerk

In figuur 7.3 staan de feitelijke en gecorrigeerde verschillen weergegeven. Het eerste dat opvalt, is dat hoewel de verschillen kleiner worden, er ook na correctie voor achtergrondkenmerken een fors verschil blijft bestaan. De belangrijkste verklarende factoren die van invloed zijn op de mate van het uitvoeren van vrijwilligerswerk betreffen stedelijkheid, opleidingsniveau en gezondheid. Daarbij geldt dat hoe lager de stedelijkheid, hoe hoger het opleidingsniveau en hoe beter de gezondheid hoe meer vrijwilligerswerk wordt gedaan.

[48] Bij de analyses is rekening gehouden met het geslacht, leeftijd, generatie, hoogst afgeronde opleiding, thuissituatie, arbeidssituatie, inkomen, stedelijkheid, samenstelling buurt, gezondheid.

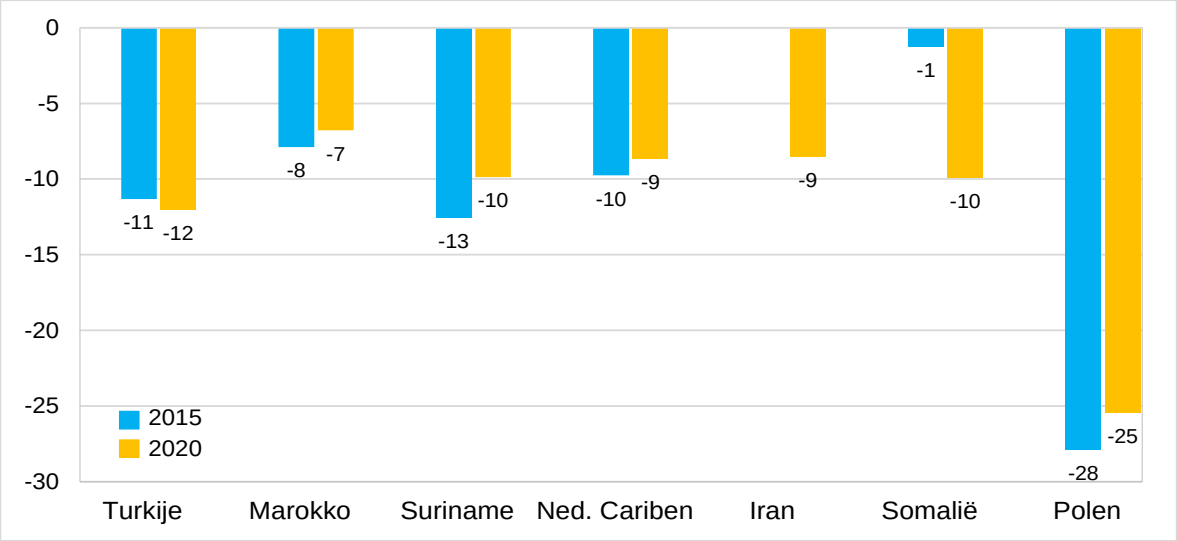
Figuur 7.3 Feitelijke en gecorrigeerd verschil in vrijwilligerswerk, naar migratieachtergrond, ten opzichte van mensen zonder migratieachtergrond, 2020 (in procentpunten)
Bron: SSB (SIM), bewerking Risbo

Achtergrondkenmerken verklaren een deel van de verschillen, met name bij 'traditionele' herkomstgroepen

Uitgesplitst naar herkomstgroepen valt het op dat achtergrondkenmerken met name een relatief groot deel van de verschillen verklaren bij personen met een Turkse, Marokkaanse en Surinaamse herkomst. Voor deze groepen verklaren de achtergrondkenmerken ongeveer 45 procent van de verschillen in vergelijking met personen zonder migratieachtergrond. Voor personen met een Nederlands-Caribische (36 procent), Iraanse (30 procent) en Somalische achtergrond (26 procent) blijft het verschil na correctie relatief gezien groter. Achtergrondkenmerken hebben het minste invloed op de groep met een Poolse achtergrond. Voor deze groep verklaren achtergrondkenmerken slechts 18 procent van het verschil. Voor correctie is het percentage mensen met een Poolse achtergrond dat vrijwilligerswerk doet 31 procentpunten lager, na correctie blijft dat 25 procentpunten.

Iets meer evenredigheid in 2020 in vergelijking met 2015

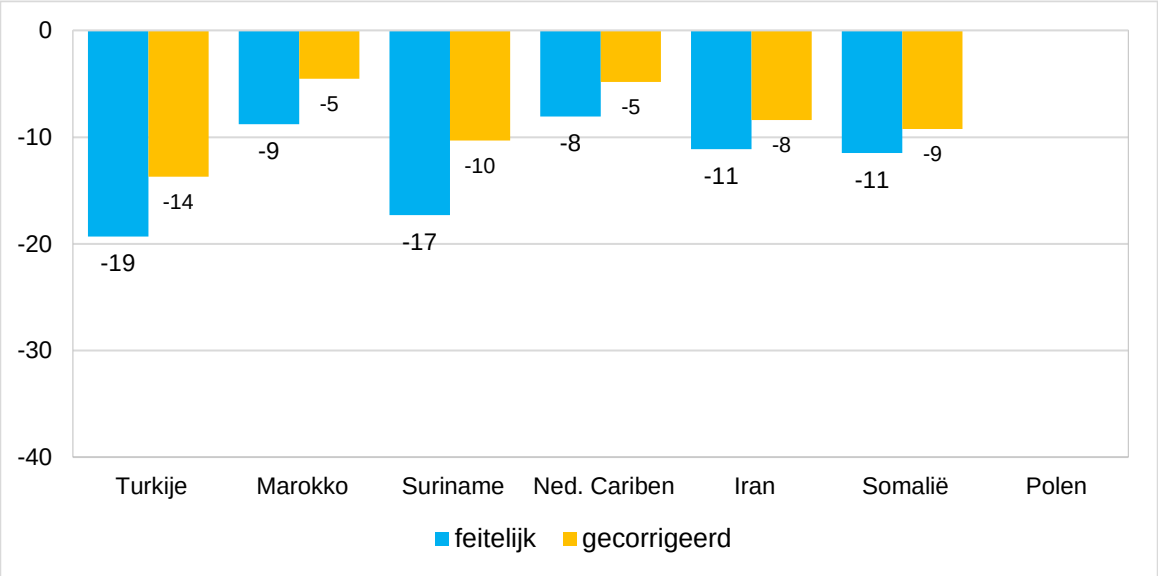
Bij de meeste groepen wordt het verschil na correctie kleiner in 2020. Dat betekent dat er iets meer evenredigheid is gekomen, maar dat er desondanks substantiële verschillen blijven bestaan in vergelijking met personen zonder migratieachtergrond die niet verklaard kunnen worden. In figuur 7.4 staan de gecorrigeerde verschillen voor 2015 en 2020 uitgesplitst naar herkomstgroepen. Bij een aantal groepen is het verschil sinds 2015 iets kleiner geworden maar alleen bij personen met een Surinaamse achtergrond is het verschil substantieel. De grootste verandering is zichtbaar bij personen met een Somalische achtergrond. Waar het verschil na correctie in 2015 slechts 1 procentpunt betrof, is dit in 2020 gestegen naar 10 procentpunten.

Figuur 7.4 Ontwikkeling in het gecorrigeerd verschil vrijwilligerswerk, naar migratieachtergrond, ten opzichte van mensen zonder migratieachtergrond, 2015 en 2020 (in procentpunten)
Bron: SSB (SIM), bewerking Risbo

Ook bij personen van de tweede generatie een verschil in vrijwilligerswerk na correctie

In figuur 7.5 staan de feitelijke en gecorrigeerde verschillen in vrijwilligerswerk weergegeven voor personen van de tweede generatie, uitgesplitst naar herkomstgroepen. Evenals bij de totale groep (figuur 7.3) wordt ook bij de tweede generatie het verschil in de mate waarin vrijwilligerswerk verricht tussen personen met een migratieachtergrond en zonder migratieachtergrond na correctie kleiner. Ook bij de tweede generatie blijft er na correctie voor achtergrondkenmerken echter een substantieel verschil bestaan in de mate waarin vrijwilligerswerk wordt verricht. Ook hier zijn stedelijkheid, opleidingsniveau en gezondheid de belangrijkste verklarende factoren en geldt dat hoe lager de stedelijkheid, hoe hoger het opleidingsniveau en hoe beter de gezondheid hoe meer vrijwilligerswerk wordt gedaan.

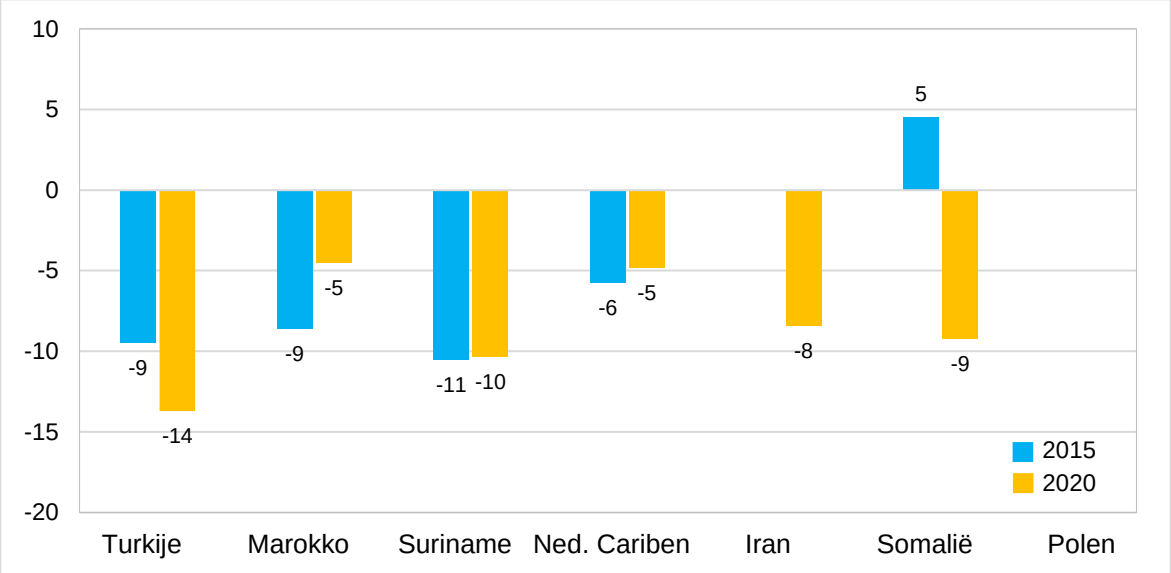

Figuur 7.5 Feitelijke en gecorrigeerd verschil in vrijwilligerswerk door personen van de tweede generatie, naar migratieachtergrond, ten opzichte van mensen zonder migratieachtergrond, 2020 (in procentpunten)
Bron: SSB (SIM), bewerking Risbo

Geen eenduidig beeld in de ontwikkeling in evenredigheid bij de tweede generatie

Er is geen eenduidig beeld in toe- of afname van evenredigheid in de jaren 2015 en 2020 onder de tweede generatie. Zo neemt de evenredigheid voor personen behorende tot de tweede generatie met een Turkse achtergrond met 5 procentpunten af en neemt evenredigheid voor personen met een Marokkaanse achtergrond met 4 procentpunten toe (zie figuur 7.6).

Onder personen met een Somalische achtergrond van de tweede generatie lijkt er een toename van het verschil in de mate waarin vrijwilligerswerk wordt verricht en daarmee een afname in evenredigheid. De omvang van de groep is echter te beperkt om hier conclusies aan te kunnen verbinden.

Figuur 7.6 Ontwikkeling in het gecorrigeerd verschil vrijwilligerswerk door personen van de tweede generatie, naar migratieachtergrond, ten opzichte van mensen zonder migratieachtergrond ,2015 en 2020 (in procentpunten)
Bron: SSB (SIM), bewerking Risbo

Verklaringen voor achterblijvende evenredigheid in vrijwilligerswerk

Er bestaat in de literatuur geen eenduidig beeld over de redenen waarom vrijwilligerswerk minder vaak wordt verricht door personen met een migratieachtergrond. Volgens Van der Meer en Tolsma (2014) en Gijsberts et al. (2012) scoren inwoners van buurten met een grotere verscheidenheid over het algemeen niet lager op het doen van vrijwilligerswerk of het leveren van mantelzorg. In de publieke opinie wordt vaak gesuggereerd dat er culturele redenen zijn waardoor personen met een migratieachtergrond minder vaak vrijwilligerswerk doen, zoals het ontbreken van een traditie waarin dit gebruikelijk is. Engbersen et al. (2020) concluderen echter dat dit niet juist is. Personen met een migratieachtergrond zouden zich vaak wel aanmelden, maar ook weer snel stoppen. Een verklaring hiervoor zou liggen in de beperkte verscheidenheid binnen verenigingen en andere plekken waar vrijwilligerswerk wordt verricht. Dit wordt toegeschreven aan het homophily-principe: mensen hebben een sterke behoefte om zich aan te sluiten bij gelijkgestemden (McPherson et al., 2001). Op plekken waar veel vrijwilligerswerk wordt verricht (inclusief sportverenigingen) zou het hieraan ontbreken (Engbersen et al., 2020). In eerder onderzoek wordt genoemd dat in veel landen het doen van vrijwilligerswerk minder geformaliseerd is en dat dit vaker via religieuze instellingen wordt

georganiseerd. Daarnaast zouden personen die nog niet lang in Nederland verblijven een beperkt sociaal netwerk hebben en daarom in eerste instantie vooral bezig zijn met hun inkomen en het opbouwen van een stabiel bestaan (Klaver et al., 2005).

7.4. Politieke participatie

De analyses in deze paragraaf gaan over (de ontwikkeling van) de mate waarin verschillende groepen geneigd zijn om bij verkiezingen te gaan stemmen. Voor de groepen waarvoor data beschikbaar is, wordt gekeken naar de ontwikkeling tussen de jaren 2006, 2011 en 2020.

Intentie om te stemmen hoog onder personen zonder migratieachtergrond, laag onder personen met een Poolse achtergrond

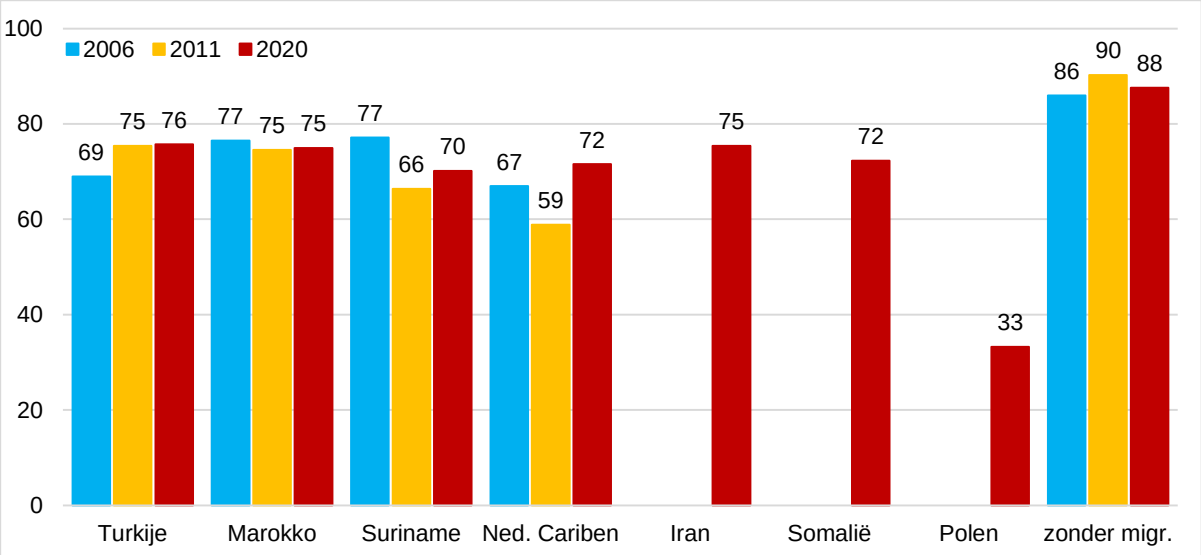
Net zoals in voorgaande jaren is de intentie om te gaan stemmen indien er Tweede Kamer verkiezingen zouden plaatsvinden, het hoogst onder personen zonder migratieachtergrond (88 procent) (zie figuur 7.7). De verschillen in intentie om te gaan stemmen onder de andere onderscheiden groepen is beperkt. Dit aandeel ligt tussen de 70 en 76 procent. De groep personen met een Poolse achtergrond vormt hierop een uitzondering. Van deze groep is slechts een derde van plan om te gaan stemmen.[49]

In de meting van 2020 is voor het eerst ook gekeken naar de stemintentie van personen met een Iraanse en Somalische achtergrond. Het aandeel dat de intentie heeft te gaan stemmen is met respectievelijk 75 procent en 72 procent vergelijkbaar met de andere onderscheiden groepen.

Toename van intentie om te gaan stemmen toegenomen onder Nederlands-Caribische en Surinaamse personen

Waar over 2011 (Huijnk & Andriessen, 2016) nog werd geconcludeerd dat de intentie om te gaan stemmen met name laag was onder personen met een Surinaamse en Nederlands-Caribische achtergrond is dit in 2020 niet meer het geval (zie figuur 7.7). Het aandeel personen met een Surinaamse achtergrond dat van plan is te gaan stemmen steeg van 66 procent in 2011 naar 70 procent in 2020. Dit is echter nog steeds lager dan het aandeel van 77 procent in 2006. Het aandeel personen met een Nederlands-Caribische achtergrond dat van plan is te gaan stemmen, is met 72 procent groter dan in 2006 en 2011.

[49] Aan de respondenten is de vraag gesteld “Als er nu verkiezingen zouden zijn voor de Tweede Kamer, zou u dan gaan stemmen?”. Hierbij waren de volgende antwoordopties. “Ja”, “Misschien”, “Nee”, “ik mag niet stemmen” en “ik wil niet zeggen”. Respondenten die hebben aangegeven niet te mogen stemmen of hun voorkeur niet wilden zeggen zijn in de berekening van de percentages buiten beschouwing gelaten. Als respondenten de vraag goed hebben begrepen, hebben de gepresenteerde percentages dus uitsluitend betrekking op de stemgerechtigde respondenten.

Figuur 7.7 Stemintentie naar migratieachtergrond, 15 jaar en ouder (in procenten)* niet gesteld in 2015
Bron: SSB (SIM), bewerking Risbo

Stemintentie hoger onder ouderen en hoogopgeleiden dan onder jongeren en laagopgeleiden
Over het algemeen geldt dat onder 55+'ers de stemintentie hoger is dan onder andere leeftijdsgroepen (zie tabel 7.3). De enige uitzondering hierop wordt gevormd door personen zonder migratieachtergrond waarbij de stemintentie met name onder jongeren in de leeftijd van 15-34 jaar met 91 procent hoog is. Er zijn ook verschillende naar opleidingsniveau. Voor nagenoeg alle onderscheiden groepen geldt dat lager opgeleiden minder vaak de intentie hebben om te gaan stemmen dan hoger opgeleiden. Dit verschil is het grootst onder personen van Nederlands-Caribische achtergrond en onder personen zonder migratieachtergrond. Onder personen met een Nederlands-Caribische achtergrond die maximaal een basisonderwijs opleiding hebben voltooid is de stemintentie 54 procent, bij hbo/wo opgeleiden is dat 83 procent.

Het verschil tussen mannen en vrouwen is relatief beperkt. Alleen onder personen met een Poolse achtergrond zien we een groot verschil waarbij de stemintentie van mannen (37 procent) groter is dan die van vrouwen (29 procent).

De verschillen tussen personen van de eerste en tweede generatie lopen naar herkomstgroep uiteen. Zo is de stemintentie onder personen met een Marokkaanse achtergrond veel groter onder de eerste generatie (82 procent) dan onder de tweede (66 procent). Ook voor personen met een Turkse, Surinaamse en Somalische achtergrond geldt dat de stemintentie groter is onder de eerste generatie dan onder de tweede generatie. Voor personen met een Nederlands-Caribische en Iraanse achtergrond is dit andersom, bij deze groepen is de stemintentie groter onder de tweede generatie dan onder de eerste.

Tabel 7.3 Stemintentie naar migratieachtergrond en achtergrondkenmerken, 15 jaar en ouder (in procenten)

2020	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen	zonder migr.
totaal	**76**	**75**	**70**	**72**	**75**	**72**	**33**	**88**
mannen	77	75	70	73	76	70	37	87
vrouwen	74	75	71	70	75	74	29	88
15-34	65	64	70	65	75	66	27	91
35-44	82	82	58	77	75	81	36	87
45-54	83	80	63	73	70	79	40	86
55 jaar of ouder	82	85	82	77	80	77	53	87
1e generatie	79	82	72	68	74	74	x	.
2e generatie	72	66	68	78	90	62	x	.
max. bao	74	79	66	54	61	72	x	67
vbo/mavo	71	66	66	73	68	72	33	82
mbo/havo/vwo	71	71	66	63	68	69	34	89
hbo/wo	85	80	80	83	82	78	38	95

Bron: SSB (SIM), bewerking Risbo

7.5. Vertrouwen

In 2020 is het vertrouwen in een aantal instituties gemeten (zie tabel 7.4). Als de aantallen het toelaten is in de tabel ook een uitsplitsing gemaakt naar generatie.

Vertrouwen in de regering

Er zijn grote verschillen in het vertrouwen in de Nederlandse regering. Dit vertrouwen is het laagst onder personen met een Nederlands-Caribische (51 procent) of Surinaamse achtergrond (54 procent). Ook onder personen zonder migratieachtergrond is het vertrouwen met 60 procent relatief laag. Onder personen met een Iraanse en Somalische achtergrond is het vertrouwen in de Nederlandse regering met respectievelijk 82 procent en 85 procent relatief hoog. Het vertrouwen in de regering bij mensen van de eerste generatie is hoger dan onder de tweede generatie. In de tweede generatie met een Somalische migratieachtergrond heeft 56 procent vertrouwen in de regering, dat is 23 procentpunten lager dan bij de eerste generatie, ook bij de tweede generatie met een Marokkaanse achtergrond is er een verschil van 20 procentpunten met de eerste generatie. Een uitzondering zijn de mensen met een Nederlands-Caribische migratieachtergrond, in deze groep is er geen verschil tussen de generaties als het gaat om het vertrouwen in de regering.
Het vertrouwen in de regering in het land van herkomst is voor alle onderscheiden groepen (fors) lager dan dat in de Nederlandse regering.
Mogelijk dat maatschappelijke ontwikkelingen van de laatste jaren ertoe hebben geleid dat het vertrouwen in Nederlandse instituties onder sommige groepen fors is gedaald. Zo weten we uit onderzoek van Snel et al. (2023) dat sinds COVID-19 het vertrouwen in de overheid na een aanvankelijke stijging, gedaald is tot een zeer laag niveau tijdens en na de pandemie. Dit vertrouwen is ook nu nog niet hersteld. Genoemde redenen voor dit lage vertrouwen zijn bijvoorbeeld de omgang met de toeslagenaffaire, energiecrisis en stikstofcrisis (Miltenburg et al., 2022). Daarnaast is er ook

vanuit bewegingen als Black Lives Matter en Kick Out Zwarte Piet aandacht gevraagd voor (maatschappelijke) ongelijkheid.

Laag vertrouwen in de gezondheidszorg onder personen met een Poolse achtergrond

Voor alle groepen, behalve voor personen met een Poolse achtergrond, geldt dat het aandeel dat vertrouwen in de gezondheidszorg heeft boven de 70 procent ligt. Van personen zonder migratieachtergrond heeft 89 procent (heel) veel vertrouwen in de gezondheidszorg. Dit geldt ook voor personen met een Somalische achtergrond. Onder personen met een Poolse achtergrond heeft slechts 58 procent (heel) veel vertrouwen in de gezondheidszorg. Uit verschillende onderzoeken komt naar voren dat zij vaak onbekend zijn met het Nederlandse gezondheidszorgsysteem en dat er in Polen sneller medicatie wordt uitgeschreven (Vogels et al., 2014; Gijsberts et al., 2018). Mogelijk dat deze factoren bijdragen aan minder vertrouwen in het Nederlandse gezondheidszorgsysteem. Ook onder personen met een Iraanse en Turkse achtergrond is het aandeel met (heel) veel vertrouwen met 71 procent relatief laag in vergelijking met personen zonder migratieachtergrond. Onder de groep met een Marokkaanse of Surinaamse achtergrond is het vertrouwen in de gezondheidszorg bij de tweede generatie lager dan bij de eerste generatie.

Meer dan driekwart heeft (heel) veel vertrouwen in justitie

Het vertrouwen in justitie is onder alle onderscheiden groepen relatief hoog (tabel 7.4). Alleen onder personen met een Nederlands-Caribische achtergrond is dit lager dan gemiddeld. Van deze groep heeft twee derde (heel) veel vertrouwen in justitie terwijl dat voor de andere groepen (ruim) boven de 70 procent ligt. Onder de groep met een Turkse of Marokkaanse migratieachtergrond is het vertrouwen in justitie bij de tweede generatie minder dan bij de eerste generatie.

Tabel 7.4 (Heel) veel vertrouwen in instituties, 15 jaar en ouder (in procenten) naar migratieachtergrond, 2020

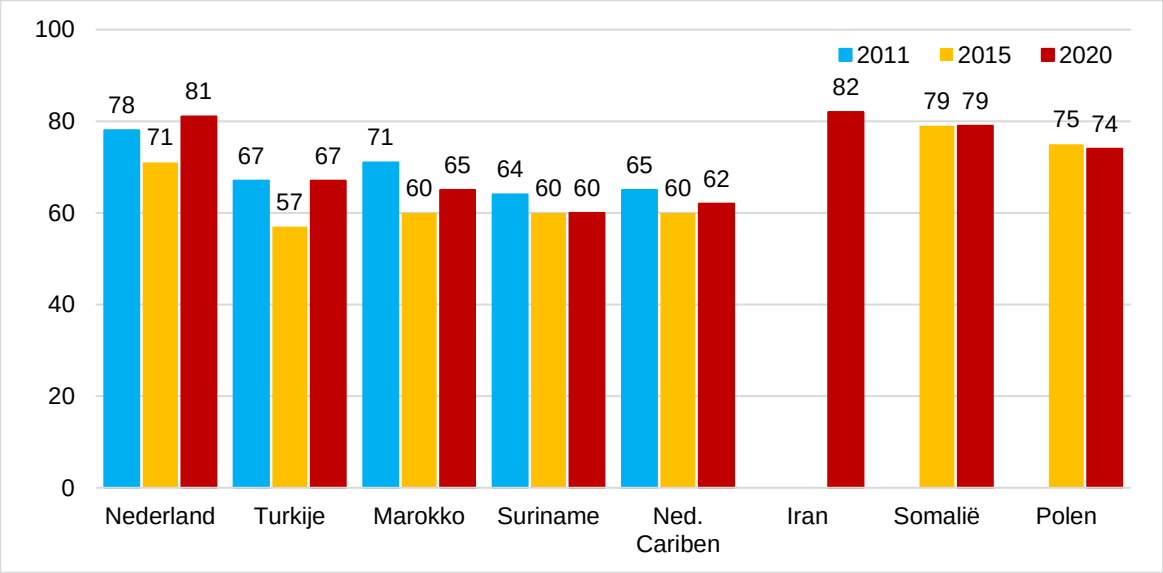
	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Iran	Somalië	Polen	Nederland
Nederlandse regering	63	64	54	51	82	85	66	60
1e generatie	68	78	59	51		89		
2e generatie	57	47	49	52		56		
Regering land van herkomst	55	25	15	14		20	11	.
1e generatie	52	29						
2e generatie	59	20						
Gezondheidszorg	71	85	80	77	71	89	58	89
1e generatie	72	91	84	76				
2e generatie	70	78	75	79				
Justitie	76	83	73	66	88	87	76	80
1e generatie	82	87	73	64				
2e generatie	70	78	73	70				
Politie	67	65	60	62	82	79	74	81
1e generatie	71	77	64	62		82		
2e generatie	64	51	56	61		62		

Bron: SSB (SIM), bewerking Risbo

Personen met een Surinaamse, Turkse, Marokkaanse en Nederlands-Caribische achtergrond hebben minder vertrouwen in de politie

Er zijn grote verschillen in de mate waarin verschillende herkomstgroepen (veel) vertrouwen hebben in de politie (zie figuur 7.8). Het vertrouwen is het hoogst onder personen met een Iraanse achtergrond (82 procent) en zonder migratieachtergrond (81 procent). Ook onder personen met een Somalische en Poolse achtergrond is het vertrouwen relatief hoog. Onder de 'traditionele' herkomstgroepen is het vertrouwen in politie opvallend lager. Onder personen met een Surinaamse en Nederlands-Caribische achtergrond is het vertrouwen het laagst (respectievelijk 60 procent en 62 procent). Het vertrouwen in de politie bij mensen van de eerste generatie is wat hoger dan bij de tweede generatie. Vooral bij de tweede generatie met een Marokkaanse of Somalische migratieachtergrond is het vertrouwen in de politie minder. Een uitzondering zijn de mensen met een Nederlands-Caribische migratieachtergrond, in deze groep is er geen verschil tussen de generaties als het gaat om het vertrouwen in de politie.

Gekeken naar de ontwikkelingen door de tijd zien we dat voor veel van de onderscheiden groepen geldt dat het vertrouwen in de politie het laagst was in 2015 maar dat dit in 2020 vaak hersteld is richting het niveau van 2011.

Figuur 7.8 (Heel) veel vertrouwen in de politie, naar migratieachtergrond en jaren (in procenten)

*In 2011 en 2015 gemeten op een andere schaal (1 t/m 10). Gepresenteerd is het percentage dat het vertrouwen een 6 of hoger geeft.

Bron: SSB (SIM), bewerking Risbo

7.6. Samenvatting

Een van de thema's uit het beleidsmodel voor integratie is dat iedereen zou moeten participeren in de Nederlandse samenleving door een bijdrage te leveren aan de samenleving en zoveel mogelijk zelfredzaam te zijn (Engbersen et al., 2020). Onder participeren en zelfredzaamheid kunnen veel verschillende dingen worden verstaan. Vaak zijn dit begrippen die worden gebruikt als aspecten van sociale samenhang of sociale cohesie, maar ook het vertrouwen in instituties en in andere mensen hoort hierbij. In dit hoofdstuk is een aantal aspecten van participatie bekeken, waaronder het doen

van vrijwilligerswerk, het verrichten van mantelzorg, stemintentie en het vertrouwen in een aantal instituties.

Vrijwilligerswerk en mantelzorg

In 2020 verrichten personen met een migratieachtergrond minder vaak vrijwilligerswerk dan mensen zonder migratieachtergrond. Wel geldt voor de meeste groepen dat het aandeel dat vrijwilligerswerk doet is gestegen sinds 2015, behalve voor mensen met een Somalische achtergrond, waar het aandeel dat vrijwilligerswerk verricht nagenoeg gelijk is gebleven.
Onder mensen zonder migratieachtergrond stijgt het percentage dat vrijwilligerswerk doet tussen 2015 en 2020. De grootste stijging vindt plaats onder mensen met een Poolse achtergrond, al is het aandeel dat vrijwilligerswerk verricht nog het kleinst van de onderscheiden groepen.
Over het algemeen doen vrouwen vaker vrijwilligerswerk dan mannen en ook is de tweede generatie vaker actief als vrijwilliger dan de eerste generatie. Wel is het zo dat onder bijna alle groepen het aandeel vrijwilligers dat behoort tot de eerste generatie, is toegenomen. Voorts valt op dat onder personen zonder migratieachtergrond en onder personen met een Iraanse achtergrond 55 plussers het vaakst vrijwilliger zijn. Onder de andere groepen is het aandeel vrijwilligers het grootst in de leeftijdsgroepen 35-44 jaar en 45-54-jaar.

Het percentage mantelzorgers is het hoogst onder personen met een Marokkaanse achtergrond (37 procent). In 2020 verlenen personen met een migratieachtergrond minder vaak mantelzorg dan personen zonder die achtergrond, al is dit verschil kleiner in vergelijking met 2015. Dit komt voornamelijk doordat het aandeel mantelzorgers onder personen zonder migratieachtergrond kleiner is geworden (-6 procentpunten). De grootste relatieve toename van mantelzorgers zien we onder personen met een Poolse achtergrond en een Marokkaanse achtergrond. Voor bijna alle groepen geldt dat vrouwen vaker mantelzorger zijn dan mannen, behalve onder mensen met een Iraanse achtergrond waar het aandeel mannelijke mantelzorgers groter is dan vrouwelijke mantelzorgers.
Voor de meeste groepen geldt dat het aandeel mantelzorgers het kleinst is onder de 55-plussers. Ook geldt voor de meeste groepen dat het aandeel mantelzorgers groter is onder de tweede generatie dan onder de eerste. Dit zou verklaard kunnen worden door een leeftijdseffect: mantelzorg wordt vaker uitgevoerd door jongeren en de tweede generatie is over het algemeen jonger dan de eerste. Onder de herkomstgroepen waarbinnen het aandeel mantelzorgers tussen 2015 en 2020 is teruggelopen, heeft met name een afname plaatsgevonden van het aandeel jonge mantelzorgers (15-34 jaar).

Evenredigheid en verklaringen voor verschillen in vrijwilligerswerk

Ook na correctie voor achtergrondkenmerken blijft een fors verschil bestaan in vrijwilligerswerk tussen mensen met en zonder migratieachtergrond. Achtergrondkenmerken verklaren circa 40 procent van het feitelijke verschil, maar daarmee blijft er nog een groot verschil over dat niet verklaard kan worden. De belangrijkste verklarende factoren die van invloed zijn op de mate van het uitvoeren van vrijwilligerswerk betreffen stedelijkheid, opleidingsniveau en gezondheid. Daarbij geldt dat hoe lager de stedelijkheid, hoe hoger het opleidingsniveau en hoe beter de gezondheid, hoe meer

vrijwilligerswerk wordt gedaan. In vergelijking met 2015 is er iets meer evenredigheid in 2020, maar desondanks blijft er nog een verschil bestaan met personen zonder migratieachtergrond dat niet verklaard kan worden. Daarnaast blijkt dat ook bij personen van de tweede generatie er nog geen sprake is van evenredigheid.

In de literatuur is er geen eenduidig beeld over de redenen waarom het uitvoeren van vrijwilligerswerk minder vaak wordt verricht door personen met een migratieachtergrond. In sommige onderzoeken wordt gesuggereerd dat culturele redenen, zoals het ontbreken van een traditie waarin het gebruikelijk is om vrijwilligerswerk te doen, het verschil kunnen verklaren (Engbersen et al., 2020). Een andere verklaring is dat mensen snel stoppen vanwege de beperkte verscheidenheid binnen verenigingen en vrijwilligerswerkplekken (Engbersen et al., 2020). Dit zou komen door het homofilie-principe: mensen hebben een sterke behoefte om zich aan te sluiten bij gelijkgestemden (McPherson et al., 2001). Op vrijwilligersplekken en bij (sport)verenigingen zou het hieraan ontbreken (Engbersen et al., 2020). Een andere reden is dat vrijwilligerswerk vaker via religieuze instellingen wordt georganiseerd. Tot slot zouden mensen die pas kort in Nederland zijn nog geen groot sociaal netwerk hebben en in eerste instantie vooral bezig zijn met hun inkomen en het opbouwen van een stabiel bestaan (Klaver et al., 2005).

Politieke participatie

Net zoals in voorgaande jaren is ook in 2020 de intentie om te gaan stemmen als er Tweede Kamer verkiezingen zouden plaatsvinden, het hoogst onder personen zonder migratieachtergrond (88 procent). De verschillen in intentie om te gaan stemmen onder de andere onderscheiden groepen is beperkt (tussen de 70 en 76 procent), met uitzondering van personen met een Poolse achtergrond (33 procent). De stemintentie is daarbij hoger onder ouderen en hoogopgeleiden dan onder jongeren en laagopgeleiden. Uitzondering hierop is de hoge stemintentie (91 procent) onder jongeren (15-34 jaar) zonder migratieachtergrond. De verschillen tussen mannen en vrouwen zijn relatief beperkt, behalve onder mensen met een Poolse achtergrond. De verschillen tussen personen van de eerste en tweede generatie lopen uiteen naar herkomstgroep. Zo is de stemintentie onder personen met een Marokkaanse achtergrond veel groter onder de eerste generatie (82 procent) dan onder de tweede generatie (66 procent). Ook voor personen met een Turkse, Surinaamse en Somalische achtergrond geldt dat de stemintentie groter is onder de eerste generatie dan onder de tweede. Voor personen met een Nederlands-Caribische en Iraanse achtergrond is dit andersom, bij deze groepen is de stemintentie groter onder de tweede generatie dan onder de eerste.

Vertrouwen in instituties, gezondheidszorg, justitie en politie

Het vertrouwen in de Nederlandse regering is het laagst onder personen met een Nederlands-Caribische achtergrond (51 procent) en Surinaamse achtergrond (54 procent). Ook onder personen zonder migratieachtergrond is het vertrouwen met 60 procent relatief laag. Onder personen met een Iraanse en Somalische achtergrond is het vertrouwen in de Nederlandse regering met respectievelijk 82 procent en 85 procent relatief hoog. Het vertrouwen in de regering in het land van herkomst is voor

alle onderscheiden groepen (fors) lager dan dat in de Nederlandse regering. Verder geldt dat voor alle herkomstgroepen het vertrouwen in de gezondheidszorg relatief hoog ligt (>71 procent). Uitzondering hierop zijn mensen met een Poolse achtergrond, waar slechts 58 procent (heel) veel vertrouwen in de gezondheidszorg heeft. De hoogste mate van vertrouwen in de gezondheidszorg ligt bij mensen met een Nederlandse en Somalische achtergrond (beiden 89 procent). Het vertrouwen in justitie is onder alle onderscheiden groepen relatief hoog. Alleen onder personen met een Nederlands-Caribische achtergrond is dit lager dan gemiddeld. Er zijn grote verschillen in de mate waarin verschillende herkomstgroepen (veel) vertrouwen hebben in de politie. Het vertrouwen is het hoogst onder personen met een Iraanse achtergrond (82 procent) en zonder migratieachtergrond (81 procent). Onder de 'traditionele' herkomstgroepen is het vertrouwen in politie opvallend lager.

Vertrouwen bij de eerste generatie hoger in regering en politie

Het vertrouwen in de regering en de politie is bij mensen van de eerste generatie hoger dan onder de tweede generatie. Vooral bij de tweede generatie met een Marokkaanse of Somalische migratieachtergrond is het vertrouwen in de regering en de politie minder. Een uitzondering vormen mensen met een Nederlands-Caribische migratieachtergrond; in deze groep is het algemeen vertrouwen weliswaar laag, maar er geen verschil tussen de generaties.

Literatuur

Ahmad, M. (2022). *Dementia care in families with a migration background. Dealing with gendered and cultural obstacles to shared care.* Universiteit voor Humanistiek.

De Boer, A., De Klerk, M,. Verbeek-Oudijk, D. & Plaisier, I. (2020). *Blijvende bron van zorg; ontwikkelingen in het geven van informele hulp 2014-2019*. Sociaal en Cultureel Planbureau.

De Boer, A., De Klerk, M., & Plaisier, I. (2021). *Mantelzorgers van ouders met een niet-westerse migratieachtergrond.* in Geron, 23(3). https://gerontijdschrift.nl/artikelen/mantelzorgers-van-ouders-met-een-niet-westerse-migratieachtergrond/

Engbersen, G.B.M., Bovens, M.A.P., Bokhorst, A.M. & Jenissen, R.P.W. (2020). *Samenleven in verscheidenheid.* Beleid voor de migratiesamenleving. Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid, Rapport 103.

Gijsberts, M., Van der Meer, T. en Dagevos, J. (2012) *"Hunkering Down" in Multi-Ethnic Neighbourhoods?* The Effects of Ethnic Diversity on Dimensions of Social Cohesion, in European Sociological Review 28, 4: 527-537.

Gijsberts, M., Andriessen, Nicolaas, H. & Huink, W. (2018). *Bouwend aan een toekomst in Nederland. De leefsituatie van Poolse migranten die zich na 2004 hebben ingeschreven.* Sociaal en Cultureel Planbureau.

Jenissen, R.P.W, Engbersen, G.B.M., Bokhorst, A.M & Bovens, M.A.P. (2018). *De nieuwe verscheidenheid. Toenemende diversiteit naar herkomst in Nederland*. Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, Verkenning 38.

Klaver, J., Tromp, E & Oude Ophuis, R. (2005). *Allochtonen en vrijwilligerswerk.* Regioplan

McPherson, M., Smith-Lovin, L. & Cook, J.M. (2001) *'Birds of a Feather: Homophily in Social Networks'*, in Annual Review of Sociology 27: 415-444.

Miltenburg, E., Geurkink, B., Tunderman, S., Beekers, D. & Den Ridder, J. (2022). *Burgerperspectieven.* Bericht 2 - 2022. Sociaal en Cultureel Planbureau

Snel, E., Custers, G. & Engbersen, G. (2018) *Ongelijkheid in de Participatiestad*, in Mens en Maatschappij 93, 1: 31–57.

Snel, E., Engbersen G., De Boom, J., Seidler, Y., Sam, N., Enneking, G., L'Istelle, F., Van Heck, L. & Van Lindert, J., (2023). Corona & Cohesie. *Dashboard Sociale Impact Corona.* Verslag meting 5 (juni 2022) en meting 6 (november 2022). Erasmus Universiteit Rotterdam.

Van der Meer & Gesthuizen, M. (2009) *The impact of neighbourhood and municipality characteristics on social cohesion in the Netherlands*, in Acta Politica 44, 3: 286-313.

Van der Meer, T. & Tolsma, J. (2014) *Ethnic diversity and its effect on social cohesion*, in Annual Review of Sociology 40, 459-478.

Vogels, R., Gijsberts, M. & Den Draak, M. (2014). *Poolse, Bulgaarse en Roemeense kinderen in Nederland. Een verkenning van hun leefsituatie.* Sociaal en Cultureel Planbureau.

Hoofdstuk 8. Ontwikkelingen in de sociaal-culturele positie

8.1. Drie dimensies van sociaal-culturele positie

Wanneer wordt gekeken naar de integratie van personen met een migratieachtergrond speelt naast de structurele (of ook wel sociaaleconomische) domeinen (zoals onderwijs, arbeidsmarkt, et cetera) ook de sociaal-culturele positie een belangrijke rol (Dagevos, 2001). Binnen de sociaal-culturele positie hanteren we een drietal dimensies: de sociale, de culturele en de emotionele dimensie (bijvoorbeeld Huijnk et al., 2015). Onder de sociale dimensie verstaan we de mate van contact tussen personen met en zonder migratieachtergrond. Dit wordt gemeten aan de hand van de samenstelling van de sociale netwerken van personen met een migratieachtergrond en de mate van contact binnen en buiten de herkomstgroep. De culturele dimensie betreft de opvattingen en waardeoriëntaties van personen en de mate waarin deze verschillen tussen personen met en zonder migratieachtergrond. Dit wordt afgemeten aan onderwerpen die binnen de Nederlandse samenleving belangrijk worden geacht, zoals bijvoorbeeld de gelijkheid tussen mannen en vrouwen en de acceptatie van LHBTI-personen. De laatste dimensie, de emotionele dimensie, richt zich op de mate waarin personen met een migratieachtergrond zich identificeren met de herkomstgroep en de ontvangende samenleving.

Onderzoek naar integratie en met name integratie op het gebied van de sociaal-culturele positie kent de nodige kritiek. Vaak wordt integratie, en dan specifiek sociaal-culturele integratie, gezien als een aanpassing aan de cultuur van de meerderheidsgroep, in dit geval de Nederlandse (Vancluysen & Van Craen, 2010; Varshaver & Rocheva, 2016). De gedachte dat iemand pas ‘succesvol’ geïntegreerd is wanneer hij of zij zich aanpast aan de Nederlandse cultuur impliceert dat de mate van integratie afhankelijk is van de inzet van de persoon met een migratieachtergrond om zich aan te passen. Deze denkwijze geeft vrij weinig ruimte aan de invloed van andere factoren op het integratieproces: denk daarbij aan de kansen maar ook de belemmeringen binnen de Nederlandse samenleving, zoals bijvoorbeeld ervaren discriminatie en (institutioneel) racisme (Ager & Strang, 2008; Vancluysen & Van Craen, 2010). Bovendien wordt de sociaal-culturele integratie beïnvloed door de structurele integratie, en andersom (Vancluysen & Van Craen, 2010). Zo kan het hebben van een baan er bijvoorbeeld voor zorgen dat iemand meer contact heeft met personen buiten de eigen herkomstgroep. Door op deze manier naar integratie te kijken, worden verschillen op het gebied van de sociaal-culturele positie juist benadrukt. Bovendien worden verschillen, veroorzaakt door andere factoren zoals discriminatie en (institutioneel) racisme, mogelijkerwijs gezien als een cultuurverschil, waardoor het daadwerkelijke beeld vertroebelt.

Daarnaast wordt verondersteld dat een hogere mate van integratie binnen de meerderheidscultuur gepaard gaat met een grotere bewustwording van de eigen economische positie en de ongelijke kansen binnen de samenleving (Gijsberts & Vervoort, 2009). Dit fenomeen wordt ook wel de integratieparadox genoemd. Bewijs hiervoor wordt gevonden in meerdere studies, waaruit blijkt dat personen met een migratieachtergrond met een hogere mate van sociaal-culturele integratie, bijvoorbeeld meer discriminatie ervaren (Gijsberts & Vervoort, 2009; Huijnk & Dagevos, 2012). Ook recent onderzoek van het SCP bevestigt het beeld van de integratieparadox: de tweede generatie

kent een hoger opleidingsniveau en betere arbeidsmarktpositie dan hun ouders, maar ervaren meer discriminatie (Dagevos, De Voogd-Hamelink & Damen, 2022).

Het is van belang dat resultaten over integratie worden gezien in een multidimensionaal perspectief waarbij verschillende dimensies rondom integratie onderling samenhangen en elkaar beïnvloeden. Binnen de SIM wordt er informatie verzameld op deze verschillende dimensies voor verschillende herkomstgroepen binnen Nederland. In het huidige hoofdstuk worden de resultaten op de verschillende dimensies (sociaal, cultureel en emotioneel) van de sociaal-culturele positie achtereenvolgens besproken. Binnen de dimensies wordt er telkens gekeken naar de veranderingen over tijd en tussen generaties. Daarbij wordt niet enkel gekeken naar de uitkomsten voor de verschillende herkomstgroepen, maar ook naar de uitkomsten onder personen zonder migratieachtergrond (waar mogelijk), om een zo compleet mogelijk beeld te geven van de ontwikkelingen in de sociaal-culturele positie.

8.2. Emotionele dimensie: identificatie

In tabel 8.1 wordt gekeken naar de verschillende herkomstgroepen en naar de vraag in hoeverre zij zich identificeren met de eigen herkomstgroep en met de ontvangende samenleving (hierna: Nederland). Gekeken naar deze cijfers zien we dat een groot deel van de personen met een Poolse, Somalische, Turkse en Marokkaanse achtergrond zich (heel) sterk identificeert met de herkomstgroep (respectievelijk 81%, 79%, 78% en 76%). Personen met een Turkse en personen met een Marokkaanse achtergrond identificeren zich relatief vaak (heel) sterk met hun herkomstgroep (respectievelijk 78% en 76%). Hoewel een groot deel van de personen uit deze groepen zich (heel) sterk identificeren met de herkomstgroep, identificeert meer dan de helft zich daarnaast ook (heel) sterk met Nederland. Een vergelijkbare uitkomst is ook te zien bij personen met een Iraanse achtergrond. Het overgrote deel van deze personen identificeert zich een beetje tot (heel) sterk met Nederland (respectievelijk 28% en 64%) en de herkomstgroep (respectievelijk 29% en 60%). Het merendeel van de personen met een Poolse achtergrond identificeert zich juist (helemaal) niet tot een beetje met Nederland (respectievelijk 57% en 27%).

Tabel 8.1 Identificatie met Nederland en met de herkomstgroep, naar migratieachtergrond, 2020 (in procenten)

	Identificeert met Nederland			Identificeert met 'herkomstgroep'		
2020	(helemaal) niet	Een beetje	(heel) sterk	(helemaal) niet	Een beetje	(heel) sterk
Turkije	16	27	57	6	16	78
Marokko	7	27	66	6	18	76
Suriname	3	17	79	14	30	56
Nederlandse Cariben	10	24	66	20	27	53
Iran	8	28	64	12	29	60
Somalië	11	35	54	6	15	79
Polen	57	27	16	5	14	81

Bron: SSB, bewerking Risbo

Gekeken naar personen met een Surinaamse en een Nederlands-Caribische achtergrond, zien we dat ongeveer de helft van hen zich (heel) sterk identificeert met de herkomstgroep, maar zich daarnaast ook vaak (heel) sterk met Nederland identificeren (respectievelijk 79% en 66%). Opvallend is dat maar 3% van de personen met een Surinaamse achtergrond zich niet identificeert met

Nederland. Daarnaast valt op dat een vijfde van de personen met een Nederlands-Caribische achtergrond zich niet identificeert met hun herkomstgroep.

Voor alle onderscheiden herkomstgroepen geldt dat vrouwen zich vaker (heel) sterk lijken te identificeren met de herkomstgroep dan mannen (tabel 8.2). Dit verschil tussen mannen en vrouwen is echter alleen significant voor personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond.
Voor vrijwel alle herkomstgroepen geldt dat ouderen zich vaker identificeren met de herkomstgroep dan jongeren, behalve voor personen met een Iraanse of Somalische achtergrond. Daarnaast zien we dat personen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische achtergrond van 55 jaar of ouder significant vaker een sterke identificatie met de herkomstgroep kennen dan jongere leeftijdsgroepen. Personen van de eerste generatie identificeren zich significant vaker (heel) sterk met de herkomstgroep dan personen van de tweede generatie. Voor personen met een Turkse achtergrond is dit verschil echter niet significant. Gekeken naar opleidingsniveau, is er geen eenduidig beeld. Wel zien we dat voor zowel personen met een Marokkaanse achtergrond als met een Nederlands-Caribische achtergrond de personen met een hogere opleiding zich significant minder vaak sterk identificeren met de herkomstgroep dan personen met een lagere opleiding.

Tabel 8.2 (Heel) sterke Identificatie met herkomstgroep, naar migratieachtergrond en achtergrondkenmerken, 2020 (in procenten)

	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Iran	Somalië	Polen
totaal	78	76	56	53	60	79	81
mannen	74	69	55	49	57	78	79
vrouwen	82	82	57	56	63	81	84
15-34	77	77	46	50	55	81	82
35-44	72	70	58	49	61	79	82
45-54	83	73	62	49	68	78	x
55 jaar of ouder	83	83	62	66	58	71	x
1e generatie	80	79	66	67	64	81	x
2e generatie	76	71	42	28	31	67	x
max. bao	80	81	64	66	64	84	77
vbo/mavo	79	63	57	60	57	69	86
mbo/havo/vwo	82	77	59	55	56	81	80
hbo/wo	72	73	48	43	61	71	80

Bron: SSB, bewerking Risbo

Wanneer we kijken naar de identificatie met Nederland, valt op dat de verschillen tussen mannen en vrouwen zeer beperkt zijn (tabel 8.3). Wanneer gekeken wordt naar de verschillende leeftijdscategorieën, springen er een aantal resultaten uit. Zo identificeren jongeren met een Turkse achtergrond zich significant vaker (heel) sterk te identificeren met Nederland dan ouderen. Bij personen met een Nederlands-Caribische achtergrond is dit beeld andersom en identificeren juist ouderen zich vaker (heel) sterk met Nederland.
Personen van de tweede generatie identificeren zich vaker (heel) sterk met Nederland dan personen van de eerste generatie, ongeacht herkomstgroep. Dit verschil is significant voor personen met een

Turkse, Marokkaanse, Nederlands-Caribische en Iraanse achtergrond. Het verschil is het grootst bij personen met een Turkse achtergrond. Verder zien we dat personen met een hogere opleiding zich gemiddeld genomen vaker sterk identificeren met Nederland dan minder hoog opgeleiden. Met name bij personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond is het verschil tussen personen met een maximale bao-opleiding en personen met een hbo/wo opleiding substantieel (en significant).

Tabel 8.3 (Heel) sterke Identificatie met Nederland, naar migratieachtergrond en achtergrondkenmerken, 2020 (in procenten)

	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Iran	Somalië	Polen
totaal	57	66	79	66	64	54	16
mannen	58	63	79	66	66	55	18
vrouwen	55	68	80	67	61	53	13
15-34	65	65	76	59	63	53	12
35-44	53	71	84	64	60	51	22
45-54	52	66	80	71	65	61	x
55 jaar of ouder	46	63	80	83	69	52	x
1e generatie	45	61	77	61	61	53	x
2e generatie	72	72	83	76	81	58	x
max. bao	38	57	78	54	58	48	x
vbo/mavo	59	67	82	73	67	63	13
mbo/havo/vwo	63	65	75	64	76	61	19
hbo/wo	66	75	84	69	59	54	14

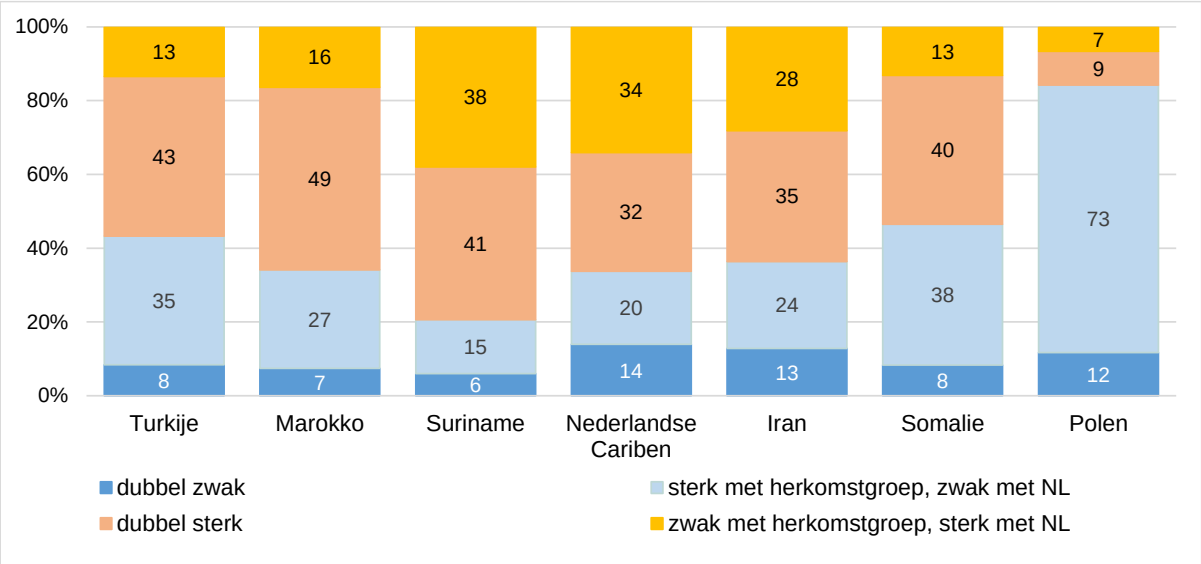
Bron: SSB, bewerking Risbo

Dubbele identificaties

Uit de bevindingen blijkt dat er personen zijn die zich identificeren met Nederland maar zich ook verbonden voelen met hun herkomstland. Dit noemen we een dubbele identificatie. Er zijn ook personen die zich sterk verbonden voelen met Nederland en niet met hun herkomstland en andersom.

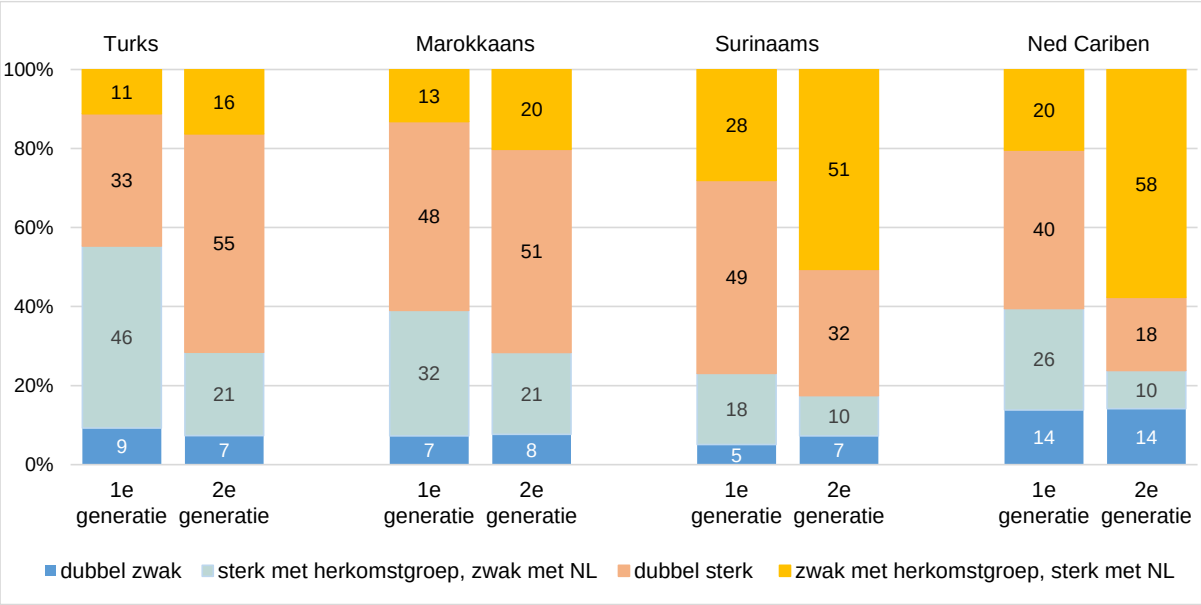
De resultaten van de analyse laten zien dat voor personen met een Turkse en personen met een Marokkaanse achtergrond geldt dat zij zich voornamelijk verbonden voelen met zowel Nederland als met hun herkomstgroep (figuur 8.1). Een wat kleiner aantal personen uit beide herkomstgroepen geeft aan vooral een sterke verbinding te voelen met de herkomstgroep en een zwakke verbinding met Nederland. Eenzelfde beeld is te zien bij personen met een Somalische achtergrond. Gekeken naar personen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische of Iraanse achtergrond zien we dat het overgrote deel zich verbonden voelt met Nederland of verbonden is met zowel Nederland als de herkomstgroep. De ruime meerderheid personen met een Poolse achtergrond voelen zich vooral verbonden met de Polen. Dit hangt waarschijnlijk samen met het feit dat een groot deel van de mensen met een Poolse achtergrond relatief recent als arbeidsmigrant naar Nederland is gekomen. Bij elke herkomstgroep voelt een klein deel (variërend van 6 tot 14 procent) zich niet (sterk) verbonden met Nederland en niet (sterk) verbonden met de herkomstgroep. Dit komt relatief vaak

voor bij personen met een Poolse, Iraanse en Nederlands-Caribische achtergrond. Mogelijk identificeren zij zich sterker met subgroepen binnen deze herkomstgroepen.

Figuur 8.1 Vormen van identificatie, naar migratieachtergrond, 2020 (in procenten)
Bron: SSB, bewerking Risbo

Wanneer de eerste en tweede generatie met een migratieachtergrond worden meegenomen in de analyse, verschuift het beeld met name voor de tweede generatie personen met een migratieachtergrond (figuur 8.2). Het aandeel personen die zich vooral identificeert met Nederland is aanzienlijk groter bij tweede generatie dan bij de eerste generatie met name binnen de Surinaamse en Nederlands-Caribische herkomstgroep. Verder valt op dat van de tweede generatie met een Turkse achtergrond zich een aanzienlijk groter deel zowel met Nederland als met de herkomstgroep identificeert dan van de eerste generatie.

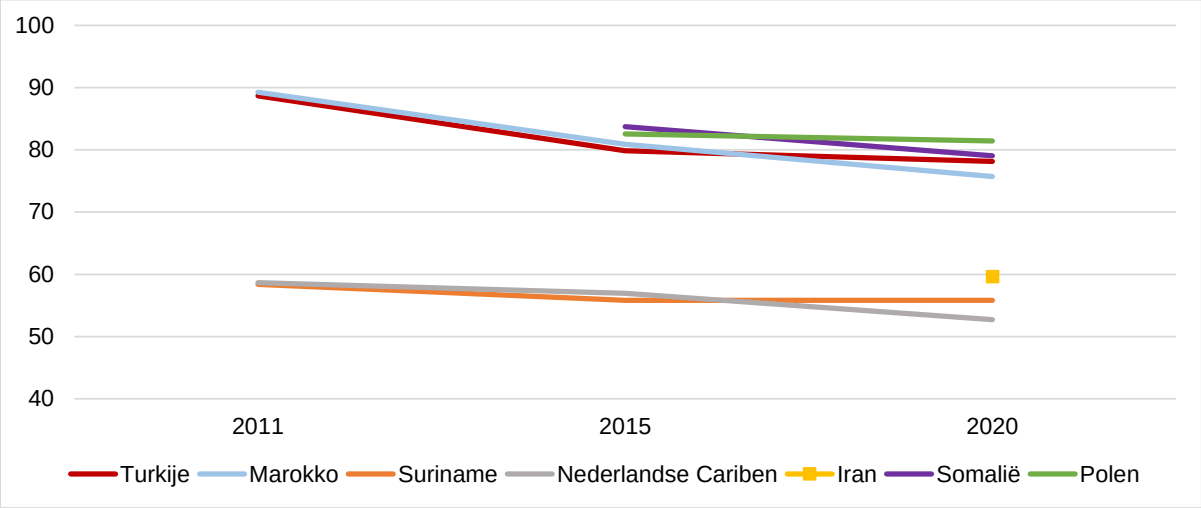

Figuur 8.2 Vormen van identificatie, naar migratieachtergrond en generatie, 2020 (in procenten)
Bron: SSB, bewerking Risbo

Ontwikkelingen over tijd

De bevindingen uit dit hoofdstuk zijn gebaseerd op de uitkomsten van de SIM uit 2020. Aangezien de SIM ook is afgenomen in 2011 en 2015, kan er over een periode van 11 jaar een vergelijking worden gemaakt op bepaalde elementen. Zo is er bijvoorbeeld gekeken naar de ontwikkeling van identificatie als lid van de herkomstgroep en als Nederlander.

In figuur 8.3 is te zien dat het aandeel personen dat zich (heel) sterk identificeert als lid van de herkomstgroep is gedaald in de afgelopen jaren. De grootste, significante daling over de jaren heen is te zien bij personen met een Turkse, Marokkaanse of Somalische achtergrond.

Figuur 8.3 (Heel) sterke Identificatie als lid van herkomstgroep, naar migratieachtergrond, 2011 -2020 (in procenten)
Bron: SSB, bewerking Risbo

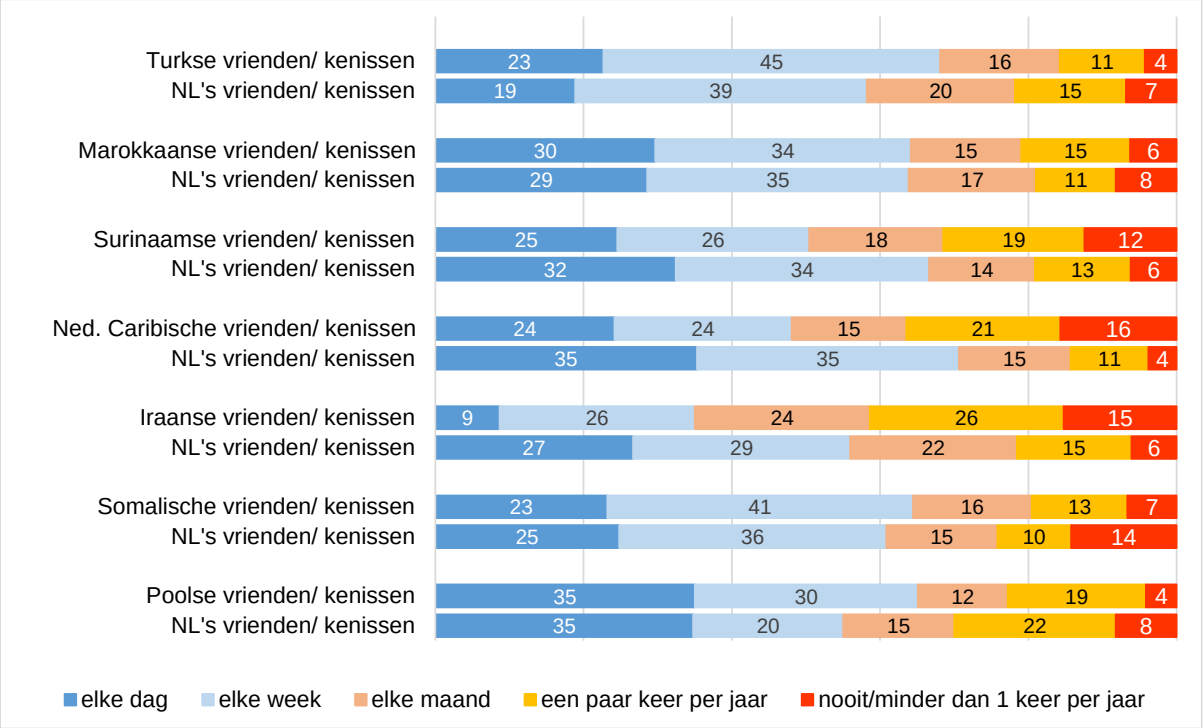
8.3. Sociale dimensie: interetnisch contact

In deze paragraaf wordt gekeken naar de frequentie van interetnisch contact. Kort gezegd houdt dit in dat er wordt gekeken naar hoe vaak mensen met een migratieachtergrond in hun vrije tijd contact onderhouden met personen zonder migratieachtergrond. Het is belangrijk om te vermelden dat de cijfers in deze paragraaf geen informatie geven over de vorm van het contact, de intensiteit en de soort activiteiten. Om hier toch meer verdieping aan te geven, sluiten we de paragraaf af met een passage over interetnische huwelijken als graadmeter van de intensiteit van het persoonlijke contact tussen verschillende bevolkingsgroepen.

Contact met vrienden/kennissen

In figuur 8.4 is de frequentie van het contact met vrienden/kennissen zonder migratieachtergrond en vrienden/kennissen uit de eigen herkomstgroep te zien. Voor alle herkomstgroepen geldt dat een groot deel minstens elke week contact heeft met vrienden/kennissen uit hun herkomstgroep en met vrienden/kennissen zonder migratieachtergrond. Personen met een Turkse, Somalische of Poolse achtergrond hebben vaker frequent contact met vrienden en kennissen uit de herkomstgroep dan personen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische en Iraanse achtergrond. Zij hebben juist meer contact met vrienden en kennissen zonder migratieachtergrond. Voor personen met een

Marokkaanse achtergrond is er geen verschil tussen frequentie van contact met vrienden en kennissen uit de herkomstgroep of zonder migratieachtergrond.

Figuur 8.4 Frequentie contact met vrienden en kennissen zonder migratieachtergrond en met vrienden en kennissen uit de herkomstgroep, 2020 (in procenten)
Bron: SSB, bewerking Risbo

De frequentie van de contacten is onderscheiden in vier categorieën:

I) Weinig contact met vrienden / kennissen van de herkomstgroep en weinig contact met vrienden / kennissen zonder migratieachtergrond;

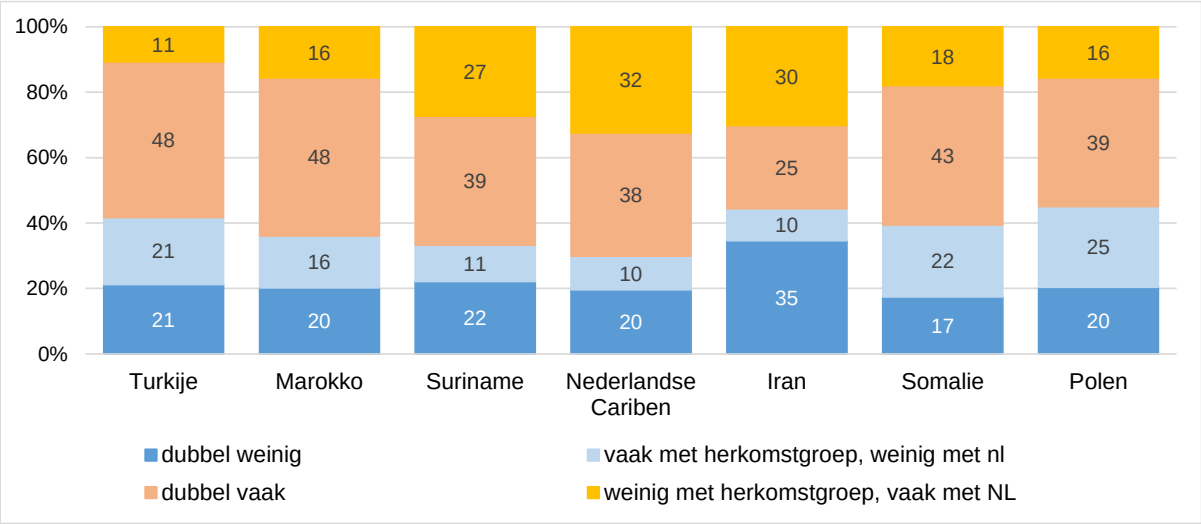
II) Vaak contact met vrienden / kennissen van de herkomstgroep en weinig contact met vrienden / kennissen zonder migratieachtergrond;

III) Vaak contact met vrienden / kennissen van de herkomstgroep en vaak contact met vrienden / kennissen zonder migratieachtergrond;

IV) Weinig contact met vrienden / kennissen van de herkomstgroep en vaak contact met vrienden / kennissen zonder migratieachtergrond.

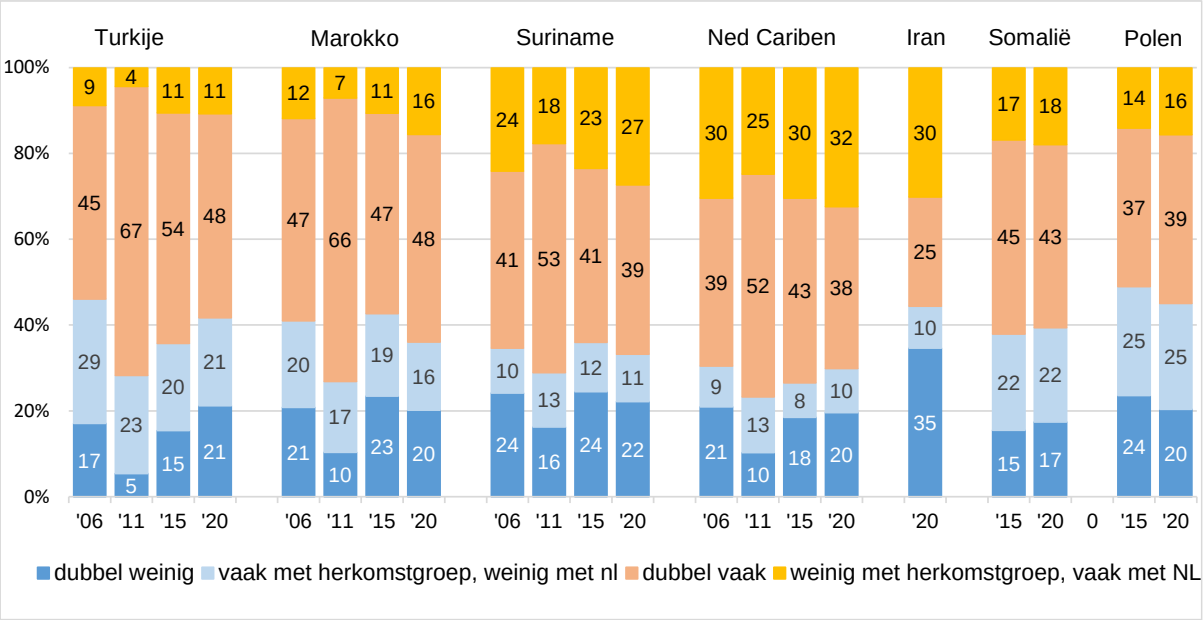
Op deze manier kunnen de resultaten rondom de frequentie van contacten met elkaar in verband worden gebracht. De resultaten zijn te zien in figuur 8.5. Er valt te zien dat voor vrijwel alle herkomstgroepen geldt dat zij vaak contact hebben met zowel vrienden en kennissen uit de herkomstgroep als met vrienden en kennissen zonder migratieachtergrond. Daarnaast zien we dat ongeveer een vijfde tot een kwart van de ondervraagde personen weinig contact heeft met zowel personen uit de herkomstgroep als personen zonder migratieachtergrond. Dit kan betekenen dat zij vooral sociaal contact hebben met andere bevolkingsgroepen of weinig sociaal contact in het algemeen. Vergeleken met de andere herkomstgroepen hebben personen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische en Iraanse achtergrond relatief vaak vooral contact met personen zonder migratieachtergrond en minder met personen uit de eigen herkomstgroep. Ongeveer een kwart van

de personen met een Turkse, Somalische of Poolse achtergrond heeft weinig contact met personen zonder migratieachtergrond, maar wel veel contact met personen uit de eigen herkomstgroep.

Figuur 8.5 Vier categorieën contacten, naar migratieachtergrond, 2020 (in procenten)
Bron: SSB, bewerking Risbo

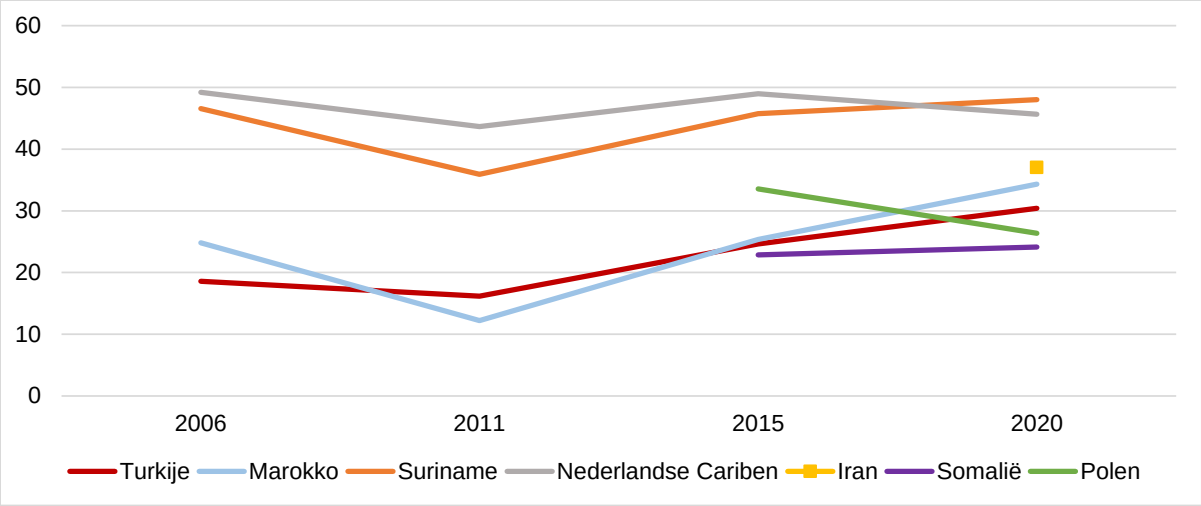
In figuur 8.6 is te zien hoe de vier verschillende categorieën van contact zich hebben ontwikkeld over de tijd, uitgesplitst naar herkomstgroep. In de figuur valt te zien dat het aantal personen dat vaak met personen uit de herkomstgroep contact heeft, maar weinig met personen zonder migratieachtergrond over de tijd licht is gedaald (maar niet significant). Er heeft daarmee een verschuiving plaatsgevonden naar een grotere groep personen die zowel vaak contact heeft met personen uit de herkomstgroep als met personen zonder migratieachtergrond. Wanneer we inzoomen op de trends binnen de verschillende bevolkingsgroepen, valt op dat het aandeel personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond die weinig contact hebben met personen uit de herkomstgroep, maar vaak contact heeft met personen zonder migratieachtergrond is verdubbeld sinds 2011 (hoewel de cijfers uit 2020 vergelijkbaar zijn met de cijfers uit 2006). Het beeld bij personen met een Somalische of Poolse achtergrond is gelijk gebleven sinds 2015. Deze verschillen zijn niet significant.

Figuur 8.6 Vier categorieën contacten, naar migratieachtergrond, 2006-2020 (in procenten)
Bron: SSB, bewerking Risbo

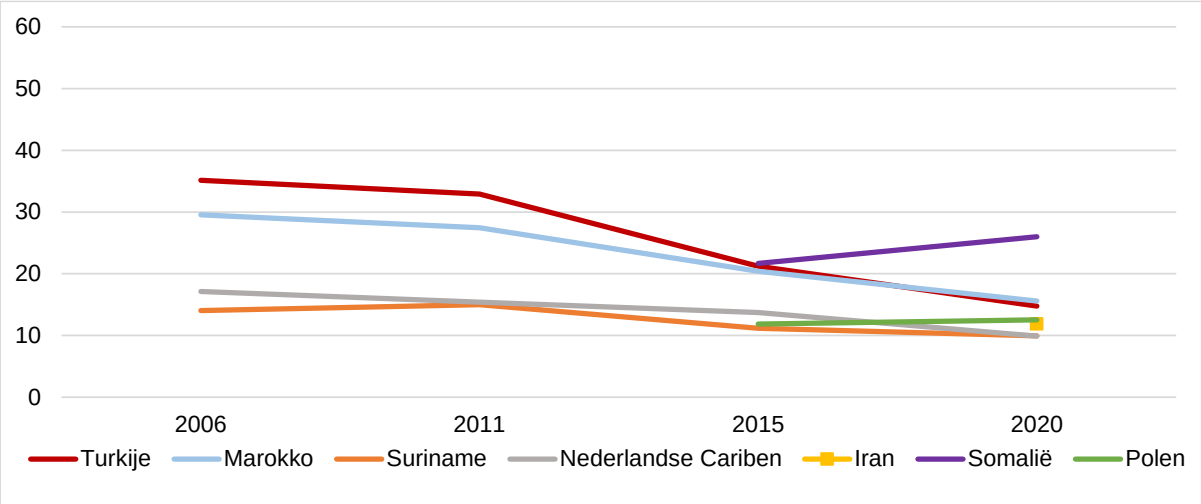
Contacten in de vrije tijd

Gegevens over interetnisch contact gaan terug tot 2006 voor de groepen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Nederlands-Caribische achtergrond. In figuur 8.7 zijn de trends te zien van het aandeel personen dat in de vrije tijd vaak omgaat met personen zonder migratieachtergrond, uitgesplitst naar de verschillende herkomstgroepen. Voor personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Somalische achtergrond lijkt het aandeel personen dat vaak contact heeft met personen zonder migratieachtergrond gestaag te stijgen. Deze stijging is enkel voor personen met een Turkse, Marokkaanse en Surinaamse achtergrond significant. Voor personen met een Nederlands-Caribische of Poolse achtergrond ziet het beeld er anders uit: hier lijkt juist een lichte daling te hebben plaatsgevonden in het aandeel personen dat in de vrije tijd vaak omgaat met personen zonder migratieachtergrond. Hier is enkel de daling voor personen met een Poolse achtergrond significant.

Figuur 8.7 Aandeel personen dat in de vrije tijd vaak omgaat met personen zonder migratieachtergrond, naar migratieachtergrond 2006-2020 (in procenten)
Bron: SSB, bewerking Risbo

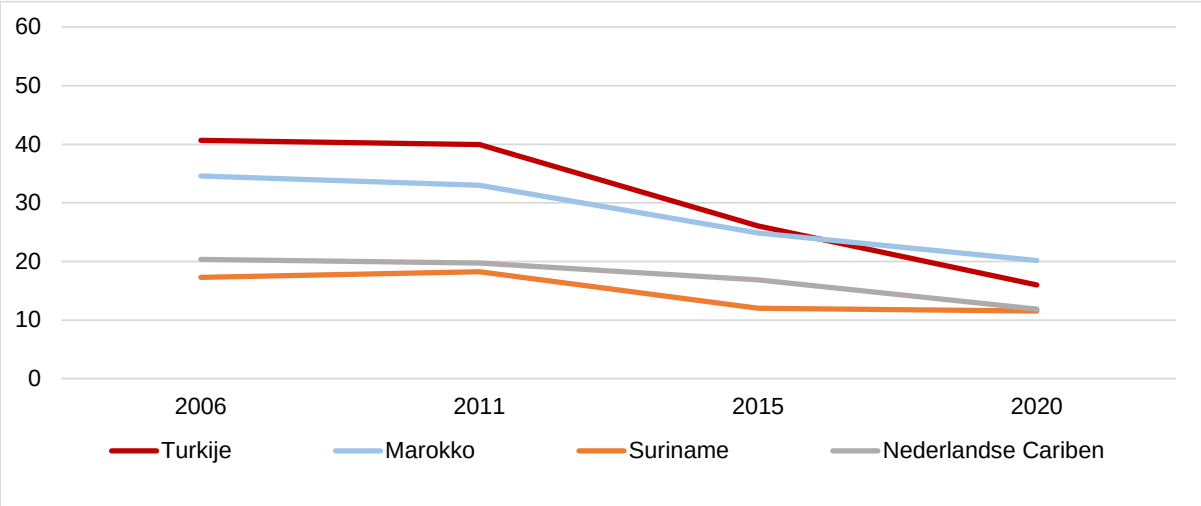
Aangezien er geen definiëring is gegeven aan het woord ‘vaak’, kan het verschillende betekenissen hebben voor verschillende personen. Er is daarom ook gekeken naar het aandeel personen binnen de herkomstgroepen die nooit contact hebben met personen zonder migratieachtergrond (figuur 8.8). Sinds 2006 is het aantal personen dat aangeeft in de vrije tijd nooit contact te hebben met personen zonder migratieachtergrond gedaald. Voor personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond is deze daling het sterkst zichtbaar en significant. Het patroon is bij personen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische achtergrond (significant) gedaald sinds 2006. Van personen met een Somalische of Poolse achtergrond is alleen informatie beschikbaar vanaf 2015. Ten opzichte van 2015 zien we dat er een zeer lichte stijging heeft plaatsgevonden in het aantal personen dat nooit omgaat met personen zonder migratieachtergrond. Deze stijging is niet significant.

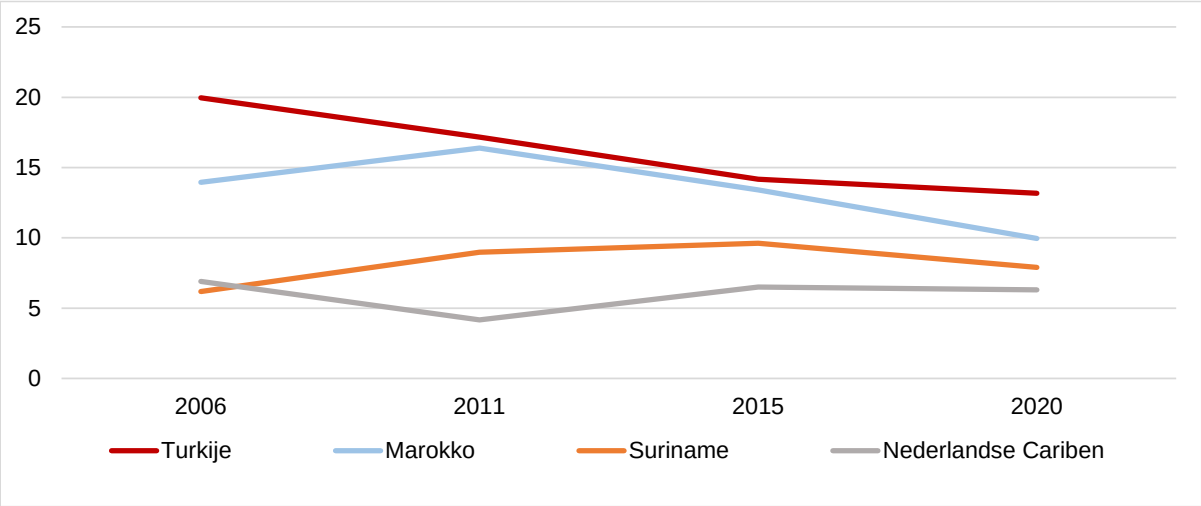
Figuur 8.8 Aandeel personen dat in de vrije tijd nooit omgaat met personen zonder migratieachtergrond, naar migratieachtergrond 2006-2020 (in procenten)
Bron: SSB, bewerking Risbo

Mogelijkerwijs zijn er verschillen te vinden in het aandeel personen dat nooit omgaat met personen zonder migratieachtergrond wanneer generatie wordt meegenomen als factor (zie figuur 8.9 en 8.10). De dalende trend is bij zowel de eerste generatie als de tweede generatie terug te zien. De sterkste

daling is te zien bij de eerste generatie, hoewel de aantallen van de eerste en tweede generatie over de jaren heen naar elkaar zijn toegegroeid. Voor personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond uit de eerste generatie is het aantal personen dat aangeeft nooit contact te hebben in de vrije tijd met personen zonder migratieachtergrond vrijwel gehalveerd. Mensen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische migratieachtergrond hadden al minder vaak nooit contact met personen zonder migratieachtergrond, in deze groep is de daling minder sterk. De dalingen zijn voor alle groepen significant. Het beeld bij de tweede generatie is minder eenduidig, echter is hier ook sprake van een lichte daling, behalve bij personen met een Surinaamse achtergrond. Deze dalingen zijn niet significant.

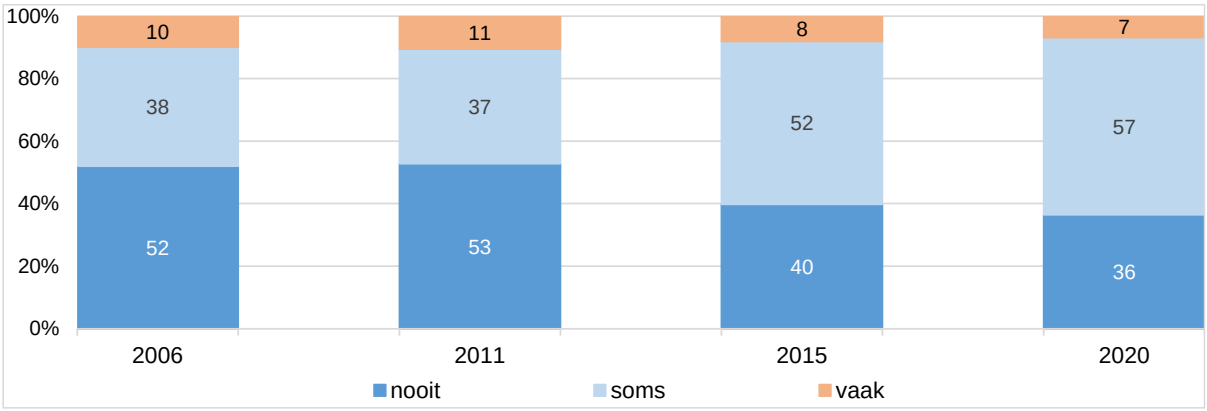
Figuur 8.9 Aandeel eerste generatie dat in de vrije tijd nooit omgaat met personen zonder migratieachtergrond, naar migratieachtergrond, 2006-2020 (in procenten)
Bron: SSB, bewerking Risbo

Figuur 8.10 Aandeel tweede generatie dat in de vrije tijd nooit omgaat met personen zonder migratieachtergrond, naar migratieachtergrond, 2006-2020 (in procenten)
Bron: SSB, bewerking Risbo

Personen zonder migratieachtergrond: contact met personen met migratieachtergrond in vrije tijd

Anders dan in voorgaande resultaten, kijken we in figuur 8.11 naar de frequentie van contact dat personen zonder migratieachtergrond hebben met personen met een migratieachtergrond. In de loop der jaren is het aantal personen zonder migratieachtergrond dat nooit contact heeft met personen met een migratieachtergrond afgenomen. Sinds 2015 heeft meer dan de helft van de personen zonder migratieachtergrond regelmatig (soms tot vaak) contact in hun vrije tijd met personen met een migratieachtergrond.

Figuur 8.11 Ontwikkeling in vaak, soms, nooit contact van personen zonder migratieachtergrond met personen met migratieachtergrond, 2006-2020 (in procenten)
Bron: SSB, bewerking Risbo

Meer dan de helft van de personen zonder migratieachtergrond heeft soms contact met personen met migratieachtergrond (tabel 8.4). Daarnaast heeft iets meer dan een derde nooit contact met personen met een migratieachtergrond. Hoger opgeleiden hebben significant vaker ‘soms’ contact en juist minder vaak ‘nooit’ contact met personen met migratieachtergrond vergeleken met andere opleidingsniveaus.

Tabel 8.4 Contact van personen zonder migratieachtergrond met personen met migratieachtergrond in de vrije tijd, naar geslacht, leeftijd en opleidingsniveau, 2020 (in procenten)

	Vaak	Soms	Nooit
totaal	7	57	36
mannen	7	58	35
vrouwen	7	56	38
15-34	9	59	33
35-54	5	56	39
55-64	6	57	37
65 jaar of ouder	8	56	36
max. bao	5	53	41
vbo/mavo	3	54	43
mbo/havo/vwo	7	56	37
hbo/wo	9	61	30

Bron: SSB, bewerking Risbo

Contacten met andere bevolkingsgroepen

In de voorgaande figuren en tabellen lag de focus op contact binnen herkomstgroepen en tussen personen met en zonder een migratieachtergrond. In figuur 8.5 zagen we dat ongeveer een vijfde tot een kwart van de respondenten weinig contact heeft met zowel personen uit de herkomstgroep als personen zonder migratieachtergrond. Dit kan enerzijds betekenen dat deze personen weinig sociale contacten hebben, maar anderzijds kan dit betekenen dat zij vooral contact hebben met personen met een andere migratieachtergrond. Cijfers van contacten tussen personen van verschillende herkomstgroepen zijn niet beschikbaar voor 2020, maar eerder onderzoek laat zien dat personen met een Surinaamse achtergrond de meest gemengde contacten lijken te hebben (Huijnk & Andriessen, 2016). Bovendien hebben personen met een Surinaamse achtergrond en personen met een Nederlands-Caribische achtergrond vaker onderling contact dan met andere herkomstgroepen. Daarnaast bleek uit dit voorgaande onderzoek hetzelfde voor personen met een Turkse en personen met een Marokkaanse achtergrond: zij hebben onderling meer contact dan met andere herkomstgroepen.

Interetnisch huwen

Een indicator voor de sociale integratie is de mate waarin mensen met een verschillende migratieachtergrond met elkaar trouwen. Over dit onderwerp zijn gegevens beschikbaar voor de vier ‘traditionele’ migrantengroepen. [50] Van de huwelijken is de herkomst van de partner bekend, daarbij is ook bekend of de partner uit het buitenland afkomstig is dan wel uit Nederland. Van de nieuw-gehuwden met een Turkse of Marokkaanse migratieachtergrond trouwt het merendeel met iemand uit dezelfde herkomstgroep. Wel is dit steeds vaker iemand die in Nederland is opgegroeid; het aandeel migratiehuwelijken neemt onder deze twee groepen af. Een klein deel, nog geen tien procent, trouwt met iemand zonder migratieachtergrond. In de groep met een Nederlands-Caribische of Surinaamse migratieachtergrond verandert er in de afgelopen tien jaar weinig als het gaat om de herkomst van hun huwelijkspartner. Onder hen echter ligt het aandeel interetnische huwelijken al sinds lang aanzienlijk hoger dan onder personen met een Turkse of Marokkaanse migratieachtergrond.

8.4. Culturele dimensie: waardeoriëntaties

De voorgaande paragrafen beschreven de emotionele en sociale dimensies van de sociaal-culturele positie. In deze paragraaf kijken we naar de culturele dimensie aan de hand van waardeoriëntaties. Zo wordt de culturele dimensie gemeten door middel van het in kaart brengen van de opvattingen over gelijkheid van mannen en vrouwen en acceptatie van LHB-personen. Aangezien hierover data van verschillende meetmomenten beschikbaar is, zal er worden gekeken naar de ontwikkeling van de opvattingen over de tijd.

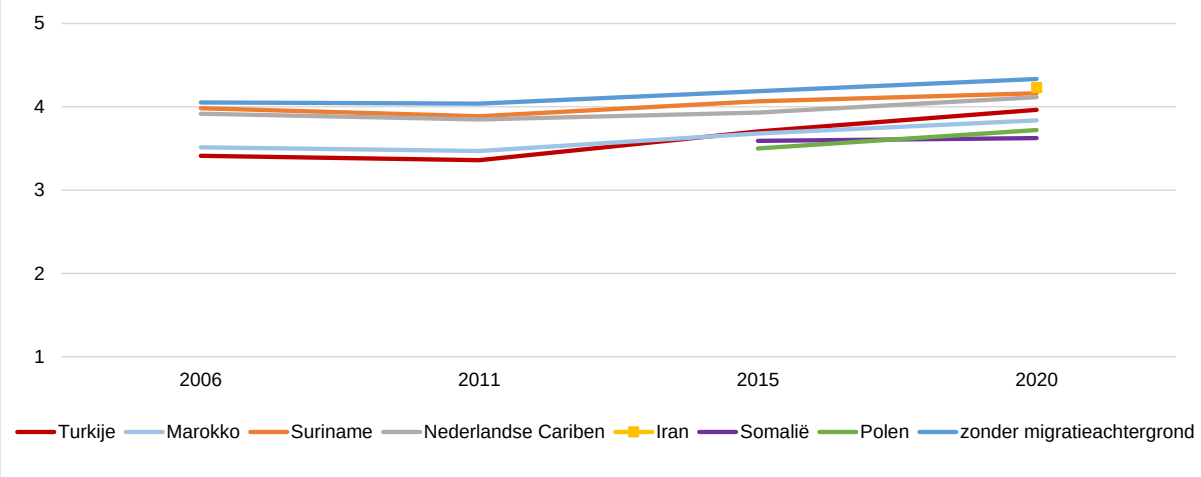
[50] Zie statline: https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/71888ned/table

Genderrollen

Er zijn vier stellingen gebruikt waarmee de opvattingen over genderrollen worden gemeten:

- ‘De man kan het best de verantwoordelijkheid voor het geld hebben.’
- ‘Voor jongens is het belangrijker dan voor meisjes om hun eigen geld te verdienen.’
- ‘Beslissingen over grote aankopen kan de man het best nemen.’
- ‘Een vrouw moet stoppen met werken als ze een kind krijgt.’

De vier stellingen tezamen vormen een schaal van 1 tot en met 5. Binnen deze schaal worden hogere waarden gekoppeld aan meer 'vooruitstrevende' of geëmancipeerde opvattingen. De schaal kan ook gebruikt worden voor het meten van de genderideologie. Lagere scores hangen samen met de opvatting dat mannen en vrouwen verschillende rollen en verantwoordelijkheden moeten hebben. Sinds 2006 zijn de opvattingen over de rolverdeling van mannen en vrouwen in de samenleving voor elke herkomstgroep iets (maar wel significant) ‘moderner’ geworden. Hoewel de verschillen tussen de herkomstgroepen niet heel groot zijn, zien we in de trend dat personen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische en Iraanse achtergrond vergeleken met de andere herkomstgroepen significant iets ‘modernere’ opvattingen over genderrollen hebben. Personen zonder migratieachtergrond denken het meest ‘modern’ hierover. Personen met een Somalische of Poolse achtergrond denken significant iets minder geëmancipeerd over genderrollen vergeleken met de andere herkomstgroepen.

Figuur 8.12 Opvattingen over rollen van mannen en vrouwen in de samenleving, naar migratieachtergrond, 2006-2020 (in gemiddelde schaalscores)
Bron: SSB, bewerking Risbo

Wanneer we kijken naar de samenhang van genderrollen met achtergrondkenmerken binnen de verschillende herkomstgroepen, valt op dat ongeacht de herkomstgroep, vrouwen altijd significant vooruitstrevender opvattingen hebben over genderrollen dan mannen (tabel 8.5). Hetzelfde geldt voor hoger opgeleiden en personen uit de tweede generatie. Qua leeftijd is er een minder eenduidig beeld. Over het algemeen kan worden gesteld dat personen tussen de 15-34 jaar iets ‘modernere’ opvattingen hebben over de rollen van mannen en vrouwen in de samenleving dan ouderen; dit

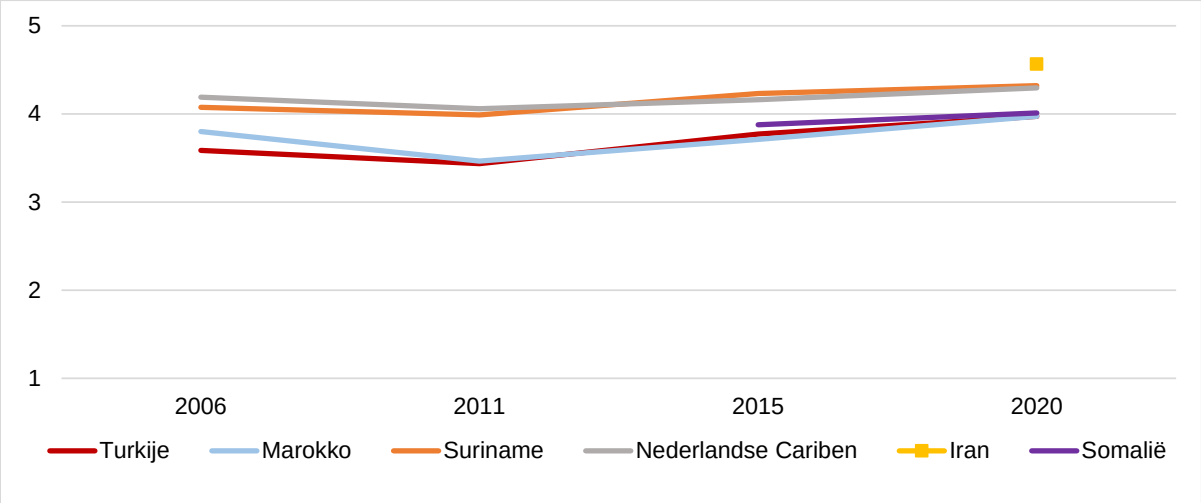
verschil is echter alleen significant voor personen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische, Iraanse en Somalische achtergrond.

Tabel 8.5 Opvattingen over rollen van mannen en vrouwen in de samenleving, naar migratieachtergrond en achtergrondkenmerken, 2020 (in gemiddelde schaalscores)

	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Iran	Somalië	Polen	zonder migr.
man	3,76	3,68	3,90	3,97	4,09	3,43	3,44	4,15
vrouw	4,18	3,99	4,39	4,26	4,39	3,81	4,00	4,52
15-24	3,87	3,85	4,21	4,12	4,39	3,77	3,91	4,26
25-34	4,06	3,91	4,41	4,29	4,35	3,82	3,70	4,40
35-44	4,00	3,80	4,19	4,14	4,28	3,43	3,73	4,36
45-54	3,85	3,69	4,16	4,09	4,10	3,38	3,66	4,41
55 jaar of ouder	4,01	3,93	3,97	3,91	4,08	3,40	3,51	4,30
1e generatie	3,95	3,72	4,04	4,01	4,18	3,55	x	
2e generatie	3,98	3,97	4,32	4,30	4,57	4,01	x	
max. bao	3,81	3,63	3,71	3,70	3,96	3,27	3,33	4,10
vbo/mavo	3,76	3,57	3,90	3,74	3,97	3,86	3,52	4,02
mbo/havo/vwo	3,91	3,85	4,17	4,05	4,10	3,79	3,67	4,31
hbo/wo	4,30	4,18	4,47	4,44	4,40	4,14	4,18	4,60

Bron: SSB, bewerking Risbo

In figuur 8.13 zoomen we in op de opvattingen over genderrollen van de tweede generatie over de tijd. Vergeleken met 2006, zijn de opvattingen van de tweede generatie significant wat moderner geworden. Daarnaast is te zien dat personen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische of Iraanse achtergrond uit de tweede generatie modernere opvattingen hebben over de rolverdeling van mannen en vrouwen dan personen met een Turkse, Marokkaanse of Somalische achtergrond.

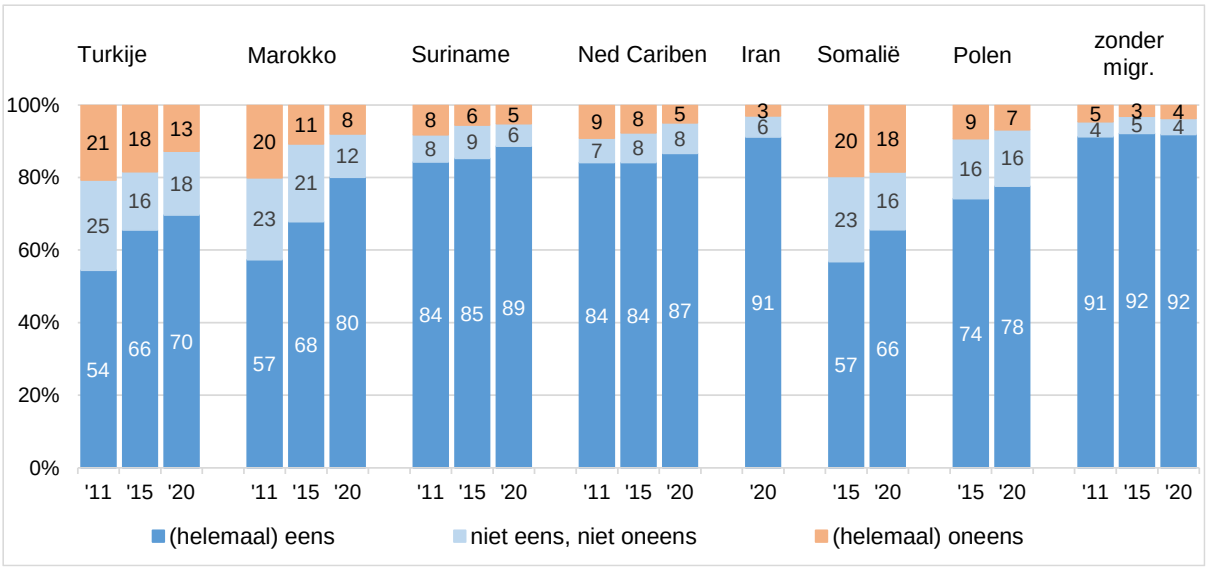
Figuur 8.13 Opvattingen over rollen van mannen en vrouwen in de samenleving van de tweede generatie, naar migratieachtergrond, 2006-2020 (in gemiddelde schaalscores)
Bron: SSB, bewerking Risbo

Opvattingen over LHB-personen

Recent onderzoek toont aan dat in de afgelopen 15 jaar de Nederlandse bevolking positievere opvattingen heeft ontwikkeld over LHB-personen (Huijnk, 2022). Zo'n driekwart van de Nederlandse bevolking staat positief tegenover homoseksualiteit, waardoor Nederland vergeleken met andere Europese landen een veel grotere groep personen kent die tolerant is richting LHB-personen. Echter, er lijkt minder acceptatie te bestaan voor bepaalde zichtbare vormen van homo- of biseksualiteit, zoals zichtbare intimiteit tussen mensen van gelijk geslacht (Kuyper, 2016; Huijnk, 2022). De manier waarop mensen kijken naar LHB-personen, is afhankelijk van verschillende achtergrondkenmerken, zoals opleiding, herkomst en religie. Zo hebben hoger opgeleiden en niet-gelovigen relatief gezien een positievere opvatting over LHB-personen. Ook iemands migratieachtergrond blijkt een rol te spelen bij de opvattingen over LHB-personen. Uit eerdere onderzoeken blijkt dat personen met een Marokkaanse of Turkse achtergrond relatief gezien negatiever denken over homoseksualiteit dan andere bevolkingsgroepen (Huijnk, 2014; Huijnk & Andriessen, 2016). Een mogelijke verklaring voor deze uitkomst die wordt genoemd in deze voorgaande onderzoeken is dat personen met een Marokkaanse of Turkse achtergrond relatief gezien vaak moslim zijn en daarom andere denkbeelden hebben over homoseksualiteit dan niet-religieuze personen, die veel talrijker zijn onder personen zonder migratieachtergrond.

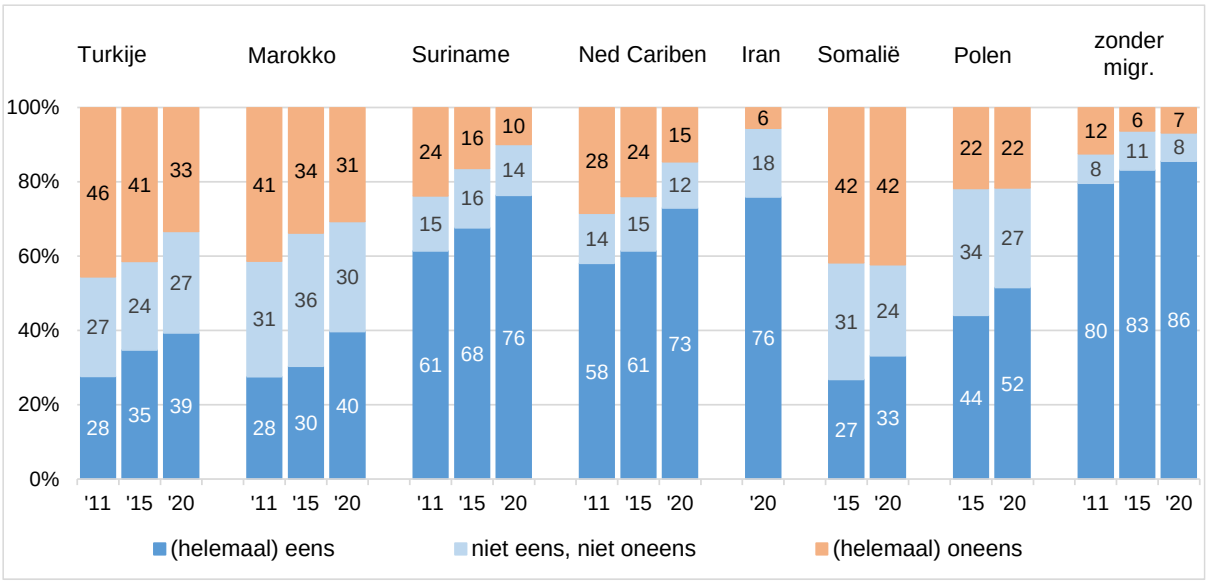
In de SIM is de personen uit de verschillende herkomstgroepen gevraagd naar hun opvattingen over LHB-personen. De verschillende gebruikte stellingen worden eerst afzonderlijk besproken en uitgesplitst naar herkomstgroep. De stellingen hebben betrekking op verschillende dimensies van acceptatie van LHB-personen en worden samengevoegd tot een samenvattende maat over acceptatie van LHB-personen. Op deze samenvattende maat zijn analyses uitgevoerd over de tijd heen.

Personen zonder migratieachtergrond zijn het in verhouding het vaakst (helemaal) eens met de stelling dat homoseksuele en lesbische personen hun leven moeten kunnen leiden zoals zij dat willen, gevolgd door personen met een Iraanse, Surinaamse en Nederlands-Caribische achtergrond (figuur 8.14). Ongeveer twee derde van de personen met een Turkse of Somalische achtergrond is het eens met deze stelling. Sinds 2011 is het percentage personen dat het eens is met de stelling toegenomen, ongeacht herkomstgroep. Er lijkt dus een iets positiever denkbeeld over homoseksuele en lesbische personen te zijn ontstaan over de jaren heen.

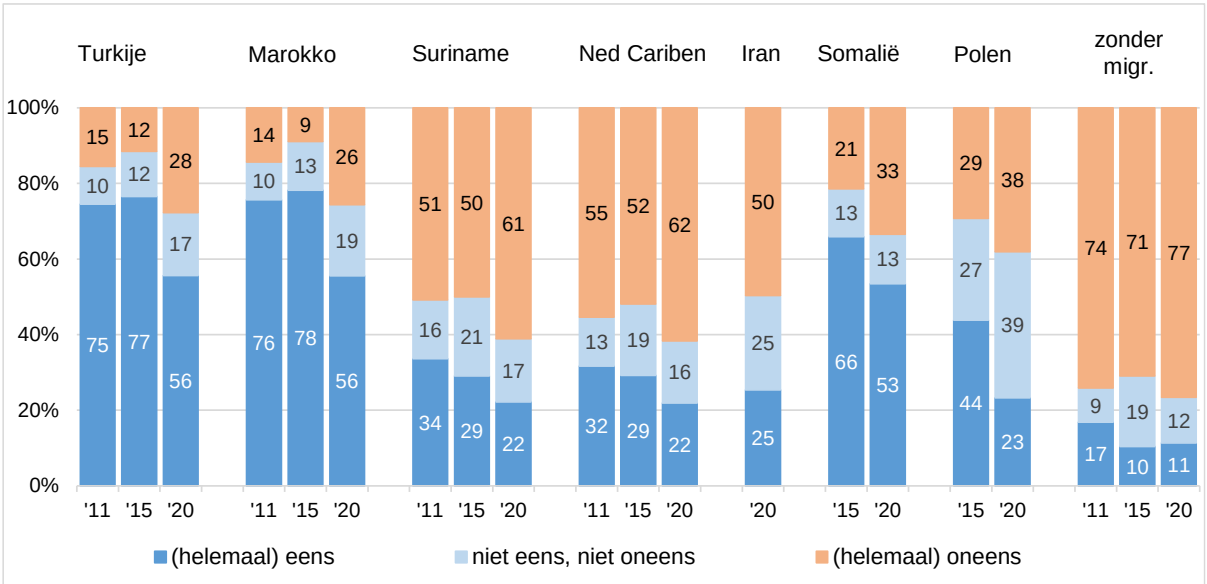
Figuur 8.14 Homoseksuele mannen en lesbische vrouwen moeten hun leven kunnen leiden zoals zij dat willen, naar migratieachtergrond, 2011-2020 (in procenten)
Bron: SSB, bewerking Risbo

Figuur 8.15 laat de bevindingen zien over de stelling dat homoseksuele en lesbische personen met elkaar mogen trouwen. Op deze manier wordt geprobeerd de opvattingen over gelijke rechten helder te krijgen. Vergeleken met de vorige stelling zien we hier minder hoge aantallen personen die het eens zijn met de opvatting dat personen van gelijk geslacht mogen trouwen. Hoewel een groot deel van de ondervraagden vindt dat homoseksuele en lesbische personen hun leven mogen leiden zoals zij dat zelf willen, behoort in het huwelijk treden met iemand van gelijk geslacht hier niet vanzelfsprekend bij. Ook hier geldt dat personen zonder migratieachtergrond het in verhouding vaakst eens zijn met de stelling. Zo'n driekwart van de personen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische en Iraanse achtergrond vindt dat homoseksuele en lesbische personen elkaar mogen huwen. Personen met een Turkse, Marokkaanse of Somalische achtergrond zijn het vaakst oneens: zo'n 30 tot 40 procent van de ondervraagden uit deze herkomstgroepen is tegen het homohuwelijk. In de loop van de jaren is de instemming met de opvatting dat homoseksuele en lesbische personen met elkaar mogen trouwen licht gestegen, wat zou kunnen betekenen dat de denkbeelden over gelijke rechten voor LHB-personen positiever zijn geworden.

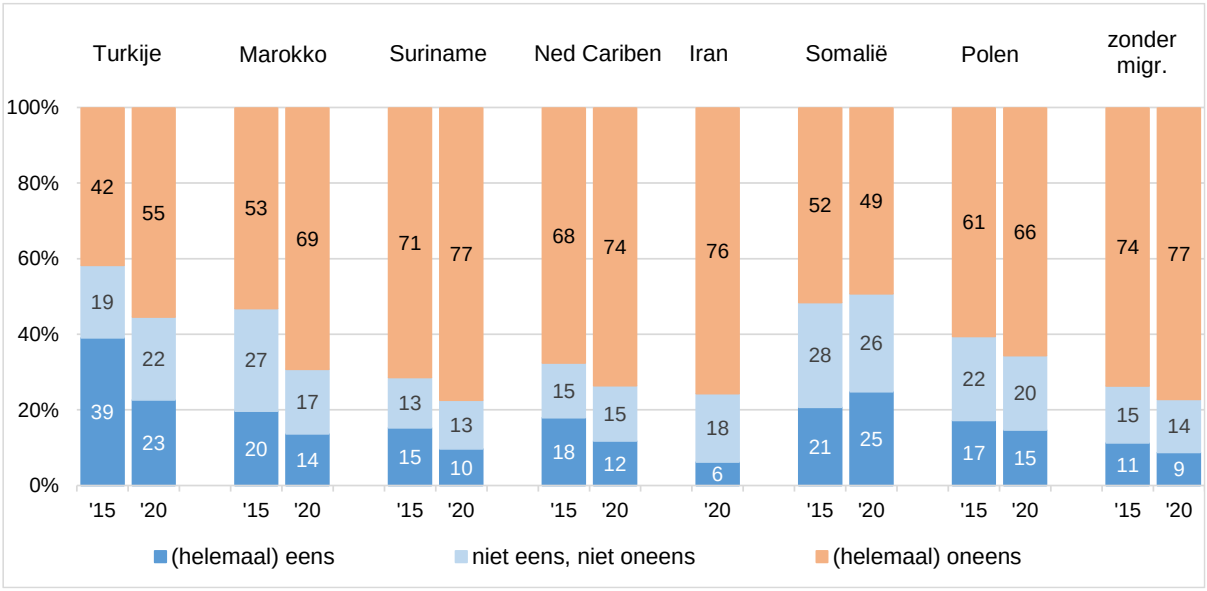
Figuur 8.15 Het is goed dat homoseksuelen met elkaar mogen trouwen, naar migratieachtergrond, 2011-2020 (in procenten)
Bron: SSB, bewerking Risbo

In lijn met de vorige stellingen, zien we dat het aantal personen dat het een probleem zou vinden wanneer hun kind een vaste partner van gelijk geslacht zou hebben over de tijd (licht) gedaald is (figuur 8.16). Personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond hebben de grootste daling ten opzichte van de aantallen in 2011, vooral het verschil tussen 2015 en 2020 is groot. Desalniettemin geeft in 2020 meer dan de helft van de personen uit deze herkomstgroepen aan dat zij er problemen mee hebben als hun kind een vaste partner zou hebben van gelijk geslacht. Daarnaast is het aandeel personen binnen deze herkomstgroepen dat neutraal staat in deze stelling ook licht gestegen. Personen zonder migratieachtergrond hebben de minste problemen met deze stelling, gevolgd door personen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische en Iraanse achtergrond.

Figuur 8.16 Ik zou het een probleem vinden als mijn kind een vaste partner heeft van hetzelfde geslacht, naar migratieachtergrond, 2011-2020 (in procenten)
Bron: SSB, bewerking Risbo

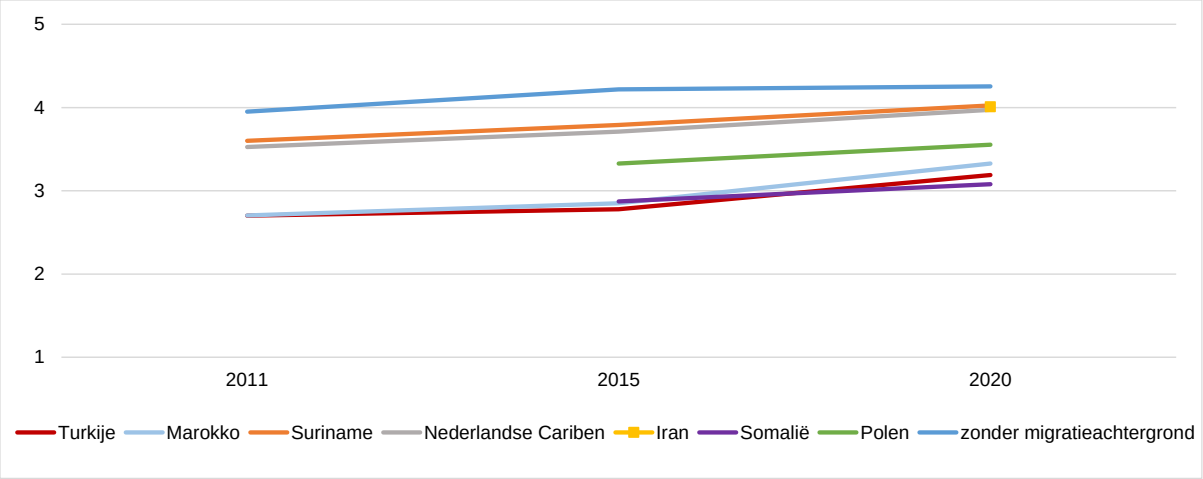
De laatste stelling rondom de acceptatie van LHB-personen gaat over het aanstootgevend vinden van mannen die hand in hand lopen op straat. Aangezien deze stelling pas in 2015 is toegevoegd, zijn er geen gegevens om mee te vergelijken uit 2011. Het beeld uit figuur 8.17 toont aan dat het aantal personen dat het aanstootgevend vindt wanneer er twee mannen hand in hand op straat lopen licht is gedaald sinds 2015, dus minder personen vinden dit aanstootgevend. Ongeveer driekwart van de personen met een Surinaamse, Iraanse en Nederlands-Caribische achtergrond is het oneens met deze stelling. Personen met een Somalische en Turkse achtergrond vinden hand in hand lopende mannen het vaakst aanstootgevend, vergeleken met de andere herkomstgroepen.

Figuur 8.17 Ik vind het aanstootgevend als twee mannen op straat hand in hand lopen naar migratieachtergrond, 2015-2020 (in procenten)
Bron: SSB, bewerking Risbo

De vier stellingen tezamen vormen een schaal die de algemene houding ten opzichte van homoseksualiteit meet, waarbij een score van 1 gelijk staat aan een negatieve houding en een score van 5 aan een positieve houding. Hoewel de stellingen worden samengevoegd, is het belangrijk om rekening te houden met de uiteenlopende opvattingen over de verschillende stellingen. Zo is een groot deel van de ondervraagden het eens met de stelling dat homoseksuele en lesbische personen hun leven mogen leiden zoals zij dat willen, maar is het aandeel personen die homoseksualiteit bij hun eigen kinderen accepteert een stuk kleiner.

Figuur 8.18 wijst uit dat de mate van de acceptatie van LHB-personen sinds 2011 significant is gestegen, ongeacht de herkomstgroep. Personen zonder migratieachtergrond kennen de meest positieve houding, gevolgd door personen met een Surinaamse, Iraanse en Nederlands-Caribische achtergrond. Vergeleken met de andere herkomstgroepen hebben personen met een Poolse, Somalische, Turkse of Marokkaanse achtergrond een minder positieve houding ten opzichte van homoseksualiteit. Deze verschillen zijn significant.

Figuur 8.18 Mate van acceptatie van LHB-personen, naar migratieachtergrond, 2011-2020 (in gemiddelde schaalscores)
Bron: SSB, bewerking Risbo

Eerdere onderzoeken naar migratieachtergrond en opvattingen over LHB-personen (bijvoorbeeld Huijnk, 2014; Huijnk & Andriessen, 2016) geven aan dat religie mogelijkerwijs kan verklaren waarom er een verschil bestaat in denkbeelden tussen herkomstgroepen. In het huidige onderzoek zien we dat personen met een Surinaamse, Iraanse en Nederlands-Caribische achtergrond een positievere houding hebben ten opzichte van homoseksualiteit. Je ziet hier dat respectievelijk 62 procent, 35 procent en 57 procent van de personen binnen deze herkomstgroepen zichzelf rekent tot een religie. Personen met een Poolse, Somalische, Turkse of Marokkaanse achtergrond hebben in vergelijking met de andere herkomstgroepen een minder positieve houding ten opzichte van homoseksualiteit. Binnen deze herkomstgroepen zien we een hoger percentage personen die zich rekent tot een religie, respectievelijk 76 procent, 94 procent, 87 procent en 92 procent.

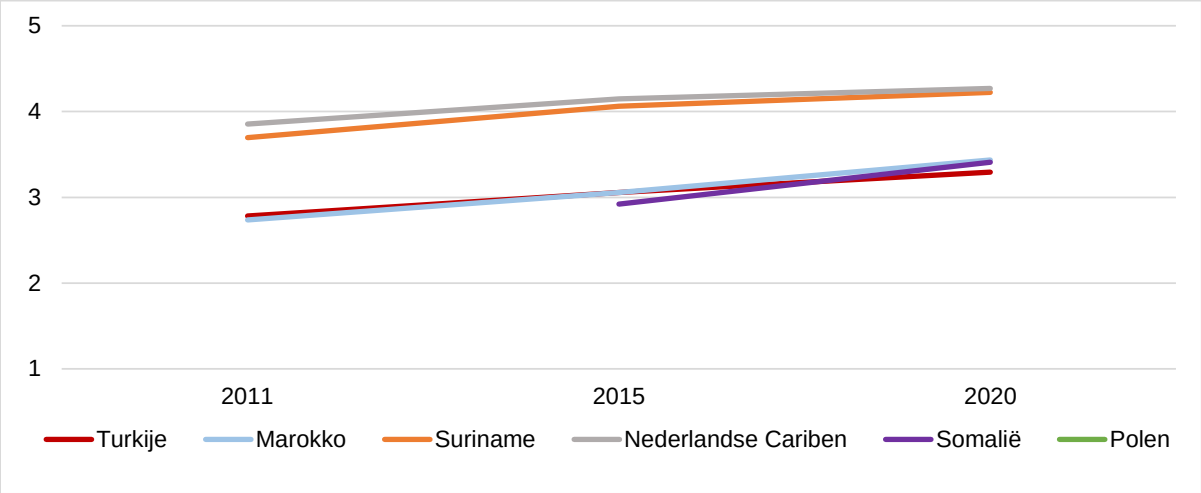
In tabel 8.6 zien we dat hoger opgeleiden, jongere personen en de tweede generatie over het algemeen positiever zijn over homoseksualiteit dan lager opgeleiden, oudere personen en de eerste generatie. Daarnaast zien we dat vrouwen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische, Somalische, Poolse of zonder migratieachtergrond significant positiever staan tegenover homoseksualiteit dan mannen.

Tabel 8.6 Mate van acceptatie van LHB-personen, naar migratieachtergrond en achtergrondkenmerken, 2020 (in gemiddelde schaalscores)

	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Iran	Somalië	Polen	zonder migr.
man	3,24	3,32	3,88	3,87	3,99	2,97	3,40	4,13
vrouw	3,14	3,34	4,15	4,07	4,03	3,19	3,70	4,37
15-24	3,47	3,38	4,26	4,18	4,19	3,30	3,72	4,27
25-34	3,31	3,33	4,18	4,04	4,14	3,05	3,50	4,32
35-44	3,21	3,50	4,01	3,97	4,03	2,99	3,55	4,32
45-54	2,99	3,16	3,90	3,99	3,86	2,85	3,48	4,31
55 jaar of ouder	2,91	3,21	3,89	3,67	3,88	2,85	3,70	4,19
1e generatie	3,10	3,23	3,87	3,81	3,94	3,02	x	.
2e generatie	3,30	3,44	4,22	4,27	4,49	3,41	x	.
max. bao	2,81	3,15	3,66	3,75	3,68	2,92	3,16	4,16
vbo/mavo	3,05	3,41	3,93	3,84	3,86	3,33	3,45	4,05
mbo/havo/vwo	3,22	3,37	4,00	3,92	3,98	3,10	3,52	4,17
hbo/wo	3,53	3,49	4,28	4,13	4,10	3,31	3,88	4,47

Bron: SSB, bewerking Risbo

Wanneer we inzoomen op de algemene houding van de tweede generatie ten opzichte van homoseksualiteit, valt op dat deze sinds 2011 significant positiever is gaan kijken naar homoseksualiteit (figuur 8.19). Personen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische of Iraanse achtergrond zijn significant positiever over homoseksualiteit dan personen met een Turkse, Somalische of Marokkaanse achtergrond.

Figuur 8.19 Mate van acceptatie van LHB-personen van de tweede generatie, naar migratieachtergrond, 2011-2020 (in gemiddelde schaalscores)

Bron: SSB, bewerking Risbo

8.5. Samenvatting

Binnen dit hoofdstuk is de sociaal-culturele positie gemeten aan de hand van drie dimensies: sociaal, cultureel en emotioneel. Onder de emotionele dimensie valt de identificatie met de herkomstgroep en/of met Nederland. Binnen de sociale dimensie kijken we naar interetnisch contact dat wordt uitgesplitst in vier categorieën: van weinig contact met zowel vrienden/kennissen van de herkomstgroep als met vrienden/kennissen zonder migratieachtergrond, tot veel contact met beide groepen vrienden/kennissen. De culturele dimensie wordt gemeten met twee verschillende waardeoriëntaties: opvattingen over gelijkheid van mannen en vrouwen en acceptatie van LHB-personen.

Identificatie en contacten

Onder personen met een Turkse, Marokkaanse, Somalische of Poolse achtergrond is het aandeel personen dat zich (heel) sterk identificeert met de herkomstgroep groot. Meer dan driekwart van deze groepen voelt zich sterk verbonden met de herkomstgroep. In de loop van de tijd is het aandeel personen dat zich (heel) sterk identificeert met de herkomstgroep gedaald. Deze daling zien we vooral bij personen met een Turkse, Marokkaanse of Somalische achtergrond.

Ongeveer de helft van de personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond identificeert zich sterk met zowel Nederland als de herkomstgroep. Van ruim een kwart tot een derde van hen identificeert zich sterk met de herkomstgroep en zwak met Nederland. Het overgrote deel (73%) van de personen met een Poolse achtergrond identificeert zich sterk met Polen en zwak met Nederland. Dit hangt waarschijnlijk samen met het feit dat een groot deel van de mensen met een Poolse achtergrond relatief recent als arbeidsmigrant naar Nederland is gekomen. Voor personen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische of Iraanse achtergrond zien we een ander beeld. Van deze groepen identificeert een relatief groot deel zich sterk met Nederland en zwak met de eigen herkomstgroep.

In lijn met deze resultaten over identificatie, zien we dat bijna de helft van de personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond zowel vaak contact heeft met personen uit de eigen herkomstgroep als met personen zonder migratieachtergrond. Ongeveer een kwart van de personen met een Turkse, Somalische of Poolse achtergrond heeft weinig contact met personen zonder migratieachtergrond, maar wel veel contact met personen uit de eigen herkomstgroep. Personen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische en Iraanse achtergrond hebben vaker frequent contact met personen zonder migratieachtergrond dan met personen uit de eigen herkomstgroep.

Tegelijkertijd zien we dat het aandeel personen met een migratieachtergrond dat aangeeft in de vrije tijd nooit contact te hebben met personen zonder migratieachtergrond in de periode 2006-2020 is afgenomen. Dit geldt met name voor personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond.

Generatieverschillen binnen identificatie en contacten

Generatie kan een rol spelen bij het interetnisch contact en identificatie. Het aandeel personen dat zich sterk met Nederland identificeert is binnen de tweede generatie groter dan binnen de eerste generatie. Vooral bij groep met een Turkse achtergrond is het verschil tussen de eerste generatie (45%) en tweede generatie (72%) opvallend. Nadere analyse laat zien dat het daarbij vooral gaat om dubbele identificaties en dat met name de groep die zich zowel sterk identificeert met de Turkse herkomstgroep als met Nederland onder de tweede generatie hoger is dan onder de eerste generatie. Bij groep met een Surinaamse of Nederlands-Caribische migratieachtergrond valt op dat het aandeel dat zich sterk identificeert met Nederland en zwak met het herkomstland onder de tweede generatie aanzienlijk groter is dan onder de eerste generatie.

Als we kijken naar de ontwikkeling van de interetnisch contacten over de tijd, dan zien we dat de eerste en tweede generatie over de jaren heen naar elkaar zijn toegegroeid: vooral de eerste generatie kent een sterke daling in het aandeel personen dat nooit contact heeft met personen zonder migratieachtergrond. Vooral voor personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond uit de eerste generatie is het aandeel personen dat aangeeft nooit contact te hebben met personen zonder migratieachtergrond in de vrije tijd sinds 2006 flink afgenomen. Voor personen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische achtergrond is de daling minder sterk zichtbaar, maar bij deze groepen was het aandeel dat nooit contact heeft met personen zonder migratieachtergrond van oudsher al veel kleiner.

Waardeoriëntaties

Sinds 2006 zijn de opvattingen over de rolverdeling van mannen en vrouwen in de samenleving voor elke herkomstgroep geëmancipeerder geworden. Personen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische en Iraanse achtergrond hebben vergeleken met de andere herkomstgroepen de meest ‘moderne’ opvattingen over genderrollen. Personen met een Somalische of Poolse achtergrond denken het minst geëmancipeerd over genderrollen. Naast de opvattingen over genderrollen, is ook de mate van acceptatie van LHB-personen onderzocht. Sinds 2011 is de mate van acceptatie van LHB-personen flink gestegen, ongeacht de herkomstgroep. Personen zonder migratieachtergrond kennen de sterkste acceptatie van homoseksualiteit, gevolgd door personen met een Surinaamse, Iraanse en Nederlands-Caribische achtergrond. Vergeleken met de andere herkomstgroepen, hebben personen met een Somalische, Turkse, Marokkaanse of Poolse achtergrond een minder positieve houding ten opzichte van homoseksualiteit. Dit kan mogelijkerwijs samenhangen met het grote aandeel personen binnen deze herkomstgroepen dat zichzelf rekent tot een religie.

Generatieverschillen binnen waardeoriëntaties

Vergeleken met 2006, zijn de opvattingen van de tweede generatie over genderrollen en homoseksualiteit wat ‘moderner’ geworden, ongeacht de herkomstgroep. Wel is te zien dat personen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische of Iraanse achtergrond uit de tweede generatie modernere opvattingen hebben over de rolverdeling van mannen en vrouwen dan personen met een

Turkse, Marokkaanse of Somalische achtergrond. Tegelijkertijd zien we dat personen van de tweede generatie met een Surinaamse, Nederlands-Caribische of Iraanse achtergrond positiever over homoseksualiteit zijn dan personen van de tweede generatie met een Turkse, Somalische of Marokkaanse achtergrond.

Literatuur

Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of refugee studies*, *21*(2), 166-191. Doi: https://doi.org/10.1093/jrs/fen016

Dagevos, J. (2001). *Perspectief op integratie. Over de sociaal-culturele en structurele integratie van etnische minderheden in Nederland*. Den haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

Dagevos, J., De Voogd-Hamelink, M., & Damen, R. (2022). *Gevestigd, maar niet thuis. Eerste bevindingen uit de Survey integratie migranten (sim2020)*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Gijsberts, M., & Vervoort, M. (2009). Beeldvorming onder hoger opgeleide allochtonen. Waarom is er sprake van een integratieparadox. *Sociologie*, *5*(3), 406-429.

Huijnk, W., & Dagevos, J. (2012). *Dichter bij elkaar? De sociaal-culturele positie van niet-westerse migranten in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Huijnk, W. (2014). *De acceptatie van homoseksualiteit door etnische en religieuze groepen in Nederland.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Huijnk, W. en I. Andriessen (2016). *Integratie in zicht. De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Huijnk, W., Dagevos, J., Gijsberts, M., & Andriessen, I. (2015). *Werelden van verschil. Over de sociaal-culturele afstand en positie van migrantengroepen in Nederland.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Huijnk, W. (2022). *Opvattingen over seksuele en genderdiversiteit in Nederland en Europa 2022*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Kuyper, L. (2016). *LHBT-monitor 2016. Opvatting over en ervaringen van lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Vancluysen, K., & Van Craen, M. (2010). Integration and perceived discrimination: two competing hypotheses tested among persons of Moroccan and Turkish descent in Belgium. Geraadpleegd op http://old.adapt.it/adapt-indice-a-z/wp-content/uploads/2014/04/vancluysen_craen.pdf

Varshaver, E., & Rocheva, A. (2016). Migrant integration: What is it and what role does the state play in its implementation? *The Journal of Social Policy Studies, 14*(3), 315-330

Hoofdstuk 9. Etnisch-culturele diversiteit

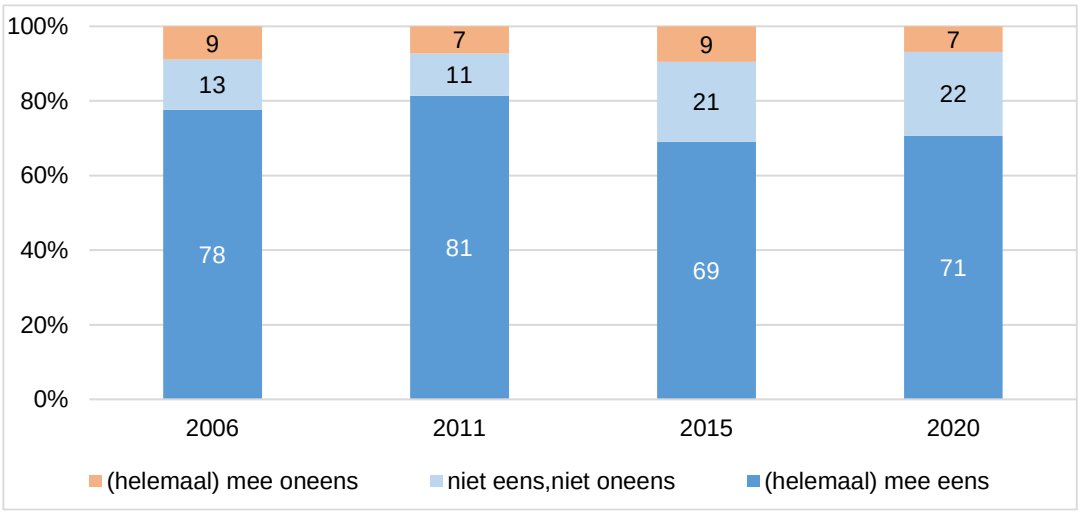
9.1. Inleiding

De aanwezigheid en groei van de bevolkingsgroepen met een migratieachtergrond leidt tot een nieuwe dynamiek en ontwikkelingen in de manier waarop we samenleven. De etnisch-culturele-diversiteit in Nederland heeft invloed de interetnische relaties en kan ook aanleiding vormen voor onderlinge spanningen. Zo zien we ook dat bepaalde groepen sociale uitsluiting ervaren en dat de sociale (on)gelijkheid een groot politiek vraagstuk is gebleven. In 2016 werd in het SCP-rapport *Integratie in zicht?* 'een verharding van het publieke en politieke debat' beschreven (Huijnk et al. 2016). Sinds 2016 zijn er meerdere momenten geweest waarbij spanningen tussen verschillende groepen naar de voorgrond kwamen. Ook hebben er in deze periode verschillende publieke en politieke debatten plaatsgevonden waarbij sociaal-maatschappelijke uitsluiting die bepaalde groepen ervaren, centraal heeft gestaan. Met name de Black Lives Matter protesten en de toeslagenaffaire hebben tot veel aandacht geleid voor sociale ongelijkheid en institutionele buitensluiting, waarbij etnisch-culturele verschillen een rol spelen.

In dit hoofdstuk wordt een aantal aspecten van de etnisch-culturele diversiteit in de samenleving nader bekeken. In de tweede paragraaf komen de opvattingen van mensen zonder migratieachtergrond aan bod. Daarbij gaat het over hun mening over de culturele diversiteit, in hoeverre zij zich thuis voelen in Nederland en wat hun houding is ten aan zien van interetnische huwelijken. Paragraaf drie belicht deze aspecten vanuit de groepen met een migratieachtergrond, hier is ook aandacht voor ervaren discriminatie.

9.2. Opvattingen van personen zonder migratieachtergrond over etnisch-culturele diversiteit

De ontwikkelingen in de samenleving kunnen effect hebben op opvattingen over etnisch-culturele diversiteit in de samenleving. In figuur 9.1 staat de verdeling van antwoorden weergegeven op de stelling 'het is goed dat een samenleving bestaat uit verschillende culturen'.

Figuur 9.1 Het is goed dat een samenleving bestaat uit verschillende culturen, 2006-2020 (in procenten).
Bron: SSB (SIM 2006-2020), gewogen gegevens, bewerking Risbo

In 2020 vindt 71 procent van de personen zonder migratieachtergrond dat het goed is dat de samenleving uit meerdere culturen bestaat. Een klein deel (7 procent) is negatief over een samenleving met meerdere culturen. Het beeld in 2020 is vergelijkbaar met dat in 2016. Daarvoor in 2011 en 2006, was een groter deel van de mensen zonder migratieachtergrond positief over een diverse samenleving. De groep die negatief is over culturele diversiteit is in elk van de metingen nog geen tien procent en verandert nauwelijks van omvang.

In tabel 9.1 is een uitsplitsing gemaakt voor 2020 naar een aantal persoonskenmerken. Daarin staat dat vrouwen positiever zijn over een diverse samenleving dan mannen, terwijl de groep van 24-44 jaar minder positief en vaker neutraal aankijkt tegen een samenleving met verschillende culturen dan de overige leeftijdsgroepen.

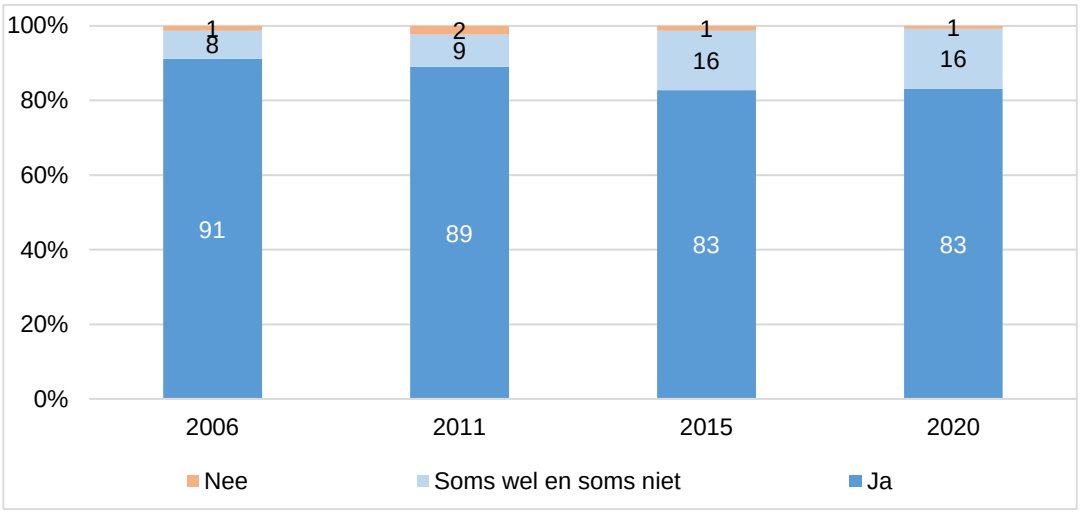
Tabel 9.1 Het is goed dat een samenleving bestaat uit verschillende culturen, naar achtergrondkenmerken 2020 (in procenten).

	(helemaal) mee eens	niet eens, niet oneens	(helemaal) mee oneens
totaal	71	22	7
mannen	65	26	9
vrouwen	76	19	5
15-24 jaar	77	17	6
24-34 jaar	65	30	5
35-44 jaar	66	27	7
45-54 jaar	72	17	11
55 jaar of ouder	71	22	6

Bron: SSB (SIM 2006-2020), gewogen gegevens, bewerking Risbo

Tevredenheid met de Nederlandse samenleving

Een andere indicator die gebruikt wordt om de houdingen ten opzichte van de etnisch-culturele diversiteit te meten, betreft het ‘thuisgevoel’ in Nederland. In figuur 9.2 staan de antwoorden weergeven op de stelling ‘Voelt u zich thuis in Nederland?’ voor de jaren 2006, 2011, 2015 en 2020.

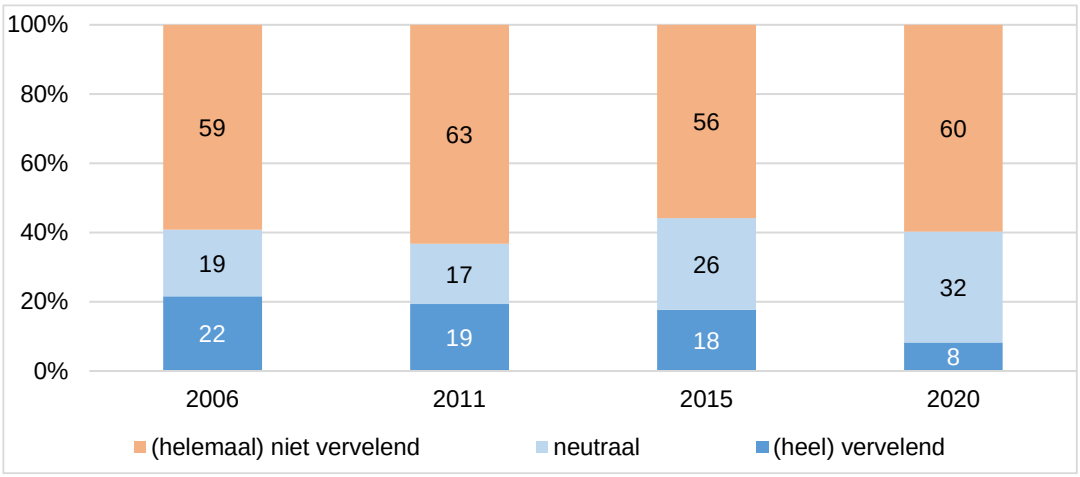

Figuur 9.2 Voelt u zich thuis in Nederland, 2006-2020 (in procenten).
Bron: SSB (SIM 2006-2020), gewogen gegevens, bewerking Risbo

In 2020 zegt 83 procent van de personen zonder migratieachtergrond zich thuis te voelen in Nederland (zie figuur 9.2). In datzelfde jaar voelde rond 16 procent zich soms wel, en soms niet thuis in Nederland. Ongeveer 1 procent voelt zich niet thuis in Nederland. Ook in 2015 was dit de verdeling van de antwoorden, daarvoor in 2011 en 2006 waren er meer mensen zonder migratieachtergrond die zich thuis voelden in Nederland. Mensen zonder migratieachtergrond zijn zich in de afgelopen 15 jaar dus minder thuis gaan voelen in Nederland

Oordeel over interetnische huwelijken

Een andere indicator voor etnisch-culturele afstand in het sociale leven betreft interetnische huwelijken van de (eventuele) eigen kinderen. In figuur 9.3 is te zien dat 60 procent van de mensen zonder migratieachtergrond positief is en interetnische huwelijken als (helemaal) niet vervelend beoordeeld. Een klein deel (8 procent) vindt dit wel (heel) vervelend en 32 procent staat hier neutraal tegenover. In de loop der tijd daalt het aandeel personen dat interetnische huwelijken (heel) vervelend vindt, van 22 procent in 2006, naar 8 procent in 2020. Dit komt vooral doordat het deel van de mensen zonder migratieachtergrond dat neutraal tegenover interetnische huwelijken staat, groter wordt.

Figuur 9.3 Houding ten aanzien van interetnische huwelijken van (eventuele) kinderen, personen zonder migratieachtergrond, 2006-2020 (in procenten).
Bron: SSB (SIM 2006-2020), gewogen gegevens, bewerking Risbo

In tabel 9.2 is het percentage dat (helemaal) geen bezwaar heeft tegen interetnische huwelijken uitgesplitst naar de geslacht, leeftijd en opleidingsniveau.

Tabel 9.2 Houding ten aanzien van interetnische huwelijken van zijn (eventuele) kinderen, naar achtergrondkenmerken in 2006, 2011, 2015, 2020 (percentage helemaal niet vervelend)

	2006	2011	2015	2020
totaal	59	63	56	60
mannen	60	59	55	58
vrouwen	58	68	57	62
15-24 jaar	61	65	52	71
24-34 jaar	68	66	56	63
35-44 jaar	63	63	58	65
45-54 jaar	59	66	55	54
55 jaar of ouder	53	60	57	56
max. basisonderwijs	50	54	60	61
vbo/mavo	46	51	50	49
mbo/havo/vwo	64	64	49	59
hbo/wo	69	73	65	66

Bron: SSB (SIM 2006-2020), gewogen gegevens, bewerking Risbo

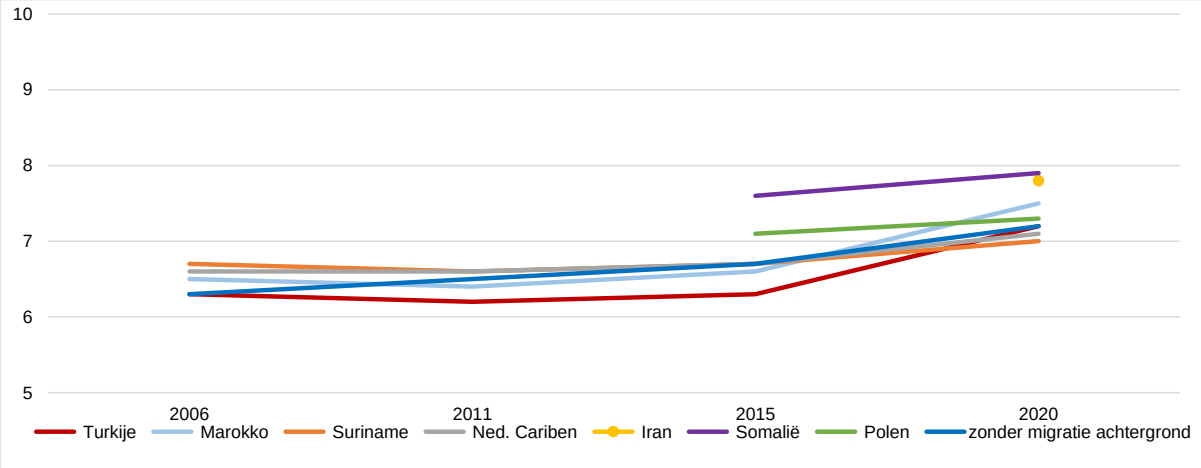
In 2020 hebben jongeren van 15 tot 24 jaar minder vaak bezwaar tegen een interetnisch huwelijk dan ouderen. Vooral het verschil met de 55-plussers is aanzienlijk. Het valt op dat dit verschil in de loop der jaren eerder groter dan kleiner is geworden. Al sinds 2006 hebben mensen met een hbo/wo-diploma minder bezwaren tegen interetnische huwelijken dan mensen met een ander opleidingsniveau.

9.3. Houdingen van personen met een migratieachtergrond

In de vorige paragraaf bespraken we hoe het staat met de houding van personen zonder migratieachtergrond ten opzichte van culturele diversiteit. In deze paragraaf kijken we naar de houding van de verschillende migrantengroepen: hoe denken zij over de multiculturele samenleving?

Tevredenheid met Nederlandse samenleving

Op de algemeen geformuleerde vraag “Wat vindt u van de Nederlandse samenleving?” konden respondenten antwoord geven op een schaal van 1 (heel erg ontevreden) tot en met 10 (heel erg tevreden). Alle groepen geven Nederland een ruime voldoende (figuur 9.4). Vooral in 2020 zien we voor alle herkomstgroepen een stijging in tevredenheid met de Nederlandse samenleving.

Figuur 9.4 Gemiddeld rapportcijfer tevredenheid over de Nederlandse samenleving, 2006-2020, naar migratieachtergrond

Bron: SSB (SIM 2006-2020), bewerking Risbo

Wanneer we inzoomen op de verschillende generaties, zien we dat de rapportcijfers voor de Nederlandse samenleving lager liggen bij personen uit de tweede generatie dan bij personen uit de eerste generatie, ongeacht de groep (tabel 9.3).

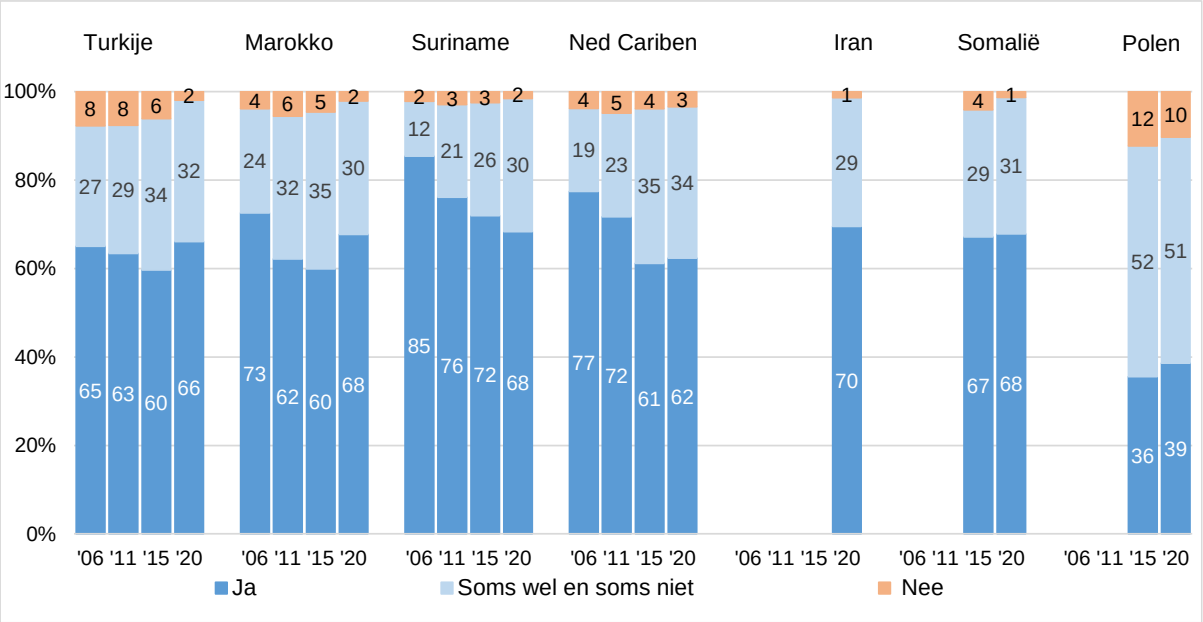
Tabel 9.3 Gemiddeld rapportcijfer tevredenheid over de Nederlandse samenleving, eerste en tweede generatie, naar migratieachtergrond 2020

Tevredenheid	Totaal	Eerste generatie	Tweede generatie
Turkije	7,2	7,4	6,9
Marokko	7,5	8,0	7,0
Suriname	7,0	7,1	6,9
Nederlandse Cariben	7,1	7,3	6,8
Iran	7,8	7,8	7,2
Somalië	7,9	8,1	6,9
Polen	7,3	x	x
zonder migratieachtergrond	7,2		

Bron: SSB (SIM 2020), bewerking Risbo

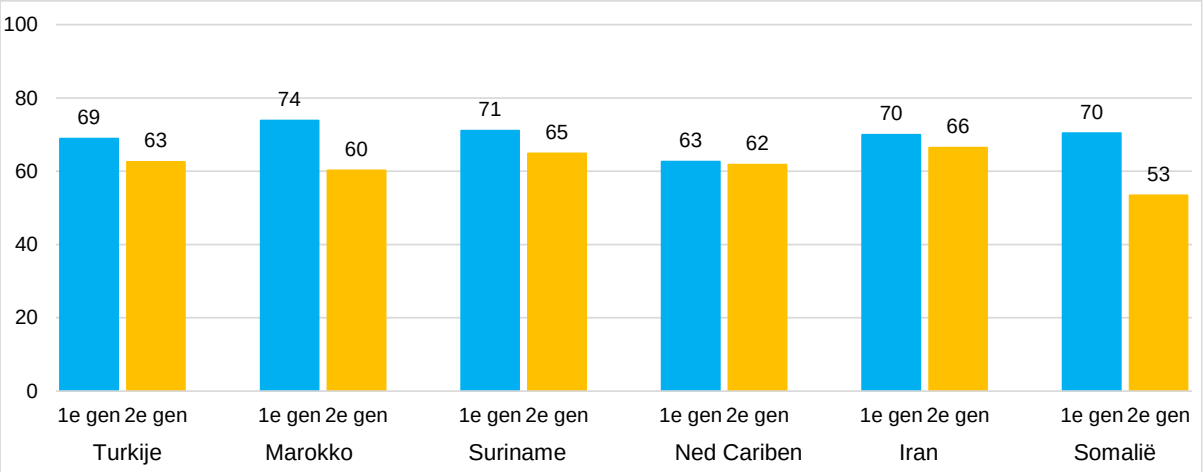
Thuis voelen in Nederland

De respondenten is gevraagd in hoeverre zij zich thuis voelen in Nederland (figuur 9.5). Voor elke groep geldt dat ongeveer 70 procent zich thuis voelt in Nederland. Er is telkens een heel kleine groep die zich niet thuis voelt in Nederland. We zien een ander beeld bij personen met een Poolse achtergrond: de helft voelt zich soms wel en soms niet thuis in Nederland. Vergeleken met 2015 zijn personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond zich significant meer thuis gaan voelen. Het beeld is bij personen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische en Somalische achtergrond gelijk gebleven over de jaren.

Figuur 9.5 Mate waarin men zich thuis voelt in Nederland, naar migratieachtergrond en jaren (2006-2020), in percentages
Bron: SSB (SIM 2006-2020), gewogen gegevens, bewerking Risbo

In figuur 9.6 zijn de mensen die zich in 2020 thuis voelen in Nederland uitgesplitst naar generatie. In bijna alle herkomstgroepen voelt onder de tweede generatie een kleiner deel zich thuis in Nederland dan onder de eerste. Alleen in de groep met een Nederlands-Caribische achtergrond is er geen verschil tussen de generaties.

Figuur 9.6 Percentage dat zich thuis voelt in Nederland, naar migratieachtergrond en generatie in 2020
Bron: SSB (SIM 2006-2020), gewogen gegevens, bewerking Risbo

Gelijkwaardigheid en ervaren discriminatie

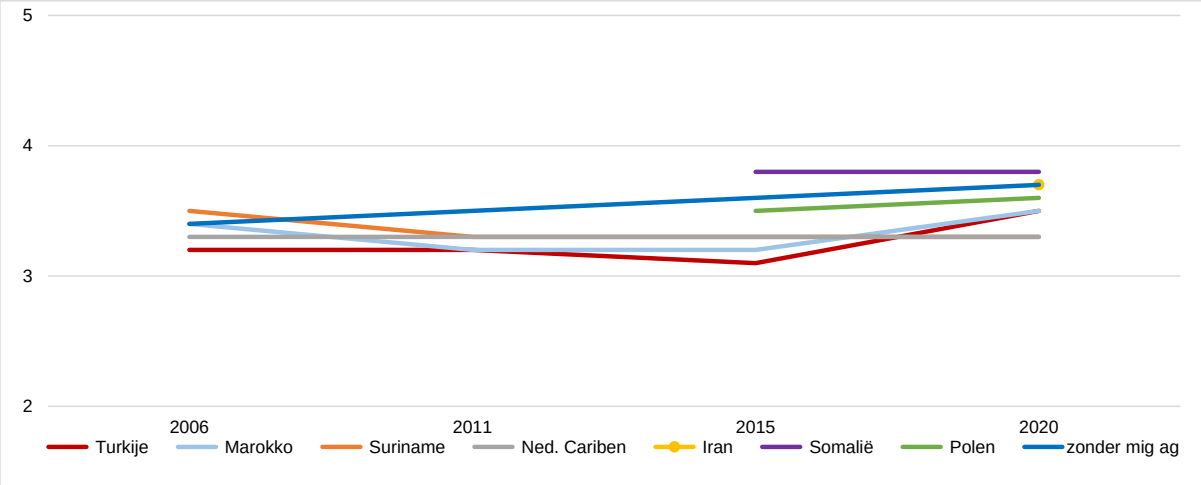
In een eerdere studie van Huijnk, Dagevos, Gijsberts en Andriessen (2015) werd al geconstateerd dat Turkse en Marokkaanse jongeren zich steeds minder thuis voelen in Nederland. Het ervaren van uitsluiting bleek een van de drijvende krachten hierachter. Jongeren denken somber over het maatschappelijk klimaat in Nederland, waarin zij veel met negativiteit over migranten in het algemeen en moslims in het bijzonder van doen krijgen (Huijnk et al., 2015). Zij kennen persoonlijke ervaringen

met discriminatie en apart gezet worden, wat eraan bijdraagt dat zij niet het gevoel hebben onderdeel te zijn van de Nederlandse samenleving.

Huijnk en Andriessen (2016) meten in het rapport *Integratie in zicht?* aan de hand van een viertal in de SIM opgenomen stellingen de mate waarin men vindt dat Nederland een open en tolerant land is. In de SIM van 2020 zijn deze stellingen als volgt geformuleerd:
– 'Nederland staat open voor andere culturen.'
– 'Nederland is een gastvrij land voor personen met een migratieachtergrond.'
– 'In Nederland krijg je als persoon met een migratieachtergrond alle kansen.'
– 'In Nederland worden je rechten als persoon met een migratieachtergrond gerespecteerd.'

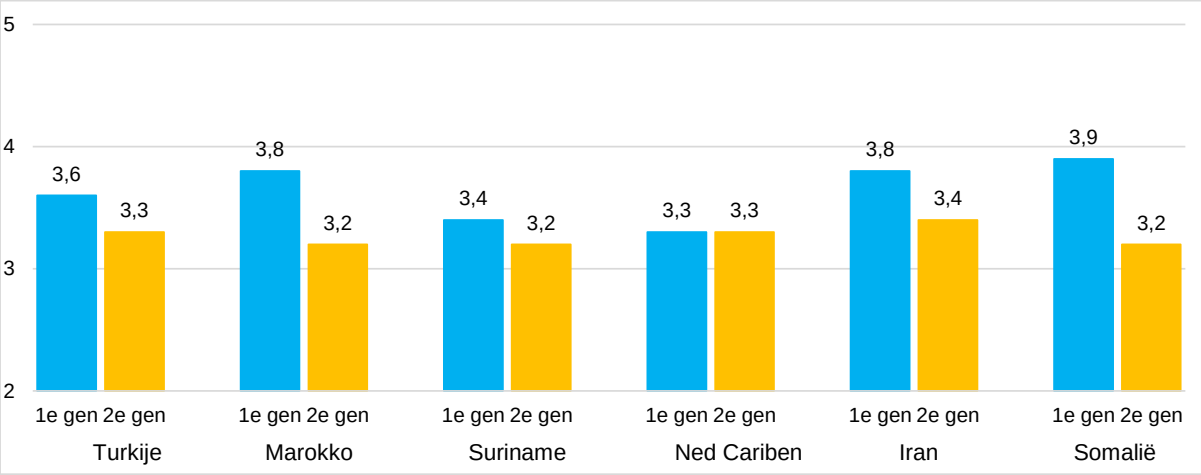
De items meten gezamenlijk in hoeverre men vindt dat Nederland met een migratieachtergrond een gelijkwaardige plek innemen in de Nederlandse samenleving, zonder de druk te voelen dat zij zich volledig moeten aanpassen (Colombo, 2015). Deze schaal loopt van 1-5 en hoe hoger de score op deze schaal, hoe meer men ervaart dat Nederland een open en gelijkwaardig land is met gelijke kansen voor mensen met verschillende migratieachtergronden. Het midden (niet mee eens, niet mee oneens) wordt aangegeven door het getal 3.

In figuur 9.7 zien we hoe het beeld over de Nederlandse samenleving is veranderd voor de verschillende groepen. In 2015 kwam nog naar voren dat mensen met een Marokkaanse en Turkse achtergrond (met name jongeren) zich in Nederland in toenemende mate uitgesloten voelen en het gevoel hadden anders behandeld te worden vanwege hun migratieachtergrond (Sterckx & Van der Ent, 2015; Huijnk & Andriessen, 2016). Vergeleken met 2015 zien we dat personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond Nederland in 2020 als een meer open en gelijkwaardig land zijn gaan ervaren. Het beeld is voor de andere groepen gelijk gebleven over de jaren heen. Wanneer we naar verschillen tussen de groepen kijken, zien we dat personen met een Somalische en Iraanse achtergrond Nederland als het meest open en gelijkwaardig zien, vergeleken met de andere herkomstgroepen. Zij hebben hierin dezelfde mening als personen zonder migratieachtergrond.

Figuur 9.7 Instemming met perceptie dat Nederland een open en gelijkwaardig land is, naar migratieachtergrond en jaren (2006-2020) (schaalgemiddelde)
Bron: SSB (SIM 2006-2020), gewogen gegevens, bewerking Risbo

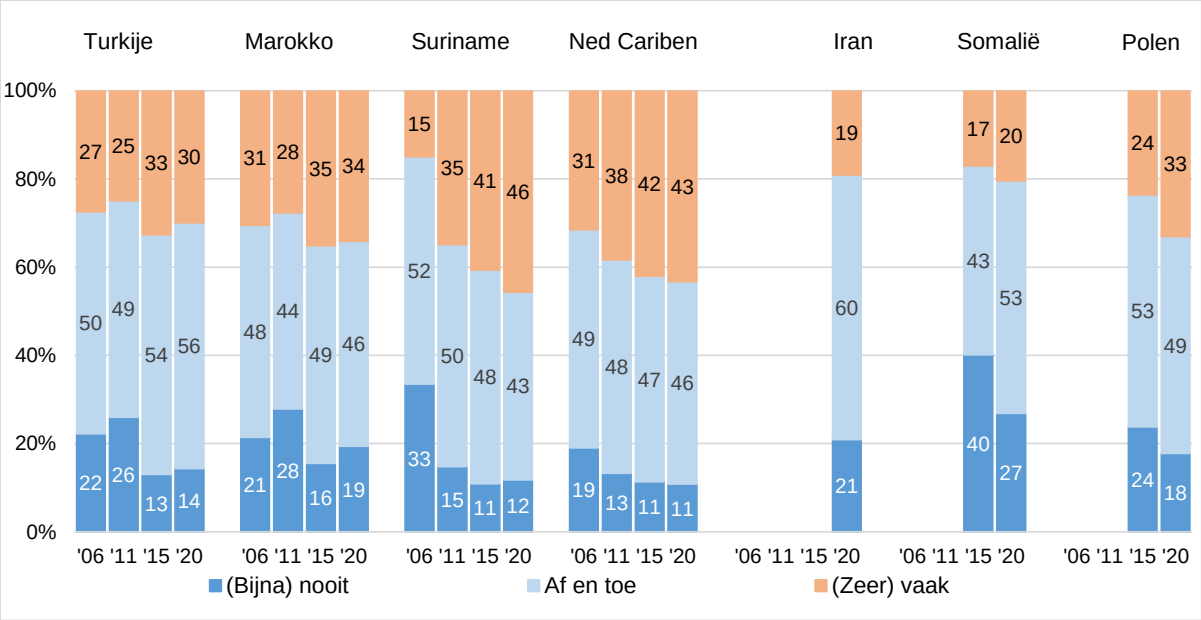
In figuur 9.8 zijn de uitkomsten voor deze vraag uitgesplitst naar generatie voor de meting van 2020. In bijna alle herkomstgroepen vindt tweede generatie minder dan de eerste generatie dat Nederland een open en gelijkwaardig land is. Alleen in de groep met een Nederlands-Caribische achtergrond is er geen verschil tussen de generaties.

Figuur 9.8 Instemming met perceptie dat Nederland een open en gelijkwaardig land is, naar migratieachtergrond en generatie 2020) (schaalgemiddelde)
Bron: SSB (SIM 2006-2020), gewogen gegevens, bewerking Risbo

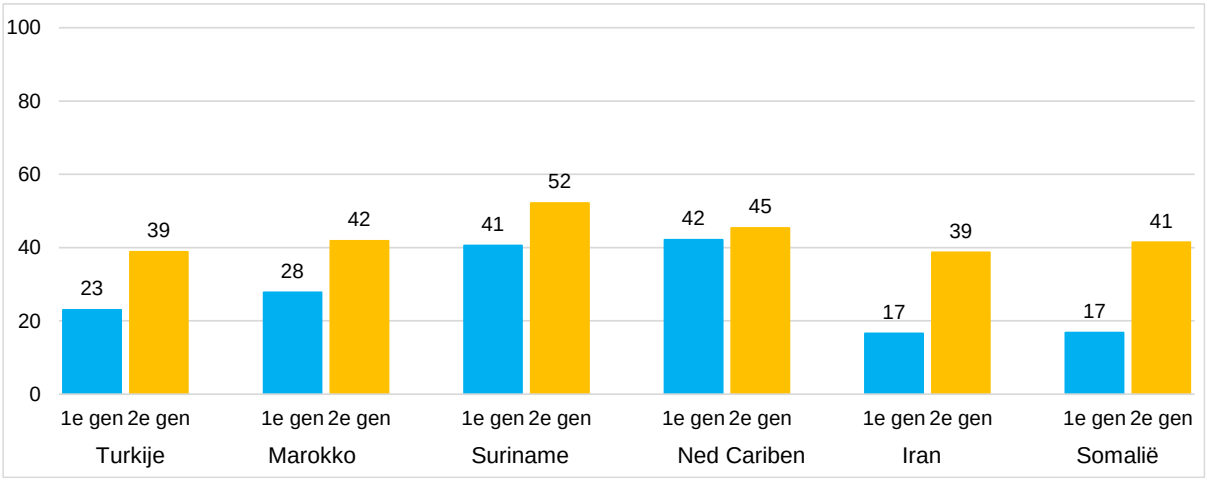
Of Nederland een open en gelijkwaardig land is, hangt samen met de ervaren discriminatie van personen binnen de groepen met een migratieachtergrond. Met ervaren discriminatie bedoelen we enerzijds discriminatie die men zelf heeft ervaren en anderzijds de perceptie die men heeft over in hoeverre discriminatie op basis van migratieachtergrond voorkomt in Nederland.
In figuur 9.9 zien we hoe de perceptie van discriminatie zich bij personen zonder migratieachtergrond heeft ontwikkeld door de jaren heen. Het gaat hier om een algemene perceptie van de mate waarin discriminatie op basis van migratieachtergrond voorkomt en niet om de eigen ervaring met discriminatie. Over het algemeen kunnen we stellen dat sinds 2006 de perceptie van discriminatie is

gestegen. Echter toont de figuur ook dat sinds 2015 het beeld voor alle groepen redelijk stabiel is gebleven. In het algemeen kunnen we stellen dat ongeveer de helft van de personen binnen de groepen aangeeft dat er af en toe discriminatie plaatsvindt binnen de Nederlandse samenleving, terwijl telkens ongeveer een derde (of meer) aangeeft dat er vaak sprake is van etnische discriminatie in Nederland.

Figuur 9.9 Perceptie van mate van etnische discriminatie in Nederland, naar migratieachtergrond en jaren (2006-2020), percentages
Bron: SSB (SIM 2006-2020), gewogen gegevens, bewerking Risbo

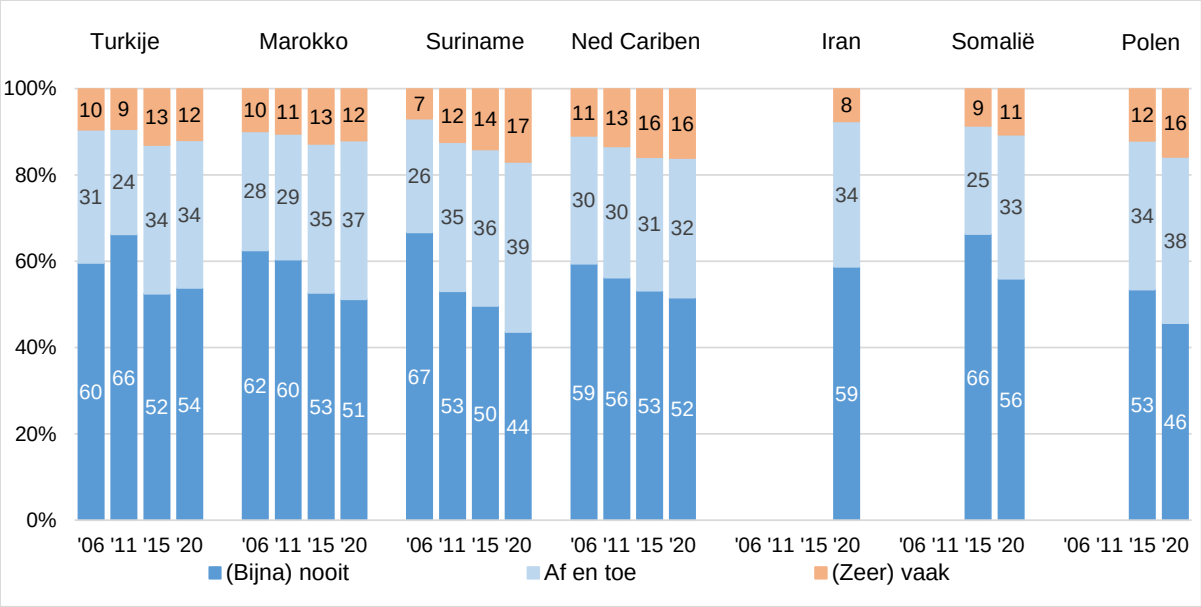
In figuur 9.10 zijn de mensen die vinden dat er (zeer) vaak sprake is van etnische discriminatie uitgesplitst naar generatie voor de meting van 2020. In alle herkomstgroepen vindt een groter deel van de tweede generatie dat er in de Nederlandse samenleving sprake is van etnische discriminatie dan van de eerste generatie. Deze uitkomsten werden al eerder gerapporteerd door het SCP (Dagevos et al., 2022). Uit de betreffende analyse bleek ook dat van de jongeren en hoger opgeleiden een groter deel vindt dat er wordt gediscrimineerd dan van de ouderen en lager opgeleiden.

Figuur 9.10 Percentage dat vindt dat er (zeer) vaak sprake is van etnische discriminatie in Nederland, naar migratieachtergrond en generatie 2020
Bron: SSB (SIM 2006-2020), gewogen gegevens, bewerking Risbo

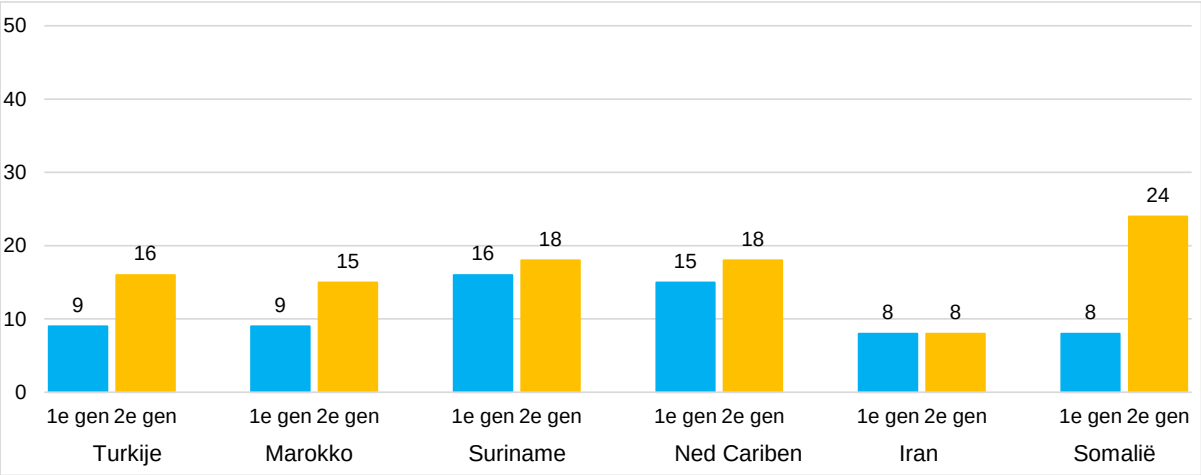
Al met al lijkt er binnen de verschillende groepen een eenduidig beeld te bestaan. Alle herkomstgroepen zijn van mening dat er in Nederland sprake is van etnische discriminatie en dat deze gevoelens bij de tweede generatie sterker aanwezig zijn dan bij de eerste generatie.

Hoe zit het met de persoonlijk ervaren discriminatie van de verschillende groepen? Het antwoord op deze vraag kan verschillen van de perceptie van discriminatie. Iets wat door een persoon zelf als discriminatie opgevat wordt, hoeft niet zo bedoeld te zijn of is wellicht feitelijk geen discriminatie. Tegelijkertijd kunnen zaken die feitelijk discriminerend zijn of discriminerend bedoeld zijn niet als discriminatie worden ervaren. Het is belangrijk om (ook) de ervaren discriminatie in kaart te brengen, aangezien deze het eigen gedrag en het welzijn beïnvloedt (Huijnk & Andriessen, 2016).
In figuur 9.11 zien we in hoeverre personen zelf discriminatie ervaren in Nederland. Er valt te zien dat ongeveer de helft aangeeft dat zij (bijna) nooit zelf discriminatie ervaren, ongeacht de groep. Ongeveer een derde ervaart af en toe zelf discriminatie en zo'n 10 procent ervaart (zeer) vaak discriminatie in Nederland. Vergeleken met 2015, is het beeld voor de meeste groepen weinig veranderd; over de langere termijn is er wel een toename van ervaren discriminatie. Bij de personen met een Somalische of Poolse achtergrond neemt de groep die (zeer) vaak discriminatie ervaart ook vanaf 2015 toe.

Figuur 9.11 Mate waarin personen zelf etnische discriminatie hebben ervaren, naar migratieachtergrond en jaren (2006-2020), percentages
Bron: SSB (SIM 2006-2020), gewogen gegevens, bewerking Risbo

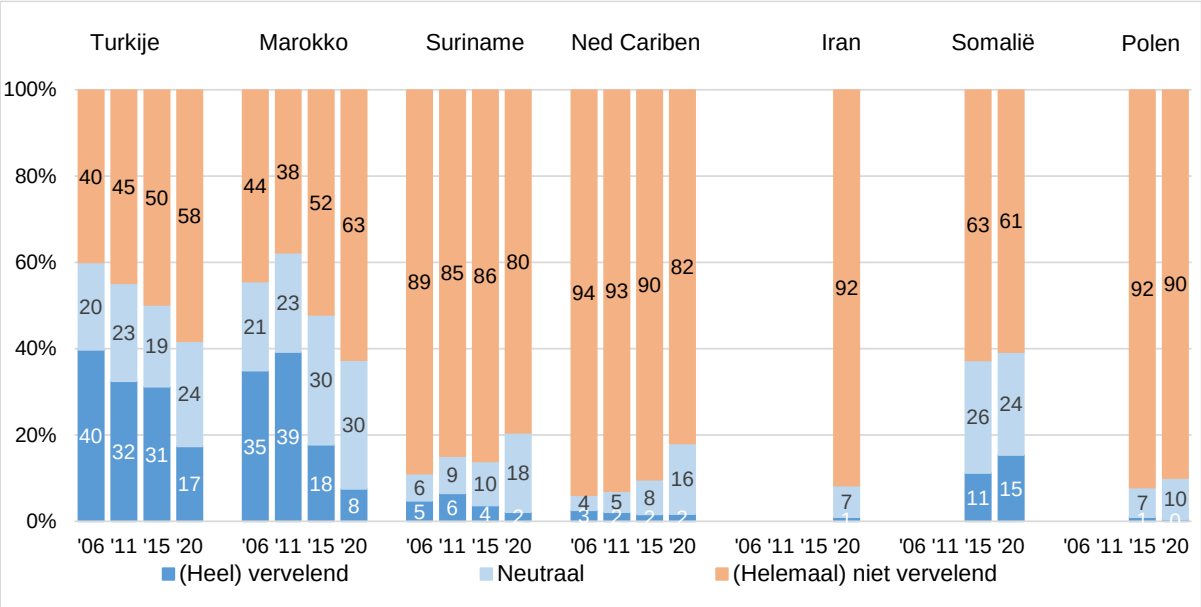
In figuur 9.12 zijn de mensen die zelf (zeer) vaak etnische discriminatie ervaren, uitgesplitst naar generatie voor de meting van 2020. In alle herkomstgroepen, behalve in de Iraanse groep ervaart een groter deel van de tweede generatie dan van de eerste etnische discriminatie in Nederland. Dit werd in 2002 al eerder geconstateerd door het SCP (Dagevos et al., 2022). Dagevos (2022) wijst in dit verband in een wat uitgebreidere analyse op de integratieparadox. *"Personen die het meest in Nederland zijn gevestigd (personen van de tweede generatie) met een hoger opleidingsniveau en relatief hoge participatiegraad ervaren meer discriminatie."* Dagevos et al., 2022, p.36)

Figuur 9.12 Mate waarin personen zelf etnische discriminatie hebben ervaren, naar migratieachtergrond en jaren (2006-2020), percentages
Bron: SSB (SIM 2020), gewogen gegevens, bewerking Risbo

Oordeel over gemengde huwelijken

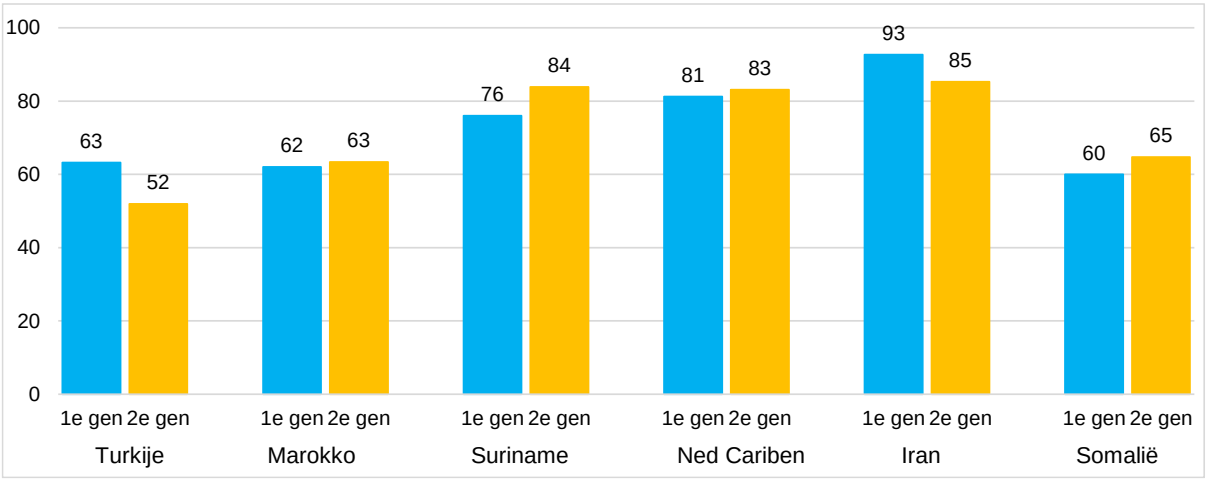
In deze paragraaf kijken we naar de opvattingen van personen met een migratieachtergrond over gemengde huwelijken van (eventuele) kinderen als indicator van sociale afstand. In figuur 9.13 zien we dat voor alle groepen geldt dat meer dan de helft (en soms zelfs de overgrote meerderheid) het (helemaal) niet vervelend vindt als hun kind zou trouwen met iemand zonder migratieachtergrond. Daarnaast zien we dat, vergeleken met 2015, er een stijging heeft plaatsgevonden voor vrijwel alle groepen binnen het aandeel personen dat het (helemaal) niet vervelend vindt. Vooral mensen met een Turkse of Marokkaanse migratieachtergrond lijken meer open te zijn gaan staan voor gemengde huwelijken van hun (eventuele) kinderen, maar onder hen was het aandeel dat hierover afwijzend stond van oudsher veel groter dan onder de andere groepen.

Figuur 9.13 Mening over gemengd huwelijk van (eventuele) kinderen, naar migratieachtergrond en jaren (2006-2020), percentages

Bron: SSB (SIM 2006-2020), gewogen gegevens, bewerking Risbo

In figuur 9.14 zijn de mensen die een gemengd huwelijk (helemaal) niet vervelend vinden uitgesplitst naar generatie voor de meting van 2020. Hieruit rijst geen duidelijk patroon op: de verschillen tussen de generaties zijn op dit punt beperkt.

Figuur 9.14 aandeel dat een gemengd huwelijk van (eventuele) kinderen (helmaal) niet vervelend vindt, naar migratieachtergrond generatie 2020), percentages
Bron: SSB (SIM 2006-2020), gewogen gegevens, bewerking Risbo

9.4. Samenvatting

De aanwezigheid van verschillende groepen en komst van nieuwe groepen binnen de Nederlandse samenleving leidt tot een nieuwe dynamiek en tot ontwikkelingen in de manier waarop we samenleven. Om deze ontwikkelingen te volgen is in dit hoofdstuk gekeken naar de houding ten opzichte van etnisch-culturele diversiteit van personen zonder migratieachtergrond en de houding van personen met een migratieachtergrond ten opzichte van de Nederlandse samenleving.

Mensen zonder migratieachtergrond is gevraagd naar hun mening ten aanzien van de etnisch-culturele diversiteit, naar het thuisgevoel in een diverse Nederlandse samenleving en naar hun mening over interetnische huwelijken. Voor elk van deze indicatoren is gekeken naar de ontwikkeling in de jaren 2006, 2011, 2015 en 2020. Over het algemeen is er een positief oordeel op elke van deze onderwerpen. Zo vindt door de jaren heen een grote meerderheid van de mensen zonder migratieachtergrond dat het goed is dat de samenleving bestaat uit verschillende culturen. In 2020 gaf 71 procent van de mensen zonder migratieachtergrond aan het hier (helemaal) mee eens te zijn, 7 procent is het (helemaal) oneens met de stelling en de overige 22 procent is neutraal. Ook voelt een overgrote meerderheid (83%) zich thuis in Nederland, al is dit aandeel wel lager dan in 2006 (91%). Een meerderheid (60%) staat positief tegenover interetnische huwelijken en in de periode 2006-2020 neemt het aandeel mensen dat het (heel) vervelend zou vinden als hun kinderen met iemand met een migratieachtergrond zou trouwen af. Jongeren hebben minder vaak problemen met interetnische huwelijken dan ouderen en hoger opgeleiden hebben er minder problemen mee dan middelbaar opgeleiden.

Houdingen van personen met een migratieachtergrond

Alle groepen met een migratieachtergrond geven de Nederlandse multiculturele samenleving een ruime voldoende (7,0 of hoger), het gemiddelde cijfer is in de afgelopen jaren gestegen. Een ruime meerderheid voelt zich thuis in Nederland, met uitzondering van personen met een Poolse achtergrond van wie slechts een kleine 40 procent zich in Nederland thuis voelt. Van de mensen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond voelt sinds 2015 een groter deel zich thuis in Nederland. Ook vinden deze groepen vaker dan in 2015 dat Nederland een open en gelijkwaardig land is. Voor de andere groepen is het beeld over de jaren heen gelijk gebleven. Wanneer we naar verschillen tussen de groepen kijken, zien we dat personen met een Somalische en Iraanse achtergrond Nederland als het meest open en gelijkwaardig zien. Zij hebben hierin dezelfde mening als personen zonder migratieachtergrond.

Of Nederland een open en gelijkwaardig land is, hangt samen met de zelf ervaren discriminatie én de perceptie die men heeft over in hoeverre discriminatie op basis van migratieachtergrond veel voorkomt in Nederland. In het algemeen vinden mensen met een migratieachtergrond dat de discriminatie in Nederland sinds 2006 is gestegen. Met name bij personen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische achtergrond zien we in de periode 2006-2020 hierin een forse toename. Ongeveer de helft van de personen binnen de groepen met een migratieachtergrond geeft aan dat er soms discriminatie plaatsvindt, terwijl steeds een derde (of meer) aangeeft dat er vaak sprake is van discriminatie. Van personen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische achtergrond geeft anno 2020 bijna de helft aan dat er in Nederland wordt gediscrimineerd. In de SIM is ook gevraagd in welke mate personen zelf discriminatie hebben ervaren. In 2020 geeft ongeveer de helft van de mensen met een migratieachtergrond aan dat zij zelf af en toe of (zeer) vaak discriminatie hebben ervaren. Ook zien we dat de ervaren discriminatie in vergelijking met 2006 voor alle onderscheiden groepen is gestegen. Meer mensen met een migratieachtergrond staan positief tegenover gemengde huwelijken. Vooral mensen met een Turkse of Marokkaanse migratieachtergrond lijken meer dan voorheen open te staan voor gemengde huwelijken van hun (eventuele) kinderen, maar onder hen is het aantal tegenstanders hiervan nog altijd groter dan onder de andere groepen.

Verschillen tussen de eerste en tweede generatie

Bij elk van de in dit hoofdstuk besproken onderwerpen zijn er verschillen in het oordeel tussen de eerste en de tweede generatie. De tweede generatie is minder positief op een aantal terreinen. Ze zijn minder tevreden over de Nederlandse samenleving. Ook voelt een kleiner deel zich thuis in Nederland, vinden ze in mindere mate dat Nederland een open en gelijkwaardig land is, vinden ze vaker dat er in Nederland sprake is van discriminatie en hebben ze zelf ook vaker discriminatie ervaren.

Literatuur

Dagevos, J., De Voogd-Hamelink, M., & Damen, R. (2022). Gevestigd, maar niet thuis. Eerste bevindingen uit de Survey integratie migranten (sim2020). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Colombo, E. (2015). Multiculturalisms. An overview of multicultural debates in western societies. In: *Current Sociology Review*, jg. 63, nr. 6, p. 800-824.

Huijnk, W. en I. Andriessen (2016). *Integratie in zicht? De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Huijnk, W., J. Dagevos, M. Gijsberts en I. Andriessen (2015). *Werelden van verschil*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Sterckx, L. en B. van der Ent (2015). Met twee maten gemeten. In: W. Huijnk, J. Dagevos, M. Gijsberts en I. Andriessen (red.), *Werelden van verschil* (p. 219-277). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Bijlage 1 Gebruikte bestanden

GBAPERSOONTAB

GBAADRESOBJECTBUS

GBAHUISHOUDENSBUS

KINDOUDERTAB

SECMBUS

INHATAB

HOOGSTEOPLTAB

INSCHRWPOTAB

ONDERWIJSINSCHRTAB

VSVTAB

WOON

WBO

SIM

VERDTAB

HALTTAB

UITSTROOMOMTAB

Bijlage bij hoofdstuk 2

Tabel b2.1 Gemiddelde score van het definitieve advies voor het voortgezet onderwijs, leerlingen in groep 8 van het regulier basisonderwijs naar migratieachtergrond 2011/2012 - 2020/2021

	11/12	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21
Turkije	4,1	4,0	4,0	4,0	4,1	4,2	4,2	4,3	4,3	4,3
Marokko	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,4	4,5	4,5	4,5	4,7
Suriname	4,6	4,5	4,6	4,5	4,6	4,6	4,6	4,5	4,5	4,6
Ned. Cariben	4,3	4,2	4,2	4,1	4,2	4,3	4,2	4,1	4,1	4,1
Iran	5,2	5,3	5,2	5,2	5,0	5,3	5,3	5,0	5,1	4,8
Somalië	4,0	3,8	3,9	3,6	3,7	3,7	3,8	3,9	3,9	4,1
Polen	4,6	4,6	4,7	4,5	4,5	4,7	4,7	4,7	4,7	4,7
zonder migr.	5,2	5,2	5,1	5,1	5,2	5,3	5,3	5,3	5,2	5,3
totaal	5,1	5,0	5,0	5,0	5,0	5,1	5,1	5,1	5,0	5,1

Bron: SSB, bewerking Risbo

Tabel b2.2 Bijdragen van factoren voor verklaren verschil in advies, naar migratieachtergrond, 2020

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen
verschil	-0,79	-0,40	-0,47	-0,99	-0,24	-1,03	-0,37
verklaard	-0,68	-0,49	-0,36	-0,71	-0,34	-1,14	-0,38
onverklaard	-0,12	0,09	-0,11	-0,28	0,09	0,12	0,01
opleiding ouders (referentie basisonderwijs)							
vmbo, havo/vwo onderbouw ,mbo 1	0,00	0,01	0,00	0,00	0,02	0,02	0,00
havo, vwo, mbo	0,03	0,02	0,05	0,05	-0,03	-0,08	0,00
hbo, wo bachelor	-0,16	-0,14	-0,04	-0,07	-0,05	-0,27	-0,10
hbo, wo master	-0,22	-0,16	-0,14	-0,14	0,01	-0,35	-0,07
onbekend	-0,02	-0,01	-0,01	-0,02	0,02	0,00	0,00
gezinssituatie (referentie: gezin met twee ouders)							
eenoudergezin	0,00	0,00	-0,04	-0,08	-0,07	-0,20	0,00
sociaaleconomische positie moeder (referentie: werknemer)							
zelfstandig	0,00	0,01	0,00	0,00	0,00	-0,01	0,00
uitkering	-0,02	-0,03	-0,01	-0,03	-0,06	0,00	0,00
overig zonder inkomen	-0,01	0,00	0,00	-0,01	-0,03	0,00	0,00
onbekend	0,00	0,00	0,00	-0,01	-0,02	-0,02	0,00
sociaaleconomische positie vader (referentie: werknemer)							
zelfstandig	0,01	-0,01	-0,01	-0,02	0,00	-0,07	0,00
uitkering	-0,01	-0,03	-0,01	0,00	-0,03	-0,11	0,01
overig zonder inkomen	0,00	0,00	0,00	0,00	-0,02	0,00	-0,01
onbekend	0,00	0,00	-0,04	-0,08	-0,01	0,02	-0,06
schoolkenmerk							
opleidingsniveau moeders	-0,29	-0,14	-0,11	-0,28	-0,06	-0,06	-0,16

Bron: SSB, bewerking Risbo

Tabel b2.3 Gemiddeld niveau van leerlingen in leerjaar drie van het voortgezet onderwijs naar migratieachtergrond 2007/2008 tot en met 2020/2021[51]

	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21
Turkije	3,7	3,7	3,8	3,8	3,8	3,8	3,9	3,9	3,9	3,9	4,0	4,1	4,2	4,3
Marokko	3,7	3,8	3,8	3,9	4,0	4,0	4,0	4,0	4,1	4,2	4,3	4,3	4,4	4,5
Suriname	4,2	4,2	4,2	4,2	4,3	4,3	4,3	4,4	4,4	4,4	4,5	4,6	4,6	4,6
Ned. Cariben	3,9	4,0	3,9	4,0	3,9	4,0	4,0	3,9	4,0	4,1	4,0	4,2	4,1	4,1
Iran	5,0	4,9	5,0	5,2	5,1	5,0	5,1	5,0	5,0	5,0	5,2	5,0	5,3	5,2
Somalië	3,7	3,5	3,8	3,7	3,6	3,3	3,3	3,0	3,2	3,3	3,2	3,3	3,4	3,6
Polen	4,6	4,7	4,6	4,4	4,3	4,1	4,2	4,3	4,1	4,2	4,3	4,4	4,5	4,6
zonder migr.	4,9	4,9	4,9	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,1	5,1
totaal	4,7	4,8	4,8	4,8	4,9	4,9	4,9	4,8	4,9	4,9	4,9	4,9	5,0	5,0

Bron: SSB, bewerking Risbo

Tabel b2.4 Bijdragen van factoren voor verklaren verschil in positie in leerjaar 3, naar migratieachtergrond, 2020

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen
verschil	-0,72	-0,51	-0,37	-0,90	0,18	-1,39	-0,40
verklaard	-0,51	-0,45	-0,35	-0,61	-0,22	-1,10	-0,40
onverklaard	-0,22	-0,06	-0,03	-0,29	0,40	-0,29	0,00
opleiding ouders (referentie basisonderwijs)							
vmbo, havo/vwo onderbouw ,mbo 1	0,01	0,01	0,01	0,02	0,00	0,02	0,01
havo, vwo, mbo	0,04	0,01	0,09	0,12	0,00	-0,10	0,00
hbo, wo bachelor	-0,21	-0,18	-0,06	-0,13	-0,08	-0,44	-0,17
hbo, wo master	-0,27	-0,17	-0,15	-0,18	0,01	-0,19	-0,15
onbekend	-0,03	-0,02	-0,07	-0,07	0,01	0,01	0,05
gezinssituatie (referentie: gezin met twee ouders)							
eenoudergezin	0,00	0,00	-0,06	-0,09	-0,05	-0,10	-0,02
sociaaleconomische positie moeder (referentie: werknemer)							
zelfstandig	-0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	-0,12	0,00
uitkering	-0,02	-0,03	-0,02	-0,03	-0,03	-0,16	0,00
overig zonder inkomen	-0,01	-0,01	0,00	0,00	-0,01	0,00	0,00
onbekend	0,00	0,00	0,00	-0,02	0,00	-0,06	-0,02
sociaaleconomische positie vader (referentie: werknemer)							
zelfstandig	0,00	-0,01	-0,01	-0,02	0,00	-0,02	0,00
uitkering	-0,01	-0,05	-0,01	0,00	-0,01	-0,05	0,01
overig zonder inkomen	0,00	0,00	-0,01	0,00	-0,03	0,00	0,00
onbekend	0,00	0,00	-0,06	-0,20	0,00	0,09	-0,08

Bron: SSB, bewerking Risbo

[51] Leerlingen in een derde brugjaar zijn hier geteld bij havo.

Tabel b2.5 Percentage studenten op mbo-niveau 4 bol, naar migratieachtergrond 2004/2005-2020/2021[52]

	04	05	06	07	08	09/	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Turkije	35	36	36	38	41	41	42	42	43	44	45	47	50	53	56	60	63
Marokko	39	38	38	41	44	44	43	43	43	43	45	46	49	51	57	62	64
Suriname	42	44	44	46	47	46	46	46	46	46	48	49	51	53	56	59	60
Ned. Cariben	38	39	37	38	38	38	37	36	37	37	38	39	41	43	45	46	47
Iran	42	45	48	49	51	51	52	50	49	49	52	51	54	54	57	57	56
Somalië	24	27	28	31	33	31	30	25	23	22	23	24	24	26	30	36	41
Polen	52	55	52	51	47	43	45	44	43	43	45	47	48	49	52	55	56
zonder migr.	58	60	60	61	61	60	59	60	60	60	62	63	65	66	69	70	71
totaal	53	54	55	56	56	55	55	55	55	56	57	59	61	62	64	66	66

Bron: SSB, bewerking Risbo
Schooljaar 04 is 2004/2005 enz.

Tabel b2.6 Bijdragen van factoren voor verklaren verschil in aandeel studenten mbo-niveau 4, naar migratieachtergrond, 2020

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen
verschil	-4,1	-2,7	-6,4	-19,7	-7,6	-25,3	-11,0
verklaard	-6,7	-10,0	-4,6	-11,3	-8,1	-19,7	-5,0
onverklaard	2,6	7,3	-1,8	-8,4	0,5	-5,6	-6,0
opleiding ouders	-3,6	-4,2	-0,9	-1,7	-0,8	-5,4	-1,7
eenoudergezin	0,0	0,0	-0,3	-0,2	-0,2	-0,4	0,0
sociaaleconomische positie moeder	-2,4	-3,3	-0,9	-4,2	-3,9	-7,6	-0,6
sociaaleconomische positie vader	-0,7	-2,5	-2,5	-5,2	-3,2	-6,4	-2,7

Bron: SSB, bewerking Risbo

Tabel b2.7 Percentage voortijdig schoolverlaters op mbo-niveau 4 bol, naar migratieachtergrond 2012/2013-2020/2021[53]

	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21
Turkije	8,3	8,2	7,7	7,1	6,7	6,6	6,8	5,6	6,1
Marokko	10,0	10,0	9,5	9,0	8,7	9,0	8,6	7,0	8,0
Suriname	8,6	8,3	8,0	7,6	7,5	8,2	8,5	6,3	6,7
Ned. Cariben	11,1	10,3	9,4	9,1	9,8	9,5	10,4	7,8	8,5
Iran	8,9	7,6	8,7	7,6	8,3	7,8	10,0	7,5	8,1
Somalië	14,2	13,3	14,9	14,0	11,7	11,2	10,5	8,3	8,0
Polen	9,9	11,7	10,1	10,9	10,9	10,5	9,7	9,3	8,8
zonder migr.	4,3	4,1	3,9	3,7	3,8	4,2	4,3	3,6	4,1
totaal	5,6	5,3	5,1	4,9	4,9	5,3	5,5	4,6	5,1

Bron: SSB, bewerking Risbo
Schooljaar 04 is 2004/2005 enz.

[52] Studenten in de bbl leerweg en extranei zijn hier buiten beschouwing gehouden.
[53] Studenten in de bbl leerweg en extranei zijn hier buiten beschouwing gehouden.

Tabel b2.8 Bijdragen van factoren voor verklaren verschil in aandeel voortijdig schoolverlaters op mbo-niveau 4, naar migratieachtergrond, 2020

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen
verschil	-3,6	-4,2	-0,9	-1,7	-0,8	-5,4	-1,7
verklaard	0,0	0,0	-0,3	-0,2	-0,2	-0,4	0,0
onverklaard	-2,4	-3,3	-0,9	-4,2	-3,9	-7,6	-0,6
opleiding ouders	0,6	0,6	0,2	0,2	0,0	0,8	0,1
eenoudergezin	0,0	0,0	0,4	0,4	0,3	0,6	0,1
sociaaleconomische positie moeder	0,5	0,7	0,1	0,9	0,9	1,7	0,2
sociaaleconomische positie vader	0,4	0,7	0,7	1,3	1,0	1,8	0,7

Bijlage bij hoofdstuk 3

Tabel b3.1. Gerealiseerd opleidingsniveau niet schoolgaanden, feitelijk en gecorrigeerd verschil, 15-64 jaar, naar migratieachtergrond, 2020

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen
verschil	-1,01	-1,25	-0,40	0,05	0,58	-2,25	-0,59
verklaard	-0,67	-0,88	-0,12	0,22	0,05	-0,45	-0,09
onverklaard	-0,33	-0,37	-0,28	-0,18	0,53	-1,80	-0,50
geslacht	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
leeftijd	0,01	0,01	0,00	0,01	0,01	0,02	0,03
opleidingsniveau ouders	-0,69	-0,89	-0,13	0,21	0,05	-0,48	-0,12

Bron: SSB (SIM 2020), bewerking Risbo

Tabel b3.2 Opleidingsniveau van schoolgaanden en niet-schoolgaanden, feitelijk en gecorrigeerd verschil, tweede generatie, 15-64 jaar, naar migratieachtergrond, 2020

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen
verschil	-0,35	-0,28	0,05	0,06	-0,03	-0,26	0,00
verklaard	-0,58	-0,60	-0,01	0,24	0,38	-0,45	0,00
onverklaard	0,23	0,32	0,06	-0,18	-0,41	0,18	0,00
geslacht	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
leeftijd	-0,17	-0,20	-0,15	-0,14	-0,25	-0,31	0,00
opleidingsniveau ouders	-0,41	-0,40	0,14	0,38	0,64	-0,14	0,00

Bron: SSB (SIM 2020), bewerking Risbo

Bijlage bij hoofdstuk 5

Tabel b5.1 Aandeel bewoners in koophuizen, 18 jaar en ouder, naar migratieachtergrond 2006-2021 (in procenten)

	2006	2009	2012	2015	2018	2021
Turkije	30	33	38	46	50	46
Marokko	12	16	22	19	18	24
Suriname	39	43	40	47	47	46
Ned. Cariben	30	33	35	35	34	39
Iran	19	38	27	33	37	46
Somalië	x	x	x	x	x	x
Polen	46	46	36	38	50	49
zonder migratieachtergrond	66	69	69	70	71	71
totaal	61	64	65	66	66	66

Bron: SSB (WoON 2006-2021), bewerking Risbo

Tabel b5.2 Bijdragen van factoren voor verklaring verschil aandeel personen met koopwoning vergeleken met totaal aantal personen met koopwoning, naar migratieachtergrond, 2021

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen
verschil	-20	-43	-20	-27	-20		-17
verklaard	-15	-17	-17	-17	-15		-7
onverklaard	-5	-26	-4	-10	-5		-10
leeftijd	-2,9	-2,4	-0,9	-2,0	-0,8	0,0	-3,7
vrouw	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
opleiding	-2,5	-3,5	-0,8	0,3	0,8	0,0	-1,5
huishoudvorm	1,1	0,5	-2,1	-3,2	-1,4	0,0	1,2
huishoudsomvang	-0,3	0,4	0,1	0,1	0,0	0,0	-0,1
Inkomensklasse	-3,1	-6,5	-5,7	-6,2	-7,3	0,0	2,8
tweeverdieners	0,3	0,8	0,7	0,8	0,7	0,0	-0,4
woonmilieu	-2,0	-1,5	-2,4	-2,0	-2,1	0,0	-0,8
woonduur	-1,9	-1,8	-0,9	-1,9	-2,2	0,0	-2,9
ISV-gemeente	-2,0	-1,6	-2,0	-1,8	-1,3	0,0	-1,1
Koopwoning in COROP	-1,4	-1,3	-2,8	-1,3	-1,2	0,0	-0,4

Bron: SSB (WoON 2021), bewerking Risbo

Leeftijd verwijst naar de leeftijd van de respondent in jaren. Geslacht geeft aan of de respondent (0) man of (1) vrouw is. Er zijn vijf klassen met betrekking tot het opleidingsniveau: maximaal basisonderwijs, vbo/mavo, mbo/havo/ vwo, hbo/wo en een categorie met ‘opleiding onbekend’. Bij de huishoudvorm zijn er vijf klassen: 1) eenpersoonshuishouden, 2) paar, 3) paar + kinderen, 4) éénoudergezin en 5) niet-gezinshuishouden. De huishoudensomvang verwijst naar het aantal personen in het huishouden, met een maximum van twaalf personen per huishouden. Huishoudens met meer dan twaalf personen hebben de waarde 12 toegewezen gekregen. Het inkomen bestaat uit zeven inkomensklassen van het gestandaardiseerd huishoudensinkomen van een jaar in euro’s. Deze klassen zijn: 1) een negatief inkomen, 2) 0-9.999, 3) 10.000-19.999, 4) 20.000-29.999, 5) 30.000-39.999, 6) 40.000-49.999 en 7) meer dan 50.000. Tweeverdieners geeft aan of een huishouden bestaat uit: 0) geen verdieners, 1) 1 éénverdiener of 2) tweeverdieners. Het woonmilieu

bestaat uit vijf klassen, namelijk: 1) centrum-stedelijk, 2) buiten-centrum, 3) groen-stedelijk, 4) centrum-dorps en 5) landelijk wonen. De woonduur geeft aan hoeveel jaar iemand woont op het huidige adres. De ISV-gemeente geeft aan of iemand wel of niet behoort tot de ISV-gemeenten. ISV staat voor Investeringsfonds Stedelijke Vernieuwing. Het betreft een investeringsbudget vanuit het rijk voor stedelijke vernieuwing. Als indicatie voor het aanbod van koophuizen is gekeken naar het aandeel koophuizen in het COROP-gebied. Een COROP-(Coördinatie commissie Regionaal OnderzoeksProgramma) gebied is een regionaal gebied binnen Nederland; in Nederland zijn er 40 COROP-gebieden.

Tabel b5.3 Bijdragen van factoren voor verklaring verschil aandeel personen met koopwoning, migratieachtergrond totaal, eerste generatie en tweede generatie in 2021 (in procentpunten)

	migratieachtergrond	1e generatie	2e generatie
verschil	-21	-27	-13
verklaard	-13	-17	-9
onverklaard	-8	-11	-5
leeftijd	-2,8	-1,7	-1,8
geslacht	0,0	0,0	0,0
opleiding	-0,4	-2,0	0,9
huishoudvorm	-1,0	-1,0	-1,2
huishoudsomvang	-0,3	0,4	0,0
Inkomensklasse	-4,2	-5,3	-1,6
tweeverdieners	0,6	0,8	0,7
woonmilieu	-2,2	-2,0	-1,5
woonduur	-1,4	-2,1	-1,8
ISV-gemeente	-0,9	-1,8	-1,2
Koopwoning in COROP	-0,9	-1,8	-1,1

Bron: SSB (WoON 2021), bewerking Risbo

Bijlage bij hoofdstuk 6

Bijlage Classificatie van misdrijven

Totaal verdachten van misdrijven

Alle unieke geregistreerde verdachten van misdrijven. Het betreft de personen die geregistreerd zijn in het registratiesysteem Basis Voorziening Handhaving (BVH) van de politie.

Verdachten van vermogensmisdrijven

Vermogensmisdrijven zijn omschreven in artikel 208 t/m 214, 216 t/m 223, 225 t/m 232, 234, 311, 312, 321 t/m 323, 326 t/m 334, 336, 337, 416 en 417bis Wetboek van Strafrecht. Het betreft alle valsheidmisdrijven, waaronder vals geld maken of in omloop brengen en valsheid in geschrifte. Daarnaast alle vormen van diefstal en inbraak. Ook verduistering, bedrog en heling horen tot deze categorie.

Verdachten vernieling en openbare orde

Vernieling en misdrijven tegen de openbare orde en gezag zijn omschreven in artikel 131 t/m 136, 137c t/m 137g, 138 t/m 151a, 157, 158, 177 t/m 182, 184 t/m 206, 350 t/m 352 Wetboek van Strafrecht. Het betreft misdrijven tegen de openbare orde, waaronder opruiing, huis-, computer- en lokaalvredebreuk, deelneming aan een criminele of terroristische organisatie, openlijke geweldpleging en godslastering. Daarnaast gaat het om misdrijven als discriminatie, brandstichting, vernieling. Ook het doen van een valse aangifte, mensensmokkel of het omkopen van een ambtenaar - alle misdrijven tegen het openbaar gezag - horen bij deze categorie.

Verdachten van geweldsmisdrijven

Geweldsmisdrijven zijn omschreven in artikel 239, 242 t/m 250, 285, 287 t/m 291, 293, 294, 296, 300 t/m 304b, 306 t/m 309, 312 en 317 Wetboek van Strafrecht. Het betreft alle seksuele misdrijven, waaronder verkrachting, aanranding en ontucht. Daarnaast gaat het om levensdelicten, zoals moord en doodslag, hulp bij zelfdoding, euthanasie en abortus. Ook dood en lichamelijk letsel door schuld, bedreiging, mishandeling, diefstal met geweld en afpersing horen bij deze categorie.

Verdachten van verkeersmisdrijven

De Wegenverkeerswet 1994 (WvW) is de basis voor de regelgeving van het wegverkeer in Nederland. In deze wet staat beschreven wat verkeersdelicten (misdrijf of overtreding) zijn. De gepresenteerde cijfers op StatLine hebben uitsluitend betrekking op misdrijven. De meest voorkomende verkeersmisdrijven zijn rijden onder invloed en het doorrijden na een ongeval.

Verdachten van drugsmisdrijven

Alle geregistreerde verdachten van drugsmisdrijven, per 10 000 inwoners van de geselecteerde bevolkingsgroep. De Opiumwet regelt de opsporing, vervolging en berechting van handelingen die te maken hebben met (verboden) drugsbezit en drugshandel. De wet maakt onderscheid tussen misdrijven en overtredingen. Op grond van de Opiumwet geldt een verbod op het bereiden, bewerken, verwerken, verkopen, afleveren, verstrekken, vervoeren of aanwezig hebben van middelen die genoemd worden op de zogeheten lijst I (harddrugs) en lijst II (softdrugs). Voorbeelden van de hier bedoelde stoffen zijn cocaïne, heroïne, methadon, morfine, opium en hennep. De in deze tabel gepresenteerde cijfers hebben uitsluitend betrekking op misdrijven.

Verdachten van vuurwapenmisdrijven

Alle geregistreerde verdachten van vuurwapenmisdrijven.

Tabellen bij hoofdstuk 6

Tabel b6.1 Percentage verdachten naar migratieachtergrond, 12 jaar en ouder, 2005-2021

	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Turkije	4,1	4,1	4,0	3,9	3,7	4,1	3,9	3,6	3,3	3,0	2,7	2,5	2,1	2,0	2,0	1,9	1,6
Marokko	6,7	6,7	6,5	6,4	6,2	6,8	6,5	6,1	5,7	5,2	4,9	4,3	3,8	3,5	3,6	3,5	3,0
Suriname	4,8	4,7	4,7	4,5	4,2	5,0	4,9	4,6	4,3	4,0	3,6	3,4	2,9	2,8	2,7	2,4	2,2
Ned. Cariben	6,9	6,8	6,7	6,4	6,1	7,0	6,8	6,6	6,2	5,6	5,0	4,7	4,3	4,0	4,0	3,7	3,2
Iran	4,7	4,4	4,3	4,2	3,9	4,3	4,0	3,8	3,5	3,2	2,9	2,5	2,4	2,2	2,1	1,8	1,4
Somalië	6,1	6,2	6,8	6,4	5,8	6,1	5,7	5,2	5,8	4,8	4,3	4,3	3,9	3,7	4,0	3,8	3,2
Polen	1,8	2,0	1,9	1,9	1,9	2,4	2,5	2,2	2,3	2,1	2,0	1,8	1,6	1,5	1,7	1,6	1,4
zonder migr.	1,4	1,4	1,4	1,3	1,2	1,2	1,2	1,1	1,0	1,0	0,9	0,8	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6
totaal	1,7	1,7	1,7	1,6	1,6	1,7	1,6	1,5	1,4	1,3	1,2	1,1	1,0	0,9	0,9	0,9	0,8

Bron: SSB, bewerking Risbo

Tabel b6.2 Bijdragen van factoren voor verklaren percentage verdachten, naar migratieachtergrond, 12 jaar en ouder, 2020

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen
verschil	1,04	2,65	1,61	2,88	0,93	2,91	0,71
verklaard	0,90	1,13	0,67	1,05	0,87	2,23	0,37
onverklaard	0,14	1,52	0,93	1,84	0,06	0,69	0,34
leeftijd	0,08	0,14	-0,03	0,16	-0,11	0,47	0,18
geslacht	0,07	0,05	-0,10	-0,01	0,10	0,06	0,02
sociaaleconomische categorie	0,24	0,26	0,22	0,16	0,45	0,47	0,09
opleidingsniveau	0,25	0,31	0,15	0,22	-0,03	0,46	-0,05
stedelijkheid	0,10	0,10	0,09	0,08	0,05	0,08	0,01
inkomensklasse	0,06	0,15	0,15	0,27	0,34	0,47	0,12
G4	0,07	0,07	0,07	0,05	0,02	0,01	0,00
partner	-0,03	0,01	0,13	0,10	0,15	0,26	0,04
kinderen	0,05	0,05	-0,01	-0,05	-0,10	-0,05	-0,04

Tabel b6.3 Bijdragen van factoren voor verklaren percentage verdachten naar migratieachtergrond, 12-24 jaar, 2020

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen
verschil	1,51	3,08	2,14	1,93	0,72	1,62	0,18
verklaard	1,10	1,13	1,15	0,86	0,32	0,48	0,18
onverklaard	0,41	1,95	0,99	1,07	0,40	1,14	0,00
leeftijd	0,07	-0,07	0,07	-0,06	-0,09	-0,09	-0,04
geslacht	0,05	0,01	0,08	0,02	-0,06	0,05	0,02
sociaaleconomische categorie	0,18	0,13	0,03	0,07	0,00	0,09	0,17
opleidingsniveau	0,19	0,42	0,08	0,35	0,15	0,85	-0,08
stedelijkheid	0,20	0,16	0,18	0,16	0,06	0,14	0,01
inkomensklasse	0,11	0,13	0,21	0,43	0,50	0,52	0,27
G4	0,00	0,17	0,20	0,14	0,00	-0,01	0,01
partner	-0,03	-0,05	0,14	0,19	0,10	0,22	0,02
kinderen	0,05	0,04	0,01	-0,09	-0,04	-0,08	-0,08

Bron: SSB, bewerking Risbo

Tabel b6.4 Bijdragen van factoren voor verklaren percentage verdachten naar generatie en migratieachtergrond, 12 jaar en ouder, 2020

	Turkije	Marokko	Suriname	Ned. Cariben	Iran	Somalië	Polen
verschil	1,51	3,08	2,14	1,93	0,72	1,62	0,18
verklaard	1,10	1,13	1,15	0,86	0,32	0,48	0,18
onverklaard	0,41	1,95	0,99	1,07	0,40	1,14	0,00
leeftijd	0,42	0,38	0,35	0,30	0,23	0,25	-0,05
geslacht	0,00	-0,03	-0,05	-0,07	0,03	0,03	0,04
sociaaleconomische categorie	0,16	0,18	0,23	0,04	-0,13	-0,17	-0,12
opleidingsniveau	0,23	0,19	0,09	0,18	-0,08	-0,03	-0,11
stedelijkheid	0,11	0,11	0,12	0,08	0,06	0,08	0,01
inkomensklasse	0,05	0,16	0,16	0,15	0,09	0,14	0,01
G4	0,09	0,09	0,11	0,06	0,02	0,02	0,00
partner	-0,03	0,02	0,11	0,10	0,05	0,10	0,00
kinderen	0,07	0,02	0,02	0,02	0,05	0,07	0,03

Bron: SSB, bewerking Risbo

Leeftijd kent zes categorieën: 1) 12-14 jaar, 2) 15-17 jaar, 3) 18-24 jaar, 4) 25-44 jaar, 5) 45-64 jaar en 6) 65 jaar en ouder. Geslacht geeft weer of de respondent (0) man, of (1) vrouw is. De sociaaleconomische categorie kent twaalf klassen: werknemer, directeur-grootaandeel, zelfstandige, overig actief, werkloosheidsuitkering, bijstand, sociale voorziening overig, ziekte/aow, pensioen, overig zonder inkomen, nog niet schoolgaand/ studerend met inkomen, nog niet schoolgaand/studerend geen inkomen. Er zijn vijf klassen met betrekking tot het hoogst gevolgde opleidingsniveau: maximaal basisonderwijs, vbo/mavo, mbo/havo/vwo, hbo/wo en een categorie met ‘opleiding onbekend’. Het inkomen bestaat uit tien inkomenspercentielenklassen (van 0-10% tot 90-100%) en een categorie ‘inkomen onbekend’. G4 geeft aan of iemand in de G4 (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht) woont. De mate van stedelijkheid van de buurt bestaat uit vijf klassen; van 1) niet stedelijk tot 5) sterk stedelijk. Met betrekking tot de gezinssituatie is gevraagd of mensen 1) samenwonen met een partner en 2) thuiswonende kinderen hebben.

Bijlage bij hoofdstuk 7

Tabel b7.1 Vrijwilligerswerk naar migratieachtergrond, 15 jaar en ouder, uitgesplitst naar achtergrondkenmerken (in procenten) in 2015

2015	Turkije	Marokko	Suriname	Ned.Cariben	Iran	Somalië	Polen	zonder migr.
totaal	18	22	22	25	.	30	6	38
mannen	18	23	21	22	.	33	5	38
vrouwen	18	20	23	27	.	26	7	38
15-34	22	23	23	25	.	28	6	35
35-44	17	22	24	27	.	38	8	41
45-54	19	22	23	26	.	31	x	41
55 jaar of ouder	7	16	20	22	.	x	x	38
1e generatie	15	20	20	22	.	29	x	.
2e generatie	23	24	26	30	.	39	x	.
max. bao	10	18	16	21	.	29	x	20
vbo/mavo	18	23	19	21	.	29	4	37
mbo/havo/vwo	19	22	21	24	.	25	6	40
hbo/wo	31	28	29	30	.	37	12	42

Bron: SIM, bewerking Risbo

Tabel b7.2 Mantelzorg naar migratieachtergrond en achtergrondkenmerken, 15 jaar en ouder (in procenten) in 2015

2015	Turkije	Marokko	Suriname	Ned.Cariben	Iran	Somalië	Polen	zonder migr.
totaal	30	32	32	31	.	29	21	41
mannen	26	31	28	27	.	27	20	38
vrouwen	35	33	36	34	.	31	23	44
15-34	33	36	33	33	.	30	22	36
35-44	32	30	34	28	.	24	21	38
45-54	29	34	36	36	.	28	18	48
55 jaar of ouder	21	24	27	23	.	29	26	42
1e generatie	29	30	30	28	.	28	x	.
2e generatie	32	36	37	36	.	33	x	.
max. bao	27	30	29	23	.	23	25	41
vbo/mavo	28	33	26	29	.	34	17	44
mbo/havo/vwo	32	30	34	33	.	34	24	41
hbo/wo	35	41	35	32	.	37	21	39

Bron: SSB (SIM), bewerking Risbo